

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

2015. 3. szám

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János	vezérőrnagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fűrjes János Norbert	alezredes
	Dr. Kenedli Tamás	alezredes
	Dr. Magyar Sándor	alezredes
	dr. Sabjanics István	főhadnagy
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás	alezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	törzsszászlós

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.kfh.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

BERECZKI DÁVID

AZ ÚJ TÍPUSÚ TERRORIZMUS GYÖKEREI A MAGHREB-TÉRSÉGBEN – A NEMZETI FELSZABADÍTÁSI MOZGALOM ÉS HADSEREG (FLN-ALN) SZEREPE AZ ALGÉRIAI FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚBAN	5
--	----------

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

NAGY SÁNDOR

AZ USA TITKOS KATONAI TERJESZKEDÉSE AZ AFRIKAI KONTINENSEN	21
---	-----------

HARKAI ISTVÁN

NÉGY KONFLIKTUS – NÉGY MANDÁTUM A NYUGAT-SZAHARAI, AZ ANGOLAI, A NAMÍBIAI ÉS A KÖZÉP-AFRIKAI ENSZ BÉKEMISSZIÓK MANDÁTUMAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE	35
---	-----------

UJHÁZI LÓRÁND

A KERESZTÉNYEK BIZTONSÁGI HELYZETE IRAKBAN, „KORSZAKVÁLTÁS” A VATIKÁNI DIPLOMÁCIÁBAN	54
---	-----------

CSATLÓS FRUZZSINA

AZ AFGANISZTÁNI MENEKÜLTEK PROBLÉMÁJÁNAK KEZELÉSE CIVIL ÉS KATONAI ESZKÖZÖKKEL	73
---	-----------

VECSEY MARIANN

AZ EURÓPAI UNIÓ MALI KIKÉPZŐ MŰVELETE ÉS A MAGYAR RÉSZVÉTEL TAPASZTALATAI	97
--	-----------

TECHNIKAI RENDSZEREK

GULYÁS ATTLA

KÍNA INFORMATIKAI HADVISELÉSÉRŐL	107
---	------------

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

FODOR ZOLTÁN

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS KIHÍVÁSAI A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN	118
---	------------

FÓRUM

BENEDEK MÁRTA

NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TEVÉKENYSÉGE A NYILVÁNOSSÁG TÜKRÉBEN AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN	137
---	------------

DEVECSERI GÁBOR

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI	162
--	------------

AZ OLVASÓHOZ

SZABÓ KÁROLY

BEMUTATKOZOTT A NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET A KUTATÓK ÉJSZAKÁJÁN	185
--	------------

KOVÁCS GÉZA

AZ ENERGIABIZTONSÁG ÉS GEOPOLITIKA EGYNAPOS ENERGETIKAI KONFERENCIA BESZÁMOLÓ	188
--	------------

E SZÁMUNK TARTALMA	191
---------------------------------	------------

CONTENTS	192
-----------------------	------------

SZERZŐINK	203
------------------------	------------

E SZÁMUNK LEKTORAI	204
---------------------------------	------------

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI	205
--------------------------------------	------------

BERECZKI DÁVID

AZ ÚJ TÍPUSÚ TERRORIZMUS GYÖKEREI A MAGHREB-TÉRSÉGBEN A NEMZETI FELSZABADÍTÁSI MOZGALOM ÉS HADSEREG (FLN-ALN) SZEREPE AZ ALGÉRIAI FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚBAN

A 2015. januári franciaországi és júniusi tunéziai terrorcselekmények hidegzuhanyként érték az egész Világot. A Charlie Hedbo elleni merénylet végrehajtói algériai származásúak voltak, illetve valamennyien kapcsolatban álltak az Algériában terrorcselekmények miatt jogerősen életfogytiglani börtönre ítélt Djamel Beghallal. A sousse-i események elkövetője, Seifeddine Rezgui szintén a Maghreb-térséghez¹ tartozó Tunézia állampolgára volt. Felmerül a kérdés: pusztán a véletlen műve lenne, hogy valamennyi terroristának komoly kötődése van a Maghreb-országokhoz? A válaszok között véleményem szerint a XX. századi, több mint egymillió áldozatot követelő algériai függetlenségi háborút is meg kell említeni, melyben Tunézia és Marokkó is nagymértékben érintett volt. Az 1954 és 1962 között lefolytatott véres konfliktus egyik szembenálló fele Franciaország, míg a másik a terrorista módszerekkel, erősen iszlamista alapokon működő Nemzeti Felszabadítási Mozgalom és Hadsereg (FLN-ALN) volt. Nem túlzás kijelenteni, hogy a jelenleg Maghreb-térségben működő al-Kaida mozgalmak (AQIM²) ideológiai és harcászati szempontból sokat merítettek a XX. század közepén fő célját sikeresen teljesítő FLN-ALN mozgalomtól. Az 1962-ben teljes függetlenségét elnyerő Algériában napjainkra nem maradt olyan család, amely ne szenvedett volna valamilyen mértékű veszteséget a rendkívül véres harcokban. Ezzel is magyarázható az, hogy jelenleg Algériában még mindig nagymértékű franciaellenesség figyelhető meg, illetve hogy miért éppen algériai gyökerekkel rendelkező személyek hajtottak végre támadásokat Párizsban.

Az algériai nemzeti mozgalom eredete – az FLN létrejötte

Az algériai felkelés ideológiai alapja a nacionalizmus, míg a felkelők elsődleges célja a Franciaországtól való teljes függetlenedés volt. Az algériai nacionalizmus először a Franciaországban élő algériai katonák és ipari munkások között jelent meg az I. világháború után. Az addigi utolsó, 1870-es algériai felkelés után elsőként Khaled emír – a XIX. századi nemzeti hős, Abd el Kader unokája – követelt szélesebb jogokat az algériaiaknak az európai telepesekkel (pied noir - feketelábúak) szemben 1922-ben, programjából azonban csak a polgári demokratikus jogok követelése maradt meg. Az 1920-ban megalakult Algériai Kommunista Párt (Parti Communiste Algerien – PCA) volt az első, amely – az 1925. márciusi algéri konferencián – a nemzeti függetlenség kivívását jelölte meg végcélul, így tehát elévülhetetlen tettet vitt véghez a nacionalista mozgalmak ideológiai formálásában. 1926-ban létrejött a franciaországi vendégmunkásokat

¹ A Maghreb-térséghez tartozik Líbia, Algéria, Tunézia, Marokkó, Nyugat-Szahara és Mauritánia is.

² al-Qaeda in the Islamic Maghreb (al-Kaida az Iszlám Maghrebben)

tömörítő Észak-Afrikai Csillag (Etoile Nord-Africaine – ENA) nevű szervezet, melynek vezetője Messzali Hadzs, az algériai nacionalizmus „atyja” lett.³ A másik fontos személyiség Ferhát Abbász lett az *Algéria a világháború előtt, az algériai nép kiáltványa* című dokumentum megírásával, melyben egyértelműen jelzi, hogy a nemzeti mozgalom túljutott a reformista szakaszon, s fordulópontjához érkezett.⁴ A II. világháború végére több nemzeti párt is létrejött, ezek közül a legfontosabb a világi-nacionalista Algériai Néppárt⁵ (Parti du Peuple Algerien – PPA), az idegengyűlölő Reformista Ulemák Muszlim Közössége, valamint a Ferhát Abbász vezette mérsékelt Algériai Kiáltvány Demokratikus Szövetsége (Union Democratique de Manifest Algerien – UDMA) volt.⁶

1945-re pattanásig feszült a húr az országban, s kitört a felkelés: a piednoir-ok által szervezett önvédelmi osztagok több helyen összecsaptak az őslakosokkal, s brutálisan levertek azok támadásait. A felkelés és az azt követő megtorlás fordulópontként értékelhető az algériai nemzeti mozgalom történetében: innentől az algériaiak csak a fegyveres harcban látták a megoldást a franciák ellen.⁷ 1947-ben Messzali Hadzs vezetésével létrejött a nemzeti mozgalom legbefolyásosabb pártja, a Mozgalom a Demokratikus Szabadságjogok Diadaláért (Mouvement pour le Triomphe des Libertés Democratiques, MTLD), amely első illegális kongresszusán létrehozta a Különleges Szervezetet (Organisation Spéciale, OS). Ennek a paramilitáris csoportnak a célja az újabb felkelés fegyveres előkészítése volt.⁸ Az egymással konspirált módon kapcsolatot tartó négyfős csoportokra épülő szervezetnek 1948-ra már 1800 tagja volt.⁹ Többségük már harcolt az európai frontokon, és az 1945-ös megtorlás hatására csatlakozott a mozgalomhoz. A tagok kiképzéseken vettek részt, melyeken a partizánháború elméletét tanulmányozták részletesebben, azonban fegyverek hiányában nem nagyon hajtottak végre támadásokat.¹⁰ Közvetlenül a háború kitörése előtt, 1954-ben létrejött még egy titkos szervezet, a Cselekvés és Egység Forradalmi Bizottsága (Comité Révolutionnaire d'Unité et d'Action – CRUA), amely azonnal felvette a kapcsolatot a marokkói és tunéziai testvérszervezetekkel. A CRUA kilenc alapító tagja, a „Kilencek Klubja”¹¹ éppen aznap ült először össze, amikor 1954. május 8-án a franciák letették a fegyvert a Dien Bien Phu-nál Indokínában. A CRUA feladata és célja volt megtervezni és végrehajtani a fegyveres akciókat a franciák ellen mindaddig, amíg meg nem teremtik a független muszlim Algériát.

³ J. NAGY László: Mit kell tudni Algériáról?, Budapest, 1987, Kossuth Kiadó, ISBN 963090943, p. 34.

⁴ J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, Budapest, 1997, Eötvös József Kiadó, ISBN 9639024163, p. 75.

⁵ Az Észak-Afrikai Csillag utódjának tekinthető

⁶ SHRADER, Charles R.: The First Helicopter War, Logistics and Mobility in Algeria, 1954-62, London, 1999, Praeger Publishers, ISBN 0275963888, p. 151.

⁷ J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, pp. 76-77.

⁸ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, Szeged, 2010, Universitas Szeged Kiadó, ISBN, 9638888051, p. 46.

⁹ SHRADER, p. 154.

¹⁰ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, p. 47.

¹¹ Mohammed Boudiaf, Ahmed Ben Bella, Belkacem Krim, Mohammed Khider, Hocine Ait Ahmed, Rabah Bitat, Larbi Ben M'Hidi, Mourad Didouche, és Mostefa Ben Boulaid alkotta a Kilencek Klubját, vagy más néven a novemberistákat.

Az időközben folyamatosan kialakuló nacionalista mozgalomban 1954-re egyértelműen a középosztálybeli algériaiak domináltak. A független, iszlamista Algéria hagyományának hiánya, az algériai mohamedán népesség tömege nem osztotta a lázadó vezetők nacionalista céljait, és gyakran – akár erővel is – meg kellett győzni őket, hogy „kívánatos” számukra az ország politikai és kulturális szuverenitása. A felkelők vezetőinek legnagyobb része világi gondolkodású volt, ám nem haboztak a muzulmán fanatizmus felé fordulni azért, hogy az arabokat és a berbereket a franciák ellen fordítsák. Habár több nemzetközi megfigyelő – az Amerikai Egyesült Államokban és a nyugati országokban – kijelentette, hogy az algériai mozgalom része a nemzetközi kommunista rendszernek, és Moszkva irányítása alatt áll, a dolog nem volt ilyen egyszerű. Tény és való, hogy a nacionalisták kihasználták az Algériai Kommunista Pártot, bevásztották tagjait és felhasználták anyagi forrásait, mégsem szántak nekik vezető szerepet a felkelés irányításában.¹²

1954. október 22-én a „Kilencek Klubja” megalapította a Nemzeti Felszabadítási Frontot (Front de Liberation Nationale – FLN) és ennek katonai szárnyát, a Nemzeti Felszabadító Hadsereget (Armée de Liberation Nationale – ALN), egyúttal megszűnt az MTLD. Arról is döntöttek, hogy első fegyveres támadásukat novemberben fogják elkövetni.¹³

A nemzeti felszabadító háború menete

1954. november 1-jére virradó éjjel Algéria területén mintegy 30 helyen kezdtek támadásokba az antikolonista fegyveres erők különböző postahivatalok, rendőrőrsök és középületek ellen.¹⁴ Még ugyanezen a napon felhívást tettek közzé, melyben a nemzeti függetlenség kivívását tűzték ki végső céljukká. Az FLN ezt az iszlám elveivel is megerősítette, amely nem csupán vallás, hanem az emberek hétköznapijait átfogó értékrendszer. A franciák az ALN fegyvereseit szeparatista terroristáknak bélyegezték és biztosak voltak ezek gyors felszámolásában.¹⁵ Ez olyannyira nem sikerült, hogy egyre több és több katonát kellett Algériában állomásoztatni. 1955 őszén a felkelők a Marokkói Felszabadítási Hadsereggel együttműködve megnyitották a második, nyugati frontot Orán tartományban.¹⁶ 1956 májusában pedig Közép-Algéria hegységeiben is megszólaltak a fegyverek. 1956 végére minden nemzeti párt csatlakozott a fegyveres felkeléshez, így létrejött az antikolonista nemzeti egység.¹⁷ Egyedül Messzali Hadzs próbálkozott rivális szervezet létrehozásával, ám ez nem sikerült neki.

Az FLN nem csupán belügyeiben, de külügyeiben is sikereket könyvelhetett el: az 1955-ös bandungi értekezleten elnyerte az el nem kötelezett országok támogatását, melynek hatására nem sokkal később az ENSZ is napirendre vette az algériai kérdést.¹⁸ Ezzel párhuzamosan – különösen a brutális francia megtorlások

¹² SHRADER, p. 151.

¹³ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, p. 49.

¹⁴ J. NAGY László: Mit kell tudni Algériáról?, pp. 39-40.

¹⁵ J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, pp. 111-112.

¹⁶ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, p. 65.

¹⁷ Még az Algériai Kommunista Párt fegyveres szárnya is beleolvadt az FLN-be

¹⁸ SZ. N. Anticolonel Movements, <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045300096.html> (Letöltés ideje: 2015.03.02.)

miatt – az FLN a francia közvéleménytől is egyre nagyobb támogatást kapott, melynek hatására 1956-ban Franciaországban baloldali kormány alakult meg. A kormányt alakító Guy Mollet a kérdés békés rendezését ígerte meg, azonban algéri látogatása után teljesen fordulatot vett gondolatmenete. Hirtelen teljes mellszélességgel a kolonistákat kezdte el támogatni, melynek meg is lett az eredménye, hiszen a szuezi válságban az FLN-t támogató egyiptomi elnök, Nasszer ellen intéztek támadást.

1956. augusztus 20-án összeült az FLN első kongresszusa a Soummam-völgyben. Itt elfogadták a szervezet működési szabályzatát, egységesítették a rangokat, a körzeteket, a kiképzést, valamint egy átfogó programot szavaztak meg.¹⁹ Létrehozták az Algériai Forradalom Nemzeti Tanácsot (Conseil National de la Révolution Algérienne – CNRA). Gyakorlatilag itt született meg ténylegesen az egységes Nemzeti Felszabadító Mozgalom és Nemzeti Felszabadító Hadsereg. A kongresszus továbbra is a fegyveres harcot tekintette döntő fontosságúnak. A társadalmi reformoknak még mindig kis figyelmet szentelt, ám a radikális földreformot mégis szükségesnek ítélte. A találkozó legfőbb célja azonban az volt, hogy befolyását minél több algériai városra kiterjessze. Erre válaszul a francia kormány 1956. október 22-én foglyul ejtette az FLN vezetésének több tagját, köztük Ahmed Ben Bellát, Hocine Ait Ahmedet és Mohammed Khidert.²⁰ Azonban ez nem szegte az ALN kedvét, és 1957 elején harcot indított a városokért. Az állandó és sikeres logisztikai támogatás hatására a franciák az algériai-tunéziai, és az algériai-marokkói határon kiépítették a Morice és Challe-vonalat, melyek rendkívül sikeresnek bizonyultak a felkelők ellen. Közepén 2,5 méter magas elektromos kerítés futott, melybe 5000 voltos áram volt vezetve. Két szélén szögcsatló volt található, melynek mindkét oldalán aknamező terület el 45 méteres mélységben. A vonal algériai oldalán rendszeres járőrözés is be volt vezetve. Maga a Morice 460 km hosszan húzódott a tunéziai, és 700 km hosszan a marokkói határon. Titka a korra nem jellemző, igen magas színvonalú elektromos rendszer volt, melybe a felsoroltakon kívül beletartoznak még a radarok, riasztók és keresőlámpák. Az algériai felkelők számára a vonal szinte áthatolhatatlan volt.²¹

1957-ben került sor az egyik legvéresebb, sok áldozatot követelő küzdelemre, mely a fővárosért folyt, és algéri csata néven került be a történelemkönyvekbe. Az elhúzó csata a felkelők vereségével végződött, mely nagy ellentétet hozott felszínre az FLN vezetésében. Ennek hangot is adtak legfőbb sajtóorgániumukban, a Moudjahidine című FLN újságban. Párhuzamosan a franciák támadással próbálkoztak az ALN tunéziai és marokkói bázisai ellen is, több-kevesebb sikerrel.²² Szakjet Szidi Juszeft falu bombázása az áldozatok nagy száma miatt jelentős nemzetközi felháborodást váltott ki, ráadásul a tunéziai Új Desztúr Párt és a marokkói Isztiklál is további támogatásáról biztosította az algériai felkelőket.²³ Ezt a közös, 1958. áprilisi Tangerben megrendezett kongresszuson is megerősítették, valamint döntés született az FLN kormányalakításáról is. Ennek keretében

¹⁹ A kongresszus döntéseinek részletezésére a következő fejezetekben kerül sor

²⁰ J. NAGY László: Mít kell tudni Algériáról?, p. 39.

²¹ COOPER, Tom: The Algerian War, 1954-62, http://www.acig.org/artman/publish/article_354.shtml (Letöltés ideje: 2015.03.02.)

²² J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, pp. 114-128.

²³ Ebben az is jelentős szerepet játszott, hogy mind Tunézia, mind Marokkó nem utolsó sorban az algériai háború kitörése miatt nyerhette el függetlenségét

létrehozták az Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormányát (Gouvernement Provisoire de la République Algérienne – GPRA), melynek megalakulását 1958. szeptember 19-én jelentették be Kairóban. A kormány 18 főből állt, elnöke pedig Ferhát Abbász lett, aki egyértelműen kijelentette, hogy mindenféleképpen el kívánna szakadni Franciaországtól. A bejelentés a legjobb pillanatban érkezett, hiszen az 1958-as algíri puccsal együtt nem várt hatást ért el: megbuktatta a IV. Francia Köztársaságot. Ismét kiderült, hogy a francia kolonializmus képtelen leküzdeni az algériai problémát fegyveres erővel.²⁴

Az V. Köztársaság vezetője a II. világháború karizmatikus francia alakja, de Gaulle lett. Megválasztása utáni első időszakban még ő is a fegyveres megoldást részesítette előnyben, melynek keretében több nagyszabású hadművelet is indult az algériai felkelők ellen, akik azonban kisebb egységekre szakadva, gerilla módszerekkel sikeresen kitértek a túlerő elől. A francia szervek algériai emberek százezreit zárták el ún. stratégiai falvakban azért, hogy elszigeteljék őket az FLN-től.²⁵ De Gaulle ezután politikai eszközöket vetett be: 1958 októberében újabb reformokat jelentett be, mely leginkább a gazdaságra, valamint az agráriumra épült. Ezt az algériai nemzeti erők egyöntetűen elutasították. De Gaulle így ismét a katonai akció mellett döntött, és a franciák megindították a Challe-offenzívát, melynek célja a technikai eszközök és élőerő tömeges bevetése volt úgy, hogy egymást követő gyors hadműveletekkel felszámolják a felkelők csoportjait.²⁶ Az egyre növekvő nemzetközi nyomás hatására 1959. szeptember 16-án de Gaulle elismerte az algériai nép önrendelkezési jogát.²⁷ A kormány azonban nem ringatta magát téves illúziókba: vezető testülete, a CNRA 1959-1960 fordulóján, III. Tripoliban megrendezett kongresszusán még mindig a fegyveres harcot tartotta a legfontosabb eszközének a függetlenség kivívásában. A feketelábúak 1960 januárjában fellázadtak ugyan a de Gaulle rendszer ellen – ez volt az ún. barikádok hete –, de próbálkozásuk gyorsan elhalt.²⁸

1960 nyarán a franciaországi Melunben de Gaulle tárgyalásokba kezdett volna a GPRA képviselőivel, ám mivel a francia fél feltételeket szabott azok megkezdéséhez, a tényleges párbeszéd el sem kezdődött. Ezzel párhuzamosan a GPRA egyéb küldöttségei látogatást tettek Latin-Amerikában, Kínában, Szovjetunióban és nem utolsósorban Magyarországon is.²⁹ Ezek – hazánk kivételével – a GPRA de facto elismerését jelentették. Időközben az FLN megnyerte az algériai városokat is – egyre nagyobb tömegtüntetéseket szerveztek Algéria szerte a függetlenségért. 1960. december 20-án az ENSZ is hivatalos határozatban ismerte el az algériai nép önrendelkezési jogát.³⁰

²⁴ J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, p. 116.

²⁵ A francia hadsereg ezt először a Viet Minh ellen alkalmazta Indokínában

²⁶ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, pp. 182-183.

²⁷ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, pp. 193-196.

²⁸ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, pp. 205-210.

²⁹ J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, p. 117.

³⁰ Magyarország az ekkor még ENSZ napirenden lévő 1956-os forradalom miatt nem ismerték el hivatalosan az algériai kormányt

1961-re a tömegtüntetések áterjedtek Franciaországra (!) is, egyre nőtt a háborút ellenző franciák száma.³¹ Algériában az ALN egyre több katonai akciót hajtott végre az elektromos határfalak ellen a tunéziai és a marokkói határon. Májusban ismét tárgyalások kezdődtek a két fél között előbb Éviában, majd Lugrinben, azonban júliusban megszakadtak, mert a francia kormány semmiképpen nem akart lemondani a Szaharáról az atombomba-kísérletek, valamint a kiaknázatlan olajlelőhelyek miatt.³² Eközben az ALN – félve egy neokolonista megegyezéstől – tovább támadott, valamint kidolgozta a mezőgazdaságra épülő, modern társadalom kiépülésének tervét. Átalakítottak az ideiglenes kormányt is, melynek elnöke a forradalmi múlttal rendelkező Ben Hedda lett. Egyre nőtt viszont a békekötést ellenző francia telepések száma, akik között jó néhány főtiszt is volt. Így tehát a „francia Algéria” hívei 1961 februárjában létrehozták a Titkos Hadsereg Szervezetét (Organisation de l'Armée Secrète – OAS). Több nagyszabású támadást is végrehajtottak, ám nem tudták megakadályozni a tárgyalásokat.³³

1962 februárjától ismét nyíltan tárgyalt a két fél előbb Rousses-ben, majd Éviában, melynek eredményeként március 18-án aláírták a másnap életbe lépő fegyverszünetet, valamint a két ország viszonyát szabályozó rendelkezéseket. Egyértelműen kijelenthető, hogy a szerződés kölcsönös kompromisszumokon nyugszik. Ez annak is köszönhető, hogy a francia belpolitika belefáradt az állandó háborúba, és – akárcsak az FLN – érezte, hogy nem érhetik el a teljes katonai győzelmet. Az egyezmények értelmében Franciaország a jövőben is jelentős gazdasági és kulturális befolyással bírhat Algériában. Az éviani szerződést júliusban mindkét országban elsöprő többséggel támogatták népszavazással, így 1962. július 5-én hivatalosan is létrejött a független Algéria.³⁴

Algéria területi felosztása

A GPRA az FLN katonai és politikai ügyeiben is ellenőrző szerepet látott el Algériában, mely tükröződik a szervezet területi felosztásában is. Az FLN irányítása alatt a politikai és a katonai struktúra is nyíltan működött, csupán a franciák által komolyan ellenőrzött területeken maradt titkos. A lázadás kitörése előtt az FLN Algéria területét hat katonai-közigazgatási tartományra (wilaya) osztotta fel.³⁵ A felosztás ötletgazdája az MTLD volt, mely még ezt is tovább tagolta 33 kerületre (dairas) és 100 szektorra (kasma). Ez a hat wilayából álló rendszer jelentette később a legnagyobb és legjelentősebb szervezeti struktúrát Algériában. A hetedik wilaya Souk-Ahras – közismertebb nevén a Keleti Bázis – volt, mely Algéria északkeleti sarkában jött létre azért, hogy átjárót biztosítson a tunéziai logisztikai egységek és az FLN között. A politikai, gazdasági és kulturális jelentősége miatt volt Algériának egy része, mely kiérdemelte a különleges Autonóm Terület státuszt. A csapatok kommunikációs nehézségei miatt a wilayák önálló, autonóm régiókat alkottak Algérián belül. A francia erők sosem tudták igazán feltérképezni ezen területek pontos határait és erőforrásait.

³¹ Ebben nagy szerepe volt az algériai foglyok vallomásainak, melyben minden korábbinál szürreálisabban írták le a francia katonák embertelen kínzási szokásait

³² J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, pp. 118-119.

³³ J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, p. 249.

³⁴ J. NAGY László: Mit kell tudni Algériáról?, pp. 46-47.

³⁵ WINDROW, Martin-CHAPPELL, Mike: The Algerian War, 1954-62, London, 1997, Osprey Men-at-Arms series, No. 312, ISBN 1855326582, pp. 4-13.

Az FLN döntése értelmében a wilayakat továbbosztották övezetekre (mintakas), régiókra (nahias), szektorokra (kasma), községekre (douars) és falvakra (mechtas). A háború ideje alatt sok kisebb változtatást hajtottak végre a határok és a felosztás tekintetében is, azonban a legjellemzőbb mégis a hat wilaya és az alárendelt övezetek, valamint a Keleti Bázis és az Autonóm Terület általános felosztás volt.³⁶

A katonai és polgári ügyek irányítása az FLN területi struktúrájához illeszkedett. A wilayaktól a falvakig minden szinten volt egy egységes Parancsnoki Bizottság, élén egy politikai-katonai vezetővel, akit három helyettese segített: egy politikai, egy katonai és egy hírszerzési ügyekben. Ezen Parancsnoki Bizottságok ismertek voltak még Katonai Bizottság (Comites Militaires), vagy Politikai Bizottság (Commissariats Politiques) néven is. A wilayak parancsnokai az ALN ezredesei voltak, helyetteseik pedig az őrnagyok, de például szektor szinten ugyanezt betölthette egy magasabb rangú tiszthelyettes is.³⁷ Elméletben minden jelentős döntést a Bizottság hozott meg, ám gyakorlatban a parancsnok egyedül döntött, és az ügyekben is önállóan járt el. A politikai helyettes is kulcsszerepet töltött be, hiszen irányító feladatot látott el a területileg illetékes egység és a helyi polgári lakosság közötti kapcsolatokban, amely az FLN támogatását volt hivatott biztosítani. Bár alá volt rendelve a parancsnoknak, mégis komoly felelőssége volt az ún. Politikai-Igazgatási Szervezet (OPA) működtetésében is.³⁸ Az OPA az FLN által támogatott női szervezetek, szakszervezetek, diákcsoportok és hasonló tömörülések tagjait fogta össze, akik hajlandóak voltak az FLN szolgálatába állni. Az OPA aktív tagjai hatfős sejtekbe voltak szervezve, három ilyen alkotott egy csoportot, és öt csoport alkotott egy szakaszt. A szimpatizánsok sokkal egyszerűbben szerveződtek, itt 15 ember alkotott egy csoportot. Nem csak férfiak, hanem nők is részt vettek az OPA működésében: önkénteseket toboroztak, szabotázs akciókat szerveztek, beoltották a lakosságot, segédkeztek az igazságszolgáltatásban, pénzadományokat gyűjtöttek, valamint rejtett élelmiszer és lőszer tartalékokat hoztak létre.

A politikai helyettes a szektorok szintjén felelős volt még két intézményért: a Hármak Bizottságáért és a Népgyűlésért. Ezek a szervezetek feleltek a helyi közigazgatásért az FLN által ellenőrzött területeken. A Hármak Bizottságát mindegyik faluban egy vezető irányította, akinek segítségére volt egy politikai és egy közigazgatási helyettes. A Népgyűlés (Assemblée du Peuple vagy djemaa) öt tagból állt, melynek mindegyike érintett volt a közigazgatási ügyekben: polgári közigazgatás, közegészségügy, igazságszolgáltatás, kulturális ügyek és gazdasági ügyek. Ez a testület adta de jure a demokratikus folyamat alapját, holott de facto semmilyen komoly döntésben sem vettek részt, mivel a Hármak Bizottságának vezetője, mint helyi "kiskirály" irányította az ügyeket. 1959-ig a legtöbb Hármak Tanácsa és Népgyűlés vezetősége is lecserélődött, a polgári vezetők helyét az ALN katonai delegáltjai vették át, így 1960-ra gyakorlatilag teljesen eltűnt a polgári közigazgatás Algériában.³⁹

³⁶ SHRADER, p. 141.

³⁷ WINDROW-CHAPPELL, p. 14.

³⁸ STROKER, Donald J.: *Military advising and assistance: from mercenaries to privatization, 1815-2007*, Routledge, 2007, Taylor & Francis e-Library, ISBN 0203938712, p. 115.

³⁹ SHRADER, p. 143.

Az ALN születése, felépítése

Az algériai Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ALN) működése 1954 végén egy szervezetlen, rosszul felszerelt, képzetlen és kevés tagot számláló csoportként indult meg Kabília és Aures körzetében. 1954 novemberétől 1957 közepéig gyors ütemben fejlődött és gyarapodott a szervezet, ezzel párhuzamosan egyre nőtt a végrehajtott akcióik hatékonysága és mérete egyaránt. Ez a helyzet az algíri csata után kezdett megváltozni, és a Morice vonal építésével fejeződött be, amely nagymértékben megnehezítette a határon túlról érkező logisztika lehetőségeit. Ezért arra kényszerültek, hogy visszatérjenek a kis létszámú gerilla hadviseléshez és a terrorista eszközökhöz. 1958 közepétől az FLN vezetői arra törekedtek, hogy Tunéziában és Marokkóban állandó, hagyományos erőket hozzanak létre, melyek hatékonyan tudják támogatni az Algérián belül harcoló erőket. 1959-től az ALN valójában két külön hadseregből állt: egy Algérián belül harcoló gerilla seregből és egy határokon túl (Tunézia és Marokkó) lévő, hagyományos erőkből felépülő, ám kihasználatlan haderőből.⁴⁰ Maguk az erők nem voltak képesek a függetlenséget pusztán fegyverek útján kivívni, így erre csak a politikai tárgyalások és a kedvező nemzetközi helyzet után nyílt lehetőség.

Az ALN egységét – ahogy azt már említettem – az 1956-os Soummam-völgyi konferencia teremtette meg. 1956 augusztusa előtt a lázadó erők véletlenszerűen alakultak ki, a szervezeten belül semmilyen szabványrendszer nem volt elfogadva sem a fegyverek, sem a rangok, sem a kiképzés, sem a harcászati eljárások tekintetében.⁴¹ Néhány wilayaban a lázadókat nagyszámú jól kiképzett, felfegyverzett és szervezett erők alkották, míg több régióban ezek csupán az ALN-től független, rossz fegyverekkel ellátott partizánok voltak.⁴²

A Soummam-völgyi konferencián – ahogy azt már említettem – legfelső testületként létrehozták az Algériai Forradalom Nemzeti Tanácsot (CNRA). Feladata az általános politikai irányvonal meghatározása volt, melynek gyakorlati megvalósítása a Végrehajtó és Koordinációs Bizottság feladata volt. Ez a testület két parancsnokságot hozott létre: a keleti parancsnoksághoz tartozott az 1. (Aurés), 2. (Constantine) és 3. (Kabília) wilaya, a Keleti Bázis és az algériai Autonóm Terület, míg a nyugati parancsnokság a 4. (Algír), 5. (Orán) és 6. (Dél-Szahara) wilayaért felelt. Az Ideiglenes Kormány 1958-s létrehozásától ezt a feladatot a Belkacem Krim vezette Fegyveres Erők Minisztériuma látta el, egy időben a keleti és nyugati parancsnokság helyett megalakult a Keleti- és a Nyugati Vezérkar.⁴³ Előbbi vezetése Mohammed Said Naceor ezredes, míg utóbbi Houari Boumedienne ezredes hatáskörébe tartozott.

1958 novembere óta de facto Boumedienne fogta össze két vezérkart, többek között ő volt az, aki újjászervezte az ALN tunéziai egységeit. 1959-ben összevonásra került a két vezérkar, és az 1960-as III. tripoli kongresszuson a CNRA hivatalosan is Boumediennet nevezte ki az immár egyesített vezérkar főnökévé.⁴⁴

⁴⁰ SHRADER, p. 145.

⁴¹ HOME, Alastaire: A Savage War of Peace, New York, 1977, NYRB Classics, ISBN 1590172183, pp. 144-145.

⁴² HOME, pp. 111-112.

⁴³ WINDROW-CHAPPELL, p. 14.

⁴⁴ HOME, p. 328.

Együttal a Fegyveres Erők Minisztériumát felváltotta egy háromfős Tárcaközi Hadügyi Bizottság, melynek tagja lett Belkacem Krim (külügyminiszter), Abdelhafid Boussouf (fegyverzeti és általános kommunikációs miniszter) és Lakhdar Ben-Tobbal (belügyminiszter). Boumedienne nem késlekedett, és azonnali hatállyal megszabadult az ALN vezetés megbízhatatlan tagjaitól, és hosszas válogatás után kinevezett maga mellé egy háromfős képviselői testületet, melynek tagjai Azzedine, Slimane és Ali Mendjli őrnagyok voltak. A vezérkar alá öt osztály tartozott: az első a személyzeti ügyekért és a propagandáért (vezetője Khelifa), a második a hírszerzésért (vezetője Rachid), a harmadik a hadműveletekért (vezetője Boutella), a negyedik a logisztikáért (Bouzada), míg az utolsó az elhárításért (vezetője Kadri) volt felelős.⁴⁵

Az ALN Hadászati és Harcászati Doktrinája

Az ALN Hadászati és Harcászati Doktrináját az érintettek a Soummam-i konferencián hozták létre. Általában mind a hadászati, mind a harcászati célok meghatározásakor figyelembe vették a Viet Minh Indokínában alkalmazott hasonló dokumentumát, ugyanakkor a szövegezés alkalmával több helyen is a francia katonai terminológiát, valamint a kiképzési könyvek anyagát használták fel. Ez elsősre furcsának tűnik, azonban tudni lehet, hogy több ezerre tehető azon algériai katonák száma, akik a francia hadseregben szolgáltak Indokínában.

Az FLN politikai célkitűzése – és ezáltal az ALN hadászati célja – az volt, hogy Franciaországtól elkülönülve létrehozzanak egy független algériai muszlim köztársaságot. Az elfogadott stratégiai cél eléréséhez kidolgoztak – Mao Ce-tung művét alapul véve – egy háromfázisú programot, amelyet a Viet Minh sikeresen alkalmazott Indokínában⁴⁶. Eszerint az első fázis lényegben rejtőzéstől és a védekezésről szólt, hiszen létre kellett hozni egy életképes katonai erőt, valamint egy ezt támogató, biztos alapokon nyugvó logisztikát. Ekkoriban még offenzív katonai akciókra nem igazán voltak képesek, leginkább csak védekeztek, így csupán kisebb rajtaütéseket és terrorcselekményeket hajtottak végre. A második szakaszban a lázadó erők több jelentős támadást is végrehajtottak a francia erők ellen, miközben tovább erősítették saját katonai struktúrájukat. Az akciók fajtái ekkor nagyobb rajtaütések, razziák, összehangolt támadások voltak az ellenség kommunikációs vonalai, épületei ellen, valamint kifejezett hadjárat indult a francia közvélemény befolyásolására. A harmadik, azaz végső fázisban a lázadó erők megszervezték és felszerelték a hagyományos erőiket, melyek már képesek voltak teljes körű támadó hadjáratot végrehajtani azért, hogy végleg kiszorítsa a franciákat Algériából – katonailag és politikailag egyaránt.⁴⁷

Az ALN azonban alaposan összekeverte az egyes szakaszokat, és először túl gyorsan próbált meg egyik fázisból a másikba lépni. 1957-től az ALN Algériában a második fázisba lépett, és úgy érezte, elég erős, hogy mihamarabb a harmadik szakaszba léphessen. Azonban a Morice vonal kiépülésének befejezése egyre hatékonyabban vágta el az ALN erőit a tunéziai és marokkói tartalékforrásoktól.

⁴⁵ HOME, p. 412.

⁴⁶ O'BALLANCE, Edgar: *The Algerian Insurrection, 1954-62*, Hamden, 1967, Shoe String Press, ISBN 0208000801, p. 10.

⁴⁷ SHRADER, pp. 145-146.

Ezen kívül jelentősen nehezítette a helyzetet az 1959-60-ban elkezdett Challe offenzíva is, így az algériai erőknek vissza kellett térni a második, gerilla szakaszba. A legnagyobb probléma azonban az volt, hogy időközben az ALN erőit már a harmadik szakaszra jellemző, hagyományos fegyveres, támadó harcra képezték ki. Az FLN-ALN vezetői nem voltak tisztában saját gyenge pontjaikkal, és sokszor türelmetlenek voltak, ebben a szituációban mégis jól döntöttek, nem erőltették a harmadik fázist, és inkább visszatértek a gerillaháborúhoz. A cél továbbra is adott volt: fokozatosan kiszorítani a francia erőket a stratégiai fontos területekről, védekezésbe kényszeríteni őket azért, hogy ne legyen módjuk támadni, valamint meggyőzni a francia politikai vezetőket, hogy belássák, az egyre elhúzódó háborúból csak rosszul jöhetnek ki mind anyagilag, mind morálisan.

Az ALN harcászati eszközei közé tartozott az ún. "üss és fuss" taktika, melyet a Viet Minh is remekül alkalmazott. Ennek lényege az volt, hogy a franciák ne tudjanak semmilyen harcászati szituációból jól kijönni, míg az algériaiak azok gyenge részeit megtalálva, gyors meglepetésszerű csapást tudjanak mérni, majd el tudjanak menekülni.⁴⁸ Az ALN tagjai csak akkor alkalmazták ezt a taktikát, ha majdnem 100 %-ban meg voltak győződve annak sikeres kimenetelében, ennek köszönhetően a franciák csak nagyon kevés esetben tudtak foglyokat ejteni. Ilyen szituációnak számított például, ha a franciák használni tudták tüzéségüket vagy légi erejüket. Nagy hangsúlyt helyeztek a műveleti biztonságra, a meglepésre, a felderítésre, a rejtett mozgásra valamint a harcászati elemek állandó változtatására. Az éjszakai műveleteket tartották a legsikeresebb akciófajtának, mert kicsi volt a lebukás esélye és ez volt a legalkalmasabb időpont a meglepés eléréséhez. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az ALN a meglepést egészen magas szintre fejlesztette, mert itt ki tudta használni, hogy erői jól ismerték a terepviszonyokat és éppen ezért rendkívül gyorsan mozogtak ebben a környezetben, valamint úgy választottak célpontot, hogy minimális erőforrás felhasználásával értek el maximális hatást. Célpontjaik közt szerepeltek a francia vezetési pontok, elkülönített osztagok, tiszti kaszinók, étkezdék, és természetesen a magas rangú vezetők.⁴⁹

A lázadók gyakran előnyben részesítették a kis erőkkel végrehajtott műveleteket, ami az ALN egységek közötti szegényes kommunikációnak volt betudható. A nagyobb műveletek támadó akciók voltak, ilyen volt például 1957-58 fordulóján egy zászlóalj méretű támadás a Morice vonal ellen, amely azonban kudarcot vallott. Bár az ALN tunéziai és a wilaya algériai központja jó minőségű rádiókkal volt felszerelve, mégsem támaszkodtak rájuk kellőképpen a műveletekben. A francia katonai ellenlépések sem hozták meg a várt eredményeket. Sőt, algériai részről az is bebizonyosodott, hogy az ALN nem tudja a Tunéziában és Marokkóban állomásozó erőiket kellőképpen felhasználni.

⁴⁸ SZ. N. Algerian War of Independence 1954-1962, <http://www.onwar.com/aced/data/alpha/algeria1954.htm> (Letöltés ideje: 2015. 03.10.)

⁴⁹ SHRADER, p. 147.

Az ALN katonai igazgatása

Az 1956-os Soummam-i konferencia lefektette az ALN belső szervezetének szabályait is.⁵⁰ Definiálták az ALN katonák fajtáit, meghatározták a rangokat, rendelkeztek a katonák fizetéséről és a katonai igazságszolgáltatás rendszeréről. Az ALN aktív, fegyveres tagjait három csoportba osztották: hivatásos katonák, tartalékos katonák és a terroristák. A hivatásosokat – azaz a mudjahedek, amely szó szerint azt jelenti: akik a hitért harcolnak – szigorú katonai rendben képezték ki tisztekké vagy tiszthelyettesekké. Ezek katonai fegyverekkel és egyenruhákkal voltak ellátva – általában amerikai típusú egyenruhával és egy pár gumicsizmával, valamint egy pár vászoncipővel. Az ALN megkülönböztető jelzése a ruhájukon elhelyezett jelvény volt, melyen zöld-fehér alapon egy vörös félhold és egy csillag volt látható.⁵¹

A moudjahid általában raj, szakasz, század vagy zászlóalj felállásban működött, habár a nagyobb egységek alkalmazását jobbra kerülték a felderíthetőség elkerülése végett. Az önkéntes moudjahedek szolgálati ideje általában két év volt. Az FLN történetében csak egyszer fordult elő, hogy toborzásra kényszerült: 1961-ben a Marokkóban élő algériaiak között azért, hogy a marokkói ALN erőket kiegyenlítsék a Tunéziában működő, szintén ALN erőkkel. Ezek ellenére a fizetett moudjahedek Algérián belül alakították ki a fegyveres ellenállás magját, amely az egész ALN alapját adta. Az egységekben kis számban nők is képviseltették magukat.⁵² Ugyanazt a bért kapták, amit a férfiak, de általában csak ápolói vagy irodai feladatokat láttak el, kivételes esetben pedig politikai vagy kiképzési munkát végeztek.

A tartalékos katonák, vagy más néven moussebiline-k (szó szerint azok, akik Isten, azaz Allah csatáját vívják) nem részesültek fizetésben, nem viseltek egyenruhát, valamint rendes polgári foglalkozásuk volt, azonban fel voltak szerelve különböző típusú puskákkal, karabélyokkal és pisztolyokkal. Laza kötelékeket alkottak és részt vettek egy könnyített kiképzésen is. Általában hírszerzési, őrző-védő, futár és szabotőr feladatokat láttak el.⁵³ Moudjahedek hiányában a moussebilinek voltak felelősek az FLN-es előírások és a rendeletek betartatásáért az arabok körében. Valójában számos moudjahednek és moussebilinének kellett fő feladatain kívül állandó jelleggel megszervezni és irányítani a hírszerző hálózatokat, kiszolgáló szervezetet és egyéb politikai-közigazgatási egységeket. 1959 végén mintegy 5-6 ezer moudjahedin és 12-15 ezer moussebiline hagyta el az ALN egységeit. Ez a kilépő réteg alkotta aztán a vázát annak a számos, az FLN-t támogató polgári szimpatizánsnak Algériában. Ők sem maradtak azért feladat nélkül, hiszen a megmaradt moudjahedeket és moussebiliniket segítették azáltal, hogy sebesülteket láttak el, hírszerző és propagandamunkát láttak el, valamint – nagyon ritkán – terrorcselekményeket hajtottak végre.

Az ALN katonák utolsó kategóriájába a terroristák, vagy másképp a fidayinek tartoznak. A fidayinek közül sokan eredetileg moussebilinek voltak, ám később

⁵⁰ WINDROW-CHAPPELL, pp. 15-16.

⁵¹ WINDROW-CHAPPELL, p. 15.

⁵² O'BALLANCE, p. 75.

⁵³ O'BALLANCE, p. 74.

mégis szabotázs akciókat vagy merényleteket hajtottak végre Algéria nagyobb városaiban azért, hogy megfélemlítsék az FLN ellenségeit és demoralizálják a francia katonákat és polgárokat.⁵⁴ A fidayinek szervezték meg a titkos kommandó sejtákat, melyeket mindig rendkívül jól ki voltak képezve. Abban az esetben, amikor felfedték egy fidayine kilétét, általában átsorolták a moudjahedekhez.

1956 augusztusában Soummamban hivatalosan megalakították még két további rangot is, ez volt a djound (közkatona) és a sagh ethai (ezredes). Hogy minimálisra csökkentsék a kollektív vezetésben "személyi kultusz" kiépülésének lehetőségét, úgy döntöttek, hogy függetlenségi háború végéig nem beszélnek általánosan „tisztekről”.⁵⁵ A katonák előléptetését és lefokozását központilag ellenőrizte a Koordinációs és Végrehajtó Bizottság (CCE), de a wilaya parancsnokoknak jogukban állt előléptetni a moudjahedeket és a moussebiliniket.⁵⁶ A Soummami konferencián született meg még az ALN katonák rendszeres bérezésének koncepciója: egy közkatona 1000, míg egy ezredes 5000 francia frankot keresett havonta.⁵⁷ A moudjahedek családjai külön havi 2000 frankos juttatásban részesültek minden eltartott személy után, ha vidéken éltek, míg a városiak esetében ugyanez 5000 frank volt. Ezen kívül minden tisztnek és tiszthelyettesnek 5 nap szabadság és rendszeres dohány adag is járt.

Az ALN katonai ereje és harcászati felépítése

Rendkívül nehéz az ALN katonai erejét pontosan felmérni a függetlenségi háború bármely időszakában. Az ALN hiányos nyilvántartásai, az izoláció, ALN algériai parancsnokság relatív autonómiája, a moudjahedek-moussebilinek és a moussebilinek-civilek közötti átjárhatóság, valamint az FLN-ALN alapvetően titkos jellege meggátol minden olyan kísérletet, amely a pontos számadatok feltárására irányul mind az algériai gerillák, mind a hagyományosabb tunéziai és marokkói erőket illetően.⁵⁸ Egyetlen dolog biztos: az FLN mindig, minden körülmények között felnagyította mind fegyveres erőinek, mind fegyvertelen támogatóinak számát a nemzetközi fórumokon.

A franciák gyakran kérkedtek azzal, hogy a francia hadseregben több algériai muzulmán harcol, mint az ALN-nél. A legjobb bizonyíték azt sugallja, hogy az ALN teljes szervezett fegyveres ereje sosem haladta meg az 50 ezer főt.⁵⁹ Az FLN a háború kirobbantásának időpontjában mindössze 400 fegyveres taggal rendelkezett. 1957 végére – a toborzások és a kiképzések hatására – rendkívül gyors ütemben növekedett az önkéntesek száma. 1955 végére a moudjahedek száma 6000 körülire volt tehető, míg ugyanennek a csoportnak a száma az 1956. áprilisi francia hírszerzési információk alapján Algériában meghaladta a 8 ezer főt, míg az aktív szimpatizánsok száma elérte a 21 ezret. 1958 elején, a barikádok hete kezdetekor a fegyveres erők száma mintegy 27 és fél ezerre tehető, melyből 23 ezer Algériában, 4 ezer Tunéziában és mintegy félezer Marokkóban állomásozott.

⁵⁴ O'BALLANCE, p. 75.

⁵⁵ HOME, pp. 144-145.

⁵⁶ WINDROW-CHAPPELL, p. 14.

⁵⁷ O'BALLANCE, p. 74.

⁵⁸ O'BALLANCE p. 49.

⁵⁹ O'BALLANCE, p. 165.

Az ALN 1958 első felében komoly veszteségeket könyvelhetett el a barikádok hetében, mert Algéria területén kénytelenek voltak lemondani a megmaradt századszintű vagy ennél kisebb egységektől. A franciák azt állították, hogy ez idő alatt minden hónapban megöltek vagy fogságba ejtettek 3 ezer lázadót, melyek száma így 1958 júliusára meghaladta a 23 ezer főt.⁶⁰ A háború első 17 hónapjában az ALN közel 4900 katonája esett el, míg az első 3 évben ugyanez a szám elérte a 30 ezret, valamint 13 ezer ember esett francia fogságba.⁶¹ Ugyanakkor összességében az ALN ereje 1959 nyarán érte el maximumát, mintegy 47 ezer fővel (ebből 32 ezer Algériában, 10 ezer Tunéziában, 5 ezer Marokkóban szolgált), míg az FLN szimpatizánsok száma elérte a 90 ezret.⁶²

A Challe offenzíva (1959. február-1960. április) ideje alatt a franciák nagyon közel kerültek ahhoz, hogy teljesen felmorzsolják a wilayakat. Ez idő alatt öt wilaya parancsnokot és a lázadó vezetők mintegy 55 százalékát (1120 főt) tették harcképtelenné. 1960 márciusában – a franciák számítása szerint – 25 ezer lázadó volt Algériában, 10.500 Tunéziában és 5500 Marokkóban. 1960 derekára a Challe offenzíva sikerei miatt az ALN katonai ereje 10-12 ezer főre redukálódott, azonban visszanyerte erejét, és gyorsan újjászerveződött. 1961 júliusában a franciák 15.500 gerillával számoltak Algériában, 20.000-rel Tunéziában és 9500-zal Marokkóban. A tüzszünet megkötésének időpontjában (1962. március) 46.500 fő tartozott az ALN kötelékébe, ebből 15.500 Algériában, 22.000 Tunéziában, 10.000 pedig Marokkóban működött.⁶³ Az ALN-nek és a francia erőknek egyaránt számolniuk kellett kisebb számú disszidens csoportokkal. Ezek közül a legjelentősebb a mintegy 500 főt kitevő, Messali Hadzs vezette Algériai Nemzeti Mozgalom (Mouvement National Algérien - MNA) volt.

Az ALN erők harcászati felépítése a függetlenségi háború eseményeivel és politikai döntéseivel összhangban alakult ki. A Soummam-i konferenciáig nem volt szabványosítva a harcászati egységek felépítése, a wilayak mérete és összetétele, a fegyverek valamint az egyéb felszerelések típusa és mennyisége, ám 1956 augusztusában minderről döntés született. A kötelékek felépítése a következőképpen alakult: a legkisebb alegység a tűzpár (demi-groupe), melynek parancsnoka egy tizedes, és rajta kívül még 3 katonát tartalmazott. A következő egység a raj (Faudj), mely 2 tűzpárból áll (10 ember), és parancsnoka egy őrmester. Ezt követte egység a szakasz (Ferka), melynek élén egy hadnagy áll, és három raj alkotja (kb. 35 katona). A század (Katiba) 105 közkatonából és 5 tisztből áll (3 szakasz), élén egy századossal. A legnagyobb kötelék pedig a zászlóalj (Failek) volt, mely 330 közkatonából, 20 tisztből áll (3 század), parancsnoka pedig egy ezredes.⁶⁴ A gyalogszázadok főbb fegyverei az automata fegyverek, a könnyű aknavetők, a géppisztolyok, páncéltörő rakétavetők és nehéz aknavetők voltak.⁶⁵ Szó esett még a dandár szintű egységek kiépítéséről is, ám ezt az ötletet a vezetők nem sokkal később elvetették.

⁶⁰ HOME, p. 321.

⁶¹ O'BALLANCE, pp. 209-210.

⁶² HOME, p. 322., O'BALLANCE, p. 88.

⁶³ SHRADER, p. 152.

⁶⁴ O'BALLANCE, pp. 73-74.

⁶⁵ WINDROW-CHAPPELL, p. 15.

A Soummam-i konferenciát követő hónapokban az ALN vezetők jelentős előrehaladást értek el a wilayak kiépítésében. A francia légierő és tüzérség – mely nem nagyon volt mozgékony és rugalmas – igen sok veszteséget okozott az algériai félnek. Éppen ezért az ALN vezetői a háború utolsó szakaszában 600 főre növelték a zászlóaljokban teljesítő katonák számát, ám a tisztek folyamatos hiánya kivitelezhetetlenné tette ennek a rendszernek a konkrét alkalmazását. 1957 telére az ALN ismét elrendelte zászlóaljainak újjászervezését, mivel 1958 tavaszára újabb támadássorozatot akartak a franciák ellen indítani.⁶⁶ Habár a zászlóaljak ekkorra papíron egyre gyarapodtak a frissen kiépülő wilayakban, ezek mégsem tudtak rendes műveletekben részt venni, mert a valóságban komoly hiányosságokkal szembesültek. Kivétel volt ez alól, amikor 1957-ben – az akkor még szervezett – zászlóaljak közül többet átvezényeltek a tunéziai és a marokkói határ közelébe.

1957 szeptemberében a franciák befejezték a Morice vonal építését. 1959 februárjában az Algériában állomásozó francia erők főparancsnoka, Maurice Challe tábornok utasítására komoly hadművelet kezdődött meg az ALN egységeinek megsemmisítésére. A Challe-offenzíva igen hatékonyan vágta el az erősítési és utánpótlási útvonalakat, ezért az ALN fegyveresei kénytelenek voltak visszahúzódní Algéria belsejébe, miközben fel kellett hagyniuk minden zászlóalj szintű műveletet.⁶⁷ Ennek következtében 1959 júniusáig Algéria területén minden zászlóalj felbomlott, és így a századok lettek a legnagyobb szintű harcászati egységek.⁶⁸ Egyes esetekben még ezek a meggyengített századok is túl nagyok és nehezen kezelhetőnek bizonyultak a francia biztonsági erők ellen, ezért az ALN gyorsan megszervezett egy új, független köteléket, az ún. kommandós osztagot, mely 10-15 emberből állt, és – mint utólag kiderült – rendkívül nagy károkat tudott okozni a francia félnek, valamint nehezen volt felderíthető. 1959 végén a 4-es wilaya összes megmaradt századát feloszlatták, és csupán a szakasz, vagy annál kisebb egységeket használták fel a harcokban. 1958 végén 121 század és 53 azoktól független szakasz volt Algériában, míg 1960 nyarára már csak 35 század (ebből 21-nek az ereje az 50%-ot sem érte el), mintegy 100 szakasz és 140 kommandós osztag működött. A háború későbbi szakaszaiban volt arra próbálkozás, hogy a századokat új, kisebb, mozgékonyabb egységekbe szervezzék, ám – a közben elnyert függetlenség miatt – erre nem került sor.⁶⁹

Az elszigeteltség, a szétesés, a gerilla akciókhoz való visszatérés miatt az ALN vezetése – különösen Houari Boumedienne, a vezérkari főnök – fontosnak látta létrehozni 1960 végére Tunéziában és Marokkóban is egy-egy hagyományos, nehézfegyverekkel felszerelt hadsereget. Ezen harci alakulatok (corps de bataille) létrehozását ugyan már kezdeményezte 1959-ben a fegyveres erők minisztere, Belkacem Krim azok számára, akik nem hajlandóak csatlakozni a franciák elleni harchoz, hiszen később komoly politikai és katonai erőt jelenthetnek a függetlenség kivívásában.⁷⁰ Az ALN ezután egyre több ilyen egység felállítását rendelte el azért, hogy Tunéziában és Marokkóban csökkentse a francia hadseregbe besorozható algériai katonák számát. Csupán két esetben alkalmazták ezen a harci alakulatokat:

⁶⁶ O'BALLANCE, pp. 88-89.

⁶⁷ SHRADER, p. 156.

⁶⁸ O'BALLANCE, p. 121.

⁶⁹ O'BALLANCE, p. 165.

⁷⁰ O'BALLANCE, p. 192.

egyszer 1959-ben a Didouche hadműveletben, majd ugyanebben az évben az Amirouche hadműveletben. Mindkettő célja az volt, hogy tehermentesítse a francia Jumelles hadműveletben megviselt ALN erőket a 2. és a 3. wilayaban, azonban célját nem érte el, hiszen az algériaiak súlyos veszteséggel zárták ezt az időszakot.⁷¹

Az ALN harci alakulatai a hagyományos módon épültek fel, hiszen század és szakasz szinten működtek a wilayakon belül. Ezek az egységek is el voltak látva gépfegyverekkel, páncéltörő rakétákkal és aknavetőkkel. Mivel a külföldi támogatás mértéke egyre emelkedett, a harci alakulatokat felszerelték nehéz aknavetőkkel (120 mm és nagyobb űrméret), légvédelmi tüzérséggel (12,7 mm-es légvédelmi géppuskákkal és 20/40 mm-es légvédelmi gépágyúkkal), valamint néhány könnyű (75 és 105 mm) tüzérségi eszközzel.

Az ALN hagyományos erőinek fejlesztése a függetlenség kivívása után, 1962 júliusában befejeződött. Az 1962. márciusi tűzszünet idején az ALN ezen erői Tunéziában és Marokkóban elérték a 32 ezer főt: harminckét gyalogzászlóalj (320-575 fő), nyolc nehézgyalogos század (100-350 ember), négy tüzérségi zászlóalj (100 fő), két 120 mm-es aknavető üteg (100 fő ütegenként), 4 szakasz nehéz aknavető (100 fő), 1 szakasz aknász és egyéb logisztikai egységek. A corps de bataille-k a függetlenség kinyilvánítása után gyorsan átléptek Algériába, és csatlakoztak az algériai nemzeti hadsereghez. Az irreguláris erők vagy szintén csatlakoztak a nemzeti hadsereghez, vagy egyszerűen feloszlottak. Az ALN néhány megmaradt egysége pedig a függetlenség utáni korszak belpolitikai konfliktusainak felügyelője lett – Belkacem Krim alapító akarata szerint.⁷²

Konklúziók

Bár az FLN a háború során végig olyan nehézségekkel szembesült, mint a rivális nacionalista csoportok, a disszidensek, a belső konfliktusok, és mindenekelőtt a hatékony francia katonai akciók, mégis olyan politikai előnyökre tettek szert, melyet a franciák nem tudtak ellensúlyozni a csatatéren. Mindezek eredményeként az FLN elérte elsődleges célját, és politikai, valamint diplomáciai eszközökkel kiharcolta Franciaországtól a teljes függetlenséget. Ezzel egy időben képes volt kiépíteni politikai rendszerét, valamint megalakítani saját reguláris haderejét. A 8 évig tartó háború súlyos veszteségeket okozott mindkét félnek. Az FLN szerint az algériai halálos áldozatok száma (katonák, civilek) megközelítette az egymilliót, míg a pied-noirok (közel egymillió) a megtorlástól félve visszamenekültek Franciaországba, így gyakorlatilag eltűntek a szakemberek az országból. A francia közvélemény 1962 nyarán végre fellelegezhetett, hiszen drámai éveken voltak túl, míg az algériai nép is elérte célját, azaz a teljes függetlenséget.

Napjainkban Franciaország – különösen a kőolaj és földgáz érdekeltségei, valamint a nagyszámú betelepülők miatt – továbbra is ezer szállal kötődik Algériához. Az 1954-62. közötti háború okozta sebek azonban ma is aktívan jelen vannak az algériai, a marokói és a tunéziai emberekben. Ennek ellenére – gazdasági és politikai okok miatt – egyre nagyobb számban érkeznek nincstelen migránsok Algériából Franciaországba, nem egyszer komoly iszlám fundamentalista háttérrel,

⁷¹ SHRADER, p. 156.

⁷² SHRADER, pp. 156-157.

mely igen nagy kihívást jelent a francia és az európai rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervezeteknek.

Felhasznált irodalom:

- COOPER, TOM: The Algerian War, 1954-62, http://www.acig.org/artman/publish/article_354.shtml (Letöltés ideje: 2015.03.02.)
- HOME, ALASTAIRE: A Savage War of Peace, New York, 1977, NYRB Classics, ISBN 1590172183
- J. NAGY László: Az algériai háború, 1954-62, Szeged, 2010, Universitas Szeged Kiadó, ISBN 9638888051
- J. NAGY László: Az arab országok története a XIX-XX. században, Budapest, 1997, Eötvös József Kiadó, ISBN 9639024163
- J. NAGY László: Mit kell tudni Algériáról? Budapest, 1987, Kossuth Kiadó, ISBN 963090943
- O'BALLANCE, Edgar: The Algerian Insurrection, 1954-62, Hamden, 1967, Shoe String Press, ISBN 0208000801
- SHRADER, Charles R.: The First Helicopter War, Logistics and Mobility in Algeria, 1954-62, London, 1999, Praeger Publishers, ISBN 0275963888
- STROKER, Donald J.: Military advising and assistance: from mercenaries to privatization, 1815-2007, Routledge, 2007, Taylor & Francis e-Library, ISBN 0203938712
- SZ. N. Algerian War of Independence 1954-1962, <http://www.onwar.com/aced/data/alpha/algeria1954.htm> (Letöltés ideje: 2015. 03.10.)
- SZ. N. Anticolonel Movements, <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045300096.html> (Letöltés ideje: 2015.03.02.)
- Windrow, Martin-CHAPPEL, Mike: The Algerian War, 1954-62, London, 1997, Osprey Men-at-Arms series, No. 312, ISBN 1855326582

NAGY SÁNDOR

AZ USA TITKOS KATONAI TERJESZKEDÉSE AZ AFRIKAI KONTINENSEN

Bevezetés

Az amerikai kül- és biztonságpolitikában 2001. szeptember 11. jelentős változást hozott. A megváltozott helyzet az USA speciális erőinek addig soha nem látott létszám és költségvetés növekedését hozta magával. Ezzel együtt ugyancsak megnövekedett globális szinten a speciális bevetések száma. Jelenleg, megközelítőleg a világ országainak 70%-ában vannak jelen az USA speciális erői, ami lehetőséget teremt következtetni a „titkos akciók” elterjedésére, méreteire Latin-Amerikától kezdve Afganisztán legeldugottabb területein át Afrikáig, valamint az afrikai partnerországokkal folytatott közös kiképzésektől a kibertérben folytatott információszerzésig.

A számadatokat tekintve Bush elnök utolsó időszakában a speciális erők a világ 60 országában voltak jelen. Ez 2010-re már elérte a 75-öt, 2010-ben a számuk 120-ra majd 2013-ban már 134-re emelkedett. Obama elnöksége alatt bekövetkezett 123%-os növekedés híven mutatja be az USA erőikvetítésének egy az addigiaktól eltérő formában való megjelenését. A többnyire árnyékban maradó speciális erők által végrehajtott missziók túlnyomó többsége rejtve marad az avatatlan szemek és a média előtt.

Az Amerikai Egyesült Államok politikája a „Fekete kontinens” irányában jelentős változásokon ment át Bill Clinton elnöktől indulva, a Bush adminisztráción át Obamáig. A kontinens jelentőségének erősödését jelzi az AFRICOM¹ 2007-es létrehozása is, amelynek szerepe az elmélet gyakorlatba való átültetése során igen jelentős.

Obama elnök 2012. június 14-én tett nyilatkozatában leszögezte – azóta ezt többször megerősítette –, hogy az Egyesült Államok érdekelt Afrika fejlődésében, melyet stratégiájuk is kihangsúlyoz, miszerint bátorítják és támogatják az afrikai demokráciaépítést és a gazdaságfejlesztési törekvéseket. Afrika potenciálját a természeti kincsek vonatkozásában rendkívülinek értékelte. *„Afrika manapság sokkal fontosabb, mint valaha is volt. A jövő felé vetve a tekintetünket tisztán látjuk Afrika fontosságát a nemzetközi közösség és kiemelten az Egyesült Államok biztonsága és jóléte szempontjából.”*

¹ AFRICOM (USAFRICOM) Egy az USA régiós parancsnoksága közül (9 régiót különböztetünk meg). Felelősségi körzete az afrikai kontinens, kivéve Egyiptom <http://www.africom.mil/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

A Fehér Ház által bemutatott terv 4 pont köré csoportosította a célkitűzéseit:

- megerősíteni a demokratikus intézményrendszereket,
- a befektetések növekedését ösztönözni,
- prioritást adni a békének és a biztonságának,
- elősegíteni a fejlődést.

A négy pont mögött megbúvó stratégiát illetően nem szabad megfeledkezni Kína egyre inkább terjeszkedő befolyásának ellensúlyozásáról sem az afrikai kontinensen. Számadattal illusztrálva, ez a kínai jelenlét 2011-ben már 120 milliárd dollárt tett ki.

A biztonság kérdéskörében Washington egyaránt nagy érdeklődést tanúsít Afrika iránt, melyet alátámaszt az AFRICOM 2007-ben történt megalakítása is. Az érdeklődés felerősödése oka minden bizonnyal a dzsihadista csoportok megjelenése, mint a Maghreb islamique (AQMI)² az észak-afrikai területeken, a Shebabs³ Szomáliában, a Boko Haram⁴ szekta Nigériában, hogy csak néhányat említsék. Nem szabad megfeledkezni a Nagy Tavak térségében működő és a térséget destabilizáló fegyveres mozgalmakról, mint az ugandai Joseph Kony hadúr vezette LRA⁵, de számtalan fegyveres csoport található a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti területein is, mint a hutu FDLR⁶, Raia Mutomboki⁷, korábban a tuszi CNDP, M23⁸.

A speciális erők és speciális műveletek

Az Amerikai Egyesült Államok Speciális Műveletek Parancsnoksága hivatalosan 1987-ben alakult meg és a szeptember 11-i események után hihetetlen

² Maghreb islamique (AQMI): Észak-afrikai iszlám arab országok.
<http://www.lemonde.fr/sujet/4582/maghreb-islamique.html>

³ Shebabs: Szomáliai iszlamista, szalafista ideológiát követő terrorista csoport, amely a 2006-os etióp invázió idején jött létre. A név jelentése fiatalok.
<http://fr.wikipedia.org/wiki/Al-Shabbaab>

⁴ Boko Haram: Iszlamista szektás mozgalom, amelyet Nohammed Juszuf alapított 2002-ben Nigéria észak-keleti területén. A név jelentése hausza nyelven: a nyugatosodás szentségtörés, <http://www.bbc.com/news/world-africa-13809501> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

⁵ LRA (Lord's Resistance Army): Joseph Kony vezette ugandai terrorista/vallási csoport. Tevékenységi területe Uganda északi területe, Dél-Szudán, a Közép-afrikai Köztársaság, valamint a Kongói Demokratikus Köztársaság Keleti területei. http://en.wikipedia.org/wiki/Lord's_Resistance_Army

⁶ FDLR (Forces Democratiques de Libération du Rwanda): Hutu extrémista fegyveres csoport, ami az 1994-es ruandai népirtást követően telepedett le a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti tartományai területén, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/fdlr.htm> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

⁷ Raia Mutomboki: <http://www.congosiasa.blogspot.hu/2012/11/from-cndp-to-m23.html> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

⁸ CNDP, M23: 2006. decemberében Laurent Nkunda által létrehozott és vezetett politikai fegyveres milícia a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti, Kivu tartományok területén. A 2009-ben aláírt Gomai egyezményt követően hivatalosan feloszlatta magát, de néhány évvel később, 2013-ban M23 néven a régi tagok újra szervezték. <http://www.congosiasa.blogspot.hu/2012/11/from-cndp-to-m23.html> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

gyorsasággal indult meg a fejlődés útján. A SOCOM⁹ létszáma 2014-ben már elérte a 72.000 főt, megduplázva a 2001-es 33.000 fős létszámot. Ezzel egyidejűleg a költségvetése is rekord gyorsasággal növekedett, 2001-ben 2,3 milliárd dollár, majd 2013-ra ez elérte a 6,9 milliárd dollárt, de a közben kapott többletforrásokkal ez elérte a 10,4 milliárdot.

A TomDispatch vizsgálatai szerint, melynek alapja nyílt kormánydokumentumok és sajtóközlemények voltak, az USA Speciális erői a világ mintegy 106 országában kerültek bevetésre, vagy voltak érintve valamilyen módon 2012-13-ban. A vizsgálat közben napvilágot látott a SOCOM PR vezetőjének, Matthew Robert Bockholt parancsnoknak az a nyilatkozata, amely szerint a 2013-as költségvetési évben a speciális műveleti erők a világ 134 országában hajtottak végre feladatokat. A SOCOM parancsnoka William McRaven admirális a kongresszus bizottsága előtt tett jelentésében képet adott a speciális erők misszióiról, igazolta azok szükségességét és hasznát. Mégis, a megnyilatkozásaiból kitűnik, hogy a 134 országban való jelenlét még nem tűnik elegendőnek, hiszen folyamatosan keresik a „partnereket”.

Egy, a Wilson Központban folytatott beszélgetésen az admirális kifejtette, hogy kapcsolatban áll gyakorlatilag Washington szinte minden ügynökségével, számuk eléri a 38-at.

Megválasztása előtt, 2008-ban Obama elnök még háborúellenességével jelent meg a közvélemény előtt, a valóság azonban teljesen más képet fest előttünk. Igaz, hogy már az ő elnöksége alatt történt meg az erők kivonása Irakból, ekkor történt meg az Afganisztánban lévő amerikai erők jelentős csökkentése (igaz, előtte jelentős létszámnövelés történt), ugyanakkor az ő vezetésével nőtt meg jelentősen az amerikai jelenlét az afrikai kontinensen és kapott új erőt és dinamikát a jelenlét Latin-Amerikában.

Ugyancsak a Fehér Ház döntése alapján nőtt meg radikálisan a robotrepülőgépekkel végrehajtott bevetések száma. Míg Bush idejében az ilyen típusú bevetések száma 51 volt, addig Obama elnöksége alatt ez elérte a 330-at.

Obama elnök stratégiai céljai elérése érdekében egyre kiterjedtebben alkalmazza a speciális erőket, kínosan ügyelve annak elrejtésére, hogy hol kerülnek valójában bevetésre, ott mit is csinálnak valójában, valamint milyen következményekkel járnak rövid és hosszú távon az akciók. Egyes szakértői értékelések szerint a rejtve végrehajtott katonai missziókkal Obamának lehetősége nyílt a „katonai felelősség” csökkentésére, hiszen nem hagyományos, a nyilvánosság számára is látható keretek között végrehajtott katonai akciókról beszélünk a speciális erők kapcsán. Ezek a rejtett akciók megerősítik az amerikai „világhatalmat”, de egyúttal előkészítik a terepet egy soha véget nem érő fegyveres konfliktusnak, háborúnak.

Az elmúlt néhány év viszont arról is tanúbizonyságot adott, hogy az USA katonai akciói milyen nem várt következményekkel jártak. Tíz évvel az után, hogy bejelentésre került: „*az USA iraki missziója bevégezte küldetését*”, Irak újra

⁹ SOCOM: AZ USA Speciális Erők Műveleti Parancsnoksága, angol rövidítése.

lángokban áll. Az az ország, ahol az invázió előtt híre sem volt az Al-Kaidának, és az akkori kormány ugyancsak szemben állt az USA ellenségével, Iránnal, mára keresi az iráni kapcsolatot és az ország fészke az Al-Kaida megmaradt elemeinek és az egyre inkább kiterjedt és erősödő Iszlám Államnak.

Nem tudhatjuk pontosan, hogy valójában hol is működnek pillanatnyilag ezek a speciális vagy még inkább titkos fegyveres erők, de következtetni lehet arra, hogy Délnyugat-Ázsiától kezdve a Maghreb-térségig, a Közel-Keletről Közép-Afrikáig mindenhol előfordulhatnak.

Azonban az előbbi példák kapcsán sejtéseink vannak arról, milyen következményekkel járhat a tevékenységük. Szűkítve a kört a következőkben az afrikai kontinens középső területeire, bemutatom azokat a régiókat, konkrét helyeket, ahol a megfigyelések és az összegyűjtött információk alapján jelen vannak az amerikai speciális erők, vagy a kormány által egyre közkelettebben alkalmazott civil biztonsági cégek specialistái, tevékenységüket különböző fedőtevékenységek mögé rejtve.

Mauritániától a Seyshelle szigetekig

Az Amerikai Egyesült Államok teljes diszkréció mellett az afrikai kontinenst behálózó katonai bázisok rendszerét hozta létre az utóbbi néhány évben. Ezek túlnyomó része viszont a közvélemény szeme elől rejtve történt, bár, mint ahogy később utalni fogok rá, ezt mégsem teljesen sikerült így kivitelezni.

A bázisok telepítésének több oka is lehetséges, azonban ezek közül az alábbiak fogalmazódtak meg hivatalosan:

- ellenőrzés alá vonni, majd az alatt tartani a terrorista szervezeteket,
- a kalózkodás (tengeri) elleni harc,
- biztosítani az amerikai olajipari vállalatok és azok létesítményeinek biztonságát.

Az addig titkosnak vélt információk a The Washington Post cikke által kerültek nyilvánosságra 2012. június 14-én. Az amerikai napilap szerint a bázisokat az amerikai speciális erők felügyelik, de egy jelentős részüket magán biztonsági cégek üzemeltetik, természetesen megfelelő köntösbe öltöztetve az ott folytatott tevékenységet. Stratégiaileg egyik legfontosabb bázis az Ouagadougou-i¹⁰ (Burkina Faso), amely a nemzetközi repülőtér szigorúan elzárt katonai területén található. Látjuk, hogy katonai környezetben került elhelyezésre, de mégis az itt dolgozó 60 főnyi személyzet nem minden tagja visel egyenruhát, vagyis inkább fogalmazzunk úgy, hogy nem az amerikai hadsereg egyenruháját. A legnagyobb diszkréció mellett tartják karban és készítik fel a repülésre a Pilatus PC-12 típusú, külsőre semmi feltűnőt nem mutató repülőgépet, amelynek azonban az észak-afrikai Sahel régió és a Szahara megfigyelése a fő feladata.

¹⁰ Ouagadougou: rövidebb, közkeletű nevén Ouaga Burkina Faso fővárosa és legnagyobb városa, egyben az ország közigazgatási, politikai, ipari, kereskedelmi és kulturális központja, <https://en.wikipedia.org/wiki/Ouagadougou> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

A svájci gyártmányú gépeket előszeretettel használják katonai célokra, hiszen egyébként a turista célokra gyártott gépek korántsem olyan feltűnőek, mint katonai társaik. Éppen ellenkezőleg, a cél nem a „láthatatlanságuk”, mert az sokkal inkább a kereskedelmi és turista gépek közé való könnyű beolvadásukban rejlik. Ugyanilyen típusú gépek, gondosan felszerelve a legkorszerűbb felderítő eszközökkel, felügyelik és figyelik meg a Niger, Csád és még számos afrikai ország területét is.

Az akkor 20 körülire becsült flotta fő feladata azon térségek szemmel tartása, ahol az olyan terrorista csoportok tevékenykednek, mint az al-Kaida, és ahhoz közel álló csoportok a Maghreb-régióban és az Arab-félszigeten, a Boko Haram, Shebaab. A becslések és a The Washington Post információi szerint már több mint egy tucat bázis operatív az Atlanti- és az Indiai-óceán között a kontinensen.

Az Ouagadougou-jelenlét már meglehetősen hosszú időre tekint vissza. A Jeune Afrique hivatkozik egy katonai forrásra, aki megerősítette, hogy az a 2008-as Mohamed Ould Abdelaziz¹¹ vezette Nouakchot-i államcsínyig vezethető vissza. A névtelenségét megőrző burkinai tiszt azt nyilatkozta, hogy: „Az amerikaiak nem tudták tovább folytatni a műveleteiket Mauritániából kiindulva, ezért helyezték át bázisukat Burkina területére.”, amelynek stratégiai fontosságát az USA részére az is kifejezi, hogy folyamatosan közreműködnek az ország stabilitásának fenntartásában. Az évek folyamán a burkinai elnök, Blaise Compaoré megőrizte Amerika bizalmát. Ezt a WikiLeaks¹² 2011-ben nyilvánosságra hozott anyaga is megerősítette, miszerint az akkori diplomatikai értékelések a burkinai elnököt Amerika fontos partnerének tartották. Ugyancsak a WikiLeaks írta, hogy az akkori védelmi miniszter, Yéro Boly javasolt további, az Ouagadougou-itól távolabb eső, még rejtettebb bázisokat is az amerikai partner számára.

Az amerikai fél általi „jó partner”-nek tartás azonban nem ilyen egyértelműen fogalmazódik meg a másik oldalon. A nyugati katonák (legyen az amerikai vagy francia) jelenléte, főként, ha azok túlzottan is láthatóak a „köznép” előtt, bizonyos mértékben még a politika legfelsőbb szintjeit is zavarta. Ez főként a lakosság körében tapasztalható nyugtalanságból eredt, látva az amerikaiakat. A lakosság nem tudta mire vélni ottlétük okát. Hivatalosan humanitárius feladatokat végeznek, de ezt sokan csak kétkedve fogadták.

Az Észak-Maliban folyó nyugtalanító események arra készítették a Pentagont, hogy megerősítsék jelenlétüket Mauritánia területén. A 2008. augusztus 06-i államcsínyt követően a Noukchott-i bázis bezárásra került. A The Washington Post információja szerint azonban az amerikai kormány mintegy 8 millió dollárt szabadított fel egy a mali határ közvetlen közelében lévő bázis felújítására, majd ezt követően közös akciókat hajtottak végre a mauritániai fegyveres erőkkel.

¹¹ Mohamed Ould Abdelaziz: 2009-től Mauritánia elnöke. 2014-2015-ben az Afrikai Unió elnöke. http://en.wikipedia.org/wiki/Mohamed_Ould_Abdel_Aziz (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

¹² WikiLeaks: A weboldal 2006-ban indult, a The Sunshine Press működtetésében. Nemzetközi nonprofit szervezet, amely kiszivároztatott kormányzati és egyéb dokumentumokat publikál az Interneten, miközben forrásainak névtelenségét biztosít. <https://www.en.wikipedia.org/wiki/WikiLeaks> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

Árnyékháborúk

A történelmi hitelesség kedvéért visszalépve az időben, 2003-ban került elhelyezésre a CJTF-HOA az Afrikában akkor és most is egyetlen hivatalos amerikai támaszponton, a Dzsibuti Camp Lemonnier-ben¹³. 2012-ben megközelítően 1200 fő állomásozott állandóan a bázison, aminek a létszáma az aktuális feladatok függvényében változik. Ugyancsak itt kerültek elhelyezésre az U-28A típusú felderítő repülőgépek is.

A 2001. szeptember 11-i New York-i merénylettől kezdve a Pentagon és a CIA megkezdte teljes diszkréció mellett széttelepíteni erőit Afrika-szerte. Ennek köszönhetően mára az USA meglepően nagyszámú bázissal rendelkezik a kontinensen, a hivatalosan létező egyetlen mellett. Az utóbbi időszak eseményeit vizsgálva megállapítható, hogy az „afrikai hadseregek képességeinek megerősítése” néven megjelent cél egy rendkívül rugalmas értelmezést jelent.

Míg Bush elnök hivatali ideje alatt az amerikai katonai jelenlét és beavatkozások száma meglehetősen limitált volt a kontinensen, addig Obama elnöksége alatt az afrikai hadműveletek száma megsokszorozódott.

A teljesség igénye nélkül említék meg néhányat:

- A líbiai háború idején robotrepülőgépekkel végrehajtott műveletek a régióban a dzsibuti légi bázisról, Etiópiából és a Seychelle szigetekről indítva;
- Az Indiai-óceánon, mint egy 30 egységből álló tengeri flottával a regionális műveletek támogatása;
- Kiterjedt műveletek sorozata a hadsereg és a CIA együttműködésével a felkelő és terrorista erőkkel szemben Szomáliában. Ez több fajta tevékenységet is magába foglalt, úgy, mint titkosszolgálati műveletek, szomáliai ügynökök kiképzése, titkos börtönök működtetése, helikopteres támadások terrorista célpontok ellen, amerikai kommandós akciók;
- Jelentős pénzüsszeget emésztettek fel a kelet-afrikai antiterrorista műveletek, a légielő által végrehajtott csapások sorozatai, a különleges ügynökökkel megerősített speciális műveletek, melyek céljaként Joseph Kony, az LRA (Francia fordításban Armée de résistance du Seigneur) vezetőjének és társainak elfogása vagy megsemmisítése fogalmazódott meg.

Ez a felsorolás csupán a jéghegy csúcsa a Washington jóváhagyásával végrehajtott műveleteknek.

Az egyre gyakoribbá váló missziók támogatására igyekeztek megnyerni az érintett országokat, aminek egyik megnyilvánulási formája a kiképzések folyamatos

¹³ Camp Lemonnier: Az AFRICOM expedíciós erőinek 2002-től ez idáig egyetlen hivatalos és állandó afrikai bázisa Dzsibutiban Ambouli Nemzetközi repülőtér közvetlen közelében. Korábban a francia idegen légi bázisaként szolgált a terület.
https://www.en.wikipedia.org/wiki/Djibouti-Ambouli_International_Airport (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

támogatása amerikai szakértőkkel, a közös gyakorlatok. Az USA többek között ezeken keresztül alakítja ki szövetségeit, hozza létre előretolt állásainak hálózatát és logisztikai bázisait. Az amerikai bázisok nagytöbbsége méreteit tekintve kicsi, de magában hordozza a kiterjesztés, azok felduzzasztásának lehetőségét, amennyiben arra szükség van. Természetesen a bázisok infrastruktúrája tükrözi a mindenkori amerikai igényeket.

Bázisok és katonai akciók kontinensről kontinensre

2001. szeptember 11-et követően az amerikai hadsereg három régióban fokozta jelentősen a jelenlétét. Dél-Ázsiában Afganisztánban, a Közel-Keleten Irakban és Afrika szarván. Mostanra az afganisztáni és az iraki jelenlét jelentős átalakuláson, csökkentésen esett át, azonban Afrika még napjainkban is jelentős perspektívát ad a Pentagon számára, főként a terjeszkedésre gondolva.

Az USA közvetlen vagy közvetett jelenléte az afrikai kontinensen rendkívül kiterjedt, szemléltetve csak néhány példa a területre és a műveletek célpontjaira:

- Észak Afrika- Al Kaida, Magreb szélsőséges iszlám szervezetek,
- Nigéria – Boko Haram,
- Líbia – Kadhafi bukását követően megjelent az Al Kaidához köthető iszlám szélsőségesek,
- Közép-afrikai Köztársaság, Kongó, Dél-Szudán – Joseph Kony vezette LRA,
- Mali – Ansar Dine rebellis iszlamisták,
- Szomália – Al Shabaab,
- Arab félsziget, Adeni öböl, Jemen – Al Kaida-hoz köthető terroristák.

A Washington Post egyik vizsgálata jutatta felszínre azt az információt, miszerint általuk meg nem nevezett cég az ugandai Entebe¹⁴ repülőterén tárolt felderítő repülőgépei a Pentagon parancsára hajtottak végre repüléseket a Joseph Kony vezette LRA által ellenőrzött területek felett. A másik hír szerint a kenyai Manda Bay-i bázison 100-200 amerikai kommandós került elhelyezésre a kenyai katonákkal közösen, bár ismerve az amerikai szokásokat, inkább szigorúan elkülönülve. Ugyancsak e hírforrás közölte, hogy az etiópai Arba Minch repülőterén és a Seychelles szigeteken amerikai robotrepülőgépek állomásoznak, valamint, hogy a Camp Lemonnier bázison lévő drónok és F-15-ösök az USArmy és a CIA közös „*Árnyékhadműveleteik*”-ben bevetéseket hajtottak végre Jemen és Szomália területén. A Burkina Faso-i Ouagadougou-ból felszállva felderítő repüléseket hajtottak végre Mali, Mauritánia és a Szahara felett. A tervek között említettek továbbá egy, a dél-szudáni területen felállítandó hasonló katonai bázist.

Az amerikai speciális erők további más helyen is üzemeltetnek „előretolt bázisokat”, úgymint a Közép-afrikai Köztársaságban lévő Djema-ban, a Dél-szudáni Nzaraban és a Kongói Demokratikus Köztársaságban Dunguban, de Maliban is annak ellenére, hogy a 2013-as államcsínyt követően a hivatalos kapcsolatokat az

¹⁴ Entebe: Uganda nemzetközi repülőtere a Viktória tó félszigetén. Rövid ideig az Ugandai Protektorátus székhelye volt. A városban található az elnök, Yoweri Museveni hivatalos irodája és rezidenciája. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Entebbe> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

USA felfüggesztette. A TomDispatch vizsgálata fényt derített arra is, hogy az amerikai haditengerészetnek előretolt bázisa volt található az etiópai Dire Dawa-ban lévő Camp Gilbert-ben, igaz ugyan, hogy az ott lévő személyzet a Civil Ügyek és Védelmi Erők (Seabees) állományában volt. Feltételezhető, hogy további rejtett, nevet sem viselő US „előretolt bázisok” is vannak még Dzsibutiban, de természetesen a TomDispatch¹⁵ ez irányú kérdéseire az AFRICOM nem válaszolt.

Nem sokat lehet tudni az amerikai speciális erők Obo-i (Közép-afrikai Köztársaság) bázisáról, de annyi bizonyos, hogy az ott lévő amerikai specialisták az LRA elleni akciókban vettek részt. Ezen a kis bázison az amerikai katonák együtt laktak és dolgoztak nap mint nap az ugandai katonákkal, és jelenlétüket a kormány meghívása igazolja. Ezek még mindig nem tartalmazzák a rejtett, legalábbis nem nyilvános bázisok teljes listáját.

Az amerikai erők egyaránt jelen vannak több ugandai bázison is. 2012 elején az igen hosszú nevet viselő tengerészeti elit erőkből speciális műveletekre összeállított *Haditengerészeti légi és szárazföldi műveleti felderítő erők* foglalkoztak az Ugandai Népi Védelmi Erők katonáinak kiképzésével, amelyek nem csupán a Közép-afrikai Köztársaságban, hanem Szomáliában is részt vettek az „al-Shabaab” iszlamista milíciák elleni harcban, úgymond az USA meghosszabbított karjaként. Egyébiránt ekkor Uganda adta a legnagyobb katonai erőt az Afrikai Unió missziójában, melynek célja az Amerika által támogatott kormány védelme volt a fővárosban, Mogadishuban.

Ugyanebben az évben az SPMAGTF-12 specialistái képezték a Burundi Nemzeti Védelmi Erők katonáit is, akik Uganda után a második legnagyobb létszámú kontingenst adták az előbb említett szomáliai misszióban. A 124. Felderítő ezred katonái a burundi erőkkel hajtott végre közös gyakorlatot Mudubuguban¹⁶.

Az SPMAGTF-12 instruktorai képezték a Dzsibuti speciális erők katonáit, ugyanakkor a tengerészgyalogosok egy csoportja Libériában készítette fel a helyi erőket a különböző lázadás elleni tevékenységek technikáiból, ami részét képezte az amerikai prioritásoknak a helyi hadsereg újjáépítése során. Az amerikai kiképzők foglalkoztak a terrorizmus elleni harcra történő felkészítéssel Algériában, Burkina Faso-ban, Mauritániában, Nigerben és Tunéziában egyaránt.

Az AFRICOM 2012. évi programjában megjelent 14 közös Kiképző/felkészítő tanfolyam, különböző országokban, úgymint: Marokkó, Kamerun, Gabon, Botswana, Dél-afrikai Köztársaság, Lesotho, Szenegál, Nigéria. Teljesen nyilvánvaló, hogy ez is az amerikai jelenlét nagyfokú kiterjesztésének eszközeként szolgál.

¹⁵ TomDispatch: Tom Engelhardt által 2001 novemberében indított TomDispatch, egyfajta e-mail kiadványként a világsajtóból válogatott cikkeket közöl és kommenteket fűz hozzájuk, <http://www.tomdispatch.com/about/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 24.)

¹⁶ Mudubugu: Burundi fővárosától, Bujumburától északra, a kongói határ közelében lévő terület. A burundi fegyveres erők kiképzése folyt itt 2013-ban az Afrikai Unió szomáliai missziójára való felkészítés keretében amerikai kiképzők segítségével. http://www.geographic.org/geographic_names/name.php?uni=6041837&fid=874&c=burundi (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

Az AFRICOM szóvivője szerint a vizsgált időszakban megközelítőleg 5000 amerikai katona és civil specialista dolgozott egyidejűleg Afrika-szerte. 2013-ra azonban már egy ennél nagyobb számot prognosztizált, mivel a 1. Lövészhadosztály 2. Dandár (Dagger Brigade) átcsoportosítása szerepelt a tervekben. Eszerint a dandár 3000 katonájának a feladata nem csupán a partnerországok katonai erőinek felkészítése, de egyaránt a régió minél alaposabb megismerése.

Carter Ham¹⁷ tábornok az AFRICOM korábbi parancsnoka a kongresszusi bizottság előtt tett jelentésében így indokolta az amerikai bázisok szükségességét: „Ha nem rendelkezünk bázisokkal a kontinens (Afrika) területén az RSR eszközeink limitálva lesznek, ami gyengíti az Egyesült Államok biztonságát.” Tette ezt a kijelentését annak érdekében, hogy az amerikai RSR növekedésének szükségességét alátámassza.

Az afrikai légtér és repülőterek

Ugyancsak a The Washington Post hozta nyilvánosságra, hogy valószínűleg 2009-től kezdve gyakorlattá vált a civil biztonsági cégek alkalmazása hírszerzési feladatokra szerte az afrikai kontinensen. Ezek a cégek játszottak úttörő szerepet és nagyrészt ők rakták le az alapjait az amerikai hadsereg „titkos” misszióinak Afrikában.

A „TUSKER SAND” kódnev alatti projekt során a „kényes” feladatokra specializálódott cégek az ugandai Entebe repülőterre (más kisebb repülőtereket is használtak hasonló feladatra) jelentéktelennek tűnő kétmotoros repülőgépeket telepítettek, természetesen zsoldosokból álló személyzettel. A tevékenységüket kereskedelmi vagy humanitárius akciók mögé rejtve végezték, repülőgépeik kívülről nézve semmi különösöt sem sejtettek, azonban belül a kor legkorszerűbb felderítő eszközeivel voltak felszerelve.

(A cikk szerzője saját maga is meggyőződött az amerikai „civil” jelenlétről az entebei repülőtéren. Mivel a repülőtér nem igazán nagyméretű, ezért könnyű volt rálátni az ott lévő repülőgépekre és a körülöttük lévő személyzetre egyaránt.)

Az amerikai zsoldosokon kívül a Pentagon is végzett hasonló tevékenységet, amit időközben töröltek. Az etiópiai „Arba Minch” civil repülőterre telepítettek robotrepülőgépeket a „Tusker Wing” kódnevű akció keretében. Sok millió dollárt áldoztak fel azért, hogy a nem túl jó állapotú repülőtér alkalmas legyen a drónok kiszolgálására. Igaz, hogy az ilyen típusú feladatokhoz szükséges infrastruktúra kialakítása nem volt túlságosan költséges és bonyolult, de időközben ettől súlyosabb probléma tűnt fel a horizonton.

A cikk megjelenése előtti évben egy Dzsibutiban szervezett konferencián vetette fel Chris Zahner, a hadsereg egy szakértője, hogy „*Marco Polo nem egy egyszerű felfedező volt csupán. Egyúttal a logisztika szakértője is volt, hiszen fontos logisztikai csomópontokat épített ki a Selyem út mentén. Tegyük ugyanazt, mint Sába királynője útja során.*”

¹⁷ Carter HAM: Az USAFRICOM parancsnoka 2011.03.08 és 2013.04.05 közötti időszakban. http://en.wikipedia.org/wiki/U.S._Africa_Command (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

Konkretizálva a problémát, a legfőbb nehézséget az jelentette, hogy az afrikai kontinensen lévő mintegy 3300 jelentősebb repülőtér (A National Geospatial-Intelligence Agency adatai alapján) közül rendkívül kevés volt az, amelyik el bírta volna a C-130-as teherszállító gépek súlyát, amelyekkel az USA a csapatok ellátását végezte. Például: az AFRICOM 2010-ben Ugandában végrehajtott közös kiképzési gyakorlata során a Gulu-i repülőtéren a C-130-as gépek nem tudtak leszállni. A gyakorlat költségvetését 3 millió dollárral kellett megnövelni, mivel Chinook típusú szállító helikoptereket kellett igénybe venni a szállítási feladatokhoz. Ezen túl sokba került (pénzben és időben egyaránt) a Pentagonnak a diplomáciai felhatalmazások megszerzése, a szállítógépek súlykorlátozása miatti tiltások rendezése, de sokszor nehézséget okozott a lakosság körében a sosem látott méretű és számú repülőeszközök megjelenése miatt kialakult riadalom is.

A megoldást Joseph Gaddis, az US Air Force akkori parancsnoka találta meg (közölte az Army Sustainment) azzal, hogy a felszerelések szállítását civil cégek Cargo gépeivel tervezte végrehajtani. Az ötlet próbája az AFRICOM „Atlas Drop 2011” gyakorlatán volt. Ezzel a megoldással el tudták kerülni a diplomáciai engedélyek megszerzése miatti problémákat, továbbá nem volt szükség plusz saját erőkre a repülőtér és az alkalmazási terület közötti szállításra, valamint a vámoltatási procedúrára. Mindez a „civil” szállító cég feladataként jelentkezett. Ezeken túl elkerülhetővé vált a C-130-as gépek okozta probléma is, mivel a civil szállítók sokkal kisebb repülőeszközöket használtak, amelyek képesek voltak le-és felszállni a rossz állapotú afrikai repülőtereken is.

A lehetséges második megoldás a repülőtér-építés volt, ami viszont költségeiben igen jelentős terhet jelentett. A kiszivárgott dokumentumok szerint csupán a Dzsibutiban lévő Camp Lemonnier bázis építési projektje 180 millió dollárt tett ki, melynek során 54.500 négyzetméter átlagos súlyú repülőgépek fogadására alkalmas kifutópálya és 185.000 négyzetméter rakodóterület került kiépítésre. Ez időszakban még csak terv volt egy, a technikai kiszolgálást biztosító moduláris struktúra, valamint a fegyverek és felszerelések tárolására szolgáló létesítmény kiépítése.

Más információk szerint a Pentagon tervei között szerepelt továbbá egy 50 millió dolláros projekt, a dzsibuti Camp Lemonnier, a kenyai Camp Simba, valamint nem pontosított helyeken lévő további bázisok fejlesztése. A rendelkezésre álló információk alapján nem egyszerű követni az amerikai érdekek által diktált fejlesztések alakulását.

„New Spice Road”¹⁸

Az előretolt vagy „titkos” bázisok létezése egyúttal felvetette azok logisztikai ellátása megoldásának kérdését is, amelyet ugyancsak, főként nem katonai eszközökkel, a nyilvánosság szeme elől rejtve kellett megvalósítani.

¹⁸ New Spice Road: A Pentagon által használt kifejezés az afrikai titkos amerikai katonai bázisok logisztikai ellátási útvonalaira. A Washinton Post 2012-ben jelentette meg a feltáró cikkét a titkos amerikai bázisokról és azok ellátásáról.
http://www.tomdispatch.com/post/175567/nick_turse_obama's_scramble_for_Africa
(Letöltés ideje: 2015. 02. 24.)

Itt kell megismerkedni egy újonnan használatos kifejezéssel.

Az amerikai „ÚT”, amelyről beszélni kell: az „Új fűszer/selyem út” (Pentagon’s New Spice Road) néven vált ismeretté, utalva ezzel az elnevezéssel a középkor nevezetes útjára, ami összekötötte Európát, Afrikát és Ázsiát. Igaz ez utóbbinak nem sok köze van sem az egzotikus fűszerekhez sem a selyemhez. Sokkal inkább hasonlatos a nagyhatalmak (főként az USA) által használatos „sztrádához”, amelyen a gyors amerikai expanzió termékeként létrejött bázisok ellátása folyik üzemenyaggal, élelmiszerrel és katonai felszereléssel. Az USA-ban ritkán, vagy szinte sosem beszélnek erről az „útról”, a tucatnyi közös gyakorlatról, kiképzésről olyan afrikai országokban, amelyeket az amerikaiak nagy többsége meg sem tudna mutatni Afrika térképén. Mindez a tevékenység meglehetősen homályban folyik a „Fekete kontinensen”.

A Kelet-afrikai kikötőkbe sok-sok konténer érkezik nap mint nap, szállítva mindazt, ami a már jelenlévő vagy éppen odaérkező amerikai katonák szükségleteit elégíti ki, majd kamionok sokasága indul a rejtett, sok esetben igen távol eső bázisok felé. Dzsibuti és Etiópia között húzódó úton lévő kamionparkolókból figyelemmel kísérhető a rejtett bázisok irányába folyó logisztikai ellátás, igaz, ezt is helyi sofőrökön keresztül valósítják meg.

Ugyanígy nyomon követhető, sok helyen azonban inkább csak kikövetkeztethető az amerikai jelenlét a szállítási csomópontok vizsgálatával:

- Kenyában Manda Bay, Garissa és Mombassa,
- Ugandában Entebe és Kampala,
- a Közép-afrikai Köztársaságban Bangui és Djema,
- Dél-Szudánban Nzara,
- Etiópiában Dire Dawa,
- a Dzsibutiban lévő Camp Lemonnier az Adeni öbölben.

Mintegy 2000 amerikai alkalmazott állomásozik ezeken a helyeken, melyek között az AFRICOM munkatársai vannak többségben, főként a Camp Lemonnier bázison (CJTF és a CJTF-HOA). Ez utóbbi főként a kelet-afrikai területeken tevékenykedik, együttműködve a partnerországokkal, megerősítve azok védelmi potenciálját.

Ugyancsak az AFRICOM szóvivője szerint, az amerikai Védelmi Minisztérium munkatársai főként az USA afrikai nagykövetségein dolgoznak, továbbá 21 irodájuk tevékenykedik a biztonsági és kooperációs területen (Offices of Sécurité Coopération), melyek főként az összhaderőnemi műveletek koordinálását végzik a partnerországok haderejével. Ezek az erők kis egységekből állnak, nagyon pontosan meghatározott, konkrét feladatra szervezve.

Ezen túl az AFRICOM-nak kis létszámban ugyan, de van kihelyezett állománya (egy-egy helyen csak néhány fő) néhány fogadó (még nem hivatalos partnerország) ország katonai struktúrájába integrálva, azokkal együtt dolgozva főként koordinációs területen. Meggyőződésem szerint ezeket nyugodtan nevezhetjük katonai tanácsadóknak.

„Útban Afrika felé”

Az AFRICOM korábbi parancsnoka, Carter Ham tábornok mondta egy arlingtoni beszédében, hogy: *„Az Amerikai Egyesült Államok hadseregének legfőbb feladata Amerika az amerikaiak és az amerikai érdekek védelme; esetünkben, esetemben azt jelenti, hogy az Afrika felől érkező fenyegetés ellen kell a védelmet biztosítani.”*

Példát is adva, Ham tábornok az al-Shabaab-ot említette, mint a legjelentősebb fenyegetést. Azóta tudjuk, hogy nem csupán ez az egyetlen szélsőséges terrorszervezet, amely fenyegetést jelent, hanem mára több szélsőséges iszlamista csoport is a tábornok példája lehetne.

Az amerikai külpolitika nézete szerint, legfőként 2001. szeptember 11-óta, az ellenük folytatott harcot a terrorista csoportok területein kell megvívni, kizárni (sokkal inkább csupán csökkenteni lehetséges) a támadás lehetőségét az amerikai földön. Azonban a lehetséges katonai megoldások magyarázata a komplex politikai és szociális aspektusokon keresztül számos előre nem látható következményt vet fel.

Az elmúlt évek során az USA katonai, legfőként a speciális erőkkel végrehajtott műveletek olyan nem várt következményeket generáltak, amelyekkel nagy valószínűség szerint az amerikai katonai vezetés sem számolt, vagy pedig figyelmen kívül hagyta.

Összegzés

Az Amerikai Egyesült Államok politikája meglehetősen mérsékelt volt a hidegháború időszakában a fekete kontinensre illetően, de a 90-es évek végén érezhető változás kezdődött. Természetesen kellett ehhez néhány olyan esemény, amely alapjaiban rengette meg az USA sérthetlenségébe vetett hitét. Az afrikai kontinensen amerikai érdekeltségek (nagykövetségek) ellen elkövetett merényletek ráirányították a figyelmet azokra a terrorista csoportokra, gócokra, amelyek felett addig elsikkadt az amerikai figyelem. Az igazi fordulópont azonban 2001. szeptember 11-e volt, hiszen ezt követően az al-Kaida jelentős bázisokat nyert magának az afrikai kontinens egyes országaiban is, nem csupán a Maghreb-, de a Sahel-régióban is.

Az amerikai speciális erők ettől az időponttól kezdődő példátlan fejlődése mind létszámában, mind a költségvetése alakulásában szemléletesen mutatja az USA által folytatott terrorellenes speciális missziók világméretű elterjedését.

Az USA Afrika Parancsnoksága, az AFRICOM 2007-es megalakítása is bizonyítékként szolgál arra, hogy a figyelem egyre inkább a Fekete kontinensre irányult, igaz, messze nem olyan mértékben, mint a világ többi problematikus régiói vonatkozásában. A megfogalmazott célok pozitívan csengenek a feltörekvő afrikai országok vezetőinek fülében, hiszen ki ne akarna az USA szövetségese lenni, ki ne akarna részesülni az amerikai támogatásából? A kétoldalú megállapodások mögött azonban meghúzódik az a tény, amely bizonyos titkos katonai terjeszkedésre utal.

Az utóbbi időben létrejött, sokszor humanitárius tevékenységek áruhájába öltözött tevékenységek az információszerzést, a kiemelt területek feletti minél alaposabb ellenőrzést takarják. A terrorizmus elleni harc egyik jelentős háttérét

biztosítják ezek a rejtett, titkos bázisok azokkal a megszerzett információkkal, amelyek lehetővé teszik a terrorista csoportok bázisainak felderítését. Azonban tagadhatatlan, hogy a titkos bázisok képezik nem csupán az afrikai kontinensen, hanem világszerte a speciális műveletek bázisait egyaránt. Természetesen Afrika csak egy kis szelete a nagy „tortának” (a legutóbbi adatok szerint 134 országban zajlanak speciális műveletek), ahol az USA műveleteket, katonai akciókat hajtott és hajt végre a speciális erőkkel, vagy a civil biztonsági cégek specialistáival. Tevékenységük szinte az egész világra kiterjed, fókuszálva a szenzitív góccokra, ahonnan az amerikai érdekek és érdekeltségek ellen veszély jelentkezik.

Tagadhatatlan azonban az a pozitív hatás, ami az afrikai partnerországok hadseregeinek felkészítésében jelentkezik a terrorizmus elleni harcra. A közös gyakorlatok, felkészítések mind-mind hozzájárulnak az esetek nagy számában alulképzett afrikai hadseregek képességeinek emeléséhez. A partneri viszonyban lévő országokra, főként azok fejlődési irányára ugyancsak pozitív hatással vannak az USA segítség és támogatások alapjául szolgáló feltételek.

Felhasznált irodalom:

- AFRICOM (USAFRICOM)
<http://www.africom.mil/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)
- Expansion militaire de l'Empire Américain en Afrique
<http://blog.emceebeulogue.fr/post/2012/08/21/Expansion-militaire-de-l-Empire-Am%C3%A9ricain-en-Afrique> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)
- Des bases américaines très discrètes en Afrique
<http://www.opex360.com/2012/06/15/des-bases-americaines-tres-discrettes-en-afrique/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)
- La guerre secrète des Etats-Unis d'Amérique dans 134 pays. (Tom Dispatch)
29 janvier 2014L'expansion des Opérations Spéciales
<http://www.legrandsoir.info/la-guerre-secrete-des-etats-unis-d-amerique-dans-134-pays-tom-dispatch.htm> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)
- USA: leur guerre secret en Afrique
Jeuneafrique.com : États-Unis | États-Unis : leur guerre secrète en Afrique | Jeuneafrique.com - le premier site d'information et d'actualité sur l'Afrique
<http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2685p010-012.xml0/usa-p-trole-thiopie-k-nya-tats-unis-tats-unis-leur-guerre-secr-te-en-afrique.html> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)
- Stratégique américaine en Afrique: les risques et contradiction du light footprint
- La politique étranger des Etats-Unis – vue de Paris
<http://froggybottomblog.com/2015/01/17/strategie-americaine-en-afrique-les-risques-et-contradictions-du-light-footprint/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

- Tomgram: Nick Turse, America's Shadow Wars in Africa
http://www.tomdispatch.com/post/175567/nick_turse_obama's_scramble_for_Africa (Letöltés ideje: 2015. 02. 24.)
- Secret bases and secret wars in Africa, <http://www.yaliberty.org/posts/secret-bases-and-secret-wars-in-africa> (Letöltés ideje: 2015. 02. 24.)
- Stratégie américaine en Afrique: les risques et contradiction du light footprint.
<http://froggybottomblog.com> (Letöltés ideje: 2015. 02. 17.)

**NÉGY KONFLIKTUS – NÉGY MANDÁTUM
A NYUGAT-SZAHARAI, AZ ANGOLAI, A NAMIBIAI ÉS A
KÖZÉP-AFRIKAI ENSZ BÉKEMISSZIÓK MANDÁTUMAINAK
ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE**

Bevezetés

Ha Afrika országait és konfliktusait vizsgáljuk, az első jellemző sajátosság, ami szembe ötlik, hogy ezek a népek az önrendelkezési joghoz csak viszonylag későn, a 20. században jutottak hozzá. A második jellemző az, hogy a gyarmati uralom lerázása után a legtöbb helyen diktatúra következett, amelyet polgárháborúk követtek. Ennek okai szerteágazóak, főként a szegénységen, a fejletlen gazdaságon és az előnytelen határvonalakon nyugszanak, amelyek egy államba zárnak különféle etnikumokat, vallási felekezeteket, törzseket, nemzetségeket.¹ Jelen tanulmányomban négy konfliktussal terhelt ország, illetve tartomány belső válságának, azok megszüntetésére, illetve megoldására született békemiisszióknak, valamint azok mandátumainak összehasonlítására teszek kísérletet.

Afrika birtoklása és az „Uti possidetis”

Mielőtt a négy érintett konfliktus rövid bemutatásába kezdek, álljon itt a nemzetközi jog egyik fontos intézménye, illetve egy dokumentum, amelyet sokan úgy értelmeznek, mint az Afrikát felosztó imperialista szándék írott manifesztuma. Ahhoz ugyanis, hogy az Afrikát terhelő válságokat megérthessük, elsőként azt kell megvizsgáljunk, hogy a fekete kontinens népei milyen határok között élik mindennapjaikat, hiszen a gyarmati korból örökölt feltételek sok tekintetben befolyásolták és befolyásolják az afrikai országok kapcsolatrendszerét és mindennapjait.

Sokan – első, Nyugat-Szaharáról írt dolgozatomban jómagam is – úgy vélekednek, hogy Afrikát a berlini konferencián osztották fel egymás között a résztvevő nagyhatalmak, holott ez nem teljesen igaz.² Afrika felosztása már évszázadokkal korábban elkezdődött, amikor a portugálok, majd nyomukban hollandok, később angolok és franciák meglátogatták a nyugati, déli és keleti partokat, majd támaszpontot létesítve rabszolgával és egyéb holmikkal kezdtek kereskedni. A kontinens valódi felosztása az addigra már többé-kevésbé kialakult érdekszférák mentén kezdődött el, amely folyamatban a berlini konferencia csak egy epizód volt.

¹ ASONGAZOH ALEMAZUNG, Joy: Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development, 2010. 65. o.

² SZABÓ Loránd: Tévhitek és tények a Kongói Demokratikus Köztársaság előtti Kongóról egy történelmi áttekintés ürügyén, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008 II. évf., 4. szám, 13. o.

E konferencián a résztvevő felek hat főbb kérdésben állapodtak meg: szabad kereskedelem elősegítése a Kongó folyam medencéjében, rabszolga-kereskedelem üldözése, a Kongó-medence katonai semlegessége, szabad hajózás a Kongón és mellékfolyóin, szabad hajózás a Nigeren és mellékfolyóin, hatékony katonai-közigazgatási szervezet felállítása a partvidékeken, az új foglalások megfelelő működtetéséhez.³

Az ugyanakkor igaz, hogy a Berlini záróokmány (*General Act of the Congress of Berlin*) kimondta, hogy a *területi folytatólagosság (continuity) elve* alapján a tengerparton foglalt állam a szárazföld belsejében területet követelhet magának, azon közigazgatást építhet ki, ezt azonban be kell jelentenie a többi államnak, emellett pedig biztosítania kell a szabad áthaladás és kereskedelem jogát.⁴

A belső területek feletti uralom megszerzése tipikusan hódítással, különféle védnökségi szerződések (protektorátus) kötésével történhetett.⁵ Spanyol-Szahara esetében a spanyolok a saharai törzsfőnökökkel létesített szerződés alapján vették Río de Oro-t védelmükbe.⁶ Miután az érdekszférák már nagyjából kialakultak, a gyarmatok belső határait a gyarmattartó európai hatalmak egymás között kötött nemzetközi szerződésekkel rögzítették, amelyek később a függetlenné váló országok határai is lettek. Nyugat-Szahara esetében a spanyol területeket a franciák maghrebi birtokaitól elválasztó határt egy 1900. június 27-én kötött szerződésben rögzítették a felek.⁷

Az egyezmények száma igen jelentős, néhány példát kiragadva a következő megállapodásokat érdemes név szerint is megemlíteni. A Közép-afrikai Köztársaság a gyarmati időkben egy nagyobb összefüggő francia terület részeként, Francia Egyenlítői-Afrikaként került megszervezésre, amely határait több, a szomszédos hatalmakkal kötött egyezményekkel szabták meg 1894-ben és 1899-ben. Angola határait szintén bilaterális egyezmények állapították meg. A Brit Birodalom Portugáliával 1893-ban egyezett meg a szomszédos területek elhatárolásáról és a Zambézi vidékének befolyási övezeteiről.⁸ Namíbia határait is a versengő imperialista hatalmak szabták meg, többek között abban a szerződésben, amelyben több más kérdést is rendeztek a németek és a britek. Ez volt az ún. Helgoland-Zanzibár-egyezmény.⁹

³ SZABÓ Loránd-ÖLBEI Tamás-WILHELM Zoltán: Anyaországok és (volt) gyarmataik I., PTE Afrika - Amerika - Ázsia Universitas Munkacsoport, Pécs, 2002. 87-88. o.

⁴ KENDE Tamás-NAGY Boldizsár-SONNEVEND Pál-VALKI László: Nemzetközi jog, Complex Kiadó, Budapest, 2014., 334. o.

⁵ VAN DER LINDEN, Mike: The Acquisition of Africa (1870-1914): the Nature of Nineteenth-Century International Law, http://www.mpil.de/en/pub/research/details/projects/public_int_law/sovereignty_property_and_trea.cfm (Letöltés ideje: 2015. 05. 28.)

⁶ Western Sahara - Advisory Opinion of 16 October 1975, <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6197.pdf>, 101. o. (Letöltés ideje: 2015. 05. 26.)

⁷ BESENYŐ János: A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008., II. Évf., 2. szám, 22. o.

⁸ 1893 Agreement between Great Britain and Portugal Relative to Spheres of Influence North of The Zambesi, <http://www.treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1893/TS0010.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 29.)

⁹ 1890 Heligoland-Zanzibar Treaty, http://www.germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/606_Anglo-German%20Treaty_110.pdf (Letöltés ideje: 2015. 05. 25.)

A 19. század során a határok megrajzolása, mint azt fentebb láttuk, nagyhatalmi érdekek mentén történt, nélkülözve mindenféle etnikai szempontot. Miért is vették volna figyelembe, hiszen a 19. század második felében a fekete kontinens népei – egy-két kivételtől eltekintve – még messze voltak az önrendelkezési jog és függetlenség kivívásától. A második világháborút követően azonban felgyorsult az európai gyarmatbirodalmak felbomlása, amelynek következtében az újonnan függetlenné váló államok megörökölték a korábbi tartományi határokat, azok minden problémájával együtt. Hogy a nemzetközi közösség megakadályozza a határvitákból eredő konfliktusokat egy igen rugalmatlan szabályt tett kötelezővé, az ún. „*uti possidetis, ita possideatis*” elvet, amely kimondta, hogy minden újonnan függetlenné váló entitásnak „*úgy kell birtokolnia, ahogy addig is tette*”, azaz meg kellett tartania a korábbi gyarmati korszakból örökölt határokat.¹⁰ Az elv egyébiránt nem a modern kor alkotása, azt már a római jog is ismerte, ám nem az államok közötti jogviszonyokra, hanem a magánjogban alkalmazta. Az elv államok területére való alkalmazására első ízben a latin-amerikai gyarmatok függetlenedése idején került sor 1810-ben.¹¹

Az elv Afrikában történő alkalmazására elsőként az 1960-as években került sor. A Nemzetközi Bíróság Burkina Faso és Mali határvitájának kérdésében 1986-ban kimondta, hogy az alkalmazás célja és lényege abban áll, hogy olyan állapotban tartsák tiszteletben a határokat, amilyenek függetlenné válás pillanatában voltak.¹² A Nemzetközi Bíróság emellett azt is hangsúlyozta, hogy az uti possidetis elve nem kizárólag regionális nemzetközi jogi norma, hanem generális és szorosan kapcsolódnia kell egy adott terület függetlenné válásához, bárhol kerüljön is rá sor a földgolyón.¹³ A Nemzetközi Bíróság rámutatott, hogy azért van szükség az elv szokásjogi szintű, mindenki által elismert nemzetközi jogi normaként való kezelésére, mert a frissen függetlenné vált államok függetlenségét és stabilitását csak ily módon lehet megvédeni a szakadár mozgalmaktól.¹⁴ Jóllehet, az uti possidetis elve igen szigorú, attól el lehet térni, ha mindkét fél beleegyezik a határok módosításába.¹⁵

A négy konfliktus:

Afrika fejletlenségéből és gyarmati örökségéből adódik, hogy a kontinens országai közül sokan még ma is polgárháborús állapotokkal kénytelenek szembe nézni. Akadnak helyek, ahol a népek még mindig gyarmati sorban élnek, találunk olyat, ahol vallási vagy etnikai ellentétek vezettek véres polgárháborúhoz, de akad olyan is, amely viszonylagos prosperitásban, békésen éli napjait.

¹⁰ SZALAI Anikó: Az államhatár és a nemzetközi jog, <http://drszaiaianiko.hu/2014/03/19/az-allamhatar-es-a-nemzetkozi-jog/> (2015. 05. 30. 14:36)

¹¹ PETERS, Anne: The Principle of Uti Possidetis Juris – How Relevant is it for Issues of Secession? - In: Self-Determination and Secession in International Law, Oxford University Press, Oxford, 2014., 98. o.

¹² Uo. 99. o.

¹³ Uo. 102. o.

¹⁴ KENDE-NAGY-SONNEVEND-VALKI, 2014. 85. o.

¹⁵ N. SHAW, Malcolm: Nemzetközi jog, Komplex Kiadó, Budapest, 2008., 259. o.

Nyugat-Szahara

Az első példánk egy olyan terület rövid történetét mutatja be, amely lakossága még nem jutott el az önrendelkezési jog szabad gyakorlásának fázisába, hanem továbbra is gyarmati sorban várja, hogy végre szavazhasson és dönthessen az évtizedek óta halogatott függetlenségről. A térségben a spanyolok már a 15. században megjelentek. A Kanári-szigeteket meghódító ibériaiak a Szahara lakóival hamarosan kialakították az első kapcsolatokat is.¹⁶ Mivel a terület a kora-újkor időszakának kereskedelme szempontjából nem tartogatott igazán értékes árucikkeket, így a saharai befolyási övezetek kialakítására csak a 18. század első felében került sor, amikor a spanyol korona megegyezett a marokkói szultánnal 1727-ben.¹⁷

1884 után a spanyolok kiterjesztették a befolyásukat a belső területek felé, ehhez azonban előbb ki kellett jelölni a pontos határokat, ameddig még nem sértik a szomszédos, főként francia birtokokat. A kérdést 1900-ban oldották meg Párizsban.¹⁸ A terület teljes pacifikálása lassan haladt, eltartott egészen 1938-ig.¹⁹

A nemzetközi jog 19. századi állapota szerint a spanyoloknak kétségkívül joga olt a terület feletti uralom megszerzésére, amelyet főként katonai hódítással értek el, de a Nemzetközi Bíróság 1975-ben kimondta, hogy Río de Oro feletti uralom megszerzésének első mozzanataként a spanyol király kinyilvánította, hogy a területet a védelmébe veszi, azon megegyezések alapján, amelyet a helyi törzsek főnökeivel kötött.²⁰

Mivel a nemzetközi jogi környezet, ha lassan is, de azért változik, a 20. század közepén az összes gyarmattartó országnak szembesülnie kellett azzal, hogy függőségeik szeretnének az önrendelkezés útjára lépni. Így volt ez Nyugat-Szahara esetében is. Amíg azonban a szomszédos és más afrikai országok eljutottak odáig, hogy az önállóság útjára lépjenek, Nyugat-Szaharában egy speciális „függő jogi helyzet” állt elő, amely kisebb részben a nemzetközi jogilag érvénytelen madridi szerződésnek, nagyobb részben az ezt követő marokkói és mauritániai megszállásnak volt köszönhető. A területre betolakodó szomszédos hatalmak ugyanis egy olyan állapotba csöppentek, amikor a saharávi nép már megindult az önrendelkezés útján, de a beígért népszavazást elodázta az invázió. A referendum, amelyet már ki kellett volna írni, még mindig késik, közben a Polisario Front²¹ és a marokkói hadsereg között kialakult háborús konfliktus humanitárius válsághelyzetet eredményezett, amely természetszerűleg magával hozta az emberi jogok durva és sorozatos megsértését. A háború egészen 1991-ig elhúzódott, amikor a felek hosszas

¹⁶ BESENYŐ: A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ, 2008. 22. o.

¹⁷ BESENYŐ János: Western Sahara, Publikon Kiadó, Pécs, 2009., 47. o.

¹⁸ BESENYŐ, 2008. 22. o.

¹⁹ BESENYŐ, 2009. 57. o.

²⁰ Western Sahara - Advisory Opinion of 16 October 1975 101. o.

²¹ Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro

előkészítés után békét kötöttek, az ENSZ pedig létrehozta az ún. *MINURSO*²² békeműveletet.²³

Angola

A területet gyarmatosító luzitánok a 15. században a mai ország északi területeit uraló Bakongo állammal létesítettek kapcsolatot, majd rabszolga-kereskedelembé kezdtek. A portugálok az első támaszpontot – a későbbi fővárost, Luandát – 1575-ben alapították meg. A gyarmati uralom alá kerülő területeken többféle népcsoport élt. A mbunduk a kongói hódítástól délre, a partvidéken, míg az ovimbunduk a déli és délkeleti, belső területeken laktak. Az őslakosok mellé a fehér telepesek csak lassan költöztek be, ám a 20. század második felére lélekszámuk elérte a 300 ezret és kialakult egy befolyásos *mestiço* réteg, amely befogadva a portugál kultúrát bekapcsolódott a gyarmati kereskedelembé és a tengerentúli tartományvá változó provincia igazgatásába.²⁴

Az 1950-es évek gyarmati függetlenségi mozgalmi végigsöpörtek Afrikán, így Angola is kísérletet tett az önrendelkezés elnyerésére. Az első szervezkedések az ország északi területein kezdődtek Holden Roberto irányításával. Szervezete, az FNLA²⁵ külkapcsolatokat is kiépített, így szerevve támogatást és fegyvereket. Hiába támogatta azonban mind Kína, mind egy rövid ideig a CIA, a mozgalom fokozatosan elhalt.²⁶ Az ország középső, központi területein az országot irányító értelmiség hozott létre egy igen vegyes összetételű mozgalmat, amely tagjait a marxista eszmék fűzték össze az MPLA²⁷ keretein belül. A harmadik mozgalom az ország belső területeit lakó etnikum, az ovimbunduk területén jött létre. Az UNITA²⁸ erős nacionalista, már-már sovinszta jegyeket hordozott.²⁹

1974-ben a portugálok úgy kezdték meg a függetlenségi tárgyalásokat és a terület kiürítését, hogy az évszázadok óta fennálló két jól elkülöníthető etnikai tömb mellé egy harmadikkal is számolni kellett. 1975 februárjában kezdetét vette az ország irányításáért folyó véres polgárháború. Az FNLA egységei zairei támogatással megindultak dél felé, miközben az UNITA a törzsterületein, délen és délkeleten épített ki erős pozíciókat és kapcsolatot Dél-Afrikával. A harmadik erőt, az MPLA-t a Szovjetunió és Kuba támogatta fegyverekkel, valamint katonai tanácsadókkal, sőt később már harcoló alakulatokkal is. A kubai katonákkal kiegészített MPLA visszaverte az FNLA támadását és „királyt” csinálva Agostinho Netoból kormányt alakított.³⁰ Mivel az FNLA nem csak vereséget szenvedett,

²² United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara (United Nations Security Council Resolution 690)

²³ BESENYŐ János: Hungarian logistics specialist working for the UN's Western Sahara mission, AARMS, Vol 7. No. 1 (2008), 157. o.

²⁴ KOVÁCSY: Angola magánya, Beszélő, 5. (2000) 4., p. 68., <http://beszelo.c3.hu/00/04/09kova.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 01.)

²⁵ Frente Nacional de Libertação de Angola

²⁶ Uo.

²⁷ Movimento Popular de Libertação de Angola

²⁸ União Nacional para a Independência Total de Angola

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

hanem a pénze is elfogyott, nem tudván fizetni zsoldosait, kilépett a háborúból, de a közéletben továbbra is aktív maradt.³¹

A háború ettől kezdve 1987-ig váltakozva zajlott az állva maradt két csoportosulás, az MPLA és az UNITA között, amikor az MPLA egy aktívan harcoló kubai hadosztállyal vereséget mért a déli területet uraló ellenfélre és az azt támogató dél-afrikai csapatokra, akik Namíbia révén közvetve, de érdekeltek voltak a konfliktusban. Miután a felek belátták, hogy egyik sem tud a másik fölé kerekedni, tárgyalóasztalhoz ültek 1990-ben, ahonnan 1991-ben megállapodással távoztak. Hiába írtak azonban ki választásokat, határoztak egy közös hadsereg felállításáról és piacgazdaság bevezetéséről, az 1992-ben tartott választásoknak nem lett egyértelmű győztese, mivel ugyan José Eduardo Dos Santos elhozta a szavazatok többségét, győzelme nem volt abszolút és amúgy is kétségbe vonta az ellenzék. A két nagy tábor továbbra is a korábbi törésvonalak mentén, a saját területén maradt erős. A ponthelyzet ismét fegyveres konfliktussá fajult, amelyben kezdetben a leszerelést ügyesen halogató, így lépéselőnybe került UNITA egy erőteljes offenzívában aratott sikereket, elfoglalva az ország kétharmad részét.³² A kormányerők azonban összeszedve magukat visszavágtak, miközben a nemzetközi közösség nyomást gyakorolt, majd elfordult az UNITA-t vezető Jonas Savimbitól.³³

A lázadók a nemzetközi nyomás és embargó ellenére is harcban maradtak, amit elsősorban a kezükön levő területek gyémántjának köszönhetnek. Az UNITA által kitermelt „véres gyémántok” a világ összes gyémánttermelésének a 10%-át adták. Nem csak az UNITA, hanem az MPLA is számíthatott Angola gazdag ásványkincseire, utóbbi a számára rendelkezésre álló kőolajból tett szert bevételre, amelyből bőségesen futotta a hadi kiadásokra, hiszen a kilencvenes években a napi 750 ezer hordó kőolaj kitermelésével Angola vált Nigéria nyomában Afrika második legnagyobb olajexportőrévé.³⁴

Az 1990-es években újabb béketerv, az ún. *Lusaca Egyezmény* és több ENSZ misszió sem volt képes békét teremteni, a harcok tovább folytak, annak ellenére, hogy a nemzetközi szankciók most már jelentősen meggyengítették a lázadókat, akik 2002-ben elvesztették vezetőjüket, ami végre békére kényszerítette a sokat szenvedett országot.³⁵

Namíbia

A harmadik konfliktus egy olyan ország kálváriája, amely bizonyos tekintetben hasonlít a nyugat-szaharai helyzethez. Mindkét gócpont nemzetközi jogi szempontból igen érdekes, bőven tartogat gondolkodni valót. Hasonlóság mindkét esetben, hogy a gyarmati uralom alatt álló területet a korábbi gyarmatosító felhagyta, helyébe pedig egy másik hatalom érkezett. Azonban amíg ez Nyugat-

³¹ HORVÁT Sándor: UNAVEM Misszió - Angola - A békéig vezető út az UNAVEM missziókon keresztül dióhéjban, Nemzetbiztonsági Szemle, 2. (2014) különszám 2., 83. o.

³² BESENYŐ János: Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben, Hadtudomány, XXIV. évf., 3-4. szám, 2014., 65. o.

³³ Uo.

³⁴ HORVÁT, 2014. 85. o.

³⁵ Uo., 87. o.

Szahara esetében jogellenesen, addig Namíbia vonatkozásában jogszerűen történt. Lássuk, hogyan!

Délnyugat-Afrika partjait elsőként a portugálok közelítették meg, ám hasonlóan a Szaharához, a sivatagos régió kevésbé érdekelte őket. Az őket követő hollandok és angolok is inkább a Jóreménység foka felé hajóztak és ott alapítottak telepeket.³⁶ A 19. században német hittérítők és telepesek érkeztek a térségbe, ahol – kihasználva a helyi őslakosság, a hererók és a namák ellentéteit – létrehozták Német Délnyugat-Afrikát.³⁷

Az egységes német birodalom megteremtése nem csak villámgyors gazdasági fejlődést hozott magával, hanem egy sor új retrográd eszmét. Ezek között nem csak az kialakítandó német élettér eszméje – amelyet először egy gyarmatbirodalom felépítésével kívántak megvalósítani³⁸ –, hanem oly áltudományos tévutak is szerepet kaptak, mint a *szociáldarwinizmus* és az *eugenika*, amelyek képessé teszik művelőiket arra, hogy létrehozzák a genetikailag tökéletes, a betegségeknek ellenálló, minden más emberi faj felett álló árja fajt.

Miután a német telepesek összeütközésbe kerültek az őslakos hererókkal, a felkelő őslakosokat a németek 1904-ben előbb egy csatában legyőzték, majd megkezdődött a „herero-genocídium”. A németek a gyarmat fekete lakóit lemészárolták vagy koncentrációs táborokba hurcolták. A 20. század borzalmas tetteinek egyik első kísérleteként a korábban oly népes herero őslakosság 15 ezer főre apadt.³⁹

Az első világháború kitörésével Afrika is az egymással verekedő európai nagyhatalmak hadszíntere lett. Az 1910-bene brit domíniumként egyesülő Dél-Afrikai Unió csapatai már 1915-ben bevonultak a szomszédos Német Nyugat-Afrika területére, ahonnan a német lakosságot fogolytáborokba deportálták.⁴⁰ A terület innentől kezdve már csak névleg maradt német gyarmat, gyakorlatilag dél-afrikai katonai megszállás alatt állt. A Versailles-i békében Németország lemondott gyarmatairól, Namíbia pedig ún. mandátumterületként dél-afrikai igazgatás alá került, amely fokozatosan igyekezett a nemzetközi közösség által rá ruházott hatáskörét túllépve a területet annektálni.⁴¹

A helyzet tehát részben hasonlít a nyugat-szaharaihoz. Ott is és itt is egy korábbi gyarmattartó helyébe érkeztek új megszállók, ám amíg előbbi esetben ez egy érvénytelen államközi megállapodáson, addig az utóbbi egy teljesen törvényes megbízatáson alapult. Ugyancsak hasonlóság, hogy a nemzetközi jogi köntöst

³⁶ BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: A namíbiai haderő, Sereg Szemle, X. évf., 3. szám, 2012., 121. o.

³⁷ MOLNÁR Erik: A namíbiai történelem sötét foltja: A herero népirtás, Sereg Szemle, XI. évfolyam, 2-3. szám, 2013., 215. o.

³⁸ Uo., 213. o.

³⁹ FERGUSON, Niall: Civilizáció - A Nyugat és a többiek, Scolar Kiadó, Budapest, 2011., 22. o.

⁴⁰ BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, Sereg Szemle, X. évf., 1. szám, 2012., 136. o.

⁴¹ Uo.

lehántva mindkét esetben szimpla területszerzésről van szó, hiszen ahogyan Nyugat-Szahara esetében Mauritánia és Marokkó megosztott egymás között a kiürített tartományon, úgy az első világháborúban vesztes központi hatalmak Európán kívüli területeit is a győztesek különféle paktumokban osztották fel egymás között, annyi különbséggel, hogy ezúttal a megszállást és igazgatást egy újonnan felállított nemzetközi szervezet, a *Nemzetek Szövetsége* ellenőrizte.⁴²

A mandátumterületeket három csoportba osztották aszerint, hogy mennyire érett a lakossága az öngazgatás elnyerésére. Namíbia a C-mandátumtípusba tartozott, vagyis a területet igazgató Dél-afrikai Unió elvben a területet saját integráns részének tekinthette, de védenie kellett a lakosságot a külső támadásokkal szemben, valamint elő kellett segíteni a belső fejlődését és végső soron az önrendelkezés elnyerését.⁴³

A második világháború végével a Nemzetek Szövetségét felváltotta az ENSZ, a mandátumrendszer pedig a *gyámsági rendszer*. Az alapelv ugyanaz volt, a megszerzett területeket kellett valamilyen elfogadható és védhető formában a győztesek között szétosztani, illetve a korábbi mandátumterületeket átszervezni. Namíbia maradt dél-afrikai igazgatás alatt, sőt, mivel a dél-afrikai rezsim úgy vélte, hogy a Nemzetek Szövetségének a megszűnésével a mandátumos kötelezettsége automatikusan hatályát veszítette, így nem köteles gyámsági szerződést sem kötni Namíbia tárgyában, hiszen azt már bekebelezte.⁴⁴ Természetesen a nemzetközi közösség ezt az álláspontot nem fogadta el. Hosszantartó csörte kezdődött, amelyben a Nemzetközi Bíróság előbb kimondta, hogy nem lehet Dél-Afrikát arra kötelezni, hogy akarata ellenére kössön gyámsági szerződést, majd amikor Etiópia és Libéria beperelte Dél-Afrikát megállapította, hogy a két államnak nincs perbeli jogosultsága. A helyzet megoldását ezután az ENSZ vette a kezébe. 1966-ban a BT. 264. (1969) számú határozatában megvonta a mandátumot, mire a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményében kimondta, hogy a mandátum megvonásától kezdve Dél-Afrika jogalap nélkül tartja birtokában a területet, amelyet így köteles kiüríteni.⁴⁵

A terület hovatarozásáról természetesen nem csak a nemzetközi közösségnek és Dél-Afrikának volt meg az álláspontja, hanem a lakóknak is, akik nem várták tétlenül sorsuk jobbra fordulását. Már az 1960-as években létrejöttek az első ellenálló mozgalmak az apartheid-rendszer ellenében, amelyek közül a legerősebbnek a SWAPO⁴⁶ bizonyult, amely 1966-ban megalakította a fegyveres ellenállási szárnyát, a Namíbiai Nemzeti Felszabadító Haderőt.⁴⁷ Az 1970-es évekre a felkelők nemzetközi segítséggel megerősítették hadseregüket, miközben a megszállók a namíbiai lakosságon belül elsősorban a német ajkú fehérekre támaszkodva „ellenhaderőt” állítottak fel, elvetve ezzel a polgárháború magját, hiszen innentől a harcok már nem csak a megszálló dél-afrikai erők között zajlottak, hanem a SWAPO fegyveres szárnya és a vele szembeszálló Délnyugat-afrikai

⁴² KOVÁCS: Nemzetközi Közjog, 2011. 227. o.

⁴³ Uo. 229. o.

⁴⁴ KOVÁCS, 2011. 230. o.

⁴⁵ Uo. 231. o.

⁴⁶ South West Africa People's Organisation

⁴⁷ BESENYŐ-MOLNÁR: A namíbiai haderő, 2012. 123. o.

Területi Haderő között is.⁴⁸ A polgárháború időközben már nemzetközi konfliktussá fokozódott, hiszen Dél-Afrika bele keveredett a Namíbiával szomszédos Angola polgárháborújába is, sőt, vereséget is szenvedett ott, ami arra kényszerítette, hogy kezdjen hozzá a namíbiai probléma tárgyalásos rendezéséhez, amely végül az apartheid-rezim bukásával nagyjából egy időben oldódott meg, amikor Namíbia 1990. március 21-én kikiáltotta függetlenségét.⁴⁹

Közép-afrikai Köztársaság

A közép-afrikai térség története során igen forgalmas volt. Számos nép választotta otthonául, a szomszédos, főként muzulmán hatalmak pedig törekedtek uralmuk alá vonni. A 16. századtól mind az európai, mind pedig az arab világ rabszolga-kereskedői kb. két millió embert hurcoltak el.⁵⁰ A franciák a 19. század végén az iszlám világ határvidékén vetették meg a lábukat, majd az ásványkincsekben és jó minőségű termőföldekben gazdag régiót *Ubangi-Sari* néven beintegrálták egy nagyobb entitásba, az ún. *Francia Egyenlítői-Afrikába*.⁵¹

A tanulmány elején röviden bemutatásra került, miként kerültek megszállásra Afrika belső, szárazföldi határai. Az ott említett kétoldalú államközi egyezmények sorába kiválóan illeszkedik a *Fez-i Egyezmény* 1911-ből, amelyben a franciák mintegy 290 ezer km² területről mondtak le Németország javára, amely ezt követően az első világháború végéig beintegrálódott a császár gyarmatbirodalmába. A nagy háború alatt a franciák visszafoglalták az átengedett területet, sőt saját gyarmataik közé sorolták a megszállt német Új-Kamerunt.⁵²

Ubangi-Sari függetlenedésére 1960-ban úgy került sor, hogy előtte felmerült a lehetősége egy közép-afrikai unió, egyfajta afrikai egyesült államok létrehozásának, amely nem csak a franciák egyenlítői birtokait, hanem egyéb szomszédos belga és portugál területeket is magába foglalt volna. A tekintélyes kiterjedésű föderáció létrehozását meggátolta Barthélemy Boganda váratlan és rejtélyes halála.⁵³

Az ország a demokratizálódás helyett öt év átmenet után katonai diktatúrává változott, miután Jean-Bédél Bokassa százados magához ragadta a hatalmat, majd egészen odáig merészkedett, hogy magát önhatalmúlag császárrá koronáztatta. A diktátort a franciák 1979-ben eltávolították a hatalomból, helyét a korábbi elnök, David Dacko vette át.⁵⁴ A politikai feszültség a rendszerváltozás ellenére fennmaradt, amelyet 1981-ben újabb katonai puccs követett. Hiába írtak ki 1993-ban ismét választásokat és kísérelték meg újból bevezetni a többpártrendszert, az etnikailag tarka ország továbbra is ingatag maradt, amely nem kis mértékben volt

⁴⁸ Uo. 124. o.

⁴⁹ Uo. 125. o.

⁵⁰ BALOGH Andrea-BESZNYÓ János-MILETICS Péter-VOGEL Dávid: Országismertető - Közép-afrikai Köztársaság, A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely és a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2015.

⁵¹ Uo. 76. o.

⁵² Uo. 83. o.

⁵³ Uo. 93. o.

⁵⁴ Uo. 94. o.

köszönhető a francia diplomácia aknamunkájának.⁵⁵ A polgárháborús állapotok a szomszédokat békeltetésre ösztönözték, aminek eredményeként több béketeremtő beavatkozásra is sor került, nyugalmat azonban továbbra sem sikerült teremteni, pedig az ENSZ is elfogadott egy békemandátumot, a *MINURCA-t*.⁵⁶ A béketörekvések nem vezettek eredményre, a polgárháborús állapot tovább zajlott, sőt most már áterjedt a szomszédos Darfúrra és Csádra, mire az ENSZ újabb humanitárius missziót küldött Közép-Afrikába. Példáját később az EU is követte. A zűrzavarban a 2003. óta hatalmon levő François Bozizé tábornok, megnyerve a 2008-ig tartó *Bozót háborút* talpon tudott maradni.⁵⁷ 2012-ben az elnök újabb lázadó csoporttal került szembe, a Michel Am-Nondokro Djotodia által irányított Sélékával.⁵⁸ A Séléka egy szövetséges tömörülés, amely nem csak a közép-afrikai *Szövetség az Újjáépítésért és Újjáéledésért*, valamint a *Hazafias Egyezmény az Ország Megmentéséért* lázadó csoportokat, hanem a csádi FPR-t (*Popular Front for Recovery*) is magába foglalja.⁵⁹ Tevékenységét főként illegális gyémánt- és elefántcsont-kereskedelemből fedezte.⁶⁰

A Séléka főként muzulmánokból áll, miközben az ország lakossága 70%-ban keresztény, illetve törzsi vallású, ami egyenesen vezetett a hatalomátvételt követő vallási alapú atrocitásokhoz. Válaszként a keresztények létrehozták az *anti-Balaka* önkéntes milíciát, ami túllépve védelmi feladatkörén muzulmán falvakat támadott és dúlt.⁶¹

A polgárháborún Djotodia elnök nem tudott úrrá lenni, miközben az ENSZ újabb béketeremtő misszióra⁶² adott felhatalmazást a 2127-es számú biztonsági tanácsi határozatával az Afrikai Uniónak.⁶³ Djotodiát a nemzetközi nyomás elűzte a hatalomból, Beninbe menekült, helyét pedig Cathrine Samba-Panza, Bangui polgármestere foglalta el 2014. január 23-án.⁶⁴

A négy mandátum

A korábban ismertetett válságócok feloldására a nemzetközi közösség többször tett kísérletet. A négy konfliktus eseteiben több misszió is indult, amelyekből az alábbiakban négyet kiemelve áttekintjük, hogy az ENSZ hol milyen intézkedéseket tett azért, hogy a krízishelyzeteket rendezze, illetve mik maradtak ki az egyes küldetések mandátumaiból, és miért?

⁵⁵ Uo. 95. o.

⁵⁶ Uo. 97. o.

⁵⁷ TOMOLYA Tomolya János: Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled?, Szakmai Szemle, 2014/1., 15. o.

⁵⁸ BALOGH-BESENYŐ-MILETICS-VOGEL: Országismertető – Közép-afrikai Köztársaság, 2015., 98.o.

⁵⁹ TOMOLYA: Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled? 2014. 16. o.

⁶⁰ MARSAL Viktor: Válságok Közép-Afrikában II. - Polgárháború a Közép-afrikai Köztársaságban, NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2014/4, 2. o.

⁶¹ Uo. 17. o.

⁶² MISCA-African-led International Support Mission in the CAR

⁶³ MARSAL: Válságok Közép-Afrikában II. - Polgárháború a Közép-afrikai Köztársaságban, 2014. 1. o.

⁶⁴ Uo.

MINURSO

Ahogy az a misszió nevében is szerepel – *United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara*⁶⁵ – az ENSZ e missziót – egy nagyobb megállapodás részeként⁶⁶ – azért hozta létre, hogy hozzásegítse a saharávi népet az önrendelkezési joguk régóta halogatott gyakorlásához. Az 1991. április 29-én elfogadott 690-es számú BT. határozat kimondja, hogy a beígért referendum az ENSZ és az Afrikai Egység Szervezete együttműködésben fogja lebonyolítani. A technikai kivitelezést egy békefenntartó misszió fogja végrehajtani, amely a következő feladatok elvégzésére kapott megbízatást:

- a) a beígért referendum megszervezése és felügyelete, amelyet az ENSZ és az Afrikai Egység Szervezete együttműködésben fog lebonyolítani,
- b) a kialakított tűzszünet megfigyelése,
- c) a marokkói csapatok létszámcsökkentésének ellenőrzése,
- d) a marokkói és Polisario csapatok egy előre meghatározott helyre való összevonásának figyelemmel kísérése,
- e) lépések tétele annak érdekében, hogy az összes nyugat-szaharai politikus és egyéb fogvatartott visszanyerje szabadságát,
- f) hadifoglyok cseréjének felügyelete a Vöröskereszt szervezetén keresztül,
- g) a menekültek hazatérésére kialakított UNHCR program végrehajtása,
- h) az összes szavazásra jogosult nyugat-szaharai lakos azonosítása és regisztrálása.⁶⁷

Amint az szembe ötlük, hiányzik egy igen fontos mechanizmus egy olyan konfliktus rendezési tervéből, ahol „legendásan” sok emberi jogi visszaélés történt. Közvetve ugyan kétségtelenül találkozunk az emberi jogok védelmével, hiszen már eleve a referendum, mint a misszió legfontosabb célkitűzése az egyik legalapvetőbb emberi jog, az önrendelkezési jog biztosítását hivatott elősegíteni. Ugyancsak közvetve, de a személyes szabadsághoz való jog védelmét szolgálja a hadifoglyok és egyéb politikai és más rabok szabadon bocsátása is. Azonban expressis verbis az emberi jogok védelme nincs nevesítve, erre pedig a későbbiekben sem került sor, pedig a misszió megbízatását több ízben is megújították, miközben több jelentés is érkezett az emberi jogi visszaélésekről.

A MINURSO megbízatását 1991. óta 44-szer⁶⁸ újították meg, illetve terjesztették ki, az emberi jogok védelmét figyelemmel kísérő mechanizmus azonban több kezdeményezés és kísérlet ellenére sem került bele egyszer sem a

⁶⁵ UNAVEM II Resolution 695 (1991), <http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/32/IMG/NR059632.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁶⁶ A megállapodást a Marokkói Királyság és a Polisario Front 1988. augusztus 30-án fogadta el.

⁶⁷ The Mandate of Minurso, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 05. 05.)

⁶⁸ United Nations Documents on Minurso, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/resolutions.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 06.)

megújító határozatokba. 2014-ben a Human Rights Watch levélben kérte az ENSZ BT-t, hogy terjesszék ki a MINURSO mandátumát az emberi jogok védelmére és megfigyelésére, ez akkor nem történt meg.⁶⁹ 2015 áprilisában a megbízatást ismét megújították, ismét napirendre került az emberi jogok beemelése, amelyet többek között Norvégia is támogatott,⁷⁰ ez végül ismét elmaradt.⁷¹

Háborús konfliktus esetén az emberi jogok sajnos az egyik legutolsó szempont, amit a felek figyelembe vesznek, ami nem is csoda, hiszen az emberi méltóság megsértése, az élet elvétele és minden más hasonló szörnyűség velejárója az emberi konfliktusoknak. Minden hasonló jellegű összecsapás rendezésében elsősorban a nagypolitika dönt. Mindkét félnek természetesen vannak képviselői, akik adott esetben akadályt tudnak gördíteni a másik fél törekvései elé.

UNAVEM I-III és MONUA

Az ENSZ missziói soha nem egy egységes sablon szerint épülnek fel. Mindig az adott probléma sajátosságaihoz igazodnak, sokszor pedig nem is elég egyetlen küldetés a helyzet rendezéséhez. Az angolai polgárháborúban több misszió is indult. Elsőként az UNAVEM I (United Nations Angola Verification Mission) került elfogadásra az ENSZ BT. 626. (1988)⁷² számú határozatával. A feladat ezúttal az volt, hogy az angolai és kubai kormány által előzőleg megállapított menetrend szerint a kubai csapatokat kivonják az afrikai országból. Mivel ez a művelet még a megszabott határidő előtt véget ért, az UNAVEM I misszió sikerrel érte el a célját 1991-ben.⁷³

A MINURSO-val való összehasonlítás szempontjából az UNAVEM II számunkra az igazán érdekes. Afrika leghosszabb háborús konfliktusában a békére törekvő erőfeszítések egyikeként a felek elfogadták az ún. *Piece Accords for Angola (Bicesse Accords)* béketervet, amelyben több, a nyugat-szaharaihoz igen hasonló pontban állapodtak meg. Elsőként és legfontosabbként tűzszünetet kötöttek a hadakozó felek, egyetértve abban, hogy a fegyvernugvást a nemzetközi közösség békefenntartói fogják monitorozni, illetve ellenőrizni. A tűzszüneti megállapodásba belefoglalták a félkatonai csoportok „szélnék eresztését” és a biológiai fegyverek

⁶⁹ Letter to Members of the UN Security Council: Extend MINURSO Mandate to Human Rights, <http://www.hrw.org/news/2014/04/14/letter-members-un-security-council-extend-minurso-mandate-human-rights> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷⁰ Norway supports extension of MINURSO mandate to include human rights monitoring, <http://www.spsrasd.info/en/content/norway-supports-extension-minurso-mandate-include-human-rights-monitoring> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷¹ Spain and Morocco welcome the extension of MINURSO's mandate. <http://thediplomatinspain.com/en/spain-and-morocco-welcome-the-extension-of-minursos-mandate/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷² UNAVEM I Resolution 626 (1988). <http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/541/53/IMG/NR054153.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)

⁷³ Angola-UNAVEM I Mandate, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIM.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)

esetleges létezésének vagy bevetésének kivizsgálását.⁷⁴ A béketerv egy, a két hadsereg egyesítéséből létrejövő közös angolai hadsereggel számolt.⁷⁵ Emellett nemcsak a fegyverletételre vonatkozott, hanem igyekezett biztosítani a rendezéshez szükséges békés politikai átmenetet, amelyben biztosították volna a központi hatalommal szembe helyezkedő UNITA részvételét és politikai jogait is.⁷⁶

A béketerv gyakorlati megvalósításában a felek az ENSZ segítségét kérték, amely 1991. május 30. napján felállította a második UNAVEM misszióját,⁷⁷ amelynek a mandátuma 1995 februárjáig tartott, feladata pedig a kialakított béke fenntartása, megfigyelése, a hadsereg átszervezésének segítése, a humanitárius segélyek célba juttatása és bizonyos közigazgatási feladatok elvégzése volt.⁷⁸ A béketeremtés lassan haladt, az UNITA nem fogadta el az 1992-es választások eredményét. A nehézségekre való tekintettel az ENSZ misszió mandátumát 1995-ig ötször is megújították, majd 1995-ben az UNAVEM III megbízatásának elfogadásával hatályon kívül helyezték.⁷⁹

Mivel konfliktus a kilencvenes évek első felében tovább zajlott, a korábbi megegyezést nemigen tartották be, és voltak ugyan választások, amint arra történt már utalás, nem fogadta el az eredményét az UNITA. Az UNAVEM II békefenntartóinak létszáma túl csekély volt ahhoz, hogy az évtizedek óta tartó polgárháborúba békét hozzon, az egymással ellenséges katonák közös hadseregben való egyesítése pedig nem volt elvárható a konfliktushoz mérten maroknyi békefenntartótól.⁸⁰

1994-ben a felek a nemzetközi közösség nyomására ismét tárgyaló asztalhoz ültek, aminek eredményeként született meg az ún. *Lusaka Protocol*, amelyben a korábbi béke-megállapodáshoz hasonló tüzszünetet fogadtak el a felek. A hadseregek kérdése ismét neuralgikus pont volt. Az UNITA kötelékéből 5.500 katonát az egyezmény értelmében a rendőrség kötelékébe, további 1200 katonát a rendőrség gyorsreagálású egységébe integrálták volna, a magas beosztású UNITA tiszteket pedig a közös angolai hadseregben kínálták volna vezetői tisztségekkel. Ezen kívül az UNITA tagjai a korábbi megállapodásnál jóval kedvezőbb pozíciókat kaptak mind a gazdasági, mind pedig a politikai életben. A kormányzat reformjában

⁷⁴ Peace Accords for Angola, 11-12. o., http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AO_910521_PeaceAccordsforAngola%28en%29.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁷⁵ Uo. 51-58. o.

⁷⁶ Uo. 46-50. o.

⁷⁷ UNAVEM II Resolution 695 (1991), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/32/IMG/NR059632.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷⁸ BESENYŐ: Magyar békefenntartók afrikai tapasztalatai: Angola és Uganda, 2011. 113. o.

⁷⁹ Angola-UNAVEM II Mandate, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIM.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁸⁰ BESENYŐ, 2014. 65. o.

az egyensúlyra törekedtek, a két nagy vetélytárs egymással koalícióra lépve kellett volna, hogy kormányozzon a megállapodás szerint.⁸¹

A lusakai protokoll betartására felállított, megnövelt létszámú UNAVEM III misszió⁸² feladata a tüzszünet betartásának ellenőrzése, a közigazgatás országos szintű kiépítésének segítése, a gazdasági élet beindításának előmozdítása, az új angolai rendőrség semlegességének figyelemmel kísérése, részvétel az aknamentesítésben, az elnökválasztás második körének támogatása és ellenőrzése.⁸³

Az angolai polgárháború a törekvések ellenére kudarcot hozott a kilencvenes évek béketeremtői számára. Hiába alkottak két béketervet, hiába volt három ENSZ misszió, 1997-ben egy újabb mandátumot kellett elfogadni. A MONUA (*United Nations Observer Mission in Angola*) mandátumát⁸⁴ 1997. június 30-án fogadták el, feladata többérté volt. Hasonlóan elődjeihez, ezúttal is prioritást kapott a két nagy ellenfél kibékítése és politikai integrációja egy közös kormányzatban, a hadsereg és a rendőrség kérdésének további rendezése, a humanitárius krízis enyhítése. Első ízben került nevesítésre az emberi jogok védelmének szükségessége, a visszaélések feltárása, a kérdéssel foglalkozó helyi és nemzetközi szervezetek tevékenységének segítése.⁸⁵ A MONUA mandátuma 1999-ben ért véget, a konfliktus bonyolultságát jelzi, hogy az erőfeszítések ellenére a válság több ENSZ missziót is „túlélve” egészen a kétezres évek első feléig tartott.

UNTAG

Angolával ellentétben a namíbiai konfliktus a dél-afrikai változásoknak – nevezetesen az apartheid rendszer bukásának – köszönhetően hamar rendeződött. Az ENSZ namíbiai missziójának széleskörű feladatot adtak a BT. 632-es határozatában.⁸⁶ Nem csak az ország helyzete, hanem az ENSZ mandátuma is némiképpen hasonlít a nyugat-szaharai rendezési tervhez, hiszen az UNTAG megbízatása is első sorban egy igazságos és szabad választás megszervezésére és lebonyolítására irányult. Ahhoz, hogy a választásokra ténylegesen sor kerülhessen, először ki kellett vonni a dél-afrikai csapatokat az országból, a lázadókat pedig

⁸¹ Lusaka Protocol 1994, http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/lusaka_11151994.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁸² UNAVEM III Resoultion 976 (1995), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/038/14/PDF/N9503814.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸³ Angola-UNAVEM III Mandate http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unavem_p.htm (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸⁴ MONUA Resolution 1118 (1997). [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118\(1997\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118(1997)) (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸⁵ Angola-MONUA Madate, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monua/monuam.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸⁶ UNTAG Resolution 632 (1989), <http://www.worldlii.org/int/other/UNSC/1989/6.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 06. 12.)

lefegyverezni, mindezt az UNTAG békefenntartói megfigyelése mellett.⁸⁷ A mandátum emellett rendelkezik a felállítandó új délnyugat-afrikai rendőrség tevékenységének, működésének a megfigyeléséről, kimondja, hogy vissza kell vonni a hatályban levő és a megszálló rezsim által elfogadott faji diszkriminációs törvényeket, amnesztiát hirdet és előírja, hogy a hadifoglyokat szabadon kell bocsátani. Rendelkezik továbbá az elmenekültek hazatérésének elősegítéséről, a választásra jogosultak regisztrálásáról.⁸⁸

Az UNTAG missziója rövid időn belül sikerrel zárult, amely nem csak a széleskörű felhatalmazásnak, hanem a kedvező világpolitikai helyzetnek és a felek együttműködésének is köszönhető volt.

MINUSCA

2014. április 10-én az ENSZ a Közép-Afrikai Köztársaságot sújtó, vallási színezetet öltő polgárháború megoldására vállalkozott egy többdimenziós békefenntartó misszió keretében. A MINUSCA (*United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic*) névre keresztelt misszió magába foglalta egy korábban indult, az Afrikai Unió által irányított békefenntartó missziót, az ún. MISCA-t. A 2149. számú BT. határozattal⁸⁹ elindított küldetés megbízatása a következő feladatkörökre terjed ki: az első és legfontosabb a civil lakosság előítéletektől mentes védelme az erőszaktól, különös tekintettel a nőkre és a gyermekekre, a humanitárius és emberi jogi szervezetekkel való szoros együttműködés. Feladatul szabták továbbá a politikai átmenet békés lebonyolításának elősegítését, az állam területi egységének a fenntartását. Lényeges kiemelni, hogy a MINUSCA mandátuma kifejezetten foglalkozik az emberi jogok védelmével és monitorozásával. Ennek érdekében a békefenntartók felhatalmazást kaptak, hogy felderítsék és jelentsék az elkövetett emberi jogi jogsértéseket, különös bűnösök kilétét felfedjék, hogy lehetővé váljon velük szemben a büntetőjogi felelősség megállapítása. További törekvés, hogy a békefenntartók elősegítsék a konfliktusban résztvevő felek fegyveres alakulatainak lefegyverzését, a katonák és egyéb milíciák tagjainak reintegrálását a társadalomba, illetve az otthonukból elűldözöttek hazatérésének elősegítése.⁹⁰

Összegzés

A vizsgált négy konfliktus és az azokra adott nemzetközi válasz több tényezőre hívja fel a figyelmet. Egyrészt arra, hogy Afrika történelmi öröksége túlságosan súlyos teher ahhoz, hogy a fejletlen társadalmi, gazdasági és politikai rendszerrel

⁸⁷ Namibia-UNTAG Background, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagFT.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 12.)

⁸⁸ BESENYŐ-MOLNÁR: ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, 2012, 142. o.

⁸⁹ MINUSCA Resolution 2149 (2014) ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149(2014))) (Letöltés ideje: 2015. 06. 13.)

⁹⁰ CAR-MINUSCA Mandate, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusca/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 13.)

rendelkező országok önerejükől meg tudjanak birkózni a nehézségekkel. A nemzetközi közösség minden esetben (vagy legalábbis az esetek túlnyomó többségében) igyekszik választ adni a felmerülő konfliktusokra, ezeknek a válaszoknak a hatékonysága azonban több tényezőtől függ. Így például attól, hogy mennyi pénzt szán az ENSZ egy-egy békemisszióra, vagy ami ennél is fontosabb – hiszen a pénzt végső soron a politikai szándék dönti el – mennyire érdekelt egy adott konfliktus megoldásában. Látható például, hogy a délnyugat-afrikai helyzetet az apartheid bukásával gyorsan sikerült rendezni, bár igaz, hogy ameddig az fennállt, Dél-Afrika ügyesen kerülte ki, hogy ki kelljen vonulnia a megszállt tartományból. Az angolai válságban pedig több misszió is indult, a sikertelenségük pedig kisebb részben a nagyhatalmak felelőssége, bár azért az vitathatatlan, hogy az UNITA és az MPLA mögött a két pólus országai sorakoztak fel, akik beavatkozásukkal csak elnyújtották, de nem megoldották a konfliktust.

Az elemzésből az is kiderült, hogy az ENSZ konfliktuskezelése egyfajta sémát követ, ám mindig az adott helyzet sajátosságaihoz igazodik. Mivel egy háborús helyzetben irreleváns elvárni, hogy a felek oda fognak figyelni pl. az emberi jogok védelmére, így nyilvánvalóan első lépésként békét kell teremteni. Amint azt láttuk, a béke kialakítása elsősorban a felek érdeke, a nemzetközi közösség csak segíteni tud abban, hogy a tárgyalásokat tető alá hozzák, illetve a békepontokat megvalósítsák, illetve betartsák.

Tanulságos volt látni, hogy a háborúktól leginkább sújtott civil lakosság védelmével, nevezetesen az emberi jogokkal két konfliktus esetében csak közvetve – Nyugat-Szaharában az önrendelkezési joghoz való hozzásegítés, Namíbiában pedig pl. a faji diszkriminatív törvények visszavonásával – míg Közép-Afrika esetében expressis verbis foglalkozik az ENSZ. Ugyancsak tanulságos tapasztalat, hogy amíg az erőteljes francia befolyás alatt álló Közép-Afrikában rögtön az első misszió már felállít egy emberi jogokkal igen komolyan foglalkozó mechanizmust, addig ugyanez a mechanizmus már jó ideje téma Nyugat-Szahara esetében, amelynek a megvalósítását valamilyen úton-módon mindig sikerül elhárítani a francia diplomácia támogatását élvező Marokkónak. No persze az emberi jogok védelme a gyakorlatban csak az után kerülhet valóban előtérbe, ha a béke már helyre állt, és van egy többé-kevésbé működő közigazgatás, ami képes nem csak nyomon követni a jogsértéseket, hanem hatékonyan fellépni a jogsértőkkel szembeni is.

Felhasznált irodalom:

- ASONGAZOH ALEMAZUNG, Joy: Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development, The Journal of Pan African Studies, vol.3, no.10, September 2010, 62-84. o., <http://www.jpanafrican.com/docs/vol3no10/3.10Post-Colonial.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 27.)
- BALOGH Andrea-BESENYŐ János-MILETICS Péter-VOGEL Dávid: Országismertető - Közép-afrikai Köztársaság A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely és a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2015.

- BESENYŐ János: A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008., II. Évf., 2. szám, 18-29. o.
- BESENYŐ János: Hungarian logistics specialist working for the UN's Western Sahara mission, AARMS, Vol 7. No. 1 (2008), 155-165. o.
- BESENYŐ János: Western Sahara, Publikon Kiadó, Pécs, 2009.
- BESENYŐ János: Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben, Hadtudomány, XXIV. évf., 3-4. szám, 2014., 63-77. o.
- BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: A namíbiai haderő, Sereg Szemle, X. évf., 3. szám, 2012., 121-133. o.
- BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, Sereg Szemle, X. évf., 1. szám, 2012. 133-144. o.
- BESENYŐ János: Magyar békefenntartók afrikai tapasztalatai: Angola és Uganda, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2011., V. Évf., 4. szám, 112-125. o.
- FERGUSON, Niall: Civilizáció - A Nyugat és a többiek, Scolar Kiadó, Budapest, 2011.
- HORVÁT Sándor: UNAVEM Misszió - Angola - A békéig vezető út az UNAVEM missziókon keresztül dióhéjban, Nemzetbiztonsági Szemle, 2. (2014) különszám 2., 77-87. o.
- KENDE Tamás-NAGY Boldizsár-SONNEVEND Pál-VALKI László: Nemzetközi jog, Complex Kiadó, Budapest, 2014
- KOVÁCS Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011.
- KOVÁCSY Tibor: Angola magánya, Beszélő, 5. (2000) 4., p. 68., <http://beszelo.c3.hu/00/04/09kova.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 01.)
- MARSAI Viktor: Válságok Közép-Afrikában II. - Polgárháború a Közép-afrikai Köztársaságban, NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2014/4
- MOLNÁR Erik: A namíbiai történelem sötét foltja: A herero népirtás, Sereg Szemle, XI. évfolyam, 2-3. szám, 2013., 212-220. o.
- N. SHAW, Malcolm: Nemzetközi jog, Komplex Kiadó, Budapest, 2008.
- PETERS, Anne: The Principle of Uti Possidetis Juris – How Relevant is it for Issues of Secession? - In. Self-Determination and Secession in International Law, Oxford University Press, Oxford, 2014., 95-137. o.
- SZABÓ Loránd: Tévhitek és tények a Kongói Demokratikus Köztársaság előtti Kongóról egy történeti áttekintés ürügyén, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008 II. évf., 4. szám, 10-19. o.
- SZABÓ Loránd-ÖLBEI Tamás-WILHELM Zoltán: Anyaországok és (volt) gyarmataik I., PTE Afrika - Amerika - Ázsia Universitas Munkacsoport, Pécs, 2002. 85-92. o.

- SZALAI Anikó: Az államhatár és a nemzetközi jog,
<http://drszaiaianiko.hu/2014/03/19/az-allamhatar-es-a-nemzetkozi-jog/>
(Letöltés ideje: 2015. május 30.)
- TOMOLYA János: Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled?, Szakmai Szemle, 2014/1., 5-26. o.

Felhasznált internetes források:

- van der Linden, Mike: The Acquisition of Africa (1870-1914): the Nature of Nineteenth-Century International Law,
http://www.mpil.de/en/pub/research/details/projects/public_int_law/sovereignty_property_and_trea.cfm (Letöltés ideje: 2015. 05. 28.)
- United Nations Documents on Minurso,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/resolutions.shtml>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 06.)
- Letter to Members of the UN Security Council: Extend MINURSO Mandate to Human Rights, <http://www.hrw.org/news/2014/04/14/letter-members-un-security-council-extend-minurso-mandate-human-rights> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)
- Norway supports extension of MINURSO mandate to include human rights monitoring, <http://www.spsrasd.info/en/content/norway-supports-extension-minurso-mandate-include-human-rights-monitoring> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)
- Spain and Morocco welcome the extension of MINURSO's mandate,
<http://thediplomatinspain.com/en/spain-and-morocco-welcome-the-extension-of-minursos-mandate/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)
- Angola-UNAVEM I Mandate,
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIM.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)
- Angola-UNAVEM II Mandate,
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIM.htm>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- Angola-UNAVEM III Mandate,
http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unavem_p.htm (Letöltés ideje: 2015. június 11.)
- Angola-MONUA Madate,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monua/monuam.htm>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)
- Namibia-UNTAG Background,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagFT.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 12.)
- CAR-MINUSCA Mandate,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusca/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

Felhasznált jogszabályok, nemzetközi egyezmények, bírósági döntések:

- 1890 Heligoland-Zanzibar Treaty, http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/606_Anglo-German%20Treaty_110.pdf (Letöltés ideje: 2015. 05. 25.)
- 1893 Agreement between Great Britain and Portugal Relative to Spheres of Influence North of The Zambesi, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1893/TS0010.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 29.)
- Western Sahara - Advisory Opinion of 16 October 1975., <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6197.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 26.)
- 690-es Számú ENSZ Biztonsági Tanácsi Határozat 1991. április 29., <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/MINURSO%20SRES690.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)
- The Mandate of Minurso, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)
- UNAVEM I Resolution 626 (1988), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/541/53/IMG/NR054153.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)
- Peace Accords for Angola, http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AO_910521_PeaceAccordsforAngola%28en%29.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- UNAVEM II Resolution 695 (1991), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/32/IMG/NR059632.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- Lusaka Protocol 1994., http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/lusaka_11151994.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- UNAVEM III Resoultion 976 (1995), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/038/14/PDF/N9503814.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)
- MONUA Resolution 1118 (1997), [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118\(1997\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118(1997)) (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)
- UNTAG Resolution 632 (1989) (<http://www.worldlii.org/int/other/UNSC/1989/6.pdf>) (2015. 06. 12. 16:48)
- MINUSCA Resolution 2149 (2014), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149(2014)) (Letöltés ideje: 2015. 06. 13.)

**A KERESZTÉNYEK BIZTONSÁGI HELYZETE IRAKBAN,
„KORSZAKVÁLTÁS” A VATIKÁNI DIPLOMÁCIÁBAN**

Az iraki keresztények körülményei a második iraki háború óta fokozatosan rosszabbodtak, de az Iszlám Állam (IÁ) előretörése óta helyzetük katasztrofálisra fordult. Több ősi keresztény városban mára alig maradt keresztény. A hívek számára a szunnita iszlám hitre való áttérés, az adófizetés vagy a menekülés lehetősége maradt, ha nem akarnak vértanúhalált szenvedni a hitükért. Ugyanakkor, még abban az esetben sem mindig kímélték meg őket, ha az életük megmentése végett áttértek az iszlám hitre, vagy lerótták a kiszabott plusz adóterheket.¹ Az IÁ brutális fellépése következtében az iraki válságkezelés kapcsán éveken át tartózkodó vatikáni retorika és diplomácia is jelentős fordulatot vett. Ferenc pápa és a vezető vatikáni diplomaták, úgy tűnik, szakítottak a végsőkig elmenő békéltető politikával, és az IÁ esetében komoly, akár katonai fellépést várnak a nemzetközi szereplőktől. Ebben a tanulmányban kifejezetten a keresztényekkel, leginkább a Katolikus Egyház iraki történetével, hagyományával és jelenlegi biztonsági helyzetével foglalkozunk. Áttekintjük a Szentszék iraki diplomáciáját, különös figyelmet szentelve a pápai és a szentszéki megnyilatkozásokban bekövetkező fordulatoknak.² Az általános biztonságpolitikai kérdéseket csak annyiban érintjük, amennyiben azok kapcsolatban vannak a keresztények és a Katolikus Egyház biztonságával, tekintve, hogy erről bőséges napi elemzés-értékelés születik.

Kereszténység Irakban

A világ egyik legősibb keresztény közösségének tartott iraki egyház jelentős részben a szíriai keresztény hagyományhoz tartozik. Egyes bibliai források (1. Pét. 5,13)³ és a régészeti feltárások (például az iraki határ közelében lévő Dura-Európosz freskók) alapján feltételezhető, hogy már az apostoli korban vagy az ősegyház első térítő tevékenysége után a térségben virágzó keresztény közösség alakult ki. A hagyomány szerint a jeruzsálemi templom pusztulását követően Tamás apostol is hirdette a mai Szíria és Irak területén az Evangéliumot. A második században, vagyis jó száz évvel azelőtt, hogy Konstantin császár a Római Birodalomban államvallássá nyilvánította a kereszténységet, itt már virágzó keresztény teológiai-filozófiai iskolák és közösségek éltek. A mai Irak területén Mohamed halálakor a kereszténység dominanciája mellett a zsidóság és a zoroaszterizmus volt meghatározó. Mohamed halála után, 634-ben Khalid Ibnal-Walid vezetésével az iszlám csapatok megtámadták a keresztények lakta „mezopotámiai” területet. Sokat tett ugyanabban az időben az iszlám hit térségi elterjedéséért I. Omar kalifa (581-

¹ NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. Budapest: HVG. Könyvek. 2015. - p. 151.

² Iraqi Christians Weigh Taking Up Arms Against the Islamic State.
<http://news.nationalgeographic.com/news/2014/08/140827-iraq-dahuk-islamic-state-assyrian-christians-peshmerga-nineveh-kurdistan/>. (Letöltés ideje: 2014. 09. 29.).

³ A kifejezés alaposabb magyarázatához és földrajzi elhelyezkedéséhez lásd: HÁLÓ Sándor: Babilon név jelentése a bibliai próféciaiban.
<http://igemorzsa.hu/profecia/vegyes/babilon.html>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 24.).

644) is. A lakosság vallási összetételének változását persze nemcsak a katonai sikerek, hanem az iszlám hitűekre kivetett jóval alacsonyabb adó és a nagyobb társadalmi elfogadottság is eredményezte.⁴Sőt olyan is előfordult, hogy a keresztény arabok is az iszlám politikai és katonai erők mellé álltak – például az említett Khalid Ibnal-Walid esetében –, néha az aktuális perzsa és bizánci szembenállás miatt, máskor azért, mert az iszlám vezetők megígérték, hogy a keresztények az iszlám erők győzelme esetén is szabadon gyakorolhatják a vallásukat, amíg megfizetik a rájuk kivetett adót. Az Oszmán Birodalomban a keresztény közösségek ún. *millett*-alkottak, vagyis adófizetés terhe mellett meglehetősen széleskörű önkormányzati jogokkal rendelkeztek.

Mivel a mai Irak határai a huszadik századi változások eredményeképpen jöttek létre, a közös filozófia és teológiai gyökerekhez tartozó keresztény közösségek és Irak nemzetközi jogban kijelölt határai nem fedik egymást. Filoni bíborosnak, a Népek Evangelizációjának Kongregációját vezető prefektusnak 2015-ben megjelent könyve ad áttekintést a különböző keresztény közösségek térségi elhelyezkedéséről és eredetéről.⁵ A jelenlegi keresztény közösségek ugyanis több évszázados teológiai vita, szakadás, majd egyesülés és az iszlámmal való harc, valamint állami üldöztetés következtében alakultak ki. A keleti és a nyugati szír hagyományhoz tartozik a Káld Katolikus Egyház, a Szír Ortodox Egyház, a Szír Katolikus Egyház, az Asszír Keleti Egyház, a Szent Apostoli Ősi Asszír Keleti Egyház. Ezeknek az egyházaknak a tagjai főképp – de nem kizárólagosan – szír nemzetiségűek. Az örmény rítushoz tartozik az Örmény Katolikus és az Örmény Apostoli Egyház.⁶ Ezekben a közösségekben a hívek örmény nemzetiségűek. Nemzetiségi szempontból nem „vegytiszta” az Antiokiai Görög Ortodox, a Melkita, a Görög Katolikus, a latin (Római) Katolikus és a protestáns egyházak.

Az iraki kereszténység hagyománya, történelme és létszáma szempontjából legjelentősebb az ún. „nesztoriánus hagyomány”. A nesztoriánus kereszténységeről, Rómával való egyesüléséről és a Katolikus Egyház térségi térnyeréséről Komoróczy Géza írt átfogó tanulmányt.⁷ A Nesztoriánus Egyház az Edesszai Királyságban jött létre, és csak a III. század végén került az egyház központja a mai Irak területére. Az iszlám vallás terjedésével párhuzamosan az egyház létszáma csökkent, de még mindig elegendő számú hívő volt ahhoz, hogy biztosítsák a közösség túlélését. A közösség még a XVIII. század végén is jelentős tényezőnek számított. A nesztoriánus egyház nagy része, több szakadás és belső viták után egyesült Rómával,⁸ és így jött létre a „Káld” Katolikus Egyház. A közösség a római szék elsőbbségét különböző zsinatokon fogadta el (1445, 1553, 1778), és így vált a Katolikus Egyház egyre jelentősebbé a térségben.⁹Ennek a közösségnek a tagja volt

⁴ HUNT, Courtney: *The History of Iraq*. Westport: Greenwood Press. 2003., p. 39.

⁵ FILONI, Fernando: *Racconta storia e attualità della chiesa in iraq. Sviluppo e missione, dagli inizi ai nostri giorni*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2015.

⁶ Ezeknek a közösségeknek a teológiai és történelmi hagyományaihoz: UJHÁZI Lóránd: *A keresztények biztonsági helyzete Szíriában*. In: *Szakmai Szemle*. 2014. 3. sz. pp. 136-138.

⁷ KOMORÓCZY Géza: *Az asszír nemzet*. In: *Élet és Irodalom* 2005. 49. évf. 51. sz. pp. 10-12.

⁸ GAL Ferenc: *Nesztorianizmus*. In: Diós István (szerk.). *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest: Szent István Társulat. 9. kötet. 2004. pp. 770-771.

⁹ KOMORÓCZY Géza: *Az asszír nemzet*. i. m. pp. 10-12.

Saddam Hussein közvetlen tanácsadója, külügyminisztere, majd miniszterelnök helyettese, Tariq Aziz is.

A helyi kereszténység egyedisége, hogy léteznek olyan közösségek, amelyek a liturgiában a Jézus korabeli arámit használják liturgikus nyelvként.

Az IÁ fellépése előtt a keresztények Bagdadban, Basrában, Mosulban, Arbilban és Kirkukban éltek. Jelentős keresztény közösségek és keresztény emlékek vannak az ún. Ninive völgyben.¹⁰ Itt található például az egyik legősibb keresztény kolostor a Szent Máté kolostor.¹¹ Az IÁ tevékenysége következtében azonban több ősi keresztény városban alig maradt keresztény. A Ninive völgy keresztény közösségeinek védelme érdekében már régebben is felmerült, hogy nemzetközi ellenőrzés alatt álló „védett területet” kellene létrehozni. Ezek a tervek azonban még a keresztény közösségek vezetőinek a tetszését sem nyerték el, mondván, ez sérti az egyenjogúság elvét, és a keresztények egy rezervátum lakóinak éreznék magukat a mesterségesen kialakított élettérben.

I. A Keresztények biztonsági helyzete a második iraki konfliktusig

A térség keresztény közösségeinek biztonsági helyzete az első világháború után állandóan változott. Hol az egyik, hol a másik újonnan létrejött államalakulatban volt jobb vagy rosszabb a keresztény közösségek élete. Ez adott esetben jelentős kivándorlást is eredményezett, amelynek következtében a keresztény közösségek, ma nem eredeti helyükön, illetve nem is a térségben élnek. A törökök – különösen a kurdok – által végrehajtott az asszír holokausztnak is nevezett néptörténet (1914-1918) 250-700 ezer áldozatot követelt.¹² Ezután az Asszír Keleti Egyház vezetősége Ciprusra menekült, és a brit hatóságoktól kért segítséget. Innen menekültek a közösség tagjai, illetve vezetői 1933-ban az Egyesült Államokba, így a nevében keleti egyház központja Chicagóban található.¹³ 1931-ben a keresztény közösségeket nyugati – különösen az angolokkal való – együttműködéssel és kémkedéssel vádolták, amelynek okán üldözés tört ki: számos templomot és kolostort, illetve kisebb keresztény falut romboltak le.

Saddam Hussein uralmát a keresztények nem egyformán ítélik meg. A „szekuláris” vagy annak mondott állam, a keresztény közösségeket tolerálta, de az etnikai és a kulturális alapú intézkedések adott esetben őket is érintették. Így például az arámi nyelv és írás tiltása hatással volt azokra a keresztény közösségekre, amelyek a Jézus-korabeli nyelvet használták a liturgiában és a teológiában. Tariq Aziz, Saddam Hussein külügyminisztere, majd miniszterelnök-helyettese, illetve közvetlen tanácsadója is ildomosnak találta, hogy eredeti keresztény nevét, Manuel Christot, arabosítsa. A politikai életben részt vevő keresztények esetében egyébként

¹⁰ Iraqi Christians' long history, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11669994> (Letöltés ideje: 2015. 07. 21.).

¹¹ Iraq-christians-persecuted-by-isis, <http://www.cbsnews.com/news/iraq-christians-persecuted-by-isis-60-minutes/>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).

¹² Apostoli egyházak, <https://maxval1967.wordpress.com/2012/05/09/apostoli-egyhaziak/>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).

¹³ Iraqi Christians and the West. A rock and a hard place. <http://www.economist.com/blogs/erasmus/2014/07/iraqi-christians-and-west>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).

is „szívesen vették”, ha azok áttértek az iszlám hitre.¹⁴ A keresztények sérelmezték iskoláik államosítását is. Bár az intézkedés elsősorban a síita iskolák ellen irányult, de annak keresztény iskolák is áldozatul estek. Az állami intézményekben a keresztény hit- és vallásoktatásra csak akkor kerülhetett sor, ha legalább a tanulók negyede keresztény volt. Ezzel szemben, ha egyetlen iszlám hitű is tanult az iskolában, kötelező volt a Korán oktatása. Az 1956-ban alakult, színvonalas Al-Hikma – jezsuita – Egyetem is atrocitások érték. 1968 novemberében kiutasítottak huszonnyolc jezsuitát, öt napot adva nekik a távozásra. A végzősök befejezheték tanulmányaikat, de a három alsó évfolyam hallgatóinak át kellett menniük a Bagdadi Egyetemre. 1969 augusztusában végleg bezárták az intézményt, harminchárom jezsuitát pedig kiutasítottak.¹⁵

Szintén nem kifejezetten a keresztények ellen irányuló al-Anfal műveletben legalább kétezer keresztény is életét vesztette.¹⁶ 1987-től kitelepítésekkel, koncentrációs táborokkal, kivégzésekkel és vegyi fegyverek bevetésével sújtották az iraki kurd településeket, amely indirekt módon elérték a keresztényeket is. A Bath párt nevéhez kötődnek az ún. áttelepítési programok. A párt vezetői úgy látták jónak, ha az olajban gazdag és stratégiaileg jelentős területekre a keresztények helyett szunnita arabokat költöztetnek. Nem kedvezett a helyi kereszténységnek az sem, hogy az iszlám hitűek keresztény hitre térését büntették.¹⁷ Saddam ügyesen használta ki a keresztény közösségek közötti történelmi ellentéteteket is.

Pozitívumnak mondható, hogy lassan újraépítették az 1931-es függetlenné válás utáni években lerombolt templomokat, kápolnákat és kolostorokat, sőt a Törökországból elmenekült keresztények egy része is Irakot választotta a jobb élet reményében, hiszek ekkoriban itt a keresztény közösségek viszonylag szabadon élhettek. Irak az Apostoli Szentszékhez és a Vatikánhoz akkreditált nagykövettel rendelkezik, és a Szentszék is nunciaturát tart fenn Bagdadban.¹⁸

Komolyabb atrocitásokra az Öböl-válság után került sor. Radikális iszlám csoportok a keresztényeket “nyugati kollaboránsoknak” tekintették. Megszaporodtak a keresztény szent helyei elleni bombatámadások, a kínzások, az emberrablások, az iszlám hitre való áttérésre kényszerítések, és egyes helyeken a keresztény nőket is arra kényszerítették, hogy iszlám viseletet hordjanak.¹⁹ Később a jogalkotás szintjén a 2005-ös új alkotmány vallásszabadságra vonatkozó részében minden felekezetnek és minden vallási közösségnek egyenlőséget biztosítottak, de azt is leszögezi a

¹⁴ Iraqi Christians' long history. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11669994>. (Letöltés ideje: 2015. március 16.).

¹⁵ BIACSI Dávid: Jezsuiták Irakban. In: Távlatok, 2003. 62. évf. 4. sz., pp. 544-552.

¹⁶ BLACK, G: Human Rights Watch, Middle East Watch (1993). Genocide in Iraq: The Anfal campaign against the Kurds. Human Rights Watch., pp. 312–313.

¹⁷ Iraqi Christians' long history, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11669994> (Letöltés ideje: 2015. 07. 21.).

¹⁸ Iraqi Embassy in Vatican, The Holy See (Vatican City), <http://www.embassypages.com/missions/embassy16430/> (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).

¹⁹ HARRISON, Frances: Christians besieged in Iraq. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7295145.stm (Letöltés ideje: 2015. 07. 26.).

törvény szövege, hogy semmilyen törvény nem léphet életbe, amely ellenkezik az iszlám előírásokkal.²⁰

A keresztények számának térségi csökkenése az iszlám radikális erők előretörésével függ össze. A legtöbb felmérés megegyezik abban, hogy 2003-ig másfélmillió keresztény élt Irakban, amely akkor a lakosság öt százalékát jelentette. 1987-ben már csak 1, 4 millió, a 2003-as események után pedig kerekén nyolcszázszáz tartottak számon. A kétezres évek elején főképp a tehetősebbek hagyták el az országot. A szent helyeket ért terrortámadások után már 2004-ben kialakult az a félelem, hogy a keresztények tömegével fogják elhagyni az országot, de a tömeges kivándorlás akkor még nem következett be. Sokak számára még nem volt világos, hogy a templomokat vagy a szolgálattevőket ért támadások valóban vallásilag motiváltak-e, vagy azért történtek, mert a keresztények jelentős része az iraki társadalom felső- vagy a középrétegéhez tartozott, és az egyre nagyobb szegénység miatt társadalmi helyzetük miatt támadták őket. Ahogy egyre világosabbá vált, hogy a támadások vallási motiváltságúak, és szaporodott a támadások száma, úgy erősödött a keresztények kivándorlása is. Az első időkben még sokan választották Jordániát és Szíriát, mivel a szíriai válság kirobbanásig az ottani keresztény közösségek is részt tudtak venni a segélyezési programokban. A Török Katolikus Karitás pedig Törökország területén próbált a menekült iraki keresztények helyzetén segíteni.²¹ Az is előfordult, hogy az iraki keresztények az országon belül kerestek biztonságosabb területeket, mivel abban bíztak, hogy belátható időn belül normalizálódik a helyzet. Sajátos szegmense az iraki menekültkérdésnek, hogy a papok és a szerzetesek is tömegével hagyják el az országot, mivel ők hatványozottan ki vannak téve a szélsőséges iszlám csoportok támadásainak.²² Így érthető, hogy a szolgálattevők – sokszor az elsők között – menekülnek, bár egyházjogilag problémás, hogy a helyi egyházmegyéhez vagy szerzetes közösséghez tartozó klerikusok előljárójuk hozzájárulása nélkül elhagyják azt a területet, ahol a szentelés és az ún. inkardináció okán szolgálatot kellene teljesíteniük. A nagyfokú klerikus elvándorlás miatt Luis Raphael káld pátriárka kánoni szankciókat helyezett kilátásba a vándor, vagyis az engedély nélkül külföldre távozó klerikusok vonatkozásában.²³

Az UNHCR felmérése szerint 2011-re a keresztények fele már elmenekült Irakból. Az ENSZ és a *Kirchein Not* segélyszervezet öt évvel ezelőtti becslése szerint félmillió keresztény élt Irakban.²⁴ Ma hasonló szervezetek négy-, háromszázezer keresztényt említenek. Egyes elemzések szerint a keresztények az

²⁰ PACI, Francesca: *Dovemuono i cristiani*, Mondadori, 2011.

²¹ KICSI Valéria: *Keresztény közösségek Törökországban*. In: *Credo* 2008. 14. évf. 1-2. sz., p. 61.

²² MORVAY Péter: *Al-Baghdadi terror kalifátusa kiirtaná a keresztényeket*. http://www.hetek.hu/kulfold/201407/al_baghdadi_terrorkalifatusa_kiirtana_a_keresztenyeket (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).

²³ VALENTE, Gianni: *Chaldean Patriarch introduces sanctions for "errant clerics"*. <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/world-news/detail/articolo/medio-orient-middle-east-orient-middle-east-37061/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 26.)

²⁴ *Christenim Irak*, <http://www.dicvmainz.caritas.de/beitraege/christen-im-irak/156225/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 10.).

őket ért erőszak templomrombolások miatt akkor sem akarnak visszatérni Irakba, ha arra lehetőség nyílna.²⁵

II. Az iraki biztonsági helyzet és a szentszéki diplomácia

A pápai beszédekben és a vatikáni retorikában mindig is hangsúlyos elem volt a közel-keleti keresztények biztonsági helyzetének értékelése, és annak az aggodalomnak a kifejezése, amelyet a pápák és a Szentszék a keresztény közösségek terrorfenyegetettsége okán éreztek. Mivel olyan országról van szó, ahol akár a politikai, akár a katonai akciók miatt számos nyugati ország is érintett, a helyi püspökök vagy püspöki konferenciák is nyilatkoztak. Az iraki konfliktusok kapcsán a Katolikus Egyház helyi és központi állásfoglalása jelentős eltéréseket mutatott.²⁶ Ez részben betudható az éppen hivatalban lévő római pápa biztonsági kérdésben kialakított véleményének, részben a változó biztonsági helyzetnek. A helyi szintű egyházi vezetők és teológusok, akiket az erőszakos események közvetlenül érintettek, másképp élték át a biztonsági kihívásokat, ennek következtében a szentszéki megnyilatkozástól eltérő állásfoglalásokat adtak. Legszembetűnőbb disszonancia az első és második iraki háború kapcsán kiadott egyházi megnyilatkozások kapcsán jelentkezett. 1991-ben II. János Pál pápa minden lehetséges fórumon ellenezte az Öbölháborút, és fellépett a George H. W. Bush térségi politikája ellen.

Bár a fegyveres beavatkozást nem tudta megakadályozni, de sokat tett a pápa a humanitárius katasztrófa enyhítéséért. Létrehozták az Iraki Katolikus Karitászt szervezetét (1992) azzal a sajátos céllal, hogy közös fellépési lehetőséget kínáljon a katolikus egyház különböző rítusú képviselőinek. A szervezet már a megalakulás pillanatában célul tűzte ki, hogy ne csak a katolikusoknak, hanem minden bajbajutottnak segítsen. 2000-ben felmerült egy iraki pápalátogatás lehetősége is, amelynek diplomáciai hozadéka mellett a vallások közötti megbékélés előmozdítása is célja lett volna, de erre a látogatásra végül nem került sor. Hivatalosan technikai okokkal magyarázták, de egyes vélemények szerint a látogatás inkább az amerikai tiltakozás miatt maradt el.²⁷

II. János Pál 2003-ban is ellenezte a katonai fellépést, és álláspontját már 2003. január 13-án, a diplomáciai testületek képviselőinek mondott beszédében megfogalmazta. Kifejtette, hogy a háború csak utolsó lépés lehet, amely szigorú szabályok szerint történhet. A retorikai fordulatok mellett a diplomácia egyéb eszközeit is felhasználta, hogy megakadályozza a katonai fegyveres beavatkozást: tárgyalt Kofi Annan ENSZ-főtitkárral, kilátásba helyezte a Biztonsági Tanácsban való felszólalás lehetőségét, amennyiben a George Bushnak írt levele nem hozza

²⁵ WILLIAMS, Daniel: Christianity in Iraq is finished, http://www.washingtonpost.com/opinions/christianity-in-iraq-is-finished/2014/09/19/21feaa7c-3f2f-11e4-b0ea-8141703bbf6f_story.html (Letöltés ideje: 2015. 03. 9.).

²⁶ SOMFAI Béla: Igazságos háború és a háború igazsága, <http://web.295.ca/~gondolkodo/talalkozo/irasok/Somfai2HU04.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.).

²⁷ Bagdadba várják a pápát, http://mno.hu/migr_1834/bagdadba-varjak-a-papat-729127 (Letöltés ideje: 2015. 07. 31.).

meg a várt eredményeket.²⁸ Több befolyásos, és a válságkezelésben érintett politikussal találkozott. Tárgyalt Tarik Aziz iraki miniszterelnök-helyettessel, Tony Blair angol miniszterelnökkel, Joschka Fischer német külügyminiszterrel és Silvio Berlusconi olasz miniszterelnökkel, illetve küldöttséget küldött Saddam Husseinhez. 2003. március 16-án az Úrangyala imádság alkalmát ragadta meg a pápa, hogy kifejtse, nem merült ki minden békés eszköz a válság kezelésére, hanem van esély a tárgyalásra és a konfliktus békés úton való rendezésére. Minden igyekezete ellenére március 18-án, két nappal a pápai beszéd után kitört a háború. Később a pápa az iraki válságot a huszonegyedik század keresztútján az első állomásnak nevezte.²⁹

2003-ban ismét előkerült az iraki pápalátogatás gondolata, de ekkor az iraki fél vetette fel. Amir Alam Bari kifejtette, hogy a „pápa látogatása nemcsak az országra, hanem az egész világbékére áldás lenne”. A Vatikán részéről azonban már nem merült fel komolyan a pápalátogatás lehetősége, hiszen ezzel Saddam rendszerét legitímálta volna. Roger Etchegaray francia bíboros, mint pápai követ utazott Bagdadba, hogy tolmácsolja a Vatikán álláspontját. A bíboros küldetése a békeltetésre és a világszervezet törekvéseinek megerősítésére korlátozódott. A béke megőrzése és a háború elkerülése érdekében felszólította Irakot a fegyverzet leépítésre is.³⁰ Saddam Hussein a bíborosnak átadott válaszlevelében tagadta, hogy országa tömegpusztító fegyverek birtokában lenne, és arra kérte a keresztényeket, hogy támogassák Irakot abban, hogy szabadon és mások – Washington – expanziós politikájától függetlenül élhessen.

II. János Pál figyelmét nem kerülte el a katonai beavatkozás következménye sem. Az azori csúcs kapcsán is jelezte, hogy a katonai beavatkozás a szélsőségek támadásainak özönét idézheti elő. Ezt a véleményét később, 2004. június 4-én George W. Bush vatikáni látogatása alkalmával is kifejtette az amerikai elnöknek, jelezve, hogy a konfliktusok fegyveres úton való kezelése csak mélyíti a válságot. II. János Pál nem vádolható szélsőséges pacifizmussal, hiszen a hidegháború éveiben több alkalommal is kijelentette, hogy az egyoldalú fegyverzet-leszerelést nem engedhetik meg maguknak a nyugati hatalmak. A boszniai és a timori válság kapcsán sem vetette el a fegyveres beavatkozás lehetőségét. Az iraki beavatkozás esetében azonban attól tartott, hogy a szélsőségek kihasználják a helyzetet, hogy feszültséget keltsenek a keresztények és iszlám hívők között. A pápa elutasított minden olyan értelmezést, amikor az iraki fegyveres beavatkozást a kereszténység és az iszlám közötti összecsapásként értelmezték. Angelo Sodano bíboros államtitkár is megerősítette, hogy a pápa álláspontja az adott helyzetben a szembehelyezkedés mindenfajta háborúval, beleértve az Irak ellen tervezett "megelőző háborút" is. Hozzátette, ezt a kifejezést a Fehér Ház használja, de az nem szerepel az ENSZ szótárában.³¹ Francis Rooney, az Egyesült Államok Szentszékhöz akkreditált ex-nagykövete (2005-2008) úgy véli, hogy II. János Pál pápa

²⁸ A pápa felszólalna az ENSZ-ben Irak érdekében,
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20030303apapa.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.).

²⁹ POLITI, Marco: The first Stations of the Cross of the 21st century. ANALYSIS. The Catholic Church and the War, In: 30 Giorni. 2003. 3. sz.
http://www.30giorni.it/articoli_id_778_13.htm. (Letöltés ideje: 2015. 02. 12.).

³⁰ Friedens mission des Papstes im Irak nicht ausgeschlossen,
<http://www.kath.net/news/4402> (Letöltés ideje: 2015. 07. 31.)

³¹ Vatikán ENSZ-tag lehet? <http://mno.hu/kulfold/vatikan-ensztag-lehet-749792> (Letöltés ideje: 2015. 03. 10.).

hozzaállását részben az a félelem váltotta ki, hogy a Szentatya azt gondolhatta, hogy a katonai beavatkozás esetén megnövekszik a keresztényekkel szembeni erőszak. Másrészt, amennyiben Irak meggyengül, az magával hozza Irán térségi megerősödését.³²

A pápának sok tekintetben igaza volt, hiszen a fegyveres beavatkozás után a keresztény közösségeket a nyugatiak hírszerzőinek és szövetségeseinek tekintették. Kialakult a keresztényekkel szembeni általános erőszak. Nem kedvezett a vallások közötti együttélésnek a háború következtében kialakult rossz gazdasági helyzet, és a magas munkanélküliség sem, amelyet a nemzetközi árubehozatali tilalom csak tetézett.

Ugyanakkor a Katolikus Egyházban sem mindenki osztotta II. János Pál pápa véleményét. Például az iraki válság megosztotta az olasz püspöki konferencia tagjait is. Camillo Ruini bíboros, az Olasz Püspöki Konferencia elnöke úgy nyilatkozott, hogy Irakban nem a demokrácia, hanem egy amerikai helytartóság kiépítése történik, amelyet egyrészt a tengerentúlról, másrészt az olajmonopóliumok fognak irányítani. Az olasz püspöki konferencia elnöke egyébként több fórumon is adott elemzés-értékelést az iraki válságról és a várható politikai hatásairól.³³ Mivel azonban az olasz hadsereg is részt vett a válságkezelő missziókban, az olasz püspöki konferencia tagjainak egymástól függetlenül is nyilatkozniuk kellett. Gyakran liturgikus események kapcsán kerültek kapcsolatba a béketámogató műveletekben részt vevő olasz kontingensekkel. Amíg a torinói bíboros érsek, Severino Poletto az olasz katonákat „békességszerzőnek” nevezte, addig más püspökök, mint például Raffaele Nogaro, casertai püspök, elítélték azokat a püspök társaikat, akik megáldják a katonákat, illetve a fegyvereket, és a katonák hazahívását szorgalmazzák.³⁴

A legszembetűnőbb ellentét az Amerikai Katolikus Egyház és a Szentszék álláspontja között alakult ki. Ez érthető, hiszen a Szentszék és a hivatalos amerikai politika közötti feszültség az amerikai katolikusok körében okozta a legnagyobb zavart. Az amerikai katolikusok két tűz között érezték magukat a saját vallási közösségük és az amerikai politika véleménykülönbsége okán, amelynek következtében az Amerikai Püspöki Konferencia nem állt egyértelműen a szentatya mellé. Egyes amerikai katolikus körök kifejezetten a Saddam elleni háborút szorgalmazták, amelyet a régi igazságos háború eszméjének feléledésével indokoltak. Hosszútávon azonban a Bush-adminisztrációnak sem volt mindegy a Római Pápa és az Apostoli Szentszék véleménye. Ez nemcsak a nemzetközi visszhang miatt volt így, hanem mint amerikai politikusnak, figyelembe kellett vennie, hogy a választók negyedét a katolikusok teszik ki. Ezért még a konzervatív

³² FIEDLER, Maureen: Former U.S. ambassador: Vatican's 'softpower' helpful in diplomacy. <http://ncronline.org/blogs/ncr-today/former-us-ambassador-vaticans-soft-power-helpful-diplomacy> (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.).

³³ MAGISTER, Sandro: Il dopoguerra secondo il cardinale Camillo Ruini. <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/6930> (Letöltés ideje: 2014. 10. 31.).

³⁴ MAGISTER, Sandro: Iraq: La Chiesa parte in missione di pace. <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/6997> (Letöltés ideje: 2014. 11. 30.).

katolikus körök prominens képviselője, Michael Novakis a Vatikánba utazott, hogy közelítse az álláspontokat.³⁵

Az egységes katolikus policynak az is útjában állt, hogy az Iraki Katolikus Egyház vezetőinek az álláspontja sem volt egységes. A Káld Katolikus Egyház püspökeinek egy része, különösen a „diszporában”, felszabadulásként értékelte az amerikai–angol koalíció győzelmét. Püspöktársaik közül azonban többen II. János Pál háborúellenes nézeteit osztották.³⁶ Ezért II. János Pál sokat tett ebben az időben a helyi katolikus közösségeken belüli feszültségek tompításért is. Ezt jól szemlélteti a Káld Katolikus Egyház pátriárkájának megválasztása kapcsán kialakult helyzet. A Káld Katolikus Egyház vezetőjét az egyház hatályos jogi preferenciájától eltérően nem közvetlenül a Római Pápa nevezi ki, hanem a káld egyház püspöki szinódusa választja. A római pápának a megválasztott pátriárka tekintetében megerősítési joga van. Jó ideje nem volt arra példa, hogy a megválasztott személlyel szemben a pápa kifogást emelt volna. I. Rafael Bidavid pátriárka 2003. július 7-én bekövetkezett halálát követően a püspöki szinódusnak senkit sem sikerült kellő többséggel pátriárkává választani, mivel a püspökök egy része az asszír keleti egyházzal való szorosabb kapcsolatot szorgalmazta. A másik csoport ellenben a Rómával való egységet és a kaldeus nemzeti identitást tartotta fontosnak. A többszöri sikertelen választás ellenére II. János Pál nem élt a kinevezés jogával, hanem a káld egyház püspökeit a Vatikánba hívta újabb választásra. A Szentszék lépése jelzésértékű volt, egyrészt figyelembe vette az ökumenikus szempontokat, másrészt nem akart szakadást a Káld Katolikus Egyházban, vagy a saját identitására érzékeny közösség életébe beavatkozni. Végül 2003-ban megválasztották III. Emmanuel Delly-t. Az idős püspököt átmeneti pátriárkának szánták, de egészen 2012-ig vezette az iraki káld egyházat. Olyan személynek gondolták, aki egyrészt meg tudja szilárdítani az egységet a széthúzással küzdő közösségben, másrészt mind a többi keresztény felekezettel, mind az iszlám és az állami vezetőkkel, illetve a nyugati hatalmak képviselőivel is megtalálja a hangot.³⁷ Erőfeszítéseiről Núri Al-Málíki iraki miniszterelnök is elismerően nyilatkozott.³⁸

XVI. Benedek lényegében elődje iraki politikáját követte. Ez nem okozott meglepetést, mivel már bíborosként fontosnak tartotta leszögezni, hogy az Irak elleni támadást nem lehet kereszties háborúnak tekinteni.³⁹ A Hittani Kongregáció bíboros-prefektusaként 2003 áprilisában a „30 Giorni” katolikus magazinnak adott interjúban kifejtette, az igazságos háború filozófiai és teológiai fogalma és az iraki

³⁵ Vatican Strongly Opposes Iraq War. <http://www.foxnews.com/story/2003/03/12/vatican-strongly-opposes-iraq-war/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 25.)

³⁶ BIACSI Dávid: Jezsuiták Irakban. i. m. - p. 550.

³⁷ Lemondott a káld katolikus pátriárka, III. Emmanuel Delly, <http://www.magyarokurir.hu/hirek/lemondott-kald-katolikus-patriarka-iii-emmanuel-delly> (Letöltés ideje: 2015. 03. 16.)

³⁸ Az iraki kormányfő gratulál Emmanuel Delly káld pátriárkának bíborosi kinevezése alkalmából és támogatást ígér a keresztényeknek, http://storico.radiovaticana.va/ung/storico/2007-10/164159_az_iraki_kormanyfo_gratulal_emmanuel_delly_kald_patriarkanak_biborosi_kinevezese_alkalmabol_es_tamogatast_iger_a_keresztenyeknek.html (Letöltés ideje: 2015. 03. 14.).

³⁹ Popes John Paul II and Benedict XVI on the War in Iraq: Applying the Church's Just War Theory, http://catholicism.about.com/od/thechurchintheworld/f/popos_on_iraq.htm. (Letöltés ideje: 2014. 10. 20.)

konfliktus közötti különbséget. Megerősítette, hogy II. János Pál véleménye nemcsak teológiailag megalapozott, hanem hit és lelkiismeret által diktált felelős véleményalkotás. Teljesen logikus észérvek alapján arra a felismerésre lehet jutni, mondta az akkori prefektus, hogy az Irak elleni háborút nem szabadott volna megengedni. Továbbá kétségesnek tartotta a bevetett fegyverek szükségességét, illetve a háború még nem látott következményeire utalt.⁴⁰ Emellett XVI. Benedek nem szalasztott el egyetlen liturgikus és protokolláris alkalmat sem, amikor az iraki biztonsági helyzetben bármilyen változás állt be, hogy utaljon az iraki keresztényekre. A pápa figyelt arra, hogy akármilyen is a helyzet Irakban, ne alakuljon ki bizonytalan állapot a püspöki székek betöltése kapcsán. Így történt Paul Rahho, a moszuli káld érsek elrablása és azt követő halála után is.⁴¹ A pápa gyorsan megerősítette a Káld Katolikus Egyház szinódusi választásának eredményét,⁴² kinevezte Emil Shimoun Nona érseket. Gyorsan reagált a Szentszék 2010-ben a bagdadi Miasszonyunk templom ellen elkövetett terrortámadásra is. A kultikus hely elleni támadás egy összehangolt robbantássorozat része volt, amikor 48 óra alatt hét merényletet követtek el bagdadi és moszuli templomok ellen. A Szentszék nagy erőket összpontosított a templom felújítására. Ezzel is a megbékélés lehetőségét akarta előmozdítani.

III. A vatikáni diplomácia fellépése és a Katolikus Egyház állásfoglalása az IÁ térnyerése után

Az IÁ kegyetlenkedései következtében a szentszéki retorikában is gyökeres változás következett be. Ferenc pápa a válság elmérgesedése óta több alkalommal is kitért az iraki és a szíriai helyzetre. Egyes esetekben keményen fogalmazott, és az IÁ-t olyan tumornak nevezte, amelytől meg kell szabadulni. A 2014. július 27-i Úrangyala imádság alkalmával azt mondta, hogy a Vatikán részéről szabad az út a katonai beavatkozáshoz. Dél-koreai útja után hozzátette, nem kíván automatikusan zöld utat adni a bombázásoknak, vagy egy háborúnak, de a helyzet súlyos, és arra a nemzetközi közösségnek közösen kell reagálnia. A pápa a szíriai mérges gáz bevetése kapcsán kialakult helyzetben elutasította az amerikai katonai közbelépés lehetőségét, és a diplomácia és egyéb eszközökön keresztül történő rendezése mellett foglalt állást. Ez esetben azonban elképzelhetőnek tekintette a fegyveres közbeavatkozást, bár megjegyezte, ezt nem egyetlen államnak, hanem a nemzetközi közösségnek kell eldönteni, ahogy a konkrét beavatkozás módját is.

Emellett Ferenc pápa több fórumon is szólt a keresztények összefogásának jelentőségéről és a nemzetközi szervezetek fellépésének sürgető szükségéről.⁴³ Ennek kapcsán felhívta Ban Ki Moon ENSZ főtitkár figyelmét, hogy az erőszak

⁴⁰ CARDINALE, Gianni: Interview with cardinal Joseph Ratzinger The catechism in a post-Christian world. in. 30days. 2003. 04. sz.

⁴¹ LEUSTEAN, Lucian: Eastern Christianity and Politics in the Twenty-First Century. New York: Routledge. 2014. - p. 607.

⁴² Mosul celebrating the appointment of new archbishop after the death of Mgr Rahho, <http://www.asianews.it/news-en/Mosul-celebrating-the-appointment-of-new-archbishop-after-the-death-of-Mgr-Rahho-16855.html> (Letöltés ideje: 2015. 03. 11.)

⁴³ MCELWEE, Joshua J: Lambasting violence against Christians, Francis says only love will transformall, <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/francesco-francis-francisco-39455/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)

megállítása érdekében az ENSZ-nek konkrét lépéseket kell foganatosítani. Ez – a pápa véleménye szerint – az ENSZ alapokmánya értelmében a szervezet kötelezettsége. Az ENSZ-nek támogatni kell a menekültek visszatérését is, hiszen nemzetközi védelem és támogatás nélkül a keresztények nem fognak tudni visszatérni a szülőföldjükre. Ferenc pápa dél-koreai látogatása után úgy fogalmazott, legszívesebben maga menne a térségbe, hogy kifejezze szolidaritását az ott élő keresztények mellett.

Ami a Szentatya konkrét intézkedéseit illeti, 2014. augusztus 8-án különmegbízottat, a tapasztalt diplomatát, Fernando Filonit delegálta a térségbe. A bíboros jelenleg a Népek Evangelizációjának Kongregációját vezeti, de előtte, 2001 és 2004 között ő töltötte be a bagdadi nunciusi pozíciót. A megbízott kiválasztásánál nyilvánvaló szempont volt, hogy a Szentszék olyan megbízottat akar küldeni a térségbe, akin keresztül rövid idő leforgása alatt a legtöbb információt tudja összegyűjteni. Mivel a bíboros ismeri a helyi viszonyokat, és feltételezhetően megvannak az információgyűjtéshez szükséges csatornái, átfogó képet tud festeni a kialakult helyzetről. Hírszerzési szempontból a Vatikán előnye, hogy a térségben megtalálhatók a különféle katolikus segélyszervezetek, amelyek napi kapcsolatban állnak a lakossággal és az állami szervezetekkel. Ezeken az információcsatornákon keresztül a Szentszék legitim módon pontosíthatja az információit. Lényegében ez történt, amikor a *Kirchein Not* katolikus segélyszervezet Filoni bíboros számára adatokat adott át az elpusztított, a megszenteltelenített, vagy éppen mecsetnek használt katolikus templomokról. Illetve ez történik minden egyes alkalommal, amikor a helyi egyházi hierarchia vezetői beszámolnak az Apostoli Szentszék illetékes, és erre kijelölt hivatalnokainak az aktuális helyzetről.⁴⁴

A Szentatya 2014 karácsonya alkalmával is élt a rendkívüli követ diplomáciai és információszerzési lehetőségével. Ez alkalommal Philippe Barbarin lyoni bíboros-érseket küldte Erbilbe kétnapos látogatásra, mintegy száz önkéntes kíséretében. A küldöttséget, amelyet I. Raphael Sako is fogadott, Ferenc pápa videóüzenetét vitte. A küldöttek feladata volt, hogy biztosítsák a helyi keresztényeket az európai keresztények támogatásáról, illetve, hogy meggyőződjenek a humanitárius segélyek megszervezéséről. Ferenc pápa a humanitárius katasztrófa szörnyűsége mellett, kiemelte a szenthelyek fenyegetettségét és utalt az elpusztított szenthelyekre.⁴⁵

Az egyházi hierarchia állásfoglalásaiban, ha nem is olyan élesen, mint az első és második Iraki háború kapcsán, de vannak törésvonalak. A pápa hivatalos álláspontját erősítette Silvano Maria Tomasi érsek, a Szentszék ENSZ-hez delegált állandó megfigyelője. Kifejtette, hogy a jelenlegi iraki helyzetben szükséges a

⁴⁴ A keresztények menekülni kényszerülnek Irakból – a moszuli érsek felhívása, <http://www.magyarokurir.hu/hirek/a-keresztények-menekulesre-kenyszerulnek-irakbol-moszuli-ersek-felhivasa>. (Letöltés ideje: 2015. 08. 01.); Moszulkáld érseke az én egyházmegyéim már nem létezik, <http://www.magyarokurir.hu/hirek/eszak-irakban-moszuli-egyhazmegyet-elsodortak-szelsoseges-islam-csapatok> (Letöltés ideje: 2015. 08. 01.)

⁴⁵ Pápai videóüzenet az iraki keresztényeknek és az iraki népnek, <http://www.magyarokurir.hu/hirek/papai-videouzenet-az-iraki-keresztényeknek-es-az-iraki-nepnek> (Letöltés ideje: 2015. 03. 08.)

fegyveres beavatkozás.⁴⁶ Az érsek szerint az IÁ-t semmi más nem jellemezi, mint lefejezett emberek, megalázott és rabszolgának eladott asszonyok, harcra kényszerített gyermekek és lemészárolt foglyok. Felhívta a figyelmet arra is, hogy vannak olyan helyzetek, mikor a nemzetközi szervezeteknek felelőssége és kötelessége, hogy a nemzetközi jog és a humanitárius szempontok tiszteletben tartása mellett beavatkozzon egy ország életébe. Jelenleg Irakban alakult ki ilyen helyzet, mivel az állam nem tudja megvédeni saját állampolgárait az erőszakkal szemben.⁴⁷ Az érsek elvi jelentőségűnek tartja, hogy a nemzetközi és a helyi szereplők ítéljék el a szélsőséges szervezetek embertelen magatartását. Tomasi arra is utalt, hogy az ENSZ ad hoc ügynökségeken keresztül, együttműködve a helyi hatóságokkal, szervezze meg a menekültek számára a humanitárius segítségnyújtást, étel-, ivóvíz- és gyógyszer szállítványokat, és számolja fel az illegális fegyverszállítványokat és üzemanyag-utánpótlást.

Az Amerikai Püspöki Konferencia véleménye ez esetben is eltérést mutat a hivatalos retorikával szemben. A konferencia ugyanis még az IÁ előretörése után is inkább az Irakkal megerősített diplomáciai kapcsolatokban és nem a fegyveres beavatkozásban látja a megoldást. A konferencia a *Iustitia et Pax* Pápai Tanács helyi intézményvezetőjének, Susan Ricenak írt levelében is ezt a koncepciót erősítette meg. A Tanács felhívta a figyelmet az Egyesült Államok felelősségére a válság rendezése kapcsán.⁴⁸ Ugyanakkor Tomasi érsek, a már említett beszédében az Amerikai Püspöki Konferencia szerepét éppen abban látná, hogy segíti az amerikai közvéleményt és a katolikus híveket, hogy jobban megértsék és elfogadják az esetleges amerikai és nyugati fegyveres beavatkozást.⁴⁹

A II. Vatikáni Zsinat óta az Apostoli Szentzsék sokat tett azért, hogy jelentős hangsúlyt kapjon a vallások közötti együttműködés és békés párbeszéd lehetősége. Ezért a Szentzsék ebben a kiélezett helyzetben sem felejtette el hangsúlyozni, hogy az összeütközés nem a kereszténység és az iszlám, és nem a keresztények és az iszlámhitűek között van. Pietro Parolin bíboros, vatikáni államtitkár elmondta, hogy leegyszerűsítés lenne az iszlám és a kereszténység közötti háborúról beszélni, hiszen a szervezet csak kis részét képezi az iszlám közösségnek, és az iszlám hívők többsége elutasítja a szélsőségesek viselkedését.⁵⁰ A Vallásközi Párbeszéd Pápai Tanácsának vezetője, Jean-Louis Tauran bíboros a Vatikáni Rádióknak adott

⁴⁶ Iraq, il Vaticano torna alla guerra umanitaria, <http://www.pagina99.it/news/mondo/6679/Iraq--il-Vaticano-torna-alla.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.)

⁴⁷ TIRRES, Giuseppe: Iraq: la diplomazia della Santa Sede. In: *Vita nuova*. Settimanale Cattolica di Trieste. giovedì 11 settembre 2014, <http://www.vitanuovatrieste.it/iraq-la-diplomazia-della-santa-sede/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 13.)

⁴⁸ Az amerikai püspökök elutasítják a fegyverek használatát az iraki válság megoldásában, <http://magyarkurir.hu/hirek/az-amerikai-puspokok-elutasitjak-fegyverek-hasznalat-at-iraki-valsag-megoldasaban-53978> (Letöltés ideje: 2015. 08. 01.)

⁴⁹ MATZUZZI, Matteo: La diplomazia vaticana cerca amici a Washington per debellare il Califfato, <http://www.ilfoglio.it/articoli/v/120344/rubriche/la-diplomazia-vaticana-cerca-amici-a-washington-per-debellare-il-califfato.htm>. (Letöltés ideje: 2014. 10. 10.)

⁵⁰ TORNIELLI, Andrea: Parolin: "The events in Iraq are not a clash between Islam and Christianity", <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/iraq-iraq-irak-35945/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 03.)

interjújában kifejtette, hogy az iszlám vallási közösségeknek is el kell ítélniük a radikális és a brutális fellépéseket. Tauran szerint ugyanis ettől függ a vallások hitelessége. Semmi nem ad jogot olyan brutális magatartásra, amelyet az IÁ és a hasonló szélsőséges terrrorszervezetek tanúsítanak. A tanács listát állított össze azokról a szörnyűségekről, amelyeket az IÁ képviselői elkövettek az elmúlt időszakban.⁵¹

Ami a helyi közösségek állásfoglalását illeti, az részben közösségileg, részben az egyes egyházi vezetők részéről történik. A vallási szervezetek élnek a közösségi média és a világháló egyes fórumai kínálta lehetőségekkel. Rendszeresen a nemzetközi tv- és rádió beszámolók, a közösségi oldalakon, a youtube-on és a hasonló hírportálokon tett bejegyzések és felvételek. Az más kérdés, hogy egyre több egyházi vezető sajnálattal közli, hogy a világ nem szentel elegendő figyelmet az életveszélyben élő iraki keresztények helyzetének. A maroniták, a melkita és a szíriai katolikusok nyilatkozatot adtak ki, amelyhez a szíriai és a görög ortodox pátriárka is csatlakozott.⁵² A nyilatkozatot, amelyben a nemzetközi közösség szerepvállalását, a foglyok szabadon bocsátását és a keresztény szenthelyek védelmét kérték, az antiókiái és más keleti keresztény felekezetek is támogatták. A helyi egyházi vezetés rendszeresen nyilatkozik a kialakult helyzetről, és megpróbálják a szörnyű eseményekre felhívni a világ figyelmét. Beszámolnak a menekültkérdésről,⁵³ az emberrablásokról, a gyilkosságokról és a szenthelyek ellen elkövetett erőszakról.⁵⁴ Nicodemus Sharaf érsek azokra a régi könyvekre is felhívta a figyelmet, amelyeket az ősi kolostorokban őriznek, és amelyeket több esetben nem sikerült kimenekíteni.⁵⁵ Az új biztonsági helyzet a keresztények között helyi szinten is szorosabb együttműködést követel meg. 2010. február 9-én létrehozták az Iraki Keresztény Közösségek Vezetőinek Tanácsát, amely az egyetlen olyan helyi szervezet, amely az egész iraki kereszténység nevében nyilatkozhat. Első vezetője Avak Asadorian örmény katolikus püspök, helyettese pedig George Casmoussa, moszuli szír katolikus püspök volt. A szervezet számos nyilatkozatot adott ki az iraki keresztények jelenlegi biztonsági helyzetéről is. Az országhatáron átívelő térségi kezdeményezése volt Bechara Boutros Raï antióchiai maronita pátriárkának, aki a Bkerkében szervezett találkozó keretében tárgyalt a keleti pátriárkákkal és a külföldi nagykövettekkel. A pátriárka a Vatikáni Rádióknak adott interjújában kifejtette, hogy ő már kétszer értesítette a Szentatyát azokról az eseményekről, amelyek a térségben folynak és megoldására segítséget kért.

⁵¹ Santa Sede: i leader musulmani condannano le violenze in Iraq, <http://vaticaninsider.lastampa.it/vaticano/dettaglio-articolo/articolo/iraq-irak-irak-35749/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 13.)

⁵² MORVAY Péter: Al-Baghdadi terror kalifátusa kiirtaná a keresztényeket, http://www.hetek.hu/kulfold/201407/al_baghdadi_terrorkalifatusa_kiirtana_a_keresztenyeket. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.)

⁵³ Archbishop Bashar Matti Warda: In th epast year, more than 125, 000 Christians have been forced to flee from their villages — merely because they chose to remain Christians and refused the conditions ISIS imposed.

⁵⁴ Több keresztényt rabolhattak el a dzsihádisták, <http://hu.euronews.com/2015/02/26/tobb-keresztényt-rabolhattak-el-a-dzsihadisták> (Letöltés ideje: 2015. 03. 10.)

⁵⁵ Iraqi Christians' long history, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11669994> (Letöltés ideje: 2015. 07. 21.).

A vatikáni állásfoglalások kihatással vannak más felekezetek eljárásainak nyilatkozataira is. Az anglikán Nadim Nassar szerint azonban nem elég a katonai csapásmérés sem, hanem a nyugati hatalmaknak fel kellene térképezni az ISIS illegális olajkereskedelmének és anyagi forrásainak az alapját.⁵⁶ A Chicagóban élő IV. Mar Dinkha, aki 1975 óta vezeti az asszír keleti egyházat, szintén a katonai beavatkozás mellett szállt síkra. Az egyházfő fontosnak tartotta, hogy a többi veszélyben lévő keresztény felekezet érdekében is felszólaljon. A pátriárka a Vatican Insider riporterének kérdésére, hogy mit gondol az önszerveződő keresztény, fegyveres csoportokról, elmondta: mindenkinek joga van az ön- és családjai védelmére, ha arra az állam illetékes testületei nem képesek.⁵⁷ Az egyes keresztény felekezetek képviselői támogatják az önvédelem okán létrejött fegyveres szervezeteket. Bár régebben is léteztek „keresztény” önvédelmi erők, mivel azonban a vatikáni diplomácia és retorika inkább a megbékélést hangsúlyozta, ami a helyi katolikus egyházi vezetőköt illeti, csak elvétve támogatták ezeket a szerveződéseket. Az Asszír Demokratikus Párt által létrehozott Ninive Völgy Védelmi Egység, amelyet a Ninive völgy keresztény közösségeinek a védelmére hoztak létre, élvezi a helyi egyházi vezetők támogatását is. Erről árulkodnak azok a fényképek, amelyeken a fegyveres szervezet és a helyi egyházi vezetők együtt szerepelnek.⁵⁸

Az Apostoli Szentszék valószínűleg érzékelte, hogy szükséges a karitatív tevékenység összehangolása és hosszú távú megszervezése. Ferenc pápa javaslatára a Cor Unum Pápai Tanács 2016. szeptember 17-én konferenciát tartott, amelyen megfogalmazták azokat az alapelveket, amelyek alapján összehangolják a Szíriában és az Irakban működő karitászi akciókat. A 2016-os esemény egyértelműen azt az üzenetet hordozza, hogy a Szentszék nem bízik abban, hogy rövidtávon megoldódik a szíriai és az iraki válság, és erre a Katolikus Egyháznak állandósult intézményes keretek között kell reflektálni.⁵⁹

Következtetések

A kereszténység és azon belül a Katolikus Egyház iraki jelenléte a történelem folyamán fokozatosan alakult ki. Érdekérvényesítő erejét mindig meghatározták az iszlám politikai és katonai erők és a nyugati politika. A kereszténység, bár fokozatosan csökkenő létszámmal, de mindig jelen volt a mai Irak területén. Az Oszmán Birodalom utódállamiban állandóan változó biztonsági helyzetük okán ma már nem lehet egységes keresztény tömbökről beszélni. A különböző filozófiai és teológiai hagyományokkal rendelkező közösségek eredeti kialakulási helyükhöz

⁵⁶ Christians in Iraq Peace or a sword?, <http://www.economist.com/blogs/erasmus/2015/02/christians-iraq> (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)

⁵⁷ VALENTE, Gianni: Iraq, il Patriarca assiro: i cristiani devono difendersi con le armi, <http://vaticaninsider.lastampa.it/nel-mondo/dettaglio-articolo/articolo/iraq-iraq-irak-36926/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 15.).

⁵⁸ Asszír keresztények újabb önvédelmi alakulata. <http://orientalista.hu/asszir-keresztenyek-ujabb-onvedelmi-alakulata/> (Letöltés ideje: 2015. 07. 21.)

⁵⁹ XVI. Benedek Deus caritas est enciklikája 10 év után, http://hu.radiovaticana.va/news/2015/07/29/xvi_benedek_deus_caritas_est_enciklik%C3%A1ja_10_%C3%A9v_ut%C3%A1n/1161624 (Letöltés ideje: 2015. 07. 31.)

képeket már jelen vannak a szomszédos közel-keleti országokban, a migráció következtében pedig Európában és Észak-Amerikában.

A Katolikus Egyház – különösen a Káld katolikus közösség miatt – a tizennegyedik századtól kezdve egyre jelentősebb politikai erőt képviselt a térségben. A kialakult egyházi hierarchia és intézményrendszer kisebbségi létük tudatában igyekezett érdekeiket képviselni. A II. Vatikáni Zsinat ökumenizmusra, vallásközi párbeszédre és az állam-egyház kapcsolatára vonatkozó teológiai-filozófiai gondolatait a Szentszék Irakban is megpróbálta a gyakorlatba átültetni. A katolikus iskolák, a jezsuita egyetem államosítása és egyéb megpróbáltatások ellenére is fenntartotta a diplomáciai kapcsolatokat. A Saddam Hussein idejében kialakult viszonylagos szabadság fejében II. János Pál az első és a második öbölháború kapcsán is végsőkig kitartott amellett, hogy az iraki helyzetet nem fegyveres úton kell rendezni. A pápa azon félelmei, hogy egy nyugati beavatkozás esetében felborul a térség államai között meglévő érzékeny status quo, illetve hogy a kialakuló politikai és a katonai őrbe szélsőségesek fognak benyomulni, beigazolódottak. XVI. Benedek szintén a békéltető politika oldalán állt, de realisan látta, hogy a kialakult helyzetben a vatikáni mozgástér szűk, és a humanitárius katasztrófa enyhítésére kell törekedni a diplomácia, a központi és helyi katolikus intézményeken és különösen a segélyszervezeteken keresztül.

Az Iszlám Állam térnyerésével a szélsőséges keresztényellenes fellépések intézményesültek. Már nem az állam alatti szervezetek, hanem az államiság igényével és állami intézkedésekkel fellépő szervezet szisztematikus keresztényellenes tevékenységéről van szó. Ferenc pápa több megnyilatkozásban elismerte, hogy a jelen helyzetben akár fegyveres beavatkozásra is sor kerülhet, de azt nemzetközi szinten kell elhatározni és kivitelezni. A Katolikus Egyház méretéből adódóan mindig is voltak véleménykülönbségek mind az egyetemes egyház, mind pedig a részegyházak szintjén azzal kapcsolatban, hogy az egyháznak hogyan kell részt vennie, kiket kell intézményesen vagy politikailag támogatni a válságkezelésben. Egyvalami egészen biztos: elhúzódó válságokra, intézményesült humanitárius segítségnyújtásra kell felkészülni, és a vallásközi párbeszéd alapjait, illetve a háborúra vonatkozó régi filozófiai kérdéseket újra kell fogalmazni.

Felhasznált irodalom:

- BIACSI Dávid: Jezsuiták Irakban. In. Távlatok. 2003. 62. évf. 4. sz., pp. 544-552.
- BLACK, G: Human Rights Watch, Middle East Watch (1993). Genocide in Iraq: the Anfal campaign against the Kurds. Human RightsWatch., pp. 312–313.
- CARDINALE, Gianni: Interview with cardinal Joseph Ratzinger The catechism in a post-Christian world. in. 30days. 2003. 04. sz.

- FILONI, Fernando: Racconta storia e attualità della chiesa in Iraq. Sviluppo e missione, dagli inizi ai nostri giorni. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2015.
- FIEDLER, Maureen: Former U.S. ambassador: Vatican's 'softpower' helpful in diplomacy. <http://ncronline.org/blogs/ncr-today/former-us-ambassador-vaticans-soft-power-helpful-diplomacy> (Letöltés ideje: 2014. október 08.).
- GÁL Ferenc: Nesztorianizmus. In. Diós István (szerk.). Magyar Katolikus Lexikon. Budapest: Szent István Társulat. 9. kötet. 2004. - pp. 770-771.
- HÁLÓ Sándor: Babilon név jelentése a bibliai próféciákban. <http://igemorzsa.hu/profecia/vegyes/babilon.html>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 24.).
- HARRISON, Frances: Christians besieged in Iraq. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7295145.stm (Letöltés ideje: 2015. 07. 26.).
- HUNT, Courtney: The History of Iraq. Westport: Greenwood Press. 2003.
- KICSÍ Valéria: keresztény közösségek Törökországban. In. Credo. 2008. 14. évf. 1-2. sz., - pp. 51-66.
- LEUSTEAN, Lucian: Eastern Christianity and Politics in the Twenty-First Century. New York: Routledge. 2014. - p. 607
- KOMORÓCZY Géza: Az asszír nemzet. In. Élet és Irodalom. 2005. 49. évf. 51. sz. - pp. 10-12.
- NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. Budapest: HVG. Könyvek. 2015.
- MAGISTER, Sandro: Il dopoguerra secondo il cardinale Camillo Ruini. <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/6930> (Letöltés ideje: 2014. 10. 31.).
- MATZUZZI, Matteo: La diplomazia vaticana cerca amici a Washington per debellare il Califfato, <http://www.ilfoglio.it/articoli/v/120344/rubriche/la-diplomazia-vaticana-cerca-amici-a-washington-per-debellare-il-califfato.htm>. (Letöltés ideje: 2014. 10. 10.)
- MCELWEE, Joshua J: Lambasting violence against Christians, Francis says only love will transform all, <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/francesco-francis-francisco-39455/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- MORVAY Péter: Al-Baghdadi terrorkalifátusa kiirtaná a keresztényeket. http://www.hetek.hu/kulfold/201407/al_baghdadi_terrorkalifatusa_kiirtana_a_keresztenyeket (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).
- PACI, Francesca: Dove muoiono i cristiani, Mondadori, 2011.
- POLITI, Marco: The first Stations of the Cross of the 21st century. ANALYSIS. The Catholic Church and the War. In. 30 Giorni. 2003. 3. sz. http://www.30giorni.it/articoli_id_778_13.htm. (Letöltés ideje: 2015. 02. 12.).

- SOMFAI Béla: Igazságos háború és a háború igazsága. <http://web.295.ca/~gondolkodo/talalkozo/irasok/Somfai2HU04.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.).
- TIRES, Giuseppe: Iraq: la diplomazia della Santa Sede. In. Vita nuova. Settimanale Cattolica di Trieste. giovedì 11 settembre 2014, <http://www.vitanuovatrieste.it/iraq-la-diplomazia-della-santa-sede/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 13.)
- TORNIELLI, Andrea: Parolin: “The events in Iraq are not a clash between Islam and Christianity”, <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/iraq-iraq-irak-35945/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 03.).
- UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzete Szíriában. In. Szakmai Szemle. 2014. 3. sz. - pp. 136-138.
- VALENTE, Gianni: Chaldean Patriarch introduces sanctions for “errant clerics”. <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/world-news/detail/articolo/medio-oriente-middle-east-oriente-medio-37061/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 26.).
- VALENTE, Gianni: Iraq, il Patriarca assiro: i cristiani devono difendersi con le armi, <http://vaticaninsider.lastampa.it/nel-mondo/dettaglio-articolo/articolo/iraq-iraq-irak-36926/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 15.).
- WILLIAMS, Daniel: Christianity in Iraq is finished. http://www.washingtonpost.com/opinions/christianity-in-iraq-is-finished/2014/09/19/21feaa7c-3f2f-11e4-b0ea-8141703bbf6f_story.html (Letöltés ideje: 2015. 03. 09.).
- Iraqi Christians Weigh Taking Up Arms Against the Islamic State. <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/08/140827-iraq-dahuk-islamic-state-assyrian-christians-peshmerga-nineveh-kurdistan/>. (Letöltés ideje: 2014. 09. 29.).
- Iraqi Christians' long history. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11669994> (Letöltés ideje: 2015. 07. 21.).
- Iraq-christians-persecuted-by-isis. <http://www.cbsnews.com/news/iraq-christians-persecuted-by-isis-60-minutes/>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).
- Apostoli egyházak. <https://maxval1967.wordpress.com/2012/05/09/apostoli-egyhzak/>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).
- Iraqi Christians and the West. A rock and a hardplace.
- <http://www.economist.com/blogs/erasmus/2014/07/iraqi-christians-and-west>. (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).
- Iraqi Embassy in Vatican, The Holy See (Vatican City), <http://www.embassypages.com/missions/embassy16430/> (Letöltés ideje: 2015. 07. 22.).
- Christen im Irak. <http://www.dicvmainz.caritas.de/beitraege/christen-im-irak/156225/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 10.).
- Bagdadba várják a pápát. http://mno.hu/migr_1834/bagdadba-varjak-a-papat-729127 (Letöltés ideje: 2015. 07. 31.).

- A pápa felszólalna az ENSZ-ben Irak érdekében,
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20030303apapa.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.).
- Friedens mission des Papstes im Irak nicht ausgeschlossen,
<http://www.kath.net/news/4402> (Letöltés ideje: 2015. 07. 31.).
- Vatikán ENSZ-tag lehet? <http://mno.hu/kulfold/vatikan-ensztag-lehet-749792>
(Letöltés ideje: 2015. 03. 10.).
- Vatican Strongly Opposes Iraq War.
<http://www.foxnews.com/story/2003/03/12/vatican-strongly-opposes-iraq-war/>(Letöltés ideje:2014. 10. 25.).
- Lemondott a káld katolikus pátriárka, III. Emmanuel Delly,
<http://www.magyarKurir.hu/hirek/lemondott-kald-katolikus-patriarka-iii-emmanuel-delly> (Letöltés ideje: 2015. 03. 16.).
- Az iraki kormányfő gratulál Emmanuel Dellykald pátriárkának bíborosi kinevezése alkalmából és támogatást ígér a keresztényeknek,
http://storico.radiovaticana.va/ung/storico/2007-10/164159_az_iraki_kormanyfo_gratulal_emmanuel_delly_kald_patriarkanak_biborosi_kinevezese_alkalmabol_es_tamogatast_iger_a_keresztenyeknek.html
(Letöltés ideje: 2015. 03. 14.).
- Popes John Paul II and Benedict XVI on the War in Iraq: Applying the Church's Just War Theory,
http://catholicism.about.com/od/thechurchintheworld/f/popese_on_iraq.htm.
(Letöltés ideje: 2014. 10. 20.).
- Mosul celebrating the appointment of new archbishop after the death of Mgr Rahho.
<http://www.asianews.it/news-en/Mosul-celebrating-the-appointment-of-new-archbishop-after-the-death-of-Mgr-Rahho-16855.html> (Letöltés ideje: 2015. 03. 11.).
- A keresztények menekülni kényszerülnek Irakból – a moszuli érsek felhívása,
<http://www.magyarKurir.hu/hirek/a-keresztenyek-menekulesre-kenyszerulnek-irakbol-moszuli-ersek-felhivasa>. (Letöltés ideje: 2015. 08. 01.).
- Moszul káld érseke az én egyházmegyém már nem létezik,
<http://www.magyarKurir.hu/hirek/eszak-irakban-moszuli-egyhazmegyet-elsodortak-szelsoseges-islam-csapatok> (Letöltés ideje: 2015. 08. 01.).
- Pápai videóüzenet az iraki keresztényeknek és az iraki népnek,
<http://www.magyarKurir.hu/hirek/papai-videouzenet-az-iraki-keresztenyeknek-es-az-iraki-nepnek> (Letöltés ideje: 2015. 08. 08.).
- Iraq, il Vaticano torna alla guerra umanitaria,
<http://www.pagina99.it/news/mondo/6679/Iraq--il-Vaticano-torna-alla.html>
(Letöltés ideje: 2014. 10. 08.).
- Az amerikai püspökök elutasítják a fegyverek használatát az iraki válság megoldásában,
<http://magyarKurir.hu/hirek/az-amerikai-puspokok-elutasitjak>

fegyverek-hasznalat-at-az-iraki-valsag-megoldasaban-53978 (Letöltés ideje: 2015. 08. 01.).

- Santa Sede: i leader musulmani condannino le violenze in Iraq, <http://vaticaninsider.lastampa.it/vaticano/dettaglio-articolo/articolo/iraq-irak-irak-35749/> (Letöltés ideje: 2014. 10. 13.).
- Archbishop Bashar Matti Warda: In the past year, more than 125,000 Christians have been forced to flee from their villages — merely because they chose to remain Christians and refused the conditions ISIS imposed.
- Több keresztényt rabolhattak el a dzsihádisták, <http://hu.euronews.com/2015/02/26/tobb-keresztényt-rabolhattak-el-a-dzsihadistak/> (Letöltés ideje: 2015. 10. 10.).
- Christians in Iraq Peace or a sword?, <http://www.economist.com/blogs/erasmus/2015/02/christians-iraq> (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.).
- Asszír keresztények újabb önvédelmi alakulata. <http://orientalista.hu/asszir-keresztények-ujabb-onvedelmi-alakulata/> (Letöltés ideje: 2015. 07. 21.).
- XVI. Benedek Deus caritas est enciklikája 10 év után, http://hu.radiovaticana.va/news/2015/07/29/xvi_benedek_deus_caritas_est_enciklik%C3%A1ja_10_%C3%A9v_ut%C3%A1n/1161624 (Letöltés ideje: 2015. 07. 31.).

AZ AFGANISZTÁNI MENEKÜLTEK PROBLÉMÁJÁNAK KEZELÉSE CIVIL ÉS KATONAI ESZKÖZÖKKEL

Bevezetés

A téma kutatása során felmerül a kérdés, vajon mennyiben katonai ügy a menekültek helyzetének kezelése, s mennyiben kapcsolódik a katonák klasszikus, béke- és különleges műveleti tevékenységéhez. Nem pusztán politikai, társadalmi, illetve gazdasági problémáról van-e szó, melyet a szóban forgó kategóriák eszközeivel lehet és kell kezelni. A válasz azonban korántsem egyértelmű. Hiszen a menekültek és hontalanok, különösen azokon a területeken, ahol fegyveres konfliktusok, vagy stabilizációs műveletek zajlanak, lépten-nyomon a fegyveres erők útjába kerülnek. Ennélfogva helyzetük rendezése a műveletek sikere szempontjából is kulcsfontosságú lehet. Ráadásul, mint ahogy az már számos esetben, így Afganisztánban is bebizonyosodott, a civil szervezetek sokszor nem tudnak eljutni a kérdéses területekre, vagy nem képesek ellátni feladataikat katonai segítség nélkül. Véleményem szerint ennek tudatában rendkívüli jelentőséggel bír annak vizsgálata, hogy a fegyveres erők, különösen a CIMIC¹-alakulatok, milyen módon tudják segíteni a menekültek és hontalanok visszatelepítését, reintegrálását, helyzetük racionalizálását.

Jelen írás az afgán menekültek és hontalanok helyzetén keresztül vázolja fel a fent említett problémát, kiemelten figyelembe véve a CIMIC-egységek lehetőségeit az ilyen jellegű tevékenység során. A folyamatok jobb megértése érdekében pedig bemutatja a hontalanok és menekültek státuszának jogi alapjait, valamint vándorlásuk nemzetközi tendenciáit is.

A téma aktualitását mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy ma már nincs a világnak olyan része, amit ne érintene a tömeges migráció problémája, melynek legfőbb okaiként egyértelműen az éhínséget, az élettér csökkenését, a háborúkat és fegyveres konfliktusokat, a politikai és fegyveres erőszakot, az egyre gyakoribb természeti katasztrófákat, valamint a vallási, etnikai, politikai üldöztetést jelölhetjük meg. Az egyre sűrűsödő helyi háborúk, konfliktusok következtében milliók kényszerülnek otthonaik, hazájuk elhagyására. Így az ilyen válságok kezelése a közvetlenül nem érintett államok problémájává is válik, hiszen a menekültek áramlása felboríthatja az egyes közösségek közti egyensúlyt, illetve kezelhetetlen gazdasági vagy biztonsági terhet jelenthet a befogadó országok gazdasága, kormányai számára.² Ez a tendencia új konfliktuskezelési eljárások kidolgozását

¹ Civil-Military Co-operation

² Csatlós Fruzzsina: A vegyes migráció és az UNHCR 10 pontos cselekvési tervének alkalmazhatósága a líbiai menekültek esetében, Nezetbiztonsági Szemle, 2014/2, http://www.uni-nke.hu/uploads/media_items/csatlos-fruzsina-a-vegyes-migracio-es-az-unhcr-10-pontos-cselekvési-tervenek-alkalmazhatosaga-a-libiai-menekultek-eseteben.original.pdf (Letöltés ideje: 2014. 12. 08.)

követeli meg, melyek nemcsak magát a fegyveres konfliktust szüntetik meg, hanem segítenek a béke, a biztonság, valamint az életkörülmények helyreállításában, illetve a stabilizációban.

TÁRSADALMI PROBLÉMA, BIZTONSÁGI KOCKÁZAT VAGY KATONAI KÉRDÉS?

A menekültek egységes nemzetközi védelmének kialakulása

A menekültek és hontalanok kérdése nem sorolható az új típusú biztonsági kihívások közé. Már az ókori társadalmaknak is foglalkozniuk kellett a problémával, hiszen a háborúk már a legkorábbi történelmi korokban megjelentek, s ezen fegyveres, sokszor elhúzódoó összecsapások gyakran együtt jártak az ellenséges nép tagjainak vallási, etnikai, faji alapon történő üldözésével. Ennek következtében már az idők hajnalán megjelentek azok a csoportok, akiknek el kellett hagyniuk otthonukat, hazájukat, hogy életben maradhassanak, s hosszabb-rövidebb időre valamely másik, erősebb állam védelmét kellett kérniük. Az ókori társadalom számos hagyományában és fennmaradt írásos emlékében találkozhatunk menekültekkel, akikkel szemben már akkoriban is az emberséges bánásmód volt jellemző. A hettita, asszír és egyiptomi uralkodók rendszeresen nyújtottak szerződésben rögzített menedékjogot az arra rászorulóknak, Görögországban pedig számos szentély nyújtott oltalmat az üldözöttek számára. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a menekültek megjelenésével párhuzamosan megteremtődött a menedék fogalma, s a menedéknyújtás hagyománya is.

A modern európai menedéknyújtás alapjai a XVII. században jöttek létre a Potsdami Ediktum³ kiadásával. A modern menedékjog megszületésére azonban még a XX. század elejéig várni kellett, annak ellenére, hogy a fogalom már 1725-től használatos volt.⁴

Az elképzelés, hogy a menekültek védelmét – anyagi helyzetüktől függetlenül – nem az egyes kormányoknak vagy karitatív szervezeteknek, hanem a nemzetközi közösségnek kell felvállalnia, a Nemzetek Szövetségének létrejöttével párhuzamosan született meg az I. világháború tapasztalatai alapján. 1921-ben a Népszövetség létrehozta a Menekültügyi Főbiztos hivatalát, melynek feladata az I. világháború menekültügyi következményeit enyhítő segélyezések összehangolása volt. A menekülteknek a mindennapi élet feltételeinek biztosítása mellett az is jelentős problémát okozott, hogy nem rendelkeztek nemzetközileg elismert személyi okmányokkal. Ezt a kérdést a Nansen-útlevét 1922-es létrehozásával oldották meg, melyet a ma is használatos menekültek számára kiállított utazási okmányok elődjének is tekinthetünk. Ez tette, s teszi ma is lehetővé, hogy a menekültek hazatérhessenek, vagy valamely más ország területén telepedhessenek le. Kialakultak azok az általános elvek és normák is, melyek a menekültek jogi státuszára, munkavállalási jogára és kiutasítás elleni védelmére vonatkoztak. 1933

³ Potsdami ediktumot I. Frigyes Vilmos brandenburgi választófejedelem adta ki 1685. október 29-én, mintegy a nantes-i ediktum visszavonására adott válaszként.

⁴ BLAHÓ András-PRANDLER Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények, AULA, Budapest, 2001. 328-332. o.

után azonban a hitleri üldöztetés elől menekülő hatalmas emberáradat kezelése egyre nehezebb feladatnak bizonyult a Főbiztosság számára. A II. világháború kirobbanásával és elhúzódóvá válásával pedig újabb kihívások adódtak. 1943-ban Washingtonban megalakult az Egyesült Nemzetek Segélyezési és Rehabilitációs Igazgatósága (UNRRA),⁵ melynek feladata a felszabadított területek lakosságának segélyezése volt. A szervezet segítségével közel 7 millió ember települhetett vissza hazájába, s mintegy egymillió fő számára tartottak fenn menekülttáborokat. A szervezet Európában 1947-ig Ázsiában pedig 1949-ig működött. Funkcióit az 1945-ben létrejövő ENSZ egyéb szervezetei, mint például az IRO, a FAO⁶ és a UNICEF⁷ vették át. Az ENSZ 1946-ban ideiglenes jelleggel hozta létre az IRO-t, azaz a Nemzetközi Menekültügyi Szervezetet,⁸ melynek feladatául a már létező menekültkategoriók és a világháború folyamán Európában szétszóródott menekültek segélyezése és hazatelepítése volt. A hidegháborús légkör kialakulása azonban új helyzetet teremtett: a hazatelepítés helyett immáron azon egyének új országokban való letelepítését kellett megszervezni, akik vallásuk, politikai nézeteik és hovatartozásuk miatt üldözöttek számítottak saját hazájukban. Ezen komplex probléma megoldásának igénye hívta életre 1951-ben a megszűnő IRO helyére az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának Hivatalát.⁹

JOGI ALAPOK, NEMZETKÖZI STATISZTIKÁK

Ki a menekült, ki a hontalan?

Ahhoz, hogy megérthessük a hontalanok és menekültek problémájának kötődését a katonai műveletekhez, meg kell határoznunk ezen kategóriákat, melyhez segítséget nyújtanak a XX. század folyamán megkötött nemzetközi egyezmények, melyek a menekültek és hontalanok státuszával, jogaival és védelmével foglalkoznak. Ezek közül a legfontosabbak:

- *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948)*,¹⁰
- 1951. évi genfi egyezmény a menekültek helyzetéről,
- 1954. évi New York-i egyezmény a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló Egyezmény,
- 1967. évi kiegészítő jegyzőkönyv a menekültek helyzetéről szóló 1951. évi genfi egyezményhez,

⁵ United Nations Relief and Rehabilitation Administration

⁶ Food and Agriculture Organization of the United Nations: Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet

⁷ United Nations International Children's Emergency Fund: Az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Gyermekek Gyorssegélyalapja

⁸ International Refugee Organisation: Nemzetközi Migrációs Szervezet

⁹ BLAHÓ András-PRANDLER Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények, AULA, Budapest, 2001. 328-332. o.

SIMEI Mihály: Az ENSZ napjainkban, Kossuth Kiadó, Budapest, 1985

SUNJIC, Melita H.: A magyar menekültválság formálta az UNHCR-t – Az UNHCR cikke a Magyar ENSZ Társaság 1956-ról szóló könyvéhez, p. 1-4.

¹⁰ 14. cikk/1.: Minden személynek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni; 15. cikk: 1. Minden személynek joga van valamely állampolgársághoz, 2. Senkit sem lehet sem állampolgárságától, sem állampolgársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani.

- 1967. ENSZ Közgyűlési deklaráció a területi menedékjogról (2312/XXII. sz. határozat),
- *Egyéb, nem ENSZ keretben kötött dokumentumok (pl.: 1969. Addis Abbebai Egyezmény, 1984. Cartagenai Nyilatkozat).*

A menekült státusz fogalmi, tartalmi meghatározását az ENSZ 1951. évi menekültek helyzetéről szóló egyezménye tartalmazza, mely 1967-es kiegészítő jegyzőkönyvével a kérdés alapidokumentumává vált. Ennek alapján a menekült olyan személy, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni...”¹¹

Az 1954. évi New York-i egyezmény alapján pedig „a „hontalan személy” kifejezés olyan egyént jelöl, akit egy állam sem tart saját joga alapján állampolgárának.”¹² Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága ezen belül megkülönböztet de jure és de facto hontalanságot. De jure hontalanságról beszél olyan személy esetében, akit semelyik ország nem tekint állampolgárának; illetve de facto hontalanságról azok esetében, akik nem élvezik azokat az alapvető jogokat, amelyeket a hazájuk más állampolgárai élveznek. Míg az előbbiek között akár menekültek is lehetnek, az utóbbiak esetében az is előfordulhat, hogy sosem hagyták el szülőhelyüket.^{13 14}

Az ENSZ-fogalmait a magyar törvényalkotás a következőképp adaptálta a 2007. évi LXXX. törvényében: „menekült az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozás, meghatározott

¹¹ <http://www.irm.gov.hu/?mi=1&katid=2&id=108&cikkid=3931> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

¹² <http://www.un.org/apps/news> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

¹³ A menedékkérők fogalmát gyakran összekeverik a menekült szó jelentésével. A menedékkérő olyan személy, aki menekültnek vallja magát, és nemzetközi védelmet kér arra hivatkozva, hogy származási országában veszélynek vagy üldözöttségnek van kitéve. Minden menekült még menedékkérőként nyújtja be kérelmét, de nem minden menedékkérő kapja meg a menekültstátuszt. Abban az időszakban, amíg kérelme elbírálására vár, a kérelmezőt menedékkérőnek nevezzük. Azt a személyt, akinek kérelmét a hatóságok a megfelelő eljárások alkalmazásával elbírálták, és döntésük értelmében a kérelmező sem menekültstátuszra, sem más nemzetközi védelemre nem jogosult, visszaküldhetik származási országába.

¹⁴ A menekültek védelme és az UNHCR szerepe 2007-2008, <http://www.unhcr-budapest.org/hungary/files/ProtRefbrochureHUN.pdf>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)

1948. évi Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1948. 12. 10., <http://www.amnesty.hu/ejeny.pdf>, (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

1951. évi genfi egyezmény a menekültek helyzetéről, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/prsr/prsr.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

1954. évi New Yorki egyezmény a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló Egyezmény, <http://www.parlament.hu/irom36/4804/4804.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

1967. évi kiegészítő jegyzőkönyv a menekültek helyzetéről szóló 1951. évi genfi egyezményhez, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/prsr/prsr.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

1984. évi Cartagenai Nyilatkozat

társadalmi csoporthoz tartozás vagy politikai meggyőződése miatti üldözése, az üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni, feltéve, hogy az érintett kérelmére a menekültügyi hatóság menekültként elismerte.”¹⁵

A nemzetközi helyzet

A menekültkérdés nem tartozik az új típusú biztonsági kihívások közé, tulajdonképpen már a civilizációk kialakulásától kezdve jelen van. Napjainkban azonban az ilyen jellegű mozgások egyedülálló méretűvé váltak. Ma már nincs a világnak olyan része, amit ne érintene a tömeges migráció problémája, melynek legfőbb okaiként egyértelműen az éhínséget, az élettér csökkenését, a háborúkat és fegyveres konfliktusokat, a politikai és fegyveres erőszakot, az egyre gyakoribb természeti katasztrófákat, valamint, a vallási, etnikai, politikai üldöztetést jelölhetjük meg.

A migráció komplexitásának érzékeltetése, valamint a felmerülő problémák kezelésének megkönnyítése érdekében az 1990-es években megjelent a vegyes migráció¹⁶ koncepciója. Megalkotásának elsődleges célja az volt, hogy világosabb határvonalat húzzanak a nemzetközi menekültjog védelme alatt álló menekültek és menedékkérők, valamint az azt nem élvező migránsok között. Akik, bár két, jól elkülöníthető csoportot alkotnak, gyakran használják ugyanazokat az útvonalakat és közlekedési módokat. Azonban míg a migránsok önként hagyták el származási országukat, mert jobb gazdasági körülményekre vágnak, a menekültek azért kénytelenek elhagyni otthonukat, mert szabadságukat vagy életüket veszély fenyegeti.¹⁷

¹⁵ <http://www.irm.gov.hu/?mi=1&katid=2&id=108&cikkid=3931> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

Dr. Szemesi Sándor: A menekültek helyzete a nemzetközi, magyar és az uniós jogban – kötelező segédanyag, Debreceni Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, http://www.law.klte.hu/jati/tanszekek/nemzetkozi/tse/menekultek_helyzete2006.pdf (Letöltés ideje 2015. 06. 16.)

<http://www.unhcr.ch/udhr/lang/hng.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

¹⁶ Mixed migration. A vegyes migráció egyik értelmezésben magában foglalja a komplex lakossági mozgásokat, beleértve a menekülteket, menedékkérőket, a gazdasági és más bevándorlókat, míg egy másik megközelítés úgy definiálja azt, mint irreguláris módon utazó személyek csoportját, akik hasonló útvonalakon, hasonló utazási módokat igénybe véve, de különböző okokból vándorolnak el.

¹⁷ Thomas Linde: Mixed Migration – A Humanitarian Counterpoint, Oxford Journals, Refugee Survey Quarterly, Volume 30, Issue 1, pp. 89-99.

<http://rsq.oxfordjournals.org/content/30/1/89.abstract> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

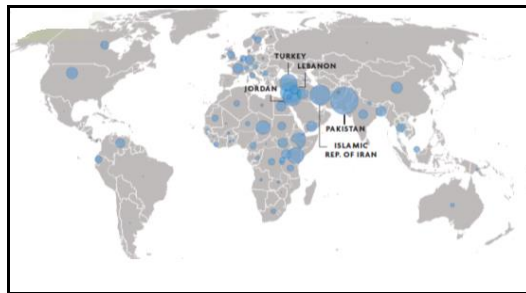
UNHCR: Refugee Protection and Mixed Migration,

<http://www.unhcr.org/pages/4a16aac66.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

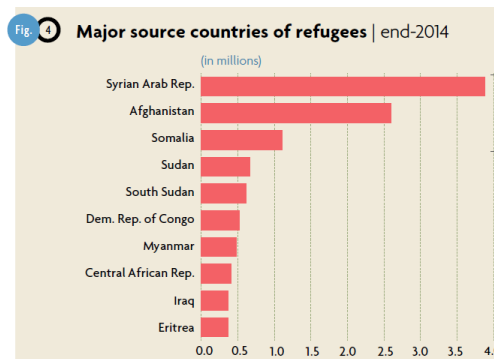
UNHCR: Határok megfigyelése – Vegyes migráció, http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/mivel-foglalkozunk/hatarok-megfigyelese.html?searched=vegyes+migr%C3%A1ci%C3%B3&advsearch=allwords&highlight=ajaxSearch_highlight+ajaxSearch_highlight1+ajaxSearch_highlight2 (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

Az UNHCR Global Trends 2014 jelentésében közölt statisztika adatai szerint 2014 végéig a világon 59,5 millió személynek kellett elhagynia hazáját fegyveres akciók vagy az emberi jogok megsértése következtében. Ez a szám még egyszer sem volt ilyen magas mióta átfogó adatgyűjtés folyik az otthonaikat elhagyni kényszerült személyekről. Ez jelentős terhet és kockázatot jelent a befogadó államok számára. Így a potenciális célországoknak elsődleges érdeke, hogy kialakulásának helyszínén próbálja meg megszüntetni annak a válságnak a gyökereit, melynek következtében az emberek menekülésre kényszerültek, kényszerülnének. Így akadályozva meg a további elvándorlást. Ennek érdekében politikai, diplomáciai, gazdasági eszközöket, civil szervezetek segítségét, sőt a fegyveres erőket is felhasználhatja. Ez azonban, mint ahogy az a következő ábrán is látszik, nem mindig sikerül.¹⁸

A Főbiztosság térképén és grafikonján jól látszik azon személyek száma, akik a későbbiekben potenciális menedékkérőként, menekültként jelenhetnek meg más országokban.

1. ábra: A menedékkérők globális megoszlása az UNHCR 2013-es jelentése alapján¹⁹

2. ábra: A legtöbb menekültet kibocsátó országok listája 2014 végén az UNHCR statisztikái alapján²⁰

¹⁸ World at War, UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014, <http://unhcr.org/556725e69.html> (Letöltés ideje 2015. 06. 16.)

¹⁹ War's human cost, UNHCR Global Trends 2013, <http://unhcr.org/556725e69.html> (Letöltés ideje 2015. 06. 16.)

²⁰ World at War, UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014, <http://www.unhcr.org/556725e69.html> (Letöltés ideje 2015. 06. 16.)

Az adatokból megállapítható, hogy azokból az államokból menekülnek el a legtöbben, ahol tartósan valamilyen fegyveres konfliktus, vagy nagymértékű gazdasági problémák fenyegetik a mindennapi létet. Az ábráról az is leolvasható, hogy a fegyveres konfliktusok által érintett területek lakói főként a szomszédos országokba menekülnek életük védelme érdekében, s a konfliktus befejeződése után szándékukban áll hazatérni, ami újabb kihívást jelent mind a befogadó, mind a kibocsátó állam számára. Nem szabad azonban megfélemlíteni arról a jelentős csoportról sem, amely a jobb és biztonságosabb élet reményében egy fejlettebb országban keres menedéket, hiszen az ő integrációjuk a többségi társadalomba létfontosságú lehet, a későbbi problémák elkerülése érdekében.²¹

AFGÁN HONTALAN ÉS MENEKÜLTKÖRKÉP

Általános jellemzők

Az afganisztáni menekültek és hontalanok kérdése annak ellenére, hogy 2001. szeptember 11-e és az azt követően meginduló szövetséges műveletek következtében vált nemzetközileg is nyugtalanító problémává, sokkal régebbi múltra tekint vissza.

Az első jelentősebb menekülthullám 1978 áprilisában indult meg az országból, miután az Afgán Szociáldemokrata Párt (PDPA) megbuktatta Muhamad Daoud²² kormányát. A menekültek áramlása az 1979 decemberében bekövetkezett szovjet megszállás következtében felgyorsult. A rend látszólag akkor állt helyre az országban, mikor a PDPA kezdett mindinkább szétforgácsolódni. Mialatt azonban a politikai beháború jelentős problémát jelentett, néhány megfigyelő feljegyezte, hogy az afgán vezetés a szovjetek beleegyezése nélkül hozott döntéseivel elkezdte ingerelni Moszkvát. A szovjetek pedig olykor különösen brutális módszerekkel (állítólag kínzással és kollektív büntetéssel) kísérelték meg letörni az afgán kezdeményezéseket. Mindennek következtében 1981 elejére körülbelül 3,7 millió afgán menekült át a szomszédos Pakisztán és Irán területére és rengetegen váltak hontalanná saját országukban.

A következő évtized során annak köszönhetően, hogy a szovjetek harcot vívtak a lazán szerveződött mudzsahedin csoportokból és dzsihadista harcosokból álló felkelők ellen csökkent az Afganisztánt elhagyók száma. 1988-ban a Szovjetunió beleegyezett, hogy kivonul az országból. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága és a nemzetközi segélyszervezetek felkészültek a menekültek nagyszámú visszatelepítésére, amelyre azonban 1992-ig nem került sor, mikor is a szovjetek által támogatott Najibullahot eltávolították a hatalomból. Nem sokkal ezután másfél millió menekült tért vissza Afganisztánba. Kabulban azonban fegyveres zavargások törtek ki, mikor a különféle mudzsahedin csoportok harcba szálltak a főváros és környékének ellenőrzéséért. Ezzel az elvándorlás újabb hulláma indult meg.

²¹ War's human cost, UNHCR Global Trends 2013, <http://www.unhcr.org/5399a14f9.html> (Letöltés ideje: 2014. 12. 11.)

A menekültek védelme és az UNHCR szerepe 2007-2008, <http://www.unhcr-budapest.org/hungary/files/ProtRefbrochureHUN.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)

²² Daoud 1973-ban vértelen puccsal vette át a hatalmat nagybátyjától, az Afganisztán „liberalizálást” megcélzó Zahir sahtól.

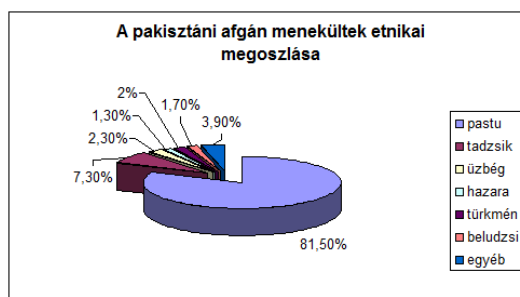
Becslések szerint több mint egymillió ember kényszerült elhagyni otthonát, akik többsége hontalanként Afganisztán határain belül maradt. A Talibán 1996-ban egy éves ostrom után elfoglalta Kabult, s 1998-ra az ország legnagyobb részén megszerezte az ellenőrzést. Habár az általuk elfoglalt területeken békét teremtettek, azonban sok afgán, elsősorban a műveltek, elmenekült a tálibok víziói elől, melyek merev iszlám törvényeket irányoztak elő, s különösen szigorúan szabályozták a nők tevékenységét, az oktatást és a kulturális életet. 1994-ben tehát a Talibán felemelkedésével újabb menekülthullám indult meg, melynek eredményeként a következő évtized során 238.000 afgán kért menedéket a régió kívüli fejlett ipari országokban. A legnagyobb befogadó országnak ebben az időszakban Németország, Hollandia, az Egyesült Királyság, Ausztria, Magyarország és Dánia számítottak. Az általuk elismert menekültek aránya azonban eltörpült az Iránba és Pakisztánba érkezők száma mellett. Az Afganisztánnal szomszédos két országban ugyanis már 1981-ben egyenként több mint egymillió afgán menekült élt. Számuk a 90-es évek végére pedig elérte az országokénti hárommillió főt.

A menekültek utolsó, 200-300 ezer fős hulláma a 2001 októberében az Egyesült Államok által irányított invázió idején hagyta el az országot. Egy hónappal később a Talibán vereségét követően az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága tanácskozásba kezdett a menekültek ügyében leginkább érintett a pakisztáni, az iráni és az afgán kormánnyal, valamint megkezdte a tömeges visszatelepítésre vonatkozó a tervek kidolgozását. 2002 elején az UNHCR támogatásával Afganisztán megkötötte a Háromoldalú Egyezményt Pakisztánnal és Iránnal annak érdekében, hogy jogszerű és operatív keretet teremtsen az ezen országokból való önkéntes visszatelepüléshez. Ezen egyezményeket napjainkig többször megújították. Feltételezések szerint ekkor hozzávetőleg kétfélmillió afgán menekült tartózkodott Pakisztánban, s mintegy másfél millió Iránban. A Menekültügyi Főbiztosság becslései szerint 2014 decemberében még mindig nagyjából 1,6 millió regisztrált és nem regisztrált afgán élt Pakisztánban, s 840.000 Iránban.²³

Az életkörülmények javulása és az európai vagy más fejlett ipari országokban menedéket kérők száma közötti kapcsolatot Afganisztán legújabb történelme világosan alátámasztja. A 90-es évek során az afgán menekültek száma a közvetlen régió kívül is drámaian emelkedett, 2001-ben pedig mind Európában, mind a többi ipari országban ők váltak a legnagyobb bevándorló csoporttá. Az afganisztáni körülmények romlásával több millió, a szomszédos országokban élő, afgán vesztette el a reményt, hogy valaha is visszatérhet otthonába. Ezzel párhuzamosan pedig egyre bizonytalanabbnak érezték helyzetüket az eredetileg választott befogadó országban. Ennek különösen Európában jelentkezett drasztikus növekedés, ahol a térségből érkező menekültek száma 1999 és 2001 között több mint duplájára nőtt.

²³ Margesson, Rhoda: Afghan Refugees: Current Status and Future Prospects, CRS Report for Congress, 26 January 2007, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33851.pdf> (Letöltés ideje: 2009. 02. 26.)
Solutions Strategy for Afghan Refugees, Regional Overview 2014, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=542522922&query=afghanistan> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

Az Afganisztánban 2001. szeptember 11-e után bekövetkező jelentős változások eredményeként mintegy 3,5 millió afgán menekült tért haza Pakisztánból és Iránból (közülük több mint 3 millióan az UNHCR segítségével), s ezzel egyidejűleg az ipari országokban menedéket kérők száma is jelentősen visszaesett.²⁴ Azonban a nagymértékű repatriálás²⁵ ellenére, mely során az afgán menekültek több mint fele visszatért hazájába, a külföldön maradtak száma továbbra is 2,59 millió fő, mellyel Szíria után jelenleg a második legnagyobb kibocsátó ország a világon.²⁶

3. ábra: A pakisztáni afgán menekültek etnikai megoszlása
(szerk.: Csatlós Fruzsina)²⁷

Az UNHCR statisztikái alapján az 1,6 millió afgán menekült 33%-a vidéki táborokban, 67%-uk pedig városi övezetekben élt 2014 végén. 85%-a pastu, kisebb százalékuk pedig tadzsik, üzbég, türkmén, illetve más etnikai csoporthoz tartozónak vallotta magát.

A népszámlálás rávilágított arra is, hogy az afgán családok többsége – több mint 50%-a – a menekültválság első éveiben, 1979-ben és 1980-ban érkezett Pakisztánba, s, hogy a repatriálás után az országban maradó afgánok jelentős része valójában itt és nem Afganisztánban született. Ennek értelmében a pakisztáni afgán menekültek közül többen még sohasem léptek hazájuk földjére, „visszatelepítésük” éppen ezért óriási problémát jelent hatóságok és a nemzetközi szervezetek számára.²⁸

²⁴ 2001-2004.: 80%-kal: 54.000 fő → 9000 fő

²⁵ Az UNHCR történetében a legnagyobb

²⁶ UNHCR Afghan Refugee Statistics, February 2005, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=421316072> (Letöltés ideje: 2014. 12. 11.)

World at War, UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014

²⁷ Solutions Strategy for Afghan Refugees, Regional Overview 2014, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=542522922&query=afghanistan> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

²⁸ MARGESSON, Rhoda: Afghan Refugees: Current Status and Future Prospects, CRS Report for Congress, 26 January 2007, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33851.pdf> (Letöltés ideje: 2009. 02. 26.)

Solutions Strategy for Afghan Refugees, Regional Overview, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=542522922&query=afghanistan> (Letöltés ideje: 2014. 12. 11.)

Annak ellenére, hogy az afgánok többsége valóban a szovjet megszállás kezdetei éveire datálja Pakisztánba való megérkezését, az afgán hegyvidéki életre oly jellemző gazdasági instabilitás, a rossz termés, a szárazság és az egyéb problémák évszázadok óta vándorlásra készítették a lakosságot, akik a jobb élet vagy idénymunka reményében sokszor a nemzetközi határokat sem tartották tiszteletben. Ennek egyik legjobb bizonyítéka az, hogy az 1979-1980-as népességmozgást nagymértékben megkönnyítette, hogy sok afgánnak volt kapcsolata (szociális hálózati, rokonsági kapcsolatok, gazdasági kapcsolatok) Pakisztánban.

A menekültválság első 15 évében a pakisztáni kormány, habár sosem írta alá az 1951-es Menekültek helyzetéről szóló genfi egyezményt és annak 1967-es kiegészítő jegyzőkönyvét, toleráns volt az afgán menekültekkel szemben. 1979 végén és 1981 elején többtucat táborot állított fel, melyek többsége az Északnyugati Határmenti Tartományban,²⁹ néhány pedig Beludzsisztánban helyezkedett el. Bár a pakisztáni kormány nem járult hozzá, hogy a menekültek földhöz juthassanak, engedélyezte a szabad mozgást és munkavállalást az ország területén belül. Az afgánok többsége azonban az engedmények ellenére is a táborokban maradt, ahol élelmiszert, általános egészségügyi ellátást kaphatott, és oktatásban részesülhetett. A táborok az UNHCR, a Pakisztáni Főmegbízott Afgán Menekültekért (CCAR),³⁰ valamint az Államok és Határmenti Régiók Minisztériuma egyik részlegének³¹ (SAFRON) felügyelete alatt álltak és állnak napjainkban is. Az UNHCR és a CCAR számos nemzetközi és helyi NGO-val³² állapodott meg, az egészségügyi, oktatási, víz és közegészségügyi szolgáltatások biztosítása érdekében.

1995-ben azonban, mikor az ENSZ Világélelmelési Program (WFP) megállapította, hogy az afgánok képesek gondoskodni saját élelmiszer-szükségletükről, és beszüntette az élelmiszerszállítást, fordulat következett be. A pakisztáni kormány menekültekhez való hozzáállása egyre kedvezőtlenebbé vált. A Talibán vereségét követően pedig egyenesen forszírozta a menekültek repatriálását, hiszen meglátása szerint a körülmények immár alkalmassá váltak arra, hogy az afgánok visszatérhessenek Afganisztánba. Mindehhez nagymértékben hozzájárultak azok a gazdasági és biztonsági aggodalmak, melyek már korábban megfogalmazódtak az iszlámábádi vezetésben az afgán menekültekkel kapcsolatban.

Számos pakisztáni politikus tart máig is attól, hogy az afgánok elveszik a munkalehetőséget saját állampolgáraik elől, aminek egyik fő oka, hogy alacsonyabb fizetésért vállalnak munkát, mint a pakisztániak, ezzel az átlagbérek szintjét is jelentősen csökkentve az általuk lakott régiókban. Néhány mostanában készült kutatás adatai alapján az is megállapítható, hogy elsősorban a szállítmányozásban és az építőiparban alkalmaznak nagy számban afgán menekülteket. Ezen aggodalmak az utóbbi években a nemzetközi támogatás csökkenésével egyre inkább állandósultak. A népszámlálás eredménye pedig – mely megmutatta, hogy a visszatelepülések rekord száma ellenére is több millió afgán maradt az országban – tovább súlyosbította a helyzetet. Ráadásul a menekültek nemcsak gazdasági, hanem biztonsági kockázatot is jelentenek Iszlámábád számára. Sok pakisztáni véli úgy,

²⁹ Northwest Frontier Province – NWFP

³⁰ Pakistani Chief Commissionerate for Afghan Refugees – CCAR

³¹ Ministry of States and Frontier Regions

³² Mercy Corps, International Rescue Committee, Save the Children, Amerikai Menekült Bizottság, Church World Service

hogy az afgánok felelősek az ország nyugati határainál egyre erőteljesebben jelentkező áru-, kábítószer- és fegyvercsempészetért. Melynek következtében a Peshawar és Quetta külső kerületeiben működő feketepiacon, a hamis iratoktól a heroinon át a fegyverekig, bármi beszerezhetővé vált.

Ez elsősorban annak tudható be, hogy Iszlámábád számára rendkívüli nehézséget jelent a központi közigazgatás alá tartozó Törzsi Területek (FATA)³³ ellenőrzése, ahol a központi kormányzat kisebbségben van. A területen élő pastu vezetők ugyanis a pasthunwali alapján kormányoznak, ami saját rendeleteik, az iszlám jog (sharia) és a hagyományos pasthu jog sajátos keverékéből áll. Az iszlám vallás alkohol és kábítószer tilalma ellenére a feketepiac jelentős bevételforrást jelent számos törzsi vezető számára. Mindez azonban nem csupán a központi kormányzat befolyásának és jövedelmeinek csökkenéséhez vezetett, hanem ahhoz is, hogy a törzsi területek felvonulási területként szolgálnak azon fegyveres tevékenységekhez, melyek egy része az Afganisztánban lévő koalíciós erők, más részük pedig a pakisztáni kormány ellen irányul. Illetve búvóhelyül szolgáltak Osama bin Laden és szolgálnak az Al Queda más főemberei számára. Így a kormány számára egyre sürgetőbb, hogy megszerezze az ellenőrzést ezen területek felett. Ennek érdekében a pakisztáni rendőrség rendszeresen mér csapásokat az afgánok lakta területekre.

Ezen biztonsági kockázatok késztették arra az elhatározásra a pakisztáni kormányt, hogy bezárja a megmaradt menekülttáborokat a FATA területén. A központi vezetés már 2002-ben bejelentette szándékát a táborok felszámolásáról, de a művelet csupán 2005 nyarán kezdődött meg a dél-wazirisztáni menekülttáborok bezárásával, melyeket az észak-wazirisztáni, és a kurrami táborok követtek 2005 őszén. A folyamat során közel 200.000 menekültet telepítettek ki, akik többsége az Afganisztánba való hazatelepülést választotta. 2007. január 17-én Pakisztán további négy, határ menti régióban lévő menekülttábor bezárása mellett döntött. Elhatározását a biztonsági kockázat növekedésével indokolta. A pakisztáni kormányt sokan kritizálták azért, hogy a bezárási művelet során nem vette figyelembe azon afgánok helyzetét, akik a létfeltételek hiánya vagy egyéb okok miatt nem tudtak hazatérni. Sok afgán pedig akarata ellenére kényszerült átkelni a határon, megfelelő előkészületek, támogatás és határbiztonsági intézkedések nélkül. Az UNHCR legfrissebb statisztikái szerint 2014 végén megközelítőleg 1,6 millió afgán menekült tartózkodott Pakisztán területén.³⁴

³³ Federally Administrated Tribal Areas

³⁴ MARGESSON, Rhoda: Afghan Refugees: Current Status and Future Prospects, CRS Report for Congress, 26 January 2007, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33851.pdf> (Letöltés ideje: 2009. 02. 26.)

UNHCR Operational Information – Monthly Summary Report – January 09, UNHCR, [http://www.unhcr.org/cgi-](http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292)

[bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292](http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292) (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)

World at War, UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014

... Iránban...

Pakisztánnal ellentétben, Iránban csak kevés menekülttábor található. Az afgánok itt a városok közelében igyekeztek letelepedni, ahol olyan kormány által biztosított szolgáltatásokat vehettek igénybe, mint az egészségügyi ellátás vagy az oktatás, mindaddig, amíg hivatalos menekültstátusszal rendelkeztek. Az UNHCR adatai alapján 2014 végén 840.000 afgán menekült élt Iránban.

Pakisztánhoz hasonlóan az afgánok Iránba való vándorlásának története előre vetítette a menekültválságot. A 19. század folyamán sok ezer türkmén keresett munkát Iránban, és kapott hivatalos elismerést a perzsa kormánytól. Az áradat egy évszázaddal később az 1970-es évek olajválságai idején indult újra, mikor is sok afgán keresett munkát Iránban, ahol a növekvő olajkitermelésnek köszönhetően szükség volt a külföldi munkaerőre. A határon átlépők száma 1979-es szovjet invázió idején ismét drámaian megnőtt. 1981-re becslések szerint 1,5 millió afgán menekült Iránba. Számuk 1990-re meghaladta a 3 milliót. A jelenlegi statisztikák azt mutatják, hogy a regisztrált afgán menekültek 60%-a legalább 15 éve él az ország területén.

Az afgánok helyzete Iránban a menekültválság kialakulásáig számos változáson ment keresztül. Habár Irán aláírta az 1951-es Menekült Egyezményt a szovjet invázió elől menekülő afgánokat eleinte nem menekültként (panahandegan), hanem önkéntelen vallási migránsokként (mohajerin) fogadták. Ez a vallási alapokon nyugvó kategória azonban nem volt a nemzetközi joggal összeegyeztethető, így az iráni forradalmat követően már magasabb szintű terminológiával aposztrofálták. A szovjet kivonulás után az afgánok helyzete jelentősen változni kezdett. 1992-ben 1,4 millió afgánt repatriáltak. Azonban így is több mint egymillióan maradtak Iránban. Ennek köszönhetően az 1994 után érkező újabb migránsok már menekültként lettek kategorizálva. Ez azért jelentett lényeges változást, mert míg a mohajerinek korlátlan iráni tartózkodási engedélyt kaptak, valamint ingyenes oktatásban, egészségügyi ellátásban és élelmiszersegélyben részesültek, addig a menekültek csupán ideiglenes nyilvántartási kártyával rendelkeztek. Ennek következtében a Talibán bukása után Iránból is nagy számban tértek haza a menekültek Afganisztánba.

Az afgán megélhetési vándorlás azonban továbbra is jelentős szerepet játszik, mind az afgán, mind az iráni gazdaságban. Az afgán családok számára fontos jövedelemforrást jelentenek Iránban dolgozó tagjaik átutalásai. Irán számára pedig különösen az építőiparban és a mezőgazdaságban biztosítják a munkaerő utánpótlást. A perzsa kormány éppen ezért 200.000 afgán számára ajánlotta fel, hogy vendégmunkásként dolgozzon az országban. Az ajánlat feltétele az volt, hogy a munkások családjukat Afganisztánban hagyják, ezzel kívánva megakadályozni a pakisztánihoz hasonló helyzet kialakulását, ahová a menekültek és idénymunkások családostól érkeztek. Az Iránban élő afgánok száma azonban nemcsak e miatt kevesebb, mint Pakisztánban élő társaiké. A perzsa ország nagyvárosai ugyanis viszonylag messze vannak Afganisztántól, melynek köszönhetően az utazás költségei sok potenciális vendégmunkás számára megfizethetetlenek. Ráadásul az úti okmányokért és a vízumért is fizetni kell, a határokat pedig a pakisztáninál sokkal szigorúbban őrzik.

Az iráni helyzet azért is kedvezőbb a pakisztáninál mert a teheráni vezetés a BAFIA-n³⁵ keresztül részletes, rendszeresen frissített listával rendelkezik az országban tartózkodó afgánok számáról. Azok, akik nem szerepelnek a listán, nem részesülhetnek a kormány által nyújtott segélyekből, és bármikor deportálhatóak. 2006 elején a térségben lejátszódó folyamatok hatására az iráni kormány Iszlámábáddal párhuzamosan elhatározta, hogy 2007-re valamennyi afgánt repatriálja. Mivel azonban a Háromoldalú Egyezmény értelmében csak önkéntes visszatelepülésről lehetett szó, számos menekült reménykedett abban, hogy a befogadó országban maradhat, így ez a terv nem valósult meg. A biztonsági helyzet változásának következtében, azonban Irán egyre kevésbé jelent vonzó célpontot az afgánok számára.³⁶

...és a világ többi részén

A 2002 óta tartó stagnálást követően 2008-ban a romló biztonsági körülmények hatására az afgán menedékkérők száma ismét növekedésnek indult, majd az elmúlt 5 év során ismét stagnálást mutatott. S habár tavaly Szíria megelőzte, még mindig Afganisztán a 2. legtöbb menekültet kibocsátó ország a világon. Az afgán menedékkérők jelenleg 86 országban vannak jelen, többségük, ahogy az a fentiekből kiderült, a szomszédos országokban keresett elsősorban menedéket.

Év	Az Afganisztánból menekülők száma
2010	3.054.700 fő
2011	2.664.400 fő
2012	2.585.600 fő
2013	2.556.600 fő
2014	2.590.000 fő

4. ábra: Az Afganisztánból menekülők száma 2010-2015
(szerk.: Csatlós Fruzsina)³⁷

AHOL A KATONAI TEVÉKENYSÉG ÉS A MENEKÜLTEK SORSA ÖSSZEFONÓDIK, AVAGY AZ ISAF ÉS A MENEKÜLTEK

Napjaink konfliktusai mélyen beágyazódnak a kialakulásukat és lefolyásukat meghatározó regionális, inter- és transznacionális folyamatokba. Mivel a fegyveres

³⁵ Bureau of Aliens and Foreign Immigrant Affairs

³⁶ MARGESSON, Rhoda: Afghan Refugees: Current Status and Future Prospects, CRS Report for Congress, 26 January 2007, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33851.pdf> (Letöltés ideje: 2009. 02. 26.)

UNHCR Operational Information – Monthly Summary Report – January 09, UNHCR, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opedoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292> (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)

³⁷ World at War, UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014
War's human cost, UNHCR Global Trends 2013
60 years and still counting, Global Trends Forced Displacement in 2010
A Year of Crisis, Global Trends Forced Displacement in 2011
Displacement The New 21st Century Challenge, 2013

összecsapások és erőszakos cselekmények többsége egy adott állam területére korlátozódik, az érintettek elsősorban az adott ország lakosságából kerülnek ki. Tehát a menekültek és hontalanok jelentős része valamilyen fegyveres küzdelem következtében kényszerül elhagyni otthonát. Egyesek otthona a harcok során semmisül meg, mások életük védelme érdekében menekülnek az állam biztonságosabb régióiba, illetve más országok területére. Mivel pedig a fegyveres küzdelmet általában katonák vagy egyéb militáns csoportok vívják, s a menekülőknél sokszor a háború sújtotta övezeteken kell keresztülválniuk a biztonsághoz vezető úton, a két csoport óhatatlanul keresztezi egymás útját. Ráadásul az üldözés, vagy háború elől menekülők rendkívül kiszolgáltatott helyzetben vannak, hiszen saját államuk nem tudja megvédeni őket, sőt, gyakran éppen a saját kormányuk felelős helyzetükért.

Ezen konfliktusok azonban nemcsak lokális szinten jelentenek problémát. Gyakran egész régiókat destabilizálnak, sőt, globális fenyegetésként léphetnek fel. A globalizáció és a spill-over hatás (túlsordulás) következtében akár nagyobb országcsoportokat is „megfertőzhetnek” járványok, terrorista akciók, illetve nagyméretű menekültáradat kiindulópontjaivá válhatnak. Ugyanis az ilyen folyamatokban résztvevők többsége a határokon átnyúló aktivitást folytat. Az esetleges lázadók által képviselt etnikumok, törzsek általában a határok mindkét oldalán megtalálhatók, s igen gyakran támogatják a másik országban élő tagjaikat. A menekültek és a fegyverek áramlása mellett nem ritkán a tényleges fegyveres összecsapások is átlépik a határokat, s az egyes lázadócsoportok a szomszédos államok területét rendszeresen hátországnak használják fel, ami erőteljesen kihathat a támogató állam nemzetközi kapcsolataira is. A menekültek áramlása ráadásul felboríthatja az egyes közösségek közti egyensúlyt, illetve kezelhetetlen gazdasági, vagy biztonsági terhet jelenthet befogadó országok gazdasága, kormányai számára.

Mindennek köszönhetően az ilyen válságok kezelése a közvetlenül nem érintett államok problémájává is válik, ami új konfliktuskezelési eljárások kidolgozását követelte meg. Melyek nemcsak magát a fegyveres konfliktust szüntetik meg, hanem segítenek a béke, a biztonság, valamint az életkörülmények helyreállításában, illetve a stabilizációban. Az ilyen műveletek többsége a nemzetközi közösség (ENSZ) felhatalmazásával, civil és katonai erők együttes alkalmazásával szövetségi, többnemzeti keretek között zajlik.³⁸ Ezen nemzetközi erőknek – legyenek katonák, avagy civilek (NATO, ENSZ, EU) – óriási szerepük van a menekültkérdés megoldásában is. Egyrészt mivel az 1951-es egyezmény egyik legfontosabb elve, hogy a menekülteket nem szabad kitoloncolni vagy visszafordítani „olyan területek határára, ahol az életük vagy a szabadságuk veszélybe kerülne”, segítséget kell nyújtaniuk ahhoz, hogy a menekülők biztonságba kerüljenek, s menekülttáborok létrehozásával, illetve támogatásával, valamint humanitárius segítségnyújtással igyekezniük kell megakadályozni, hogy a befogadó országban válság alakuljon ki. (Ez a CIMIC alegységek feladatvégrehajtási rendszerében is megjelenik.) Másrészt a konfliktus lezárása után segíteniük kell a menekültek visszatelepítésében, illetve életkörülményeik rekonstruálásában, s nem utolsósorban, ha szükséges, akár

³⁸ FRIEDMANN Viktor: A konfliktuskezelés új terepei – Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói, Kül-Világ – A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, IV. évf., 2007/3-4. szám, pp. 75-99.

fegyveres erővel is meg kell óvniuk biztonságukat a donorállam hatóságaival szemben.

Az utóbbi évtizedek tapasztalatai alapján a menekültek és hontalanok visszatelepítése során nemzetközi (fegyveres) erők legfontosabb feladatai a következők:

- a biztonságos környezet fenntartása,
- a visszatelepülés támogatása,
- a spontán visszatelepülők támogatása,
- a helyi hadseregek bevonása,
- az együttműködő közösségek támogatása.

Valamint kiemelten fontos a származási területek értékelése, annak érdekében, hogy a konfliktus ne éleződjön ki újra. Ennek főbb szempontjai:

- a helyi politikai pártok, közösségek,
- a helyi vezetők gondolkodásmódja,
- a haderő diszlokációja,
- a félkatonai szervezetek szervezettsége, befolyása,
- a helyi biztonsági szolgálatok aktivitása,
- az illegális betelepülők lakásfoglalók száma,
- az adminisztratív akadályok,
- az iskolarendszer helyzete.

A békefenntartó erők ezen kívül részt vesznek a nemzetközi szervezetek munkájának támogatásában is. A visszatelepítési programok sikere érdekében a békefenntartó erők támogatása az alábbi területeken jelenik meg:

- a nemzetközi szervezetek munkavégzéséhez elengedhetetlenül szükséges "biztonságos környezet" fenntartása;
- a visszatelepülés támogatása az ENSZ képviselőivel közösen kijelölt, meghatározónak minősített körzetekben,
- a spontán visszatelepülők támogatása;
- a helyi hadseregek bevonása a visszatelepítési programok támogatásába,
- az együttműködő közösségek fokozott támogatása.

Mivel a visszatérő menekültek helyzetének állandó ellenőrzése folyamatos jelenlétet és szoros együttműködést kíván a különböző nemzetközi szervezetekkel és NGO-kal, a műveletek sikere, valamint a duplikáció, illetve a konfliktusok elkerülése érdekében létfontosságú ezen egységek erőfeszítéseinek összehangolása.

Mindemellett a visszatelepítés előkészítése során rendkívül fontos azoknak, az ún. "forró területeknek" a meghatározása, ahol a békefenntartó erőknek fokozniuk kell a járőrözést a biztonságérzet növelése érdekében. Hiszen a nemzetközi békefenntartó, stabilizáló erők jelenléte bátorítólag hat a közösségekre, serkenti a helyi hadseregek aktivitását, biztonságossá és kiszámíthatóvá teszi a nemzetközi szervezetek munkáját. A kiegyensúlyozott és ellenőrzött környezetben pedig csökken a korrupció lehetősége, visszaszorul az illegális kereskedelem, erősödik a

helyi közigazgatás és megnő a humanitárius segélyek száma. A beinduló kisvállalkozások erősítik a gazdaságot, új munkahelyek létesülhetnek és mindez jótékonyan hat a visszatelepülés ütemére. A támogatásra érdemes körzetek kiválasztása után megkezdődhet a visszatelepülést segítő beruházások elosztása és a végrehajtásban érdekelt nemzetközi szervezetek és helyi erők kiválasztása is, ami a sokszor ellentétes gazdasági, politikai érdekeknek köszönhetően szoros és összehangolt munkát igényel. A CIMIC egységek szerepe ebben fázisban válik kiemelten meghatározóvá. A következő lépést a beruházások és a visszatelepülést segítő tervezetek megszervezése és kivitelezése adja, melyhez elengedhetetlen a fegyveres erők műszaki alakulatainak bevonása, szabad kapacitásaik felhasználása.

A folyamat során a megfelelő egyeztetési és kivitelezési mechanizmusok kialakítását követően a fegyveres erők legfontosabb feladatai közé tartozik:

- azon információk frissítése, amelyek a kiválasztott körzetek biztonsági helyzetére vonatkoznak és hatással lehetnek a menekültek és a hontalanok visszatelepítésére,
- az átadható – nem minősített – adatok továbbítása a programban részt vevő nemzetközi szervezeteknek,
- a közvetlen együttműködés és folyamatos információátadás megszervezése a parancsnokság elemei és a hadosztályok között,
- a műveletben részt vevő államok, szövetségek (NATO) szállító erőinek igénybevétele,
- a beruházásokkal kapcsolatos információk továbbítása, a beruházások kivitelezése, a spontán visszatelepülés figyelemmel kísérése, napi kapcsolattartás a nemzetközi szervezetekkel,
- a helyi hadseregek bevonása érdekében javaslatok előkészítése és továbbítása,
- a helyi és nemzetközi sajtó, valamint a helyi szervezetek és a lakosság tájékoztatása a program eredményeiről, és a békefenntartó erők erőfeszítéseiről,
- a beruházások egy részének kivitelezése,
- kapcsolattartás a nemzetközi és helyi szervezetekkel,
- részvétel az egészségügyi, gazdasági programokban,
- képzés és tanácsadás,
- a járőrözés megszervezése, a biztonságos környezet fenntartása, részvétel a beruházásokban.

Mindezekon kívül a műveletek sikere érdekében, a tervezés és kivitelezés során fontos azt is figyelembe venni, hogy a műszaki erőforrások hogyan vonhatóak be a visszatelepítési folyamatba, hiszen a műszaki támogatás természetéből adódóan a katonai feladatok megoldásával egyúttal a helyi lakosság mindennapjait is megkönnyíti. A menekültkérdés megoldása kapcsán például elengedhetetlen, hogy a menekültek képesek legyenek megközelíteni eredeti lakóhelyüket. Az utak, hidak fenntartása, állaguk megőrzése nemcsak a visszatelepülők mozgását, hanem az ellátási útvonalak zavartalanságát is biztosítja, ami létkérdés a visszatelepülők számára. A műszakiak ezen kívül különleges eszközeik és felkészültségük alapján hatékony segítséget nyújthatnak a nemzetközi szervezeteknek és a CIMIC egységeknek egyaránt.

A visszatelepülés szempontjából továbbá fontos, hogy a szervezetek pontos információkkal rendelkezzenek a károkról annak érdekében, hogy meg tudják becsülni a helyreállításához szükséges erőket és eszközöket, valamint az esetlegesen otthagyott harcianyagok (pl.: aknák, aknamezők, fel nem robbant lövedékek) elhelyezkedéséről a mentesítés végrehajtása érdekében. Hiszen ezek nagymértékben gátolhatják a menekültek és hontalanok visszatérését, valamint a termelés újraindítását.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a hontalanok és a menekültek visszatelepítésének kérdése a (katonai) válságkezelés és a konszolidáció kiemelten fontos területe. A békefenntartó erők és a nemzetközi szervezetek sok pénzt és energiát fordítanak a visszatelepítési programok támogatására.³⁹

Menekültek és a CIMIC?

Az AJP-09-ben⁴⁰, az MC 411/1-ben⁴¹ és a TTP-08-ban⁴² rögzítettek alapján a CIMIC a NATO parancsnok és a polgári szereplők – beleértve a nemzeti lakosságot és helyi hatóságokat, nemzetközi, nemzeti és a nem kormányzati szervezeteket és ügynökségeket – közötti együttműködés és koordináció a feladat érdekében. Az ilyen jellegű tevékenység megjelenhet mind az V. cikkely szerinti kollektív védelmi műveletek, mind a nem V. cikkely szerinti válságreakáló műveletek⁴³ során. A CIMIC tartalma és profilja a siker elérése érdekében a válságok, vagy a művelet természetének megfelelően változik, leköveti a legapróbb változásokat is, alkalmazkodik környezetéhez. A parancsnokok számára műveleti területen a kollektív biztonsági és a válságreakáló műveletek végrehajtása során egyaránt fontos, hogy figyelembe vegyék a térség szociális, politikai, kulturális, vallási, gazdasági, környezeti és humanitárius tényezőit a hadműveletek tervezése és végrehajtása során, s tevékenységük összehangolása érdekében együtt kell működniük a nagyszámú nemzetközi és nem kormányzati szervezetekkel.

A CIMIC tevékenységek széles spektrumát adja a civil környezet olyan támogatása, amely az alkalmazott katonai erő küldetésével összhangban van. A menekültek és hontalanok esetében ez magában foglalja a civil lakosság evakuálására vonatkozó tervek koordinációját, a humanitárius segítségnyújtást (élelmiszer- és vízellátást), a kritikus infrastruktúra helyreállításában való segítségnyújtást, a civil szervezetekkel együttműködve a menekültek befogadásának megszervezését. Hiszen a menekültek és a hontalan személyek vándorlása, valamint az evakuáltak nagy száma általános kísérője a NATO műveleteknek. V. cikkely

³⁹ Padányi József: Aknahelyzet a délszláv térségben, <http://www.bjkmf.hu/tanszekek/muszaki/akna/padesz.pdf>, (Letöltés ideje: 2008. 11. 18.)
Padányi József: A menekültek és a hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába, *Hadtudomány*, 2000, X. évf., 2. szám

⁴⁰ NATO CIVIL-MILITARY CO-OPERATION (CIMIC) DOCTRINE CIMIC 2000, A Szövetséges Európai Főparancsnokság irányelvei a civil-katonai együttműködés végrehajtására, 2000, 12.

⁴¹ A NATO Katonai Bizottságának Dokumentuma a Civil-katonai együttműködésről, NATO Military Policy on Civil-Military Co-operation

⁴² NATO Tactics, techniques, and procedures: CIMIC PROJECTS

⁴³ CRO

szerinti műveletek esetén ezek a személyek különösen nagy veszélyben vannak, és nehézségeket jelenthetnek a szövetséges erők mozgási szabadságában. A CIMIC azon tevékenységei, melyek elősegítik e személyek helyváltoztatását, kulcsszerepet játszhatnak a művelet egészének szempontjából, hiszen a harcok korai stádiumában a nemzetközi segélyszervezetek csak kis számban vagy egyáltalán nem tudják képviseltetni magukat a műveleti területen, köszönhetően annak, hogy a hadműveleti területre történő szállítás ebben az időszakban szigorúan a harci kötelek ellátására korlátozódik. Így ekkor a nagyszámú menekült és hontalan helyzetének rendezése, biztonságos kitelepítésének és elhelyezésének megtervezése a katonai parancsnokok feladata. Azonban ezek a feladatok eltérőek lehetnek a műveleteket megelőző, illetve a műveletek alatti időszakban. A megelőző időszak legfontosabb feladatai közé tartozik a már említett tervezési folyamat mellett, a CIMIC erők struktúrájának kialakítása és adott körülményekhez való adaptálása. Ezt a fázist a műveletek lehetséges kiterjedése teszi nehezzé. Az V. cikkely szerinti műveletek, vagy a NATO területével határos területeken zajló műveletek ugyanis a harcoló állomány és polgári lakosság nagymértékű mozgását vonják maguk után. Ennek következtében a hadszíntéri vagy regionális szintű koordinációnak kiterjednie kell lennie. A műveletek alatti időszakban a polgári-katonai kapcsolattartás és a polgári környezet támogatása jelentik a legfontosabb feladatokat. Ez utóbbi szempontjából a legfontosabb feladatok a következőképp határozhatók meg:

- a polgári lakosság kitelepítési terveinek koordinációja, ahol szükséges,
- a humanitárius segítségnyújtás biztosítása,
- a koordináció és segítségnyújtás a fontos infrastruktúrák megjavításában,
- a menekültekkel kapcsolatos tervezés koordinálása a vezető polgári ügynökségekkel,
- a menekültek fogadásának megszervezése a vezető polgári ügynökségekkel

A válságreagáló műveletek kezdeti fázisában a kritikus, azonnal elvégezendő feladatokat, melyek egyébként civil szervezetek felelősségi körébe tartoznának, szintén katonai erők látják el. A későbbiekben azonban az erőknek szükségük lehet CIMIC együttműködésre a menekültek és hontalanok nagy számából adódó problémák kezelésében, ami a megfelelő vezető ügynökségekkel együttműködve segíti a beérkező nemzetközi szervezetek, az ideiglenes kormányzó testület (ha van ilyen) és a NATO erők felelősségi területeinek a koordinálását. A CIMIC egységek munkáját nagymértékben segíthetik a nemzetközi szervezetek szakértői, valamint a helyi lakosság és a hontalanok is, akiknek képességei, tudása, helyismerete, illetve szakértelme nélkülözhetetlen lehet a művelet sikere érdekében. Ebben az időszakban sor kerülhet a kitelepítési, segélyezési és a repatriációs feladatok átadásának és felfüggesztésének megtervezésére és végrehajtására is.⁴⁴

⁴⁴ AJP-09 MC 411/1 Afganisztán CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5960/afganisztan_cimic_kezikonyve__3._kiadas_.pdf, (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)
Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5961/baghlan_tartomany_cimic_kezikonyve.pdf (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)

A civil szervezetek és a CIMIC alakulatok tevékenységének összefonódása⁴⁵

A civil szervezetek fontos szerepet töltenek be a válságok kezelésében. Rendkívüli felelősségük van valamennyi műveleti területen. Tevékenységük széles spektrumot ölel fel. Műveleti területen a fegyveres erőknek szinte kivétel nélkül együtt kell működnie ezen aktorokkal, ezért alapvető fontosságú, hogy a CIMIC szakállomány teljes körűen ismerje mandátumukat, szerepüket, szerkezetüket, módszereiket és elveiket a hatékony együttműködés kialakítása érdekében.⁴⁶

Civil szervezetek a szövetséges fegyveres erőkkel ellentétben már több évtizede tevékenykednek Afganisztánban. A 2001. szeptember 11-ét követően meginduló katonai műveletek okozta válság kitörésekor azonban fontosabb humanitárius segélyszervezet (pl.: UNHCR, ICRC⁴⁷) a térségbe küldte munkatársait. Ennek megfelelően az ISAF-en kívül több mint száz nemzetközi segélyszervezet képviselői vannak folyamatosan jelen az országban, köztük az UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan)⁴⁸ és az UNSECOORD (UN Security Coordination)⁴⁹ munkatársai is. Mivel az újjáépítés elsősorban nem katonai, hanem civil feladat az ISAF erőknek elsősorban arra kellett törekednie, hogy a biztonságos környezet megteremtésével elősegítse az NGO-k és más szervezetek munkavégzését. Azonban az ISAF néhány kritikus területen (oktatás, egészségügy, vízellátás, infrastruktúra) CIMIC erői révén segítette az újjáépítési folyamatot. Azonban számos NGO véli úgy, hogy a katonaság és az újjáépítés, valamint a humanitárius segélyek eljuttatása közötti szoros kapcsolat aláaknázza erőfeszítéseiket.

Ezen csoportosulásoknak a NATO erőkkel együttműködve jelentős szerepük van az afganisztáni menekülthelyzet rendezésében. Közvetve olyan szakértőkkel egészíthetik ki a fegyveres erők alakulatait, akik nagymértékben elősegíthetik a kapcsolattartás és a megfelelő segélyezési, biztosítási formák kialakítását. Másrészt pedig közvetlenül is végezhetik a menekültek támogatását. Számos szakosított szervezet pl.: UNHCR, Amnesty International, Vöröskereszt stb. foglalkozik a menekültek ellátásának, hazatelepítésének és reintegrálásának szervezésével, lebonyolításával. Ezen kívül sokat tesznek a táborokban élő menekültek és hontalanok életfeltételeinek javítása érdekében is. Összefoglalva elmondható, hogy a

⁴⁵ CSATLÓS Fruzsina: A civil szervezetek és a CIMIC alakulatok tevékenységének összefonódása válságövezetekben a menekültek helyzetének kezelésében, *Hadtudományi Szemle* 2015/1. szám pp 216-230

⁴⁶ AJP-09 MC 411/1 Afganisztán CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5960/afganisztan_cimic_kezikonyve__3_kiadas_.pdf, (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)

Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5961/baghlan_tartomany_cimic_kezikonyve.pdf (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)

⁴⁷ International Committee of Red Cross, A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága

⁴⁸ Az ENSZ Segítségnyújtó Missziója Afganisztánban

⁴⁹ ENSZ Biztonsági Koordinációért felelős Szervezete

nemzetközi humanitárius és nem kormányzati szervezetek mai napig az afgán újjáépítés motorját jelentik, s jelentős eredményeket könyvelhetnek el az emberi jogok védelme, a humanitárius segítségnyújtás, valamint a menekültek és hontalanok helyzetének javítása területén.⁵⁰

A jelenlegi helyzet

Habár 2002 óta több mint 5,6 millió afgán menekült tért haza, Pakisztán még mindig 1,6 millió, Irán pedig több mint 840.000 regisztrált afgán menekültnek ad otthont. Ahogy a terrorizmus ebben a két országban is utat tört magának mindkét kormány az afgánokat okolta az erőszakért, és fokozta hazatelepítésükre irányuló erőfeszítéseit. Teherán egyenesen úgy határozott, hogy valamennyi afgánt repatriálja vagy deportálja saját hazájába. Ennek megfelelően 2007 májusában 85.000 menekültet telepítettek vissza Afganisztán déli és dél-keleti határvidékére, ahol azonban a tálibok és a koalíciós erők összecsapásai egyre kiterjedtebbé váltak. Az iráni erőfeszítésekkel párhuzamosan Pakisztán folytatta a már korábban meghozott döntés értelmében a menekülttáborok bezárását. 2009-re további négy tábort zártak be, melyek 230.000 menekültnek adtak otthont. Ezen események súlyos menekültválság kialakulásához vezettek Afganisztán területén. Hiszen a menekültek visszatéréséhez semmilyen előkészületet és támogatást nem biztosítottak a hatóságok. Mindezt súlyosbította, hogy a déli és délkeleti tartományokban felerősödő fegyveres tevékenység hátráltatta az újjáépítést, sőt újabb károkat okozott. Súlyos problémák jelentkeztek az ivóvíz-szolgáltatás, az egészségügyi ellátás, valamint az egyéb infrastrukturális elemek tekintetében is. Ráadásul a visszatérő menekülteknek nem tudtak munkát szerezni, s sokszor otthonaikat is romba dőlve vagy mások által kisajátítva találták.⁵¹

⁵⁰ AJP-09 MC 411/1 Afganisztán CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5960/afganisztan_cimic_kezikonyve__3_kiadas_.pdf, (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)

Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5961/baghlan_tartomany_cimic_kezikonyve.pdf (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)

⁵¹ www.un.org/apps/news

UNHCR Operational Information – Monthly Summary Report – January 09, UNHCR, [http://www.unhcr.org/cgi-](http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292)

[bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292](http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=49ba30292)

CIA The World Factbook Afghanistan, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>, (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)

Dánielné Vígh Krisztina: Hontalanul Afganisztánban,

http://www.honvedelem.hu/cikk/24/13817/prt_hontalanul_hetvege.html, (Letöltés ideje: 2011. 11. 26.)

Montero, David: Afghan refugee crisis brewing: The Christian Science Monitor online, <http://www.csmonitor.com/2007/0517/p07s01-wosc.html>, (Letöltés ideje: 2011. 11. 26.)

UN agreement with Pakistan allows Afghan refugees to extend their stay, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49fab9df1e.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az előzőekből kiderül, hogy a fegyveres erők és elsősorban a CIMIC alakulatok a nemzetközi szervezetekkel és a helyi hatóságokkal együttműködve rendkívül sokat tehetnek az egyes területeken – így Afganisztánban – kialakult menekültválságok kezelésében, a hontalanok és menekültek helyzetének racionalizálásában, repatriálásában.

Az afganisztáni menekültválság megoldása azonban még rendkívül távol van. Hiszen amíg az ország területén harcok folynak, addig a lakosság jelentős része kényszerül otthonának elhagyására, s válik hontalanná, vagy menekül más országok területére. Annak ellenére, hogy 2002 óta csaknem 6 millió afgán tért vissza hazájába, Afganisztán még mindig az egyik legnagyobb számú menekültet kibocsátó ország, aminek különösen súlyos következményei vannak szomszédaira, elsősorban Pakisztánra és Iránra nézve. A válságot ugyan átmenetileg enyhítette Pakisztán 2009 márciusában tett engedménye a menekülttáborok bezárásával kapcsolatban, azonban ez csupán felületi kezelésnek bizonyult, s a türelmi idő lejártával még súlyosabb katasztrófához vezethet. Ennek elkerülése érdekében, habár az ISAF művelet 2014 végén befejeződött, a NATO csapatok teljes kivonásáig a fegyveres erőknek a területen lévő civil szervezetekkel és kormányokkal együttműködve ki kellene dolgozniuk a biztonságos és zökkenőmentes repatriálás és reintegrálás tervét. Ezen terv kidolgozásának, lehetőségeinek, megvalósításának és hatékonyságának vizsgálata azonban mind-mind önálló tanulmányt igényel.

Felhasznált irodalom

- BLAHÓ András-PRANDLER Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények, AULA, Budapest, 2001.
- CSATLÓS Fruzsina: A vegyes migráció és az UNHCR 10 pontos cselekvési tervének alkalmazhatósága a líbiai menekültek esetében, Nemzetbiztonsági Szemle 2014/2., http://uni-nke.hu/uploads/media_items/csatlos-fruzsina-a-vegyes-migracio-es-az-unhcr-10-pontos-cselekvési-tervenek-alkalmazhatosaga-a-libiai-menekultek-eseteben.original.pdf, (Letöltés ideje: 2014. 12. 08.)
- CSATLÓS Fruzsina: A civil szervezetek és a CIMIC alakulatok tevékenységének összefonódása válságkövetekben a menekültek helyzetének kezelésében, Hadtudományi Szemle 2015/1. szám 216-230 pp, http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_csatlos.pdf (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- DÁNIELNÉ VÍGH Krisztina: Hontalanul Afganisztánban, http://www.honvedelem.hu/cikk/24/13817/prt_hontalanul_hetvege.html, (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)
- FRIEDMANN Viktor: A konfliktuskezelés új terei – Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói, Kül-Világ – A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, IV. évf., 2007/3-4. szám, 75-99. oldal.

- http://www.seljan.hu/fajlok/peter/Seljan_Konfliktusok.pdf, (Letöltés ideje: 2015. 02. 26.)
- MARGESSON, Rhoda: Afghan Refugees: Current Status and Future Prospects, CRS Report for Congress, 26 January 2007, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33851.pdf>, (Letöltés ideje: 2009. 02. 26.)
 - MONTERO, David: Afghan refugee crisis brewing: The Christian Science Monitor online, <http://www.csmonitor.com/2007/0517/p07s01-wosc.html>, (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)
 - PADÁNYI József: Aknahelyzet a délszláv térségben, <http://www.bjkmf.hu/tanszekek/muszaki/akna/padesz.pdf>, (Letöltés ideje: 2014. 11. 18.)
 - PADÁNYI József: A menekültek és a hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába, Hadtudomány, 2000, X. évf., 2. szám
 - SIMAI MIHÁLY (SZERK.): Az ENSZ napjainkban, Kossuth Kiadó, Budapest, 1985. 335. oldal. ISBN 963-09-2753-5
 - SUNJIC, Melita H.: A magyar menekültválság formálta az UNHCR-t – Az UNHCR cikke a Magyar ENSZ Társaság 1956-ról szóló könyvéhez, 27-37. oldal, <http://mek.oszk.hu/12900/12960/12960.pdf>, (Letöltés ideje: 2014. 11. 18.)
 - Dr. SZEMESI Sándor: A menekültek helyzete a nemzetközi, magyar és az uniós jogban –kötelező segédanyag, Debreceni Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, http://www.law.klte.hu/jati/tanszekek/nemzetkozi/tse/menekultek_helyzete2006.pdf, (Letöltés ideje: 2009. 04. 16.)
 - A menekültek védelme és az UNHCR szerepe 2007-2008, <http://www.unhcr-budapest.org/hungary/files/ProtRefbrochureHUN.pdf>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)
 - Afganisztán CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5960/afganisztan_cimic_kezikonyve__3._kiadas_.pdf, (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)
 - Asylum levels and trends in industrialized countries 2008; UNHCR, 24 March 2009, [http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/SODA-7QFL5H/\\$file/unhcr-asylumtrends-mar2009.pdf?openelement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/SODA-7QFL5H/$file/unhcr-asylumtrends-mar2009.pdf?openelement), (Letöltés ideje: 2015. 04. 16.)
 - Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, Budapest, 2006. augusztus, http://www.honvedelem.hu/files/9/5961/baghlan_tartomany_cimic_kezikonyve.pdf, (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)

- CIA The World Factbook Afghanistan, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>, (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)
- Displacement The New 21st Century Challenge, UNHR Global Trends Report in 2012, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=51bacb0f9&query=global%20trends> (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)
- 1948. évi Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1948. december 10., <http://www.amnesty.hu/ejeny.pdf>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- 1951. évi genfi egyezmény a menekültek helyzetéről, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/prsr/prsr.html>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- 1954. évi new yorki egyezmény a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló Egyezmény, <http://www.parlament.hu/irom36/4804/4804.htm>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- 1967. évi kiegészítő jegyzőkönyv a menekültek helyzetéről szóló 1951. évi genfi egyezményhez, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/prsr/prsr.html>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- 1984. évi Cartagenai Nyilatkozat, <http://www.unhcr-centraleurope.org/pdf/resources/legal-documents/international-refugee-law/1984-cartagena-declaration-on-refugees.html>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 01.)
- <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/hng.htm>, (Letöltés ideje: 2014. 12. 16.)
- UNHCR Afghan Refugee Statistics, February 2005, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=421316072>, (Letöltés ideje: 2009. 03. 12.)
- UNHCR Operational Information – Monthly Summary Report – January 09, UNHCR, <http://www.unhcr.org/49ba30292.pdf>, (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)
- UN agreement with Pakistan allows Afghan refugees to extend their stay, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49fab9df1e.html>, (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)
- Military Decision on MC 411/1 –NATO Military Policy on Civil-Military Co-operation (A NATO Katonai Bizottságának 411/1. határozata a civil-katonai együttműködéssel kapcsolatos politikai irányelvekről); North Atlantic Military Committee Secretary General, North Atlantic Treaty Organization; 18 January 2002., <http://www.nato.int/ims/docu/mc411-1-e.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)
- NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine AJP-9 (A NATO civil-katonai együttműködési doktrínája). 2003, <http://www.nato.int/ims/docu/ajp-9.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 11. 26.)

- Nemzetközi védelemre szorulva, http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/kitamogatunk/menedekkerok.html?searched=afganiszt%C3%A1n&advsearch=alwords&highlight=ajaxSearch_highlight+ajaxSearch_highlight1, (Letöltés ideje: 2014. 11. 23.)
- Solutions Strategy for Afghan Refugees, Regional Overview 2014, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=542522922&query=afghanistan> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)
- World at War, UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014, <http://unhcr.org/556725e69.html> (Letöltés ideje 2015. 06. 16.)
- A Year of Crisis, Global Trends Forced Displacement in 2011, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=4fd6f87f9&query=global%20trends> (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)
- 60 years and still counting, Global Trends Forced Displacement in 2010, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=4dfa11499&query=global%20trends> (Letöltés ideje: 2015. 03. 12.)
- Thomas Linde: Mixed Migration – A Humanitarian Counterpoint, Oxford Journals, Refugee Survey Quarterly, Volume 30, Issue 1, pp. 89-99. <http://rsq.oxfordjournals.org/content/30/1/89.abstract> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

AZ EURÓPAI UNIÓ MALI KIKÉPZŐ MŰVELETE ÉS A MAGYAR RÉSZVÉTEL TAPASZTALATAI

A misszió háttere

Az EUTM Mali létrehozásának szükségessége a 2012-ben, Maliban lezajlott események során vált világossá. Az ország északi területein márciusban az MNLA¹, egy főleg tuaregekből álló csoport, valamint több iszlamista csoport térnyerése adott okot az aggodalomra, a déli országrészben pedig a kormány és a haderő tehetetlensége váltott ki elégedetlenséget. Az északon függetlenségi törekvésekkel előrenyomuló szövetségben az év folyamán azonban előtérbe kerültek a radikális iszlamista nézetek, majd az ezeket képviselő csoportok, az Ansar Dine, az AQIM² és a MUJAO³ átvették a felkelés irányítását.⁴ Ez, valamint a déli országrészben március 22-én végrehajtott katonai puccs indította el azt a nemzetközi gépezetet, amely rácsatlakozva a francia beavatkozásra, szükségesnek találta és létrehozta az országban az EU és AU, majd ENSZ missziókat.⁵ Az EU ennek megfelelően, a 2012 októberében tartott tanácskozásán számításba vette egy kiképző misszió megindítását a nyugat-afrikai országban. A működés jogi feltételeit a 2012. decemberi meghívólevél és a 2085-ös ENSZ BT határozat teremtette meg.⁶ Az EU és Mali között 2013. április 4-én született megállapodás a felállítandó misszió feladatrendszeréről.⁷

Az EUTM Mali eredetileg 15 hónapos mandátummal rendelkezett, melyet további 24 hónappal egészítettek ki 2014. április 15-én, a misszió korábbi és jelenlegi parancsnokainak javaslatára, így 2016 májusáig maradnak az EU kiképzői az országban.⁸

¹ National Movement for the Liberation of the Azawad-Mouvement National pour la Libération de l'Azawad

² al-Qaeda in the Islamic Maghreb

³ Movement for Oneness and Jihad in West Africa

⁴ BESENYŐ János: War at the background of Europe: The crisis of Mali – AARMS, Volume 12, Issue 2, 2013, pp. 247-271.

⁵ MARSAI Viktor: Külföldi katonai beavatkozás Maliban-Az Operation Serval és háttere. http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf. p. 4. (Letöltés ideje: 2013. 05. 21.)

⁶ NYULÁSZ Viktória: A mali válság kezelésének nemzetközi dimenziója. XIV. Euroatlanti Nyári Egyetem, előadás, Szolnok, 2013. július 31.

⁷ Agreement between the European Union and the Republic of Mali on the status in the Republic of Mali of the European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:106:0002:0006:EN:PDF>. (Letöltés ideje: 2013. 10. 17.)

⁸ EU training mission in Mali extended. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142237.pdf. (Letöltés ideje: 2014. 07. 05.)

A misszió célkitűzései: helyreállítani az alkotmányos és demokratikus rendet, a parlament által elfogadott menetrend alkalmazásával, segíteni a mali hatóságok hatalomgyakorlását az egész ország területén, valamint semlegesíteni a szervezett bűnözést és a terrorfenyegetettséget.⁹ „A misszió egyik kiemelt feladata a helyi haderő képességeinek fejlesztése, kiképzése és szakértői tanácsadás.”¹⁰ Az EUTM Mali nem végez harctevékenységet.

Az EU eredetileg 4 zászlóalj harccsoport kiképzését tűzte ki célul, 10 hetes kiképzési ciklusokkal, de ez a szám később 8-ra módosult, valamint a kiképző csoportok javaslatára a kiképzési ciklusok idejének felülvizsgálata is megtörtént.

A misszióban 28 ország katonái vesznek részt, amelyből 23 EU tagállam. Az EUTM Mali létszáma 580 fő, melyből mintegy 200 fő csak a kiképzéssel foglalkozik. Ez az állomány Koulikoroban települt, míg a parancsnokság Mali fővárosában, Bamakóban található.¹¹

A misszió költségvetése az új, 24 hónapos mandátumra 28 millió Euró.

Az EUTM Mali első mandátuma

A misszió 2013 áprilisában érte el teljes létszámát. Elsőként a kiképzők kaptak oktatást a már műveleti területen lévő francia Operation Serval szakembereitől. Csak ezután kezdődhetett meg az első zászlóalj háromhetes alapkiképzése a már említett koulikoroi bázison. A kiképzés a francia módszer szerint épül fel, miszerint négy nap elméleti, valamint egy nap gyakorlati foglalkozás kerül végrehajtásra egy kiképzési héten. A fennmaradó kettő napot a zászlóalj saját tervei szerint használhatja fel.¹² Az alapkiképzést egy négyhetes, a speciális képzéseket is magába foglaló kiképzési ciklus követi. Ennek során a zászlóalj állománya folytatja az általános felkészülést, valamint ezzel párhuzamosan a szakfeladatok ellátására kijelölt állomány elkülönítésre kerül, és megkezdődik számukra a speciális felkészítés. A specializációk a következők: mesterlövész, műszaki/EOD¹³, TACP¹⁴, INTEL¹⁵, tüzér, logisztikus, különleges műveleti. A szakfelkészítések után a katonák a felkészítés utolsó három hetére visszaintegrálódnak eredeti alegységükbe, hogy végrehajthassák a század és zászlóalj összekovácsolását.¹⁶

A kiképzési rendszer azonban az első zászlóaljharccsoport felkészítésének tanulságai szerint módosításokra szorult. A megszerzett tapasztalatokat az EUTM

⁹ EU Training Mission in Mali. http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf. (Letöltés ideje: 2015. 01. 24.)

¹⁰ Dr. MURINKÓ Attila mk. alezredes: Altisztek nemzetközi katonai missziókban, in: Honvéd Altiszti Folyóirat, 2013/3. ISSN 1586-2917

¹¹ A résztvevő országok: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, az Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Írország, Hollandia, Lettország, Litvánia, Luxembourg, Magyarország, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Szlovénia, Spanyolország és Svédország, Grúzia, Moldova, Montenegró, Szerbia, Svájc. EU Training Mission in Mali. http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf. (Letöltés ideje: 2015. január 24.)

¹² Interjú Zámori Richárd főhadnaggyal, az EUTM Mali magyar mesterlövész kiképző csoport parancsnokával. Debrecen, 2013. október 25.

¹³ explosive ordnance disposal

¹⁴ tactical air control patrol

¹⁵ intelligence

¹⁶ BESENYŐ, János: Magyar műveleti tapasztalatok Maliban. in Honvédségi Szemle, 2014/2. HU ISSN: 2060-1506 ps. 78-92. p.84.

Mali a harmadik zászlóaljharccsoport felkészítési rendszerébe építette be. Az altisztek és a tisztek képzettségének hiányosságait egy háromhetes, főleg gyakorlati foglalkozásokon alapuló elő-felkészítéssel kívánta orvosolni. Ebben az időszakban tereptan, IED¹⁷, harcászati elsősegély, valamint biztonságos fegyverhasználat foglalkozások kerültek végrehajtásra.¹⁸ A kiképzési rendszer azonban nem csak ezzel bővült az első zászlóalj június 21-i kibocsátóját követően, hiszen az EUTM csak a második, Elou zászlóalj felkészítésének kezdetére rendelkezett a TACP oktatásához szükséges felszereléssel.¹⁹

Az első két zászlóalj kiképzési ciklusát követően került sor az EUTM Mali állományának első váltására, így a harmadik, Sigui zászlóaljat októberben már egy új kiképzőgárda fogadta.²⁰

A negyedik zászlóaljharccsoport, a Balanzan elő-felkészítése 2013 decemberének végén kezdődött meg, amikor útjára indult a TTT (Train the Trainers) program is. A TTT a mali kiképzők felkészítésére jött létre, mely során megtanulják az európai módszereket, azok alkalmazását.²¹

Az első négy mali zászlóalj harccsoport kiképzése, azaz az eredetileg vállalt feladat tehát 2014 márciusában ért véget a Balanzan zászlóalj harccsoport kiképzésének befejeztével.²² A misszió vezetése azonban már javaslatot tett a mandátum meghosszabbítására, amely sikerrel is járt.

A hosszabbítás után

A mandátum meghosszabbítására elsősorban azért volt szükség, mert a kiképzők tapasztalatai szerint a tízhetes kiképzési ciklusok nem bizonyultak elégségesnek a zászlóaljak felkészítése során, és a Waraba zászlóalj második kiképzési ciklusáról már januárban folytak a tárgyalások az EUTM Mali kívánságára.²³ A zászlóalj kiegészítő képzésre tért vissza április első hetében Koulikoroba, valamint lövész alegységei Katiba, mintegy hét hónapos északi feladatellátás után. A képzés során a zászlóalj főleg gyakorlati foglalkozásokat hajtott végre, mint például az éleslövészet.²⁴ Május másodikán véget ért a Waraba zászlóalj kiegészítő tréningje.²⁵

A kiegészítő képzések mellett azonban fontos szerepet kapott a TTT program is. Az EUTM ezzel kívánja szavatolni a mali haderő önállóvá válását. Az első

¹⁷ Improvised explosive device

¹⁸ L'entraînement continue au camp de Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201312>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 04.)

¹⁹ Mieux connaître la mission : la formation «TACP» . <http://www.eutmmali.eu/?m=201308>. (Letöltés ideje: 2013. 10. 18.)

²⁰ Formation spécialisée au camp d'entraînement de Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201310>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 04.)

²¹ L'entraînement continue au camp de Koulikoro.

²² Cérémonie de fin de formation du GTIA Balanzan. <http://www.eutmmali.eu/?m=201403>. (Letöltés ideje: 2015. 01. 24.)

²³ WARABA de retour à EUTM-MALI. <http://www.eutmmali.eu/?m=201401>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 4.)

²⁴ Début des activités d'entraînement complémentaires pour Waraba. <http://www.eutmmali.eu/?m=201404>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

²⁵ Entraînement: cérémonie de clôture de la formation complémentaire de Waraba 2. <http://www.eutmmali.eu/?m=201405>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

tanfolyam március 27-én ért véget, és résztvevői szerves részét képezték a Balanzan zászlóalj kiképzői állományának.²⁶

Április elsején parancsnokváltás történt az EUTM Mali élén. Bruno Guibert tábornok helyét Marc Rudkiewicz tábornok vette át.²⁷

Márciusban kezdődött meg a 26. Műszaki Zászlóalj számára a Harcszerű Vízi Átkelés kiképzés, melyen a zászlóalj megtanulhatta a pontonhíd felállítását harcszerű körülmények között. A képzésnek 2014. június 13-án lett vége. A mali haderő így egy újabb, harcászati akadály leküzdésére alkalmas képességgel gazdagodott.²⁸

Június 16-án megkezdődött az ötödik zászlóalj harccsoport kiképzése a koulikoroi bázison. Az alegységet az északi-balti kiképzőcsoport oktatta. A kiképzések során egyre nagyobb figyelmet szenteltek a nemzetközi humanitárius jog oktatásának, valamint annak, hogy a katonák viselkedése az általuk éppen átvizsgált személyhez alkalmazkodjon (életkor, nem).²⁹ A Debo zászlóalj kiképzése augusztus 20-án ért véget, a kibocsájtó ünnepségre 22-én került sor.³⁰

A második TTT tanfolyamra augusztusban került sor, melyen 21 mali altiszt és tiszt vett részt. A kéthetes tanfolyam 2014. augusztus 29-én fejeződött be.³¹

Szeptember elején indult újjára a 11 hetet felölelő CCC (Coy Commanders Course) program, amely egy századparancsnoki tanfolyam. Az EUTM kiképzői mellett a TTT programban részt vett 8 kiképző is foglalkozik az oktatással. A tanfolyamon résztvevő 18 fő közül hatan pedig a 2014. november végére felállított hatodik zászlóaljharccsoport parancsnokai.³²

Szeptember 29-én kezdődött az Elou zászlóalj egy hónapos kiegészítő kiképzése Sikassoban, ahová kilenc hónapos északi feladatellátás után tértek vissza. Ez a képzés négy kulcsfeladatra fókuszált: felderítés, tevékenység blokkolása, terület-ellenőrzés és elszigetelt fenyegetés semlegesítése.³³ Emellett az zászlóalj műszaki alegysége is külön kiképzést kapott a hagyományos fegyverek mellett az IED elleni tevékenységről.³⁴

Október 24-én sor került az újabb parancsnoki átadás-átvételre, mely során Marc Rudkiewicz francia tábornok adta át feladatait Alfonso García-Vaquero spanyol tábornoknak.³⁵

²⁶ Cérémonie de fin de formation „Train the trainers” (TTT).

<http://www.eutmmali.eu/?m=201404>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

²⁷ Transfert d'autorité de la Mission Européenne d'Entraînement au Mali.

<http://www.eutmmali.eu/?m=201404>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

²⁸ Cérémonie de fin de formation au franchissement. <http://www.eutmmali.eu/?m=201406>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

²⁹ Instruction par spécialité à Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201407>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³⁰ Remise des brevets au GTIA DEBO. <http://www.eutmmali.eu/?m=201408>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³¹ Stage pour les formateurs maliens. <http://www.eutmmali.eu/?m=201409>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³² Cours des futurs commandants d'unité (CFCU). <http://www.eutmmali.eu/?m=201409>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³³ Formation complémentaire du GTIA ELOU. <http://www.eutmmali.eu/?m=201410>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³⁴ Formation complémentaire des sapeurs du GTIA ELOU à Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201410>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³⁵ Transfert d'autorité de la Mission Européenne d'Entraînement au Mali. <http://www.eutmmali.eu/?m=201410>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

November 13-án ért véget a 11 hetes CCC kiképzés Koulikoroban, mely során a kiképzendők az alegységvezetéssel kapcsolatos ismereteket sajátíthatták el.³⁶

Az Elou zászlóalj kiegészítő képzése utáni kibocsátó ünnepségre november 14-én került sor Sikassoban. A korábban említett négy fő feladat mellett a kiképzés célja volt az alegység kohéziójának fejlesztése is.³⁷

December 8-án kezdődött meg a 6. zászlóaljharccsoport felkészítése. A kiképzésen a CCC, valamint TTT programokban részt vett tisztek, altisztek megjelenése visszajelzés az instruktorok számára a programok sikerességéről.³⁸ December 20-án, Bamakóban került sor a logisztikai támogatás megreformálását célzó szemináriumra az EUTM Mali J4 szervezésében.³⁹

2015. január 16-án már folyt a hatodik zászlóaljharccsoport kiképzése.⁴⁰ A 10 hetes ciklus végéhez közeledve kapta meg a zászlóaljharccsoport a továbbiakban viselendő nevét. A hatodik zászlóalj Al Farouk, Timbuktu védelmező dzsinnje után lett elnevezve.⁴¹ A február végén befejeződő kiképzési ciklus után a Sigui zászlóaljat várják vissza az egy hónapos kiegészítő tréningre.

A magyar részvétel

Magyarország azzal a szándékkal kezdett neki a misszió felállításáról szóló tárgyalásoknak, hogy katonákat fog Maliba küldeni. 2013. február 13-án Dublinban véglegesítették a számokat, mely szerint hazánk 15 főben maximalizálta a misszióba delegált kontingens létszámát.

Az első magyar kontingens felkészülése februárban kezdődött meg. A kiképző csoport oktatást kapott a műveleti területről, a mesterlövész kiképzésről, illetve franciaórákon is részt kellett venniük. Maliban a kiképzési tevékenységet tolmácsok segítségével hajtotta végre a magyar kiképzőgárda, ami nem volt példanélküli az EUTM különböző kiképzéseiben. A többi résztvevő országnak is akadtak problémái ugyanis Mali hivatalos nyelvével.⁴² A nem katonai tolmácsok miatt az első kiképzési ciklus alatt ez a módszer meglehetősen lassúnak és nehézkesnek bizonyult, de a későbbiekben simábbá vált az együttműködés.⁴³

³⁶ Cérémonie de fin de formation du Cours des futurs commandants d'unité.
<http://www.eutmmali.eu/?m=201411>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³⁷ Cérémonie de clôture du réentraînement du GTIA ELOU.
<http://www.eutmmali.eu/?m=201411>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³⁸ GTIA 6 – IMPLICATION TOTALE. <http://www.eutmmali.eu/?m=201412>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

³⁹ Le séminaire qui traite de la réforme du soutien logistique.
<http://www.eutmmali.eu/?m=201412>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

⁴⁰ Deutsche Pioniere zeigen malischen Vorgesetzten zukünftige Fähigkeiten Ihrer Truppen.
http://www.einsatz.bundeswehr.de/portal/a/einsatzbw/!ut/p/c4/LYtRC4JAEIT_0a1XgdSb4kPRWwllL7F6iyydd3KuCdKP7w6cgYGZj4EXRDv8co_C3qGFJzQdn9pFtYuhN7GbUNZY8SMzWbtNJCvBI50Nqc47kpRCTjhmH1B8UKMPYhOZQ4hEsYEm01Wp80O2SF-097q4nfv5rrqUNxiHofgDzN6iRg!!/. (Letöltés ideje: 2015. 01. 24.)

⁴¹ GTIA "Al Farouk". <http://www.eutmmali.eu/?m=201501>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

⁴² BESENYŐ János: Az Európai Unió kiképző művelete Maliban és a magyar szerepvállalás. in Honvédségi Szemle, 2013/5. HU ISSN: 2060-1506 ps. 68-76. p. 74.

⁴³ Interjú Zámberi Richárd főhadnaggyal, az EUTM Mali magyar mesterlövész kiképző csoport parancsnokával.

Az első magyar kontingens tehát 2013. február 27-én kezdte meg az átcsoportosítást Bamakóba egy összekötő tiszt megérkezésével, akit egy 3 fős egészségügyi csoport követett március 18-án, végül, április 13-án a 6 fős mesterlövész kiképző csoport is megérkezett a koulikoroi bázisra.⁴⁴

A magyar kiképző csoport lekéste ugyan a Waraba zászlóalj alap kiképzését, de időben meg tudta kezdeni a zászlóalj mesterlövészeinek kiképzését. Ez zászlóaljanként 27 fő. Az első zászlóalj tekintetében nem tudták kiválasztani a legjobb lövőket, hiszen csak az alapkiképzés végeztével érkeztek ki a műveleti területre, de az Elou zászlóaljból már ők válogatták ki a speciális képzésre legalkalmasabb jelölteket. Az első magyar kontingens 2013. szeptember 16-án hagyta el a műveleti területet.⁴⁵

A magyar csoport után portugálok vették át a kiképzést a következő két zászlóalj tekintetében, és hosszú ideig nem volt szó egy második magyar kontingens kiutaztatásáról.

Magyarország a misszió mandátumának meghosszabbítása előtt döntött egy második kontingens delegálásáról, akik felkészítése 2014. április 1-jén kezdődött meg, az EU misszió meghosszabbításáról szóló döntés előtt. Május 15-én Magyarország bejelentette, hogy 2016. május 18-ig, az új mandátum végéig fog katonákat küldeni Maliba.⁴⁶

A második kontingensbe tervezett hat kiképző részére a kiképzés kettő hét általános kiképzéssel kezdődött, foglalkozásokkal a műveleti területről, humanitárius jogról, de a jelentkezők nem kaptak franciaórát, mert a nyelv már nem volt kötelező a beosztások betöltéséhez. Az általános felkészítés után egy szakosított mesterlövész-kiképző felkészítés következett, és az első kontingens tapasztalat-átadása. A felkészülés május 5-én fejeződött be, és május 10-én egy csupán négyfős kiképzőgárda indult Maliba. Itt kettő fő portugállal egészült ki a csoport. A magyar kontingens 2014 novemberében jött haza. A harmadik váltás felkészítése áprilisban kezdődött meg. A novemberi kibocsátó ünnepségen már csak kettő Maliba induló magyar katonát búcsúztattak, akik négy portugállal kiegészülve kezdték meg kiképzői tevékenységüket a nyugat-afrikai országban. Ez a csoport is ugyanazt a tevékenységet hajtja végre, amit az első váltás, kiegészülve a kiképzendő állomány nyomon követésével és amennyiben szükséges, a századparancsnokok mentorálásával. A magyar-portugál nemzetközi mesterlövész kiképző csoport tagjai felváltva tartanak foglalkozásokat a kiképzendő állománynak.⁴⁷

A csoport a februárban fejezte be a hatodik zászlóalj kiképzését, amelyet a Sigui zászlóalj kiegészítő képzése követett. A felkészítésre a koulikoroi bázison

⁴⁴ Megkezdik szolgálatukat a magyar katonák Maliban.
<http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/vedelempolitikaert-es-tervezesert-felelos-helyettes-allamtitkarsag/hirek/megkezdik-szolgalatukat-a-magyar-katonak-maliban>. (Letöltés ideje: 2013. 09. 08.)

⁴⁵ Interjú Zámboi Richárd főhadnaggyal, az EUTM Mali magyar mesterlövész kiképző csoport parancsnokával.

⁴⁶ Még két évig maradhatnak a magyar katonák Maliban. (Hungarian soldiers could stay in Mali for two more years.)
http://hvg.hu/vilag/20140515_Meg_ket_evig_maradhatnak_a_magyar_katonak. (Letöltés ideje: 2014. 07. 06.)

⁴⁷ Interjú az EUTM Mali harmadik magyar mesterlövész kiképző csoport egy tagjával. Tata, 2014. július 06.

került sor. A csoport 2015 májusában érkezett haza. Jelenleg kétfős magyar kiképzőcsoport teljesít szolgálatot Maliban.

Összegzés

Az EU alapvetően az iszlamista fenyegetés miatt érezte szükségét egy misszió létesítésének a nyugat-afrikai országban. Az EUTM Mali megindítása után azonban más, a térségben eszkalálódott konfliktussal is szembe kellett nézni az Európai Uniónak, emellett figyelembe kellett vennie a Mali helyzet alakulását is. Az EUTM Mali mandátumának meghosszabbítását célzó tábornoki kérések tehát nehéz helyzetben találták a szövetséget.

Az EU kiképző missziója Maliban mégis meghosszabbításra került, és az eredetileg tervezett, első mandátumban vállalt feladatait is időben teljesítette az EUTM Mali. Az eredeti mandátumban foglaltak mellett azonban a kiképző misszió igen nagy figyelmet szentel annak, hogy a mali haderő a későbbiekben önállóan tudjon működni, ezért a misszió folyamatosan változik, alakul a kiképzendők igényeihez igazodva. Az első ilyen lépés a zászlóaljok kiegészítő tréningre való visszahívása volt, de az önállósodást segíti elő a TTT és a CCC program is, amely a kiképzők, illetve a parancsnokok kiképzését segítik elő. De változott a zászlóaljok kiképzésének módja is. Az alapkiképzést megelőzően a tisztek számára tartanak egy összevonást, amely lehetővé teszi képzettségi szintjük felmérését és fejlesztését, hogy mire az állomány beérkezik, már ne kelljen a parancsnoki állományt kiemelve tartani a felkészítéseket, hanem egy összeszokott, összekovácsolódott alegység kerüljön ki a tisztes kiképzési ciklus végén az EUTM Mali kiképzőinek keze alól.

Az EUTM Mali mellett az országban még mindig jelenlévő francia, Operation Servalból Operation Barkhanná alakult műveletben is részt vesz a mali haderő, és ezen követelményeknek is meg kell felelniük.

Magyarország, habár a kezdetektől fogva támogatta a misszió létrehozását, és immár három kontingenssel is képviseltette magát az EUTM Maliban, az általa kiküldött katonák létszáma folyamatosan csökkent. Ez a részvétel elegendő arra, hogy az Európai Unió felé megmutathassuk elköteleződésünket, továbbá figyelembe kell venni azt is, hogy az időközben a Közép-afrikai Köztársaságban megindult EU misszióban is szerepet vállaltunk. Mindazonáltal Magyarországnak figyelembe kell venni azt az 1000 fős ambíciószintet, amelyet maga elé állított. Ennyi katonát szeretne ugyanis hazánk egyszerre hadműveleti területen tudni. Ez a létszám az afganisztáni kivonulással csak nehezen tartható, így Afrika része lehet a lehetőségek keresésének, habár Magyarország a következő években még valószínűleg nem fog nagyobb katonai kontingenssel megjelenni a fekete kontinensen, eddig inkább a Balkánon látva a megoldást.

Felhasznált irodalom:

Tanulmányok, könyvek:

- BESENYŐ János: Magyar műveleti tapasztalatok Maliban. in Honvédségi Szemle, 2014/2. pp. 78-92.
- BESENYŐ János: Az Európai Unió kiképző művelete Maliban és a magyar szerepvállalás. in Honvédségi Szemle, 2013/5. pp. 68-76.
- BESENYŐ János: War at the background of Europe: The crisis of Mali – AARMS, Volume 12, Issue 2, 2013, pp. 247-271.
- MARSAI Viktor: Külföldi katonai beavatkozás Maliban-Az Operation Serval és háttere, http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf. (Letöltés ideje: 2013. 05. 21.)

Sajtóforrások, internetes források:

- Agreement between the European Union and the Republic of Mali on the status in the Republic of Mali of the European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:106:0002:0006:EN:PDF>. (Letöltés ideje: 2013. 10. 17.)
- Cérémonie de clôture du réentrainement du GTIA ELOU. <http://www.eutmmali.eu/?m=201411>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Cérémonie de fin de formation «Train the trainers» (TTT). <http://www.eutmmali.eu/?m=201404>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Cérémonie de fin de formation au franchissement. <http://www.eutmmali.eu/?m=201406>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Cérémonie de fin de formation du Cours des futurs commandants d'unité. <http://www.eutmmali.eu/?m=201411>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Cérémonie de fin de formation du GTIA Balanzan. <http://www.eutmmali.eu/?m=201403>. (Letöltés ideje: 2015. 01. 24.)
- Cours des futurs commandants d'unité (CFCU). <http://www.eutmmali.eu/?m=201409>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Début des activités d'entraînement complémentaires pour Waraba. <http://www.eutmmali.eu/?m=201404>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Deutsche Pioniere zeigen malischen Vorgesetzten zukünftige Fähigkeiten Ihrer Truppen. http://www.einsatz.bundeswehr.de/portal/a/einsatzbw/!ut/p/c4/LYtRC4JAEIT_0a1XgdSb4kPRWwllL7F6iyydd3KuCdKP7w6cgYGZj4EXRDv8co_C3qGFJzQdn9pFtYuhN7GbUNZY8SMzWbtNJCvBI50Nqc47kpRCTjhmH1B8UKMPYhOZQ4hEsYEm01Wp80O2Sf-O97q4nfvf5rrqUNxiHofgDzN6iRg!!/. (Letöltés ideje: 2015. 01. 24.)

- Dr. MURINKÓ Attila mk. alezredes: Altisztek nemzetközi katonai missziókban, in: Honvéd Altiszti Folyóirat, 2013/3. ISSN 1586-2917
- Entraînement : cérémonie de clôture de la formation complémentaire de Waraba 2. <http://www.eutmmali.eu/?m=201405>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- EU Training Mission in Mali. http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf. (Letöltés ideje: 2015. 01. 24.)
- EU training mission in Mali extended. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142237.pdf. (Letöltés ideje: 2014. 07. 05.)
- Formation complémentaire des sapeurs du GTIA ELOU à Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201410>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Formation complémentaire du GTIA ELOU. <http://www.eutmmali.eu/?m=201410>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Formation spécialisée au camp d'entraînement de Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201310>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 04.)
- GTIA “Al Farouk”. <http://www.eutmmali.eu/?m=201501>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- GTIA 6 – IMPLICATION TOTALE. <http://www.eutmmali.eu/?m=201412>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Instruction par spécialité à Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201407>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- L'entraînement continue au camp de Koulikoro. <http://www.eutmmali.eu/?m=201312>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 04.)
- Le séminaire qui traite de la réforme du soutien logistique. <http://www.eutmmali.eu/?m=201412>, (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Még két évig maradhatnak a magyar katonák Maliban. (Hungarian soldiers could stay in Mali for two more years.) http://hvg.hu/vilag/20140515_Meg_ket_evig_maradhatnak_a_magyar_katonak (Letöltés ideje: 2014. 07. 06.)
- Megkezdik szolgálatukat a magyar katonák Maliban. <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/vedelempolitikaert-es-tervezesert-felelos-helyettes-allamtitkarsag/hirek/megkezdik-szolgalatukat-a-magyar-katonak-maliban> (Letöltés ideje: 2013. 09. 08.)
- Mieux connaître la mission : la formation «TACP» . <http://www.eutmmali.eu/?m=201308>. (Letöltés ideje: 2013. 10. 18.)
- Remise des brevets au GTIA DEBO. <http://www.eutmmali.eu/?m=201408>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Stage pour les formateurs maliens. <http://www.eutmmali.eu/?m=201409>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)

- Transfert d'autorité de la Mission Européenne d'Entraînement au Mali. <http://www.eutmmali.eu/?m=201404>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- Transfert d'autorité de la Mission Européenne d'Entraînement au Mali. <http://www.eutmmali.eu/?m=201410>. (Letöltés ideje: 2015. 02. 01.)
- WARABA de retour à EUTM-MALI. <http://www.eutmmali.eu/?m=201401>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 04.)

Előadások, interjúk

- Interjú Zámboi Richárd főhadnaggyal, az EUTM Mali magyar mesterlövész kiképző csoport parancsnokával. Debrecen, 2013. október 25.
- Interjú az EUTM Mali harmadik magyar mesterlövész kiképző csoport egy tagjával. Tata, 2014. július 06.
- NYULÁSZ Viktória: A mali válság kezelésének nemzetközi dimenziója. XIV. Euroatlanti Nyári Egyetem, előadás, Szolnok, 2013. július 31.

GULYÁS ATTILA

KÍNA INFORMATIKAI HADVISELÉSÉRŐL

Kína a legfejlettebb és legbegyakorlottabb internetes hadviselő fél az Ázsiai térségben. Az ország 1997-től számos hadgyakorlatot tartott, amelyeknek az volt a célja, hogy eljárásokat dolgozzanak ki arra vonatkozóan, hogyan lehet kémprogramokat, károkozó, valamint destruktív programokat bejuttatni az Egyesült Államok, illetve a nyugati országok polgári, vagy katonai informatikai rendszereibe. A gyakorlatok megkezdésével egy időben a fenti cél elérése egy 100 főből álló egység felállítását rendelte el a Központi Katonai Tanács. Néhány évvel később, 2000-ben létrehozásra került egy informatikai hadviselő egység azzal a céllal, hogy a harcot számítógépes hálózatokon keresztül vívja meg úgy, hogy manipulálja az ellenség informatikai rendszereit így megbénítva a logisztikai és vezetési, irányítási rendszereit.

A Kínai Népi Felszabadítási Hadsereg 2000. július 10-én bejelentette, hogy a vezérkar közvetlen alárendeltségében létrehozott egy Információ Védelmi Bázis elnevezésű szervezetet, feltehetően az informatikai védelmi műveletek szervezésére és koordinálására. Sajnos a konkrét működéséről nem állnak rendelkezésre pontos adatok.

Kína kiberbiztonsági stratégiája

Kínára nem jellemző a nyíltság, ezért a nyílt forrásból hozzáférhető információk köre eléggé szűkös. Amy Chang a „Center for a New American Security” nevű intézet munkatársa a nyílt forrásból elérhető információk alapján 2014 decemberében elkészített, ide vonatkozó tanulmánya szerint Kína kiberbiztonsági stratégiája három fő területet jelöl meg: a gazdaságát, a politikait és a katonait. Ezek alapján az alábbi célokat jelölik meg részleteiben:

- fenntartani a gazdasági fejlődést és stabilitást, amely magában foglalja a gazdasági (üzleti) hírszerzést az USA és a többi fejlett Nyugat-Európai állam ellen,
- az információáramlás ellenőrzésével elősegíteni kommunista párt hatalmának fenntartását és a másként gondolkodók felderítését,
- számítógépes hálózati műveletek azokkal az államokkal szemben, amelyek közreműködnek Kína lejáratásában, esetleges Kínát érintő nemzetközi vitákban ellentétes érdekeket képviselnek,
- informatizált környezetben végrehajtandó katonai műveletekre történő felkészülés, és ezekre forгатókönyvek kidolgozása, kutatás-fejlesztés, a szükséges állomány és technikai háttér felkészítése és biztosítása,
- az előrelátható ellenség tanulmányozása, katonai infrastruktúrájának, lehetséges céljainak, motivációjának, korlátainak megismerése,
- az egyeduralom biztosítása az Internet országhatáron belüli kontrolljához.

Kínai Számítógépes Hálózati Műveletek stratégiája

A Kínai hadsereg folyamatosan fejleszti a számítógépes hálózati műveletek¹ végrehajtásának képességét, hogy azok összhangban legyenek a hagyományos hadászati elvekkel. A hadsereg nem hozta nyilvánosságra a számítógépes hálózati műveletek alkalmazási elveit, de ezekre részben lehet következtetni a már korábban említett Integrált Hálózati és Elektronikai Hadviselési stratégiából, amely útmutatást ad a hálózati hadviselési eszközök és az elektronikai harceszközök együttes alkalmazására az ellenség információs rendszerei ellen a konfliktus korai fázisában.

A Kínai Informatikai Hadviselési stratégia összhangban van a „Helyi háborúk megvívása informatikai környezetben” elnevezésű doktrínával, amelynek célja a hálózatalapú műveletirányítás földön, vízen, levegőben, és az űrben a teljes elektromágneses spektrumban. A kínai hadvezetés a tömeghadseregről áthelyezte a hangsúlyt a gépesített, jól felszerelt C4ISR² technológián alapuló haderőre.

A katonai stratégiájuk kulcseleme az ellenség információs rendszerei feletti kontroll és az információs egyeduralom megszerzése, továbbá az egyik küszöbfeltétele hadászati és hadműveleti szinten a szárazföldi, tengeri, és légi fölény megszerzésének. A hadászati és hadműveleti doktrínák legfontosabb pusztítandó célokként az ellenség C4ISR rendszereit jelölik meg.

A hadsereg felismerte az űreszközök fontosságát az információs egyeduralom kivívásában és szakértők ezeket az eszközöket az információs hadviselés részének tekintik. A hadsereg keresi a világűr műveleti célú felhasználásának lehetőségeit és ezeket a műveleteket az összhaderőnemi műveletek részének tekinti. Ezzel párhuzamosan az ellenséges űreszközök bénítását, megsemmisítését a győzelem egyik küszöbfeltételének tekintik. A kínai haderő intenzíven fejleszti űrfegyverzetét, amelyek nem annyira elektronikai harceszközök, mint inkább információs hadviselési eszközök. Kína rendelkezik műholdak elleni eszközökkel, amelyek nagysebességű lövedékekkel, vagy robbanófejekkel pusztítják az ellenséges műholdakat. Az ország 2007 januárjában sikeresen tesztelte egyik eszközét az egyik űzemen kívül helyezett meteorológiai műholdján. Kínai tudósok különböző irányított energiájú fegyverek kifejlesztésén dolgoznak. (lézer, vagy nagy erejű mikrohullám, nukleáris energia által generált elektromágneses impulzus fegyver).

Integrált hálózatalapú elektronikai hadviselés

A stratégia atyjaként Dai Qingmin vezérőrnagyot tartják számon, aki hadsereg modernizálásának szószólójaként 1999 elején a „Bevezetés az informatikai hadviselésbe” című könyvében az elektromágneses spektrum egyeduralmának megszerzése érdekében elsőként fogalmazta meg a hálózat és az elektronikai hadviselés kombinált alkalmazásának elveit. Nem megerősített taiwani sajtóértesülések szerint 2002-ben Dai Qingmin vezérőrnagy egy jelentésben arról

¹ CNO Computer Network Operations – magába foglalja a számítógépes hálózatok elleni támadásokat (computer network attack CNA), a számítógépes hálózatok védelmét (computer network defense CND), és a számítógépes hálózatok felhasználásával végrehajtott műveleteket és információgyűjtést (Computer network exploitation CNE)

² C4ISR: concept of Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance, the U.S. term.

számolt be, hogy a hadsereg sikeresen elfogadta a stratégiát, amelynek gerincét az integrált hálózati és az elektronikai hadviselés képezi. Ugyancsak 2002-ben a vezérőrnagy újabb könyvet adott ki a „Bevezetés az integrált hálózati alapú elektronikus hadviselésbe” címmel, amelyben meghatározta a számítógépes hálózati műveletek alkalmazásának irányelveit a háború megvívásának időszakában. Majd még ebben az évben egy írásában kijelentette, hogy az integrált hálózatok, vezetési és irányítási rendszerek rombolásának és védelmének kulcsfontosságú szerepet kell szánni a kínai információs hadviselésben. Dai vezérőrnagy munkásságát azzal honorálta a vezetés, hogy a vezérkar 4. főcsoportfőnökének nevezték ki.

Az Integrált Hálózati és Elektronikai Hadviselés (IHEH)³ alkalmazásának nem az a lényege, hogy az ellenség minden hálózatát, átviteli rendszerét, érzékelőjét semmisítse meg, vagy nyomja el, hanem Dai elképzelése szerint csak azokat a csomópontokat bénítja, amelyek a leginkább érintik az ellenség döntéshozó, műveletirányító rendszereit, illetve morálisan rombolólag hatnak az állományra. A hadsereg hadműveleti elvei szerint az információs hadviselés szerepe, hogy lehetőséget teremt a többi erőnek arra, hogy kihasználva az ellenség „vakságát”, „süketségét”, „bénultságát”, folytassa műveleteit, elkerülve a felderítés, vagy az ellentámadás veszélyét. A hadművelet korai időszakában így megszerzett előnyt ki kell használni, megtartva a kezdeményezést a rakétacsapásokkal és más fegyverek egyidejű alkalmazásával kell pusztítani az ellenséget.

Az integrált hálózatalapú hadviselésre történő felkészítés a Kínai Népi Felszabadító Hadseregben

A Néphadsereg hadgyakorlatait elemezve megállapítható, hogy a haderőnemeknél minden vezetési szinten a katonai kerületektől lefelé egészen század szintig nagy hangsúlyt fektetnek a számítógépes hálózatok elleni támadásokra, a számítógépes hálózatok védelmére és az elektronikai hadviselésre.

Egy 2004 júniusában a Pekingi Katonai Kerületben tartott hadgyakorlaton az alájátszó kék erő (náluk ezzel a színnel jelölik az ellenséget és pirossal a saját erőket) percekkel a hadgyakorlat megkezdését követően számítógépes hálózat elleni támadással behatolt a saját erők vezetési és irányítási rendszerébe, és megbénította a saját erők vezetését. A Kínai Hadsereg nyilvánvalóan az ilyen jellegű hadgyakorlatokkal igyekszik felmérni, hogy az integrált alapú hálózati hadviselés milyen hatással van az ellenségre. A fenti gyakorlatot követően a haderőnemeknél rendszeressé váltak a számítógépes hálózatok elleni támadás és védelem integrálásával tartott hadgyakorlatok. A tapasztalatok alapján a katonai vezetés 2007-ben megváltoztatta a katonai kiképzésre és hadgyakorlatokra vonatkozó utasítását és a fegyvernemek részére előírta, hogy az állomány kiképzését és felkészítését ezt követően komplex elektromágneses környezetben kell végrehajtani. A módosítás szerint a hangsúlyt arra kell fordítani, hogy az állomány legyen képes informatizált környezetben is a harc sikeres megvívására.

Ismereteim szerint a hadsereg 2009-ben 12 kiképzési bázissal rendelkezett, amelyek teljes mértékben képesek voltak az új kihívásoknak megfelelő kiképzés és

3 „Integrated Network Electronic Warfare (INEW)

gyakorlatok végrehajtására. Az állomány ezeken a bázisokon begyakorolhatja az ellenséges zavarás közbeni tevékenységet. Elsőként a Pekingi Katonai Kerületben kifejezetten erre a célra hoztak létre egy ezred szintű alájátszó egységet, amely az állandó „kék” szerepét tölti be. Az egységet speciálisan felkészítették a várható ellenségek által használt eljárásokra, módszerekre, hangsúlyosan az információs technológia használatára.

Az új stratégia és a kiképzési követelmények megváltozása hatással volt az oktatásra és a képzésre is. A **Nemzet Védelmi Műszaki Egyetemen** a Központi Katonai Tanács irányítása alatt különböző informatikai biztonsági kurzusokat indítottak, amelyeken többek között célirányosan védelmi és támadási technikákat oktatnak. Kiterjedt kutatást folytatnak az úgynevezett rootkit⁴ fejlesztés és felismerés területén.

A különböző biztonsági témájú kutatások mellett Kína „Kylin” néven saját operációs rendszert fejlesztett ki, amellyel az volt a célja, hogy megszüntesse a másoktól való függést és megnehezítse a rendszereibe történő behatolást. A sikeres fejlesztést követően 2010-ben elkészült az újabb változat a NeoKylin, majd a Kínai Ipari és Információtechnológiai Minisztérium együttműködési megállapodást írt alá az Ubuntu linux disztribúció kibocsátásért felelős Canonical Ltd. szoftverfejlesztő céggel, és 2013 áprilisára elkészült az Ubuntu Kylin linux disztribúció, kifejezetten a kínai piacra. A Kylin és a NeoKylin kormányzati és katonai felhasználásra készült, míg az Ubuntu Kylin változat polgári felhasználók számára lett elérhető.

Az elrettentés és a számítógépes hálózati műveletek

A kínai vezetés nem határozta meg számítógépes hálózatok elleni támadások azon körét, amelyeket már háborús cselekménynek, illetve háborús indoknak minősít.

A kínai katonai stratégia szerint a hatékony elrettentés feltétele a szükséges erő és képesség, valamint az egyértelmű szándék-kinyilvánítás a potenciális ellenség felé arról, hogy az erőt szükség esetén alkalmazni fogják. A katonai stratégia szerint az elrettentés egyik módja lehet az, hogy kisebb háború megvívásával egy nagyobbat lehessen elkerülni. A számítógépes hálózatok elleni műveleteket és az elektronikai hadviselést úgynevezett „vér nélküli” eszközöknek tekintik, amelyek elsők lehetnek az alkalmazott csapások sorában abból a célból, hogy a válság kiteljesedését megelőzzék. A katonai vezetés nagy szerepet szán a hagyományos hadműveleti cselekmények mellett az informatikai hadviselésnek, amelytől az ellenséges információs rendszerek megtámadását, megtevését és adatmanipulálást, valamint adatmegsemmisítést várnak.

Kínai szakértők a számítógépes hálózatok elleni műveletek stratégiai elrettentő erejét a nukleáris elrettentő erőhöz mérik, kiemelve, hogy ezek jóval kevesebb

⁴ A rootkit nagy általánosságban egy olyan alkalmazás, vagy alkalmazások gyűjteménye, amely képes elrejteni önmagát vagy más alkalmazásokat (vírusokat, kémprogramokat) az egyszerű vírusirtó alkalmazások elől azzal, hogy az operációs rendszer alacsony szintű függvényhívásait megváltoztatja, vagy nem dokumentált függvényhívásokat használ, ezzel gyakorlatilag láthatatlanná válik.

áldozattal, nagyobb pontossággal és mérhetetlenül kisebb környezeti károkkal alkalmazhatók.

Informatikai hadviselés tervezése

A hatékony informatikai hadviselés tervezéshez pontosan fel kell mérni az ellenséges csomópontokat, a létesítményeket és hozzájuk kapcsolódó szervezeti elemekre kifejtett várható hatást, ehhez az ellenséges hálózatra vonatkozó részletes felderítési és hírszerzési adatok szükségesek. A művelettervezőknek pontosan ismerniük kell a célba vett csomópont hálózati kapcsolatait, hogy elkerüljék a járulékos károkat, illetve nehogy a saját erőik támadásait gyengítsék, ezzel lehetővé téve az ellentámadás esélyét. Az ehhez szükséges információgyűjtés napjainkban is folyamatosan történik.

Nagyon óvatosnak kell lenniük a háborús tevékenység kategóriába sorolt tevékenység meghatározásánál („vörös vonal átlépése”), ugyanis könnyen előfordulhat, hogy ártatlan, vagy véletlenszerű történést értékelnek támadásként, amire az ellenség szintén háborús tevékenységként reagál, így egy egyszerű félreértésből a konfliktus könnyen eszkalálódhat.

A hadsereg tervezői rámutatnak arra, hogy az informatikai hadviselés tervezése során elmosódnak a határok a harcászati, hadműveleti, vagy stratégiai tervezés szintjei között. Könnyen belátható, hogy akár harcászati szintű alegységek is érhetnek el hadászati szintű célokat, mérhetnek hadászati szintű csapásokat az ellenségre annak saját területén anélkül, hogy a határokat átlépnék.

Számítógépes hálózati műveletek alkalmazása konfliktus idején

A rakétacsapatokhoz, vagy a légierőhöz hasonlóan a számítógépes hálózati műveletek is bekerültek a katonai vezetés eszköztárába, azonban ez utóbbira nem számolnak önálló csapásmérő erőként, hanem a többi csapásmérő erővel együtt, azokkal szerves egészet alkotva tervezik alkalmazni ezt a viszonylag új képességet. Mint arra már korábban utaltam, elképzeléseik szerint kihasználva a HighTech környezetben vívott háború nyújtotta előnyöket, a fenti műveleteket a konfliktus korai fázisában az elektronikai harc más eszközeivel összehangolva tervezik az ellenség információs rendszerét bénítani. Amerikai elemzők szerint egy esetleges kínai és amerikai konfliktus esetén az Amerikai Védelmi Minisztérium nyílt internetes hálózatának⁵ (NIPRNET) csomópontjai folyamatos támadásnak lennének kitéve, hogy bénítsák az információáramlást és az utánpótlás szervezését, amíg a saját csapatok eléri a korai fázisra kijelölt céljaikat. Mint az ismert előttünk, az USA Fegyveres Erői és a polgári beszállítók közötti logisztikai információcsere és koordináció jelentős része a NIPRNET-en keresztül zajlik. Ebből adódóan a NIPRNET minden bizonnyal kiemelt prioritású célként szerepel a kínai félnél. Kínai stratégiák elemezték az USA hadseregének iraki, balkáni és afganisztáni tevékenységét, különös tekintettel a csapatok mozgására és az ellátás megszervezésére. Ebből arra a következtetésre jutottak, hogy a logisztikai információs rendszer bénítása az amerikaiak gyenge pontja. A logisztikai rendszer

⁵ Non-classified Internet Protocol Router Network

bénításával időt tudnának nyerni. Természetesen tisztában vannak azzal, hogy ez csak korlátozott időt jelent, de a konfliktus kezdetén ez számukra jelentős előnyökkel járhat.

További stratégiai célokként jelölhetnék meg a nagyobb kikötők, vasúti csomópontok, repülőterek informatikai rendszereit, amelyek részt vehetnek a csapatmozgások végrehajtásában és az utánpótlás továbbításában. A konfliktus idejére időzített támadások előkészítése érdekében békeidőben megkísérlik felderíteni az egyes katonai egységekhez kötődő adatbázisokat, hálózat-felderítéssel megállapítják a hálózatok topológiáját, majd a konfliktus idején hagyományos és elterjedt eszközök és módszerek felhasználásával a katonai informatikai hadviselési és elektronikai harci erők, valamint a bevont hacker csoportok összehangolt támadásával indítják meg a támadást az ellenséges informatikai rendszer ellen. Az állandó „teszteléssel” egyrészt igyekeznek egyfajta állandó „zajt” kelteni a hálózatokon, másrészt mérik az amerikai fél reakcióját és reakcióidejét, valamint az általuk előidézett események hatására bekövetkező változásokat. Hasonló ez ahhoz, amikor a hidegháborús felek berepülésekkel igyekeztek kiprovokálni a légvédelmi rendszerek élesítését és a lokátorok bekapcsolását, hogy felmérjék azok helyzetét.

A titkosított információáramlás kezelésével kapcsolatban arra a következtetésre jutottak, hogy erő, eszköz és időigényes lenne ezek megfejtése – ha egyáltalán sikerülne –, ezért helyette az információáramlás bénítására, akadályozására helyezik a hangsúlyt.

Az évek óta folyamatosan napvilágra kerülő és Kínához köthető, az USA-t érintő adatlopási, hálózat betörési kísérletek, vírustámadások, adatkiszivárogtatások nagy valószínűséggel a fenti célokat szolgálják. Számos ismert kártevő eredete Kínához köthető, mint például a „Code Red”, amely 2001-ben két hullámban seprte végig az Interneten. Az első hullámban mintegy 280.000 számítógépet fertőzött meg és többek között elérhetetlenné tette a Pentagon weboldalát, de a Fehér Házban is zavart okozott. A második hullámban a módosított változat kb. 150.000 számítógépet fertőzött meg és megbénította a Microsoft MSN Hotmail szervereit is. De ha közelebbi példákat keresünk, találhatunk szép számmal. Elég, ha fellapozzuk a sajtót és mindjárt a közelmúltból találunk tudósítást arról, hogy állítólagosan kínai támadók megszerezték az Amerikai Kormányzati Hivatal személyzeti adatbázisát (heteken keresztül csapolták a rendszert) és az összes közalkalmazott, vagy közalkalmazott-jelölt adatait, személyi ellenőrzésük eredményeit sikerült megszerezniük. Ez ijesztő mennyiségű információ, személyekhez köthető bizalmas adat, amely tartalmazza az illető személyi körülményeit, esetleges kockázati tényezőit. Hírszerzési szempontból ez hatalmas fogás. Számtalan esetet lehetne említeni az elmúlt kb. 15 évből. Hogy ne csak rosszindulatú programokról hozunk példát, nézzük azt a 2014-es hírt, amelyben arról számol be a ProPublica című internetes lap, hogy az arizonai Antiterrorista Központból nyomtalanul eltűnt az egyik kínai származású munkatárs, egy informatikai mérnök, akinek teljes hozzáférése volt a központban tárolt adatokhoz. Az illető több millió személy adatait, nyomozati anyagokat, felderítési információkat kezelte. A hatóságok végül képtelenek voltak megállapítani mennyi és milyen adatot szerzett meg, vagy törölt, esetleg módosított. Az eset pikantériája, hogy a szóban forgó programozó mérnök

kínai állampolgár volt és semmiféle biztonsági ellenőrzésen sem esett át.⁶ Ne legyen kétségünk afelől, hogy a megszerzett információk valamelyik kínai hírszerzőtiszt asztalán kötöttek ki.

A példákból látható, hogy a kínai fél megkísérli felmérni a kritikus hálózatok struktúráját, az alkalmazott biztonsági eljárásokat, a reagálási időket, védelmi protokollokat, és nem utolsósorban a felhasználókat. Kritikus hálózatok alatt az elnök alárendeltségébe tartozó Kritikus Infrastruktúrák Védelmi Tanácsa az informatikai és kommunikációs szektort, a szállítási, a villamosenergia-szektor, a gáz- és olajtároló és szállító szektort, a vízellátó rendszert, a vészhelyzeti és készenléti rendszert (rendőri, tűzoltó, orvosi és katasztrófavédelmi rendszerek), a bank- és pénzügyi szektort, és kormányzati rendszert jelölte meg⁷.

A kínai számítógépes műveletek résztvevői

A résztvevők összetételének vizsgálata esetén alapvetően háromféle kategóriát különböztethetünk meg, amelyek személyi állományukban teljes mértékben elkülöníthetők egymástól, de ugyanakkor szorosan együttműködnek.

Az első ilyen kategória a Néphadsereg állományából kerül ki, hivatásos katonákról beszélünk, akik a Néphadsereg 3-as és 4-es főcsoportfőnökségének alárendeltségébe tartozó katonai szervezeteknél szolgálnak. A 3-as főcsoportfőnökség területe a rádióelektronikai felderítés, a 4-es főcsoportfőnökség pedig az elektronikai harc. A 3-as főcsoportfőnökség feladata a rádióelektronikai felderítésen túl a telekommunikációs és számítógépes hálózatokból kinyerhető adatok felderítése, elemzése és értékelése, valamint a saját számítógépes hálózatok védelme. A csoportfőnökség alárendeltségébe tartozik hat Technikai Felderítő Iroda, amelyeket az ország hat különböző tartományába telepítettek. A kevés rendelkezésre álló adat szerint ezek egyrészt rádiófelderítéssel foglalkoznak, de feladataik közé tartozik a számítógépes hálózati műveletek végrehajtása is.

A második kategória a polgári személyekből szervezett, jobb híján Informatikai milíciának nevezett önkéntes szervezet (hasonló egyébként Iránban is működik). Ennek tagjai a polgári életből önkéntes alapon, vagy állami felkérésre résztvevő informatikai képzettségű, vagy a területhez köthető rendkívül felkészült szakemberek. Egyetemi tanárokról, kutatókról, hardver- és szoftverfejlesztő szakemberekről, biztonsági szakértőkről és nem utolsósorban hackerekről beszélhetünk. A milícia létszáma vonatkozóan még csak becült adataink sincsenek. Az önkéntes haderő a szervezethez hasonlóan támadó és védelmi jellegű feladatokat kap és részt vesz a reguláris erők képzésében, gyakorlatain. A kínai vezetés széles körben támaszkodik a polgári üzemekben, gyárakban felhalmozott technikai tudásra és igénybe veszi ezek anyagi támogatását is. Ezeknek a cégeknek a segítségével a hadsereg hozzájut a legújabb fejlesztésekhez és eszközökhöz,

⁶ <http://www.propublica.org/article/lishong-fan> (Letöltés ideje 2015. 06. 05.)

⁷ President's Commission on Critical Infrastructure Protection (PCCIP), <http://www.iwar.org.uk/cip/resources/pccip/glossary.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)

amelyeket aztán felhasználhat a kiképzésben és az új sebezhetőségek (nulladik napi sebezhetőségek)⁸ feltárásában.

Gondoljunk csak bele, hogy a világ legfejlettebb elektronikai és számítástechnikával, kommunikációval kapcsolatos eszközei szinte kivétel nélkül Kínában készülnek. Kínai szakemberek a fejlett világ minden országában megtalálhatók, a kutatás-fejlesztés szinte minden szegmensében részt vesznek. Ha mindez nem elég, a technikai vívmányokat, korszerű eljárásokat a gyártók házhoz viszik. Ez akkora előny, amivel manapság egyetlen ország sem rendelkezik. A jelek szerint ki is használják. Naponta szembesülünk azzal, hogy egy új eszköz és annak kínai klónja szinte egy időben jelenik meg a piacon. Arra vonatkozó jelekről is hallottunk már, hogy egyes kínai eszközöket hardveres szinten beépített kémeszközzé alakítottak át és nagyszámban hoztak forgalomba a világban. Amerikai és ausztrál sajtóértesülések szerint a Lenovo és a Huawei cégek kerültek gyanúba, mivel ezeknek az eszközein állítólagos hardveres hátsó ajtókat hagytak nyitva a kínai gyártók.

A Kínai Néphadsereg ugyanakkor rendkívüli körültekintéssel veszi fel a milícia tagjai közé a jelölteket. Egyrészt szigorú biztonsági feltételeknek kell megfelelniük, másrészt az együttműködés idejére is szigorúan megszervezik az ellenőrzésüket. Elsősorban a diplomáciai bonyodalmakat kívánják elkerülni, másodsorban pedig a kifejlesztett eljárások és eszközök elterjedésének kívánják gátat szabni. Ezek elég logikusnak tűnő érvek, mert hiszen hiába hangos a világsajtó, az állítólagosan Kínával kapcsolatba hozható támadásoktól ezekre konkrét kézzel fogható bizonyíték nemigen van. Fölöttébb kellemetlen lenne egy áruló milicista, aki például részletesen beszámolna arról, hogy melyik ország ellen milyen műveleteket hajtottak végre.

A harmadik, de nem elhanyagolható csoport a hackerek közössége. Az előző kettőhöz képest lazább, felületesebb csoportosulásról van szó, akik viszont a világ minden részében rendelkeznek kapcsolatokkal. Rendkívül kiterjedt a kapcsolatuk, eljárásokat, eszközöket fejlesztenek egymásnak, vagy éppen rivalizálnak, de ez is a fejlődést mozgatja előre. Ez a társaság inkább hazafias, nacionalista alapon támogatja a hadsereg célkitűzéseit, értelemszerűen kevésbé bizalmas, de ugyanakkor nem feltétlenül kisebb károkat, vagy zavarokat okozva az ellenségnek. A hadsereg fenntartja azokat a csatornákat, amelyeken keresztül egy bizonyos cél érdekében aktivizálni tudja ezeket a csoportokat. Hogy mindjárt két példát hozzunk az első esetben 1998-ban Indonéziában zavargások törtek ki a kínai közösség ellen, amiért bosszúból a kínai hackerek elérhetlenné tettek számos indonéz kormányzati weblapot és más népszerű indonéz weboldalakat, vagy például 1999-ben, amikor a délszláv háború idején az amerikaiak tévedésből lebombázták a Kínai Nagykövetséget, kínai hackerek pedig addig példátlan méretű támadást indítottak a Fehér Ház honlapja ellen.

8 A nulladik napi támadás (zero-day vagy zero-hour támadás) egy biztonsági fenyegetés, ami valamely számítógépes alkalmazás olyan sebezhetőségét használja ki, ami még nem került publikálásra, a szoftver fejlesztője nem tud róla, vagy nem érhető még el azt foltozó biztonsági javítás. Zero-day exploitnak nevezik azt a tényleges kódot, amit a támadók használnak a sérülékenység kiaknázására, mielőtt a szoftver fejlesztője tudna arról. https://hu.wikipedia.org/wiki/Nulladik_napi_t%C3%A1mad%C3%A1s (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)

A hackercsoportok bevetése ugyanakkor számos problémát vet fel. Elsőként a közvetlen kontroll hiánya említendő. A csoportoknak van egyfajta szabadonfutása, amely abból adódik, hogy nincsenek szoros kontroll alatt tartva. Ahogy már korábban írtuk, a kínai informatikai hadviselés doktrínájában a csomópontok elleni támadásokat tartják elsődleges célnak. Ezek pontos tervezést és precíz felderítést feltételeznek. Értelemszerűen ezeket nem lehet spontán csoportoktól elvárni. A nehezen megszerzett hírszerzési információkat nem hozhatják kvázi nyilvánosságra azzal, hogy kiadják különböző amatőr aktivistáknak. Ott van még a koordináció problémája. A lelkes amatőrök az általuk megindított akciókkal zavarhatják az állami műveleteket, erőforrásokat foglalhatnak le, megbéníthatják a csomópontokhoz vezető utakat, így a hadsereg valódi céljainak elérését akadályozhatják. Végül, de nem utolsó sorban a hackercsoportok tevékenységének velejárója a nyíltság. A csoportok országon belül és országokon kívüli kapcsolatot tartanak egymással, eldicsekednek egy-egy fegyverténnyel, tehát nem alkalmasak titkos célpontok elleni titkos akciók végrehajtására.

Mindezek tükrében a kínai vezetés csak korlátozottan számít a hacker csoportok bevetésére, inkább csak figyelem-felkeltési, illetve demonstrációs célokkal mozgósítják őket.

Az utóbbi időben Kínát nagyon kellemetlenül érintette, hogy egyik titkos hírszerző katonai szervezetét és annak tagjait név szerint is azonosította a Mandiant nevű amerikai biztonsági cég. A vizsgálataik eredményét nyilvánosságra is hozták és az abban foglaltak erős adut adtak Obama elnök kezébe, amikor a Kínai füllel tető alá hozott egy kiberbiztonsági megállapodást, amelynek értelmében a két ország folyamatos párbeszédet folytat a kiberbiztonsági kérdésekben. A Mandiant nyilvánosságra hozott egy tanulmányt, amely a Kínai Népi Felszabadítási Hadsereg „Unit 61398” fedőszámmal jelölt egységének több éves tevékenységét foglalja össze⁹. Anélkül, hogy a részletekbe belemennénk, csak a nagyságrendek érzékeltetése végett idézek néhány adatot. Az említett egység a kínai Gaoqiaozhenben a Datong road-on található 12 emeletes épületben került elhelyezésre. Becslésük szerint az egység létszáma több ezer főből is állhat. Az épületet 2007-ben építették. A China Telecom biztosította a speciális száloptikás kapcsolatot a Védelmi Minisztérium megrendelésére. Az egység állománya részére magas szintű angol nyelvismeret volt előírva. Az egység 141 különböző szervezettől terabájtok százait lopta el. Egy időben szervezetek tucatjait csapolták meg. A már létrehozott hátsó ajtókat évekig látogatták, meghatározott ütemezés szerint ellenőrizték, hogy vannak-e újabb értékes adatok. Megszerezték mindent, tervrajzokat, vázlatokat, tárgyalási jegyzőkönyveket, árajánlatokat, kapcsolati listákat stb... A leghosszabb időszak, amíg egy áldozat gépét csapolták, mintegy 1764 napot tett ki. Alapvetően olyan cégeket támadtak az ipar minden területéről, ahol a cégen belül angol volt a hivatalos nyelv. A teljesség igénye nélkül: USA, Nagy-Britannia, Norvégia, Dél-Afrika, Izrael, Svájc, Japán.

Tovább érzékeltetve az akció méreteit, a Mandiant jelentése szerint az utolsó két általuk ellenőrzött év során az egység 937 (c2) irányító szervert alakított ki 849 egyedi IP-címmel 13 különböző országban. Az IP-címek nagy része Kínába volt

⁹ APT1 Exposing One of China's Cyber Espionage Units by Mandiant 2013

bejegyezve. További árulkodó jel volt, hogy a támadók billentyűzet-beállításai egyszerűsített kínai-angol volt, ami arra enged következtetni, hogy MS Windows operációs rendszert használtak, amely kínai változata ezzel a billentyűzetkiosztással települ. A nagyszámú szerver és email cím, stb. kezelése alátámasztani látszik, hogy ennek az egységnek az állománya több ezer főt számlál.

Néhány szót a módszerről, amivel dolgoztak, hogy bejussanak a rendszerbe. Némi nyílt forrásból származó kutatás alapján a szervezet több munkatársát is beazonosították. Ezt követően az illető nevével (vagy ahhoz nagyon hasonlóval e-mail címet regisztráltak, majd valamilyen hivatalosnak látszó levél mellékleteként elküldték a trójai programot több munkatársnak is, akik közül egy vagy több megnyitotta a csatolmányt, vagy a levélben küldött káros webhelyre mutató linket ezzel telepítette a trójai programot. A trójai program települt a célszemély számítógépére, majd meghatározott webhelyekről további modulokat töltött le és bejelentkezett az egyik vezérlő szerverre. A területfelelős irányítóját ellenőrizte, hogy milyen jogosultsága van az illető felhasználónak és annak megfelelően megpróbálta a hálózati jogait szélesíteni, esetleg más gépekhez hozzáférni, azokra a trójai programot telepíteni, majd a gépen tárolt adatokat vette szemügyre, amennyiben azokat hasznosíthatónak találta, óvatosan, a feltűnés elkerülésével szép lassan csapolni kezdte az információkat. Egy-egy gépre több alkalommal is visszatértek. Amikor már a gépet értéktelenné találták, uninstallálták a szoftvert és igyekeztek a nyomaikat eltüntetni. Természetesen a feltűnés elkerülése érdekében a vezérlőszervereket is gyakran változtatták.

A Mandiant által felfedezett szervezet csak egy, nem tudjuk, hogy hány ilyen működik még, és mely országok ellen folytatnak információgyűjtő tevékenységet, illetve mennyi és milyen jellegű információkat sikerült ezidáig begyűjteniük.

Írásommal eredetileg két célt terveztem elérni. Elsőként a figyelemfelhívást jelölném meg. Az információs hadviselés még nagyon új terület, szoknunk kell nekünk is, de könnyen belátható, hogy milyen veszélynek vagyunk kitéve a világhálón és az informatikával támogatott mindennapokban. Talán néhányan elgondolkodnak az írás olvasása során és a későbbiekben figyelmesebben nyitnak meg egy email-t, vagy annak mellékletét, esetleg kattintanak egy linkre az óhajtott „ingyenes” szoftver letöltése érdekében. Másrészt, és talán ez a legfontosabb, ezért is hagytam a végére, a vezetés figyelmét szeretném felhívni arra, hogy tanuljunk a Kínai példából. Egy kis hadseregnek is elérhetőek ezek a képességek és tetszik, nem tetszik, a jövő arra utal, hogy ezek nélkül a képességek nélkül nem lehet majd teljes értékű hadsereget működtetni.

Felhasznált irodalom:

- Desmond BALL: China's Cyber Warfare Capabilities
- Amy CHANG, Warring State, China's Cybersecurity Strategy 2014, <http://www.propublica.org/article/lizhong-fan> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05)
- Amy CHANG: Warring State China's Cybersecurity Strategy

- Ivo DAWNAY: „Beijing Launches Computer Virus War on the West“, The Age (Melbourne), 16 June 1997, p. 8.
- KOVÁCS László: Információs hadviselés kínai módra, Nemzet és Biztonság II. évfolyam 7. szám, 2009. szeptember ISSN 1789-5286, p. 35-44.
- Bryan KREKEL-George BAKOS-Christopher BARNETT: Capability of the People’s Republic of China to Conduct Cyber Warfare and Computer Network Exploitation
- Jason SHERMAN: „Report: China Developing Force to Tackle Information Warfare, Defense News, 27 November 2000, pp. 1, 19.
- Mandiant, APT1 Exposing One of China’s Cyber Espionage Units 2013
- President's Commission on Critical Infrastructure Protection (PCCIP), <http://www.iwar.org.uk/cip/resources/pccip/glossary.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)

FODOR ZOLTÁN

**A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS KIHÍVÁSAI A
RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN¹**

Bevezetés

A modern világban a hírszerző és biztonsági szolgálatok meghatározó szerepet játszanak az államok kül- és biztonságpolitikájának alakításában, a vezetők döntéshozatalának előkészítésében, és az országok biztonságának szavatolásában.

A biztonsági kihívások, kockázatok, veszélyek megelőzése, kezelése és az érdekérvényesítés meghatározóan a hírszerző szolgálatok hatáskörébe tartozik. A nemzetbiztonsági tevékenység a nemzetközi biztonsági környezet dinamikus változásai miatt jelentősen felértékelődött. Az elmúlt néhány évtized technológiai fejlődése magával hozta a hírszerző szolgálatok eszközeinek modernizációját, amely lényegesen befolyásolta az emberi erővel folytatott adatszerzést: a technikai és az emberi eszközök aránya is jelentősen megváltozott, azonban a különböző hírszerzési ágak alkalmazása során megfelelő egyensúly kialakítására kell törekedni a minél eredményesebb feladat-végrehajtás érdekében.

Munkám során egy rövid történeti áttekintéssel megvizsgáltam azon tényezőket és eseményeket, amelyek közvetlenül befolyásolták a magyar katonai hírszerzés tevékenységét a rendszerváltástól a NATO-hoz való csatlakozásig terjedő időszakban. Ezt követően a hatékony nemzetközi együttműködés során jelentkező feladatokat, kockázatokat rendszereztem és foglaltam össze a rendelkezésemre álló nyílt források alapján.

Jelen tanulmányom célja a témában – hozzám hasonlóan – kevésbé járatos, de a magyar katonai hírszerzés iránt érdeklődők számára érthető módon összefoglalni mindazon kockázati tényezőket, kihívásokat, amelyek befolyásolják a magyar katonai hírszerző szolgálat tevékenységét.

A hírszerzésről általában

Ahhoz, hogy érthetővé váljon, mi is az a hírszerzés, szükséges néhány fogalom ismertetése. A hírszerzés egy olyan eszköznek tekinthető, melynek hiánya jelentős veszteségeket okozhat.

¹ A Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar és a Nemzeti Közszerzési Egyetem által közösen szervezett, 2015. április 15-17. között Gödöllőn megtartott XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Had- és Rendészettudományi Szekciójában bemutatott azonos című pályamunka alapján. Pályamunka lezárásának időpontja: 2014. április 26.

A Hadtudományi Lexikonban az alábbi meghatározásokkal találkozhatunk:

hírszerzés: "titkosszolgálati tevékenység egyik alapvető szolgálati ága, amely külföldi bizalmas politikai, gazdasági, technikai, tudományos, katonai hírszerzők, adatok, információk tervszerű gyűjtését, elemzését, értékelését végzi nyílt és titkosszolgálati erővel, eszközökkel, módszerekkel [...]".²

katonai hírszerzés: "a katonai felderítő szerveknek békében és háborúban, megszakítás nélkül, minden lehetőség felhasználásával folytatott tevékenysége az ellenséges vagy várhatóan ellenséges ország (államkoalíció) katonapolitikai helyzetére, hadigazdasági potenciáljára, fegyveres erőire, valamint a hadszínterekre vonatkozó adatok megszerzése és tanulmányozása céljából. A tevékenységek térsége, a megoldandó feladatok jellege és bevont erők rendeltetése szerint földi, légi, tengeri, kozmikus és különleges felderítés különböztethető meg [...]".³

A hírszerzésről általános fogalom nincs, de sok hasonló értelmezéssel találkozhatunk különböző tanulmányokban. Az egyik legegyszerűbb meghatározás Thomas F. Troytól származik, szerinte a hírszerzés nem más, mint "az ellenség megismerése".⁴

A fentiekben leírtakat összefoglalva megállapítható, hogy a hírszerzés olyan békében és háborúban megszakítás nélkül folytatott tevékenység, amely nyílt és titkosszolgálati erők, eszközök, módszerek alkalmazásával bizalmas adatok, információk, hírek gyűjtését és elemzését végzi a szembenálló fél szándékának kiismerése céljából.

A hírszerző szolgálatok általános tevékenységi rendszerét jól szemlélteti a hírszerzési ciklus, amely egy egymásra épülő, meghatározott lépésekből álló folyamat. A ciklus nem az információszerzés gyakorlati munkavégzésének lépéseit szemlélteti, sokkal inkább az elvi működését modellelzi.

1. ábra Hírszerzési ciklus
szerkesztette: Fodor Zoltán

² Hadtudományi Lexikon, főszerkesztő: Szabó József, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, ISBN 963-04-5226x (I-II. kötet), p. 585-587.

³ Hadtudományi Lexikon, főszerkesztő: Szabó József, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, ISBN 963-04-5226x (I-II. kötet), p. 642-643.

⁴ Dr. KIS-BENEDEK József: Az emberi erővel folytatott információszerzés (HUMINT), Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 145.

A folyamat első lépéseként a hírszerző szolgálatoknál megtörténik a felhasználói információigények fogadása. Az információigények értelmezése után megkezdődik a szükséges adatok és információk megszerzése. Az adatszerzés több típusa különböztethető meg, attól függően, hogy milyen eszközökkel vagy módszerekkel történik az adatok összegyűjtése. A világ különböző hírszerző/felderítő szervezetei – technológiai-technikai fejlettségük és anyagi forrásaik nagysága szerint – a számukra megszabott feladatok teljesítéséhez szükséges információk megszerzéséhez különböző forrásokból származó adatokat használnak fel. A minél hatékonyabb adatszerzés érdekében különálló, szakspecifikus hírszerzői tevékenységcsoportok alakultak ki, amelyeket a hírszerzés ágainak nevezünk:

- HUMINT (human intelligence - emberi erőforrásokkal végzett hírszerzés)⁵
- SIGINT (signals intelligence - rádióelektronikai felderítés)⁶
 - COMINT (communications Intelligence - rádiófelderítés)⁷
 - ELINT (electronic intelligence - rádiótechnikai felderítés)⁸
 - FISINT (foreign instrumentation signals intelligence - szembenálló fél kisugárzó eszközeinek felderítése)⁹
- OSINT (open-source intelligence - nyílt forrású adatszerzés)¹⁰
- IMINT (imagery intelligence - képi felderítés)¹¹
- CYBINT (cyber intelligence - kiberhírszerzés)¹²
- FININT (financial intelligence - pénzügyi hírszerzés)¹³
- MARKINT (market intelligence - üzleti hírszerzés)¹⁴
- CULTINT (cultural intelligence - kulturális hírszerzés)¹⁵
- GEOINT (geospatial intelligence - térinformatikai hírszerzés)¹⁶
- MASINT (measurement and signature intelligence - mérés és jelmeghatározó hírszerzés)¹⁷ A szenzorok jellege alapján a MASINT különböző altípusai különböztethetőek meg:
 - ACOUSTINT (acoustic intelligence - akusztikus felderítés)¹⁸
 - RADINT (radar intelligence - radar felderítés)¹⁹

⁵ Dr. VIDA Csaba: Hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 102-103.

⁶ uo.

⁷ uo.

⁸ uo.

⁹ uo.

¹⁰ uo.

¹¹ uo.

¹² uo.

¹³ Dr. VIDA Csaba: Egyéb hírszerzési ágak, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 158.

¹⁴ uo.

¹⁵ uo.

¹⁶ Dr. IZSA Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése), Egyetemi Jegyzet, ZMNE KLHTK Biztonság- és Védelempolitikai tanszék, Budapest, 2009, p. 50., <https://olix.uni-nke.hu/cgiolib91/w207.bat?session=1414656512&infile=&sobj=4493&cgimime=application%2Fpdf> (Letöltés ideje: 2014.03.28.)

¹⁷ uo.

¹⁸ uo.

¹⁹ uo.

- NUCINT (nuclear intelligence - nukleáris felderítés)²⁰
- RF/EMPINT (radio frequency/electromagnetic pulse intelligence - rádiófrekvencia/elektromágneses impulzus felderítés)²¹
- ELECTRO-OPTINT (electro-optical intelligence - elektro-optikai felderítés)²²
- LASINT (laser intelligence - lézeres felderítés)²³
- CBINT (chemical and biological intelligence - vegyi és biológiai felderítés)²⁴

Az adatszerzés hatékonysága növelhető, ha nem csupán egy forrásból gyűjtenek adatokat, hanem több hírszerzési ág tevékenysége által megszerzett, úgynevezett összadatforrású információkat használnak fel. A folyamat következő lépése a megszerzett adatok feldolgozása. A technikai eszközökkel történő hírszerzés során a megszerzett adatok (jelek, kódok, képek, mérési adatok) többnyire nem olvasható formában jelennek meg. Az elemzés-értékelés megkezdése előtt átalakítják az adatokat információkká, amelyeket elemző-értékelő szakaszban feldolgoznak, majd megtörténik az ok-okozati tényezők feltárása, következtetések és prognózisok megfogalmazása. Ha az elemző-értékelő szakemberek úgy vélik, hogy sikerült a felhasználók információigényeire a válaszokat megtalálni, akkor jelentéseket készítenek. Ezt követően a jelentéseket eljuttatják a döntéshozókhoz, ekkor kerül sor a tájékoztatásra, amely történhet szóbeli és írásbeli formában is.²⁵

A klasszikus hírszerzési ciklus nem említi, de a folyamat lényeges eleme az egyes szakaszok között fennálló visszacsatolások rendszere, amely abban az esetben fontos, amikor a döntéshozók információigényei pontosításra szorulnak, illetve ha mennyiségét és minőségét tekintve nem megfelelő a megszerzett adat és információ. Ez a visszacsatolás jelen van a tájékoztatás szakaszában is, amikor a felhasználóval történő közlést követően reagálnak a hírszerzési termékre. Ilyenkor akár egy új ciklus is indulhat a már megszerzett információkat alapul véve.²⁶

A magyar katonai hírszerzés rövid története

Nem célokom a hírszerző szolgálat kialakulásának, struktúráját érintő változásoknak pontos történelmi áttekintése, csupán néhány jellegzetesebb eseményt említenék a továbbiak érthetőbbé tétele céljából. Elsősorban azokat a változásokat és sajátosságokat említem, amelyek a magyar katonai hírszerzés Varsói Szerződés

¹⁹ uo.

²⁰ uo.

²¹ uo.

²² uo.

²³ uo.

²⁴ uo.

²⁵ Dr. VIDA Csaba: A hírszerzési ciklus, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobolka István, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 98-101.

²⁶ Dr. VIDA Csaba: Létezik-e még a hírszerzési ciklus? (Miről szól a hírszerzés?), Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember-október, ISSN 1588-242x, p. 43-49., <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf> (Letöltés ideje:2014. 03. 17.)

időszakában folytatott tevékenységének és a rendszerváltást követő új szövetségi rendszerben végzett munkájának összehasonlítását segítik.

Független magyar katonai hírszerzésről és elhárításról csupán az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása óta beszélhetünk. 1918-tól az önálló magyar katonai hírszerzést és elhárítást folytató szervezetek felépítését és szabályait a Monarchia hadseregének hasonló struktúrában működő szervezete alapján alakították ki. A II. világháborút követően a HM csoportfőnökségek keretében működött a hírszerzés és elhárítás, majd 1953-tól Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnökségének a felelősségébe tartozott a katonai hírszerzés, az elhárítás pedig a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének irányítása alá került.²⁷

A hidegháború korszakában az '50-es évek közepétől a '80-as évek végéig a Varsói Szerződés és a NATO stratégiai szembenállása határozta meg a hírszerző szolgálatok feladatrendszerét. A magyar katonai hírszerzés számára elsősorban a volt Csehszlovákia és a Német Demokratikus Köztársaság katonai felderítő szolgálataival történő kapcsolattartás volt kiemelkedően hasznos. Ebben az időszakban a magyar katonai hírszerzés (felderítés) fő feladatát a NATO fegyveres erőiről, különösen a nyugat-európai nagyhatalmak (NSZK, Olaszország, Nagy-Britannia és Franciaország), valamint az európai semleges országok (Ausztria és Svájc) katonapolitikájáról és haderőiről történő információszerzés képezte. A részben globális jellegű tevékenység a világ több térségére is kiterjedt, például Közel- és Táv-Keletre, Észak-Afrikára. Ennek megfelelően a feladatrendszer katonapolitikai, haderő-, haditechnikai, valamint katonaföldrajzi felderítési feladatokra tagozódott, mindeközben folyamatosan a szövetségi ideológiát szem előtt tartva és a szovjet érdekeket szolgálva, akár a magyar nemzeti érdekek háttérbe szorítása árán is.²⁸

A kelet-közép-európai régióban Magyarország volt az első rendszerváltó ország. Kérdéssé vált, hogy a szomszédos országok közül ki válik Magyarország szövetségesévé és ki lesz az ellensége? A Varsói Szerződés megszűnésével a korábbi biztonsági környezet is jelentősen átalakult, a szövetséges kötelezettségek megszűntek, megváltozott az ország politikai orientációja. A politikai vezetés szinte azonnal jelezte a NATO-hoz és nem sokkal később az Európai Unióhoz való csatlakozási szándékát. Az előző szövetségi rendszer felbomlását követő és az új szövetségi rendszer kialakulását megelőző „légüres biztonsági térbe” került az ország. A honvédelmi tárca vezetése akkoriban az úgynevezett „körkörös védelem” koncepciójában látta a megoldást, és a hírszerző/felderítő tevékenységet is ehhez igazították. Ennek megfelelően a környező országokkal kapcsolatos információigények teljesítésére helyeződött a hangsúly.

Ezzel párhuzamosan a délszláv háború Magyarországot veszélyeztető mozzanatait is fel kellett deríteni. Ennek során több alkalommal is fennállt a veszélye annak, hogy hazánk a katonai konfliktus közvetlen részesévé válik. A magyar hírszerzés ebben a kritikus válságidőszakban is képes volt megfelelni a vele

²⁷ Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Történeti háttér, <http://www.kfh.hu/hu/tortenete.html> (Letöltés ideje: 2014.04.08.)

²⁸ JAKUS János: A VSZ gyakorlatainak jellemző vonásai a feltételezett délnyugati hadszíntéren, http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/3/2005_3_9.html (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)

szemben támasztott elvárásoknak és magas szintű szakmai munkájával széleskörű elismerést váltott ki a NATO-ban is.

Mindezek mellett az új Magyar Honvédség katonai felderítő szervezetén belül is eszközölni kellett a megváltozott feladatrendszerhez és szervezeti átalakításhoz igazodó változtatásokat. Az új felderítési irányokban rendkívül gyorsütemű hálózatépítő munkát kellett kezdeni, át kellett alakítani a katonadiplomáciai képviseleti rendszert és a szakmai munkajogi feltételrendszerének kialakításában is aktívan részt kellett venni.²⁹

A magyarországi állambiztonsági szervek működésében az 1990. évi X. törvény elfogadásával komoly változás következett be. A hírszerzés katonai elemeit érintően megalakításra került a hírszerzésért felelős Magyar Honvédség Katonai Felderítő Hivatal (MH KFH), valamint az elhárító feladatokat végző Magyar Honvédség Katonai Biztonsági Hivatal (MH KBH).³⁰

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló, 2011 novemberében módosított 1995. évi CXXV. törvény rendelkezései, valamint a 128/2011. (XII. 2.) HM utasítás alapján 2012. január 01-jén a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal összevonásával megalakult a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ). Az integrációnak köszönhetően a nemzetbiztonsági tevékenység még hatékonyabbá vált, ezáltal felgyorsult az információáramlás, koncentráltabbá vált a missziókban résztvevő magyar kontingensek nemzetbiztonsági támogatása és védelme, valamint javult a védelempolitikai tervező és szervező tevékenységéhez szükséges katonapolitikai, haditechnikai és katonai információk megszerzése, továbbá a felderítő és elhárító tevékenység koordinációja.³¹

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

A KNBSZ a kormány irányítása alatt álló, az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szerv.

Az integráció következtében a nemzetbiztonsági tevékenység még hatékonyabbá és költségtakarékosabbá vált. A két korábbi szervezet összevonásának köszönhetően jobban biztosítható a felderítő és az elhárító tevékenység egységes vezetése, koordinációja; hatékonyabb a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd

²⁹ Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond ny. dandártábornoknak (PhD): Az MNVK 2. csoportfőnökségtől a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatig (A katonai felderítés/hírszerzés története a rendszerváltozástól napjainkig) című előadása A XIX-XX. századi Magyar Állam nemzetbiztonsági szervezetei című konferencián, p. 1-9., http://www.kfh.hu/felderitoktarsasaga/letoltes/kiadvanyok/Dr_Tomosvary.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)

³⁰ Dr. IZSA Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése), Egyetemi Jegyzet, ZMNE KLHTK Biztonság- és Védelempolitikai tanszék, Budapest, 2009, p. 33., <https://olibox.uni-nke.hu/cgiolib91/w207.bat?session=1414656512&infile=&sobj=4493&cgimime=application%2Fpdf> (Letöltés ideje: 2014. 03. 28.)

³¹ Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat történeti háttér, <http://www.kfh.hu/hu/tortenete.html> (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)

Vezérkar tervező és szervező tevékenységét támogató katonapolitikai, haditechnikai és katonai információk megszerzése, valamint az alapvető katonai elhárítási feladatok egyidejű ellátása. Javult a hadművelési területen feladatokat ellátó magyar kontingensek nemzetbiztonsági támogatása és védelme.³²

Feladatrendszerét az 1995. évi CXXV. számú, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény³³ határozza meg. Tevékenységének fő profilja a biztonságpolitika katonai elemeire, a katonapolitikára, a hadiiparra vonatkozó információszerzés. Egyebek mellett értékelést készít Magyarország biztonsági helyzetéről, prognosztizálja az ország elleni katonai fenyegetéseket, elemzi hazánk közvetlen környezetében elhelyezkedő katonai erők szándékait. Kiemelt figyelmet fordít a Közép-Kelet-Európában esetlegesen kialakuló válságok előrejelzésére, illetve a már kialakult válságkörzetek eseményeire. Magyarország többi nemzetbiztonsági szolgálatával együttműködve részt vesz az ország biztonságát veszélyeztető egyéb tényezők (terrorizmus, illegális fegyverkereskedelem, nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalma, stb.) felderítésében, továbbá kiemelt szerepet tölt be az ország függetlenségének és törvényes rendjének védelmében. A nyílt és titkos forrásból származó információkkal támogatja az ország nemzetbiztonsági érdekérvényesítését. További feladatai közé tartozik a HM és a MH objektumainak, állományának biztonsági védelme és ellenőrzése is.

A katonadiplomácia helye és szerepe a katonai hírszerzésben

A katonadiplomácia a KNBSZ HUMINT-képességének részeként a magyar állami vezetés védelmi döntés-előkészítő tevékenységének egyik kiemelten fontos támogató eleme.

A védelemdiplomácia az államok védelmi érdekeinek képviselője céljából folytatott diplomáciai tevékenység, amely a katonai bizalom erősítésére, a fegyverellenőrzési együttműködésre, a hadiipari kapcsolatokra, a haditechnikai fejlesztésekre, a béketámogatásra, konfliktus-megelőzésre, a válságkezelésre, a fegyveres erők közötti együttműködési megállapodásokra, a terrorizmus, valamint az illegális fegyverkereskedelem és a tömegpusztító fegyverek proliferációjának visszaszorítására; a tapasztalatcserére, a nemzetbiztonsági szolgálatok közötti információcserére, stb. irányul. A katonadiplomácia – a védelemdiplomácia részeként – a fegyveres erők nemzetközi képviselőjét megvalósító diplomáciai tevékenység intézményes formája, amely során diplomáciai státusszal rendelkező katonaszemélyek közreműködése szükséges.³⁴ A katonai attasé egy személyként képviseli a védelemdiplomáciai, a nemzetközi katonai kapcsolati érdekérvényesítés során az államfőt, mint a fegyveres erők főparancsnokát, valamint a honvédelmi

³² Dr. BAGI József: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közszerzési Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 210-214.

³³ 1995. évi CXXV. számú a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény, forrás: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500125.TV, Letöltés ideje: 2014.03.29.

³⁴ Dr. RÁCZ Lajos ny. ezredes: Adalékok a magyar-kínai katonadiplomáciai kapcsolatok történetéhez, Hadtudomány, 2010. elektronikus szám, p. 16., http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_4.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)

minisztert és a vezérkari főnököt, illetve az egész haderőt.³⁵ Az 1961. április 18-án aláírt *Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról* című dokumentum alapján a diplomáciai képviselőt ellátó személy, jelen esetben a katonai attasé az információgyűjtés során az alábbiak szerint járhat el: "[...] tájékozik minden megengedett módon a fogadó államban levő viszonyokról és folyamatokról, és ezekről jelentést tesz a küldő állam kormányának [...]"³⁶;

A katonadiplomáciai rendszer – a katonai hírszerző szolgálathoz hasonlóan – története során jó néhány kihívással került szembe. A hidegháborút követő időszakban a megváltozott biztonsági körülmények következtében az attasék nemzeti védelmi diplomáciában betöltött szerepe jelentősen nőtt. A rendszerváltást követően arra törekedett Magyarország, hogy valamennyi szomszédos országban legyen katonadiplomáciai képviselője. NATO-taggá válást követően az egyes tagországokban vagy attaséhivatalok létesítésével, vagy átkkreditálással került kialakításra magyar katonadiplomáciai képviselő.³⁷

Az attaséhivatalok létesítésében fontos szerepet játszanak a küldő ország információigényei, a különböző régiók biztonsági helyzetének megváltozásai, valamint a rendelkezésre álló költségvetési keret. Ezen befolyásoló tényezők hatására az elmúlt években jó néhány hivatal került bezárásra, de a kihívásokhoz igazodva új katonadiplomáciai képviselők is létesültek. Magyarország jelenleg 19 országban működtet véderőattasé-hivatalt, illetve három regionális attasé (déli regionális attasé, közép-európai regionális attasé, nyugat-balkáni regionális attasé) Budapesten végzi feladatát. Összesen 56 országba vannak akkreditálva magyar katonadiplomáták.³⁸

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a katonadiplomáciai képviselő legális módon folytat tájékozdó és tájékoztató tevékenységet a fogadó országban. Feladatai végrehajtása során szorosan összekapcsolódik a katonadiplomácia és a KNBSZ. A katonadiplomáciai szolgálat az információigényeknek, a biztonságpolitikai helyzet alakulásának, korunk kihívásainak és nem utolsósorban a költségvetési keretnek megfelelően folyamatosan alkalmazkodik az aktuális helyzethez.

³⁵ Dr. SALLAI Imre ny. ezredes: *Katonadiplomácia és információszerzés*, Felderítő Szemle VII. évfolyam 2. szám, Budapest, 2013. november, ISSN 1588-242x, p. 15-16., <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-2.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 03. 28.)

³⁶ *Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról*, <http://www.diplomacia.hu/fileDb/VRXGXV/beansialap.pdf> (Letöltés ideje: 2014.03.28.)

³⁷ Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond ny. dandártábornok (PhD): *Az MNVK 2. csoportfőnökségtől a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatig (A katonai felderítés/hírszerzés története a rendszerváltozástól napjainkig)* című előadása A XIX-XX. századi Magyar Állam nemzetbiztonsági szervezetei című konferencián, p. 10., http://www.kfh.hu/felderitoktarsasaga/letoltes/kiadvanyok/Dr_Tomosvary.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)

³⁸ SIKLÓSI Péter: *A magyar katonadiplomácia irányításának jelenlegi helyzete*, Felderítő Szemle VII. évfolyam 2. szám, Budapest, 2013. november, p. 148., <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-2.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 03. 28.)

Szövetségi rendszerből adódó kihívások

A kétpólusú világrend megszűnésével a NATO a békefenntartó és válságreagáló műveleteket tekintette elsődleges feladatának. Magyarország 1999-es NATO-tagdá válása komoly kihívás elé állította a magyar katonai hírszerzést.

A NATO a mai napig nem rendelkezik saját felderítő/hírszerző szolgálattal, ezért kiemelten fontos a stratégiai, politikai, katonai döntéshozatal és tervezés végrehajtásához a megfelelő információk biztosítása, amely a tagállamok hírszerző hozzájárulása alapján valósul meg. Feladatai során katonai, politikai és gazdasági tényezőket magába foglaló biztonsági kihívásokkal kell megküzdenie. Ennek figyelembevételével a katonai hírszerző/felderítő szolgálatoknak alkalmazkodniuk kell a megváltozott biztonsági környezethez, bővíteniük kell tevékenységi körüket és integráltan kell kezelni az új feladatokat.³⁹

A KFH-n belül megalakított Helyzetértékelő és Jelentő Központ lehetővé tette a NATO Jugoszlávia elleni légi hadműveletének megkezdését és a kirobbant válság hatékony kezeléséből adódó felderítési feladatok eredményes végrehajtását. Ezzel együtt a hírszerző szolgálatoknak lehetősége nyílt új munkamódszerek, technológiák megismerésére, azonban ez növelte a rájuk háruló felelősséget is. Általánossá vált a több forrás információin alapuló, integrált jelentéskészítés gyakorlata. Az együttműködés elősegítése érdekében létrehozásra került a NATO Együttműködési Osztály. A szabványok szerint kialakított NATO Nyilvántartó és Rejtjelközpont szavatolta az információk és iratok biztonságát. A személyi biztonság fokozása érdekében az új követelményeknek megfelelően módosult a KFH személyfelismerő és beléptető rendszere, valamint a személyi állomány nemzetbiztonsági ellenőrzése. Ebben az időszakban Magyarország NATO hírszerzési, vezetési és információs rendszereibe történő bekapcsolódása sikeresen megtörtént.⁴⁰

Az 1999-es koszovói válság során szerzett tapasztalatok rámutattak a korszerű SIGINT korlátaira, az álcázási, megtévesztési és félrevezető rendszabályok hatékonyságára, továbbá a média manipulálhatóságára. Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált a válságövezetben végzett HUMINT-tevékenység fontossága is.

A Prágai Csúcson meghatározott, hírszerzést javító követelményeknek való megfelelés érdekében, 2006-ban a 21 NATO-tagállam által aláírt Együttműködési Megállapodás (MOU) alapján létrehozták az Információ Egyesítő Központot. Ennek köszönhetően hatékonyabbá vált a tagállamok közötti információcseré, a NATO

³⁹ Dr. HAJMA Lajos nyá. ezredes: A katonai felderítés és hírszerzés története, egyetemi jegyzet, ZMNE Felderítő Tanszék, Budapest, 2001, p. 216., www.zmne.hu/tanszerek/Hadtortenelem/tematika/spy/hirszerzes.doc (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)

⁴⁰ Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond nyá. dandártábornok (PhD): Az MNVK 2. csoportfőnökségtől a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatig (A katonai felderítés/hírszerzés története a rendszerváltozástól napjainkig) című előadása A XIX-XX. századi Magyar Állam nemzetbiztonsági szervezetei című konferencián, p. 6-7., http://www.kfh.hu/felderitoktarsasaga/letoltes/kiadvanyok/Dr_Tomosvary.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)

Reagáló Erők támogatása, továbbá a nap 24 órájában biztosít több forrásból származó hadműveleti/harcászati szintű hírszerzési adatokat a tagállamoknak.⁴¹

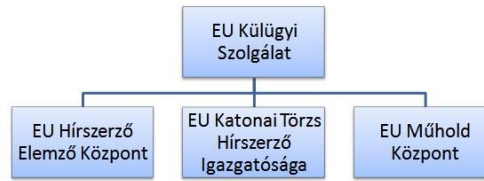
A KNBSZ tevékenységében előtérbe került a NATO 2010-ben elfogadott Stratégiai Koncepciójába illeszkedő nemzetközi együttműködés, kommunikáció, információcsere és interoperabilitás. A békemissziókban szolgáló magyar kontingensekre veszélyt jelentő szervezett bűnözői csoportok (például Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban), kábítószer-kereskedő hálózatok (Afganisztán), valamint az egyre erősödő terrorista szervezetek tevékenységének felfedése és a biztonságos feladat-végrehajtás feltételeinek biztosítása kiemelt fontosságúvá vált.

A 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozást követően Magyarország integrálódott az EU 2001-ben létrehozott válságkezelő műveletek végrehajtását vezető többnemzetiségű szervezetéhez, az EU Katonai Törzshöz (EU Military Staff - EU MS). Ezzel együtt az EU „hírszerző közösségének” tevékenységébe is bekapcsolódott. Az Európai Biztonsági Stratégia megfogalmazása szerint a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, a regionális konfliktusok, az instabil államok és a szervezett bűnözés jelentik a legnagyobb kockázati tényezőt az EU számára. A biztonsági fenyegetésekre való reagáláshoz szükség van a megfelelő időben rendelkezésre álló pontos információkra, amelynek alapja a közös hírszerzés, kockázatelemzés és a hatékony információcsere.

Az Európai Unió – a NATO-hoz hasonlóan – nem rendelkezik saját információszerző képességgel, ezért elsősorban a tagállamok hírszerző szolgálataitól beérkező információkat dolgozzák fel. Ennek érdekében – a Lisszaboni Szerződés alapján – létrehozták az EU Külügyi Szolgálatát (EU External Action Service - EEAS), amely időszerű, megbízható és pontos hírszerzési információkkal látja el az Unió politikai és katonai döntéshozóit. Az EEAS „hírszerző közösségét” három szervezet alkotja:

- EU Hírszerző Elemző Központ (EU Intelligence Analysis Centre – INTCEN)
- EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága (EU Military Staff Intelligence Directorate - EU MS INT DIR)
- EU Műhold Központ (EU Satellite Centre - SATCEN)

⁴¹ Dr. KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése, 2012. május 24-én a Nemzeti Közszerzési Egyetemen megrendezett Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata, Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1-2. szám, 2013. március, p.110., http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mhtt.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)

2. ábra EU hírszerző szervezete
 szerkesztette: Fodor Zoltán

Az INTCEN elemző-értékelő osztályának dolgozóit a tagállamok hírszerző szolgálataiból vezénylik. Az EU MS INT DIR biztosítja az EU tagállamainak katonai hírszerző együttműködését. A KNBSZ főigazgatója tagja az EU Hírszerző Igazgatók Testületének, amely fórum lehetővé teszi a katonai felderítéssel/hírszerzéssel összefüggő együttműködési kérdések áttekintését. A Hírszerző Igazgatóság állományát a tagállamok katonai hírszerző szolgálatai biztosítják. Az EU MS fő funkciói (korai előrejelzés, helyzetértékelés, hadászati szintű műveleti tervezés) csak hatékony felderítő és hírszerző tevékenységgel valósulhatnak meg, amelyben nagy szerepe van a tagállamoktól érkező, előzetesen értékelt információk feldolgozásának. A SATCEN IMINT-képessége korlátozott, de nagyban segíti az előző két szervezet munkáját. Az EEAS nyílt információk, diplomáciai jelentések, valamint az EU SATCEN által biztosított információk alapján elkészített jelentésekkel segíti a döntéshozói munkát.

Mivel az EU hírszerző-támogatási rendszere a tagállamok által biztosított hírszerzési adatokra épül (leszámítva a korlátozott IMINT- és OSINT-képességeket), ezért válságok kirobbanásakor a gyors reagáláshoz szükséges azonnali információk nem állnak a politikai és katonai döntéshozók rendelkezésére. Napjainkban a stratégiai jellegű előrejelzések mellett egyre nagyobb mértékben van szükség hadműveleti-harcászati szintű felderítési adatokra. További kihívásként jelentkezik az európai felderítő/hírszerző szolgálatok számára a munkafeltételek megváltozása, a gazdaság globalizálódása, a növekvő mennyiségű áru, szolgáltatás és információ áramlása. A határok átjárhatóvá váltak, a pénz és áruk tranzakciója, illetve az utazások nehezen ellenőrizhetők.⁴²

A jövőre vonatkozóan bizonyosra vehető, hogy a katonai hírszerzés feladatai a transznacionális fenyegetések és kockázatok tekintetében bővülni fognak, hiszen a Magyar Honvédség NATO-, ENSZ-, EBESZ-, EU-békeműveletekben részt vevő csapatai valószínűleg olyan műveleti területen fognak tevékenykedni, amelyekben a terrorizmus és más transznacionális kihívások valamilyen formában már jelen vannak.

⁴² LAKATOS Zsolt: Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai, A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése, Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1-2 szám, 2013. március, p. 13-22., http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mhtt.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)

Kockázatok, kihívások a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia alapján

2012-ben elkészült *Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája*⁴³, amelynek célja az Alaptörvénnyel, a védelmi szféra tevékenységét meghatározó jogszabályokkal, a NATO *Stratégiai Konceptiójával*⁴⁴, valamint az *Európai Biztonsági Stratégiával*⁴⁵ összhangban, továbbá a *1035/2012. (II. 21.) Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló kormányhatározatban*⁴⁶ lefektetett elvek alapján kijelölje azokat a stratégiai szintű célkitűzéseket, irányokat, eszközöket és forrásokat, amelyek révén a Magyar Honvédség teljesítheti küldetését a nemzeti érdekek és a szövetségi kötelezettségek figyelembevételével.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia az értékek és érdekek számbavétele, valamint a biztonsági környezet elemzése alapján meghatározta azokat a nemzeti célokat, feladatokat és átfogó kormányzati eszközöket, amelyekkel Magyarország a nemzetközi politikai, biztonsági rendszerben érvényesíteni tudja nemzeti biztonsági érdekeit.

A két stratégia néhány ponton nagyfokú hasonlóságot mutat. Mindkét dokumentum kijelenti, hogy Magyarország senkit nem tekint ellenségének az esetleges vitás kérdésekben az ENSZ Alapokmányának elvei, valamint a nemzetközi jogi normákkal összhangban, békés úton kíván eljárni. Közel azonos megfogalmazással találkozhatunk a hagyományos fegyverekkel végrehajtott támadás esélyeit latolgató részeknél: kis valószínűséggel fog bekövetkezni fegyveres támadás, ugyanis az euro-atlanti integrációnak köszönhetően az ország biztonsági helyzete stabil. Ettől függetlenül egyik stratégia sem zárja ki teljesen a konfliktusok kialakulását.

Az előforduló kihívásokat azonosan ítélik meg, amelyek a következők lehetnek:

- Globális kihívások:
 - instabil zónák kialakulása,
 - tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik elterjedése,
 - terrorizmus,
 - pénzügyi instabilitás,
 - informatikai és információs kihívások, globális környezeti veszélyek.

⁴³ Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)

⁴⁴ VARGA Gergely: A NATO új lisszaboni Stratégiai Konceptiója, http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)

⁴⁵ Európai Biztonsági Stratégia, forrás: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIHU.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)

⁴⁶ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)

- Regionális kihívások:
 - a fejlettségbeli különbségek növekedése,
 - az államokon belüli instabilitás,
 - a poszt-szovjet térség kihívásai,
 - Délkelet-Európa konfliktusai,
 - a mediterrán térség feszültségei,
 - illegális és tömeges migráció,
 - a határon túli magyarok helyzete,
 - környezeti katasztrófák.
- Belső kihívások:
 - szervezett bűnözés,
 - kábítószeres terjedése,
 - feketegazdaság és korrupció,
 - demográfiai problémák⁴⁷.

A felsorolt fenyegetések kezelése során fontos a honvédelmi, nemzetbiztonsági, rendvédelmi, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi és polgári válságkezelési intézmények szoros és hatékony együttműködése.

Elengedhetetlen, hogy rendelkezésre álljanak azok az információk, amelyek a kockázatok és fenyegetések időbeni felismeréséhez és kivédéséhez, valamint a kormányzati döntések megalapozásához szükségesek. A külföldön működő magyar intézményeket, valamint a válságkezelő és békefenntartó feladatokban részt vevő magyar alakulatokat és szakértőket érintő fenyegetéseket mielőbb fel kell tární. Kiemelt jelentőségű az alkalmazott katonai erő megfelelő felkészítése, kiképzése az eltérő kultúrájú, fejletlen infrastruktúrájú, gyenge államszervezettel rendelkező országokban történő alkalmazás előtt. A felkészítés során a katonákkal meg kell ismertetni az adott térség kulturális és politikai viszonyait.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia célul tűzi ki a Magyarországot érintő biztonsági kihívásoknak megfelelően, a magyar szervek koordinált tevékenységével szorosabb együttműködés kialakítását és fenntartását a szövetséges államok hírszerző és elhárító szervezeteivel. Ennek érdekében elengedhetetlen a rendvédelmi és a válságkezelési intézményrendszer erősítése, az információszerzés, információ-megosztás és információértékelés hatékonyságának növelése.

A Katonai Biztonsági Stratégia a KNBSZ hatékony tevékenységének szükségességét fogalmazza meg a válságok előrejelzésében, a katonai műveletekhez szükséges információk megszerzésében, elemzésében, értékelésében és megosztásában, valamint a válságkörzetekben szolgálatot teljesítő katonák biztonsága érdekében. Kiemeli az információszerző és értékelő eszközök, módszerek fejlesztésének, az innovatív eljárások alkalmazásának, valamint a legfrissebb kutatási eredmények és tapasztalatok hasznosításának fontosságát a hírszerző munkában.

⁴⁷ NÉMETH Miklós őrnagy, Varga Edit főhadnagy: A Magyar Köztársaságot érintő új típusú fenyegetések elemzése, Felderítő Szemle I. évfolyam 2. szám, Budapest, 2002. december, ISSN 1588-242x, p.7., <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2002-2.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)

A transznacionális kihívások közül a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a kábítószer-kereskedelem és a szervezett bűnözés tekinthetők a legjelentősebb fenyegetéseknek.⁴⁸ A terrorizmus folyamatosan változó módon veszélyezteti hazánk szövetségi rendszerét és értékrendjét. Magyarország terrorveszélyeztetettsége alacsony, azonban nem szabad megfeledkezni a külföldi eredetű vagy a külföldi magyar érdekeltségek elleni fenyegetettségről, amelyeknek lehetnek az országot érintő biztonsági és gazdasági következményei. A terrorizmus csak összehangolt intézkedésekkel küzdhető le. Nemzeti érdekünk, hogy továbbra is részt vegyünk a terrorizmus elleni nemzetközi fellépésben, a nemzetközi terrorellenes szervezetrendszer fejlesztésében, valamint az ENSZ, az EU és a NATO vonatkozó erőfeszítéseiben. Komoly kihívást jelent a terrorista csoportok felfedése és pénzügyi hátterük felderítése. Rejtekhelyük (hegyes vidék, barlangok) korlátozza a SIGINT eredményességét. Az Internet adta lehetőséget kihasználva, gyakran videóknban, zenékben kódoltan kommunikálnak egymással, amely nehezen detektálható. A megszerzett adatok elemzése-értékelése komoly kapacitásokat kíván a többféle nyelv és bonyolultabbnál bonyolultabb kódolási eljárások használata miatt. A terrorizmus elleni fellépés integrált megközelítésben egyszerre szolgálja a megelőzést, a kiváltó okok kezelését, a terrorizmus felszámolását, a terrorfinanszírozás megakadályozását, a védelmi képességek megerősítését és a felkészülést a veszélyhelyzetekre.

A tömegpusztító fegyverek, a hordozóeszközök, valamint az előállításukhoz szükséges kettős felhasználású termékek és ismeretanyagok elterjedése kiszámíthatatlan veszélyforrást jelentenek a nemzetközi békére és biztonságra. A nemzetközi leszerelési és exportkorlátozási megállapodások korlátozzák a tömegpusztító képességek elterjedését, ugyanakkor számos ország esetében hatásuk nem érvényesül. Magyarország érdekelt a tömegpusztító fegyverek proliferációjának megakadályozásában, a nemzetközi leszerelési folyamat további erősítésében, a fegyverzetellenőrzés hatékony nemzetközi megvalósításában és szabályozásában. A kutatás- fejlesztés és a tesztelés időszakában az adatszerzés rendkívül nehéz, főként akkor, ha pontos információra van szükség. A kutatás jellemzően zárt intézményekben folyik, főként elméleti, szellemi tevékenységről van szó. Gyakran előfordul a kettős felhasználású termékek gyártása, erre kiváló példa az iráni atomprogram. A földalatti kutatóállomások erősen korlátozzák az IMINT-képesség kihasználhatóságát. A dúsított urán felfedése a gyártásfolyamat biztonsági eljárásai miatt még érzékeny műszerekkel is nagyon bonyolult. A proliferációs tevékenység felfedésére a HUMINT lehet az egyik leghatékonyabb módszer. A programban részt vevő tudósok, mérnökök és adminisztratív munkát végzők segítségével történhet adatszerzés.

Komoly nemzetbiztonsági kockázatnak minősül a kábítószer-kereskedelemmel összefonódott, de akár más tevékenységi körrel rendelkező (például emberkereskedelem, védelmi pénzek begyűjtése, olajmaffia, stb.) szervezett bűnözői csoportok tevékenysége. A szervezett bűnözés igyekszik összefonódni a rendvédelmi szervekkel, így eltorzíthatja azok működését, továbbá kísérletet tesznek

⁴⁸ Dr. KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok előtt álló kihívások, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2013.

a politikai döntéshozatalba való beszivárgásra is. A hatékony fellépés egyik meghatározó eleme a bűnszervezetek anyagi hátterének felderítése. A szervezett bűnözés elleni küzdelem elengedhetetlen eszköze a bűnüldöző szervek, rendvédelmi szervek, az igazságszolgáltatás és a nemzetbiztonsági szolgálatok szoros együttműködése.

A modern kor technikai fejlődése magával hozta a mindent behálózó infokommunikációs rendszert, mely következtében a kiberfenyegetettség is megnőtt. Ennek értelmében a kiberbiztonság is egyfajta új kihívásként jelenik meg. Az állam és a társadalom működése egyre meghatározóbb módon az informatikai-telekommunikációs hálózatokra épül, kritikus infrastruktúráként jelenik meg a fizikai és virtuális térben. A hálózatok elleni támadások megzavarhatják az információ- és kommunikációs rendszerek rendeltetésszerű működését, ami fennakadást okozhat a kormányzati szférában, ezzel jelentős anyagi károkat és káoszt idézve elő. A terrorista csoportok felismerve az ebben rejlő lehetőségeket, eszközként kezdték használni a modern hadviselésben kiemelt fontosságú hálózatok működésének ellehetetlenítésére.

A Stratégiák rávilágítottak, hogy a terrorizmus, a szervezett bűnözés, az egyéb illegális tevékenységek jelentette aszimmetrikus fenyegetések, más globális, regionális és belső kihívások, valamint a politikai, katonai és gazdasági információk megvédése szükségessé teszi, hogy az ország rendelkezzen erős felderítési és elhárító képességgel.

Másodlagos kihívások

Az információszerző szolgálatokat érintő kihívások igen sokrétűek lehetnek. A fentiekben említett „hagyományos” kockázati tényezők mellett, a szakmai, tevékenységi környezetben is lehetnek olyan működésből, munkavégzésből adódó kihívások, amelyek nehezíthetik az eredményes feladat-végrehajtást.

Napjainkban a hírszerzés/felderítés nem koncentrálhat csupán egy ország vagy régió területére. A globális kapcsolatokkal rendelkező bűnszervezetek, terrorista csoportok kommunikációjának nyomon követése több ország irányába is történhet. Ehhez megfelelően alkalmazkodnia kell a hírszerzés ágainak is. Nagy területi kiterjedésű tevékenység esetén célravezető lehet a szövetségi rendszeren belüli együttműködés, ezáltal kevesebb teher jut egy-egy szolgálatra.

Az OSINT kapcsán elérhető nagymennyiségű adat szintén komoly kihívás elé állíthatja az adatfeldolgozó, elemző-értékelő szakállományt. A feldolgozás hatékonyságát növelheti a számítógépes eljárások alkalmazása, lerövidítve ezzel a feldolgozási időt. A nyílt információk hatalmas terjedelmén túl, azok megbízhatatlansága is gondot jelenthet. Terrorszervezetek felismerve az ebben rejlő lehetőségeket, gyakran hamis, megtévesztő információkat tesznek közzé, amelyek ellenőrzése komoly kapacitásokat von el az elemző-értékelő csoporttól. Abban az esetben, ha az adatok elsődleges forrása nem azonosítható, nem tekinthetőek

megbízhatónak. Felhasználásuk ennek ellenére nem kizárt, de nagy körültekintést igényel.⁴⁹

Az anyagi források is képesek problémát okozni a hírszerző szolgálatoknak. A korszerű technológiai fejlesztés eszköz- és pénzigénye túlmutat az információszerző szolgálatok lehetőségein. Bár a szolgálatok speciális megrendeléseikkel továbbra is jelen lesznek a kutatás-fejlesztésben, egyre inkább rákényszerülnek, hogy a globalizált piac által kikényszerített fejlesztési eredményeket adaptálják és alkalmazzák.⁵⁰

Az általam említett néhány másodlagos kihívástól természetesen sokkal több jelentkezik a hírszerzés napi feladatai során. Ezek megoldása magas fokú szakértelmet, találékonyságot és legfőképpen gyorsaságot igényel, ezzel biztosítva a hírszerző szolgálatok további feladatorientált, zökkenőmentes működését.

Összegzés

Az önálló magyar katonai hírszerzés a 90 éves történelme során több strukturális és feladatrendszerrel érintő változáson is átesett. A hírszerzés fő erő kifejtésének irányát az aktuális szövetségi rendszer határozta meg, gyakran országunk érdekeinek háttérbeszorításával.

A kelet-közép-európai régióban Magyarország volt az első rendszerváltó ország. A Varsói Szerződés megszűnésével a korábbi biztonsági környezet is jelentősen átalakult. Az új szövetségi rendszerbe való belépés új kötelezettségekkel és kihívásokkal járt. A rendszerváltás utáni években a magyar katonai hírszerzés gyorsan és hatékonyan integrálódott a NATO és az EU katonai hírszerző szervezeteibe. Azóta is – a folyamatosan nehezedő körülmények ellenére – magas színvonalon végzi az állami és szövetségi rendszerből érkező információs igények kielégítését a nemzetközi hírszerző hozzájárulás keretében.

A Nemzeti Stratégiák a szövetségi rendszerek hasonló dokumentumaival egybehangzóan állapítják meg a biztonsági helyzetet befolyásoló, kockázati tényezőket. Az euro-atlanti térség államainak, így Magyarországnak is globális szinten a nemzetközi terrorizmus, a közel-keleti térség instabilitása, az ezzel együtt járó migráció, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a szervezett bűnözés, valamint a széles körben elterjedt informatikai rendszerek sebezhetősége jelentik a legnagyobb biztonsági kockázatot, de nem szabad megfeledkezni a hagyományos fegyveres konfliktusok kialakulásának esélyéről sem, gondoljunk csak a most is zajló ukrán-orosz konfliktusra. További befolyásoló tényezők lehetnek hírszerző rendszert érintő másodlagos, szervezeti működés során is jelentkező kihívások. Az OSINT kapcsán elérhető nagymennyiségű adat komoly kihívás elé állíthatja az adatfeldolgozó, elemző-értékelő szakállományt. A források megbízhatatlansága is

⁴⁹ Dr. VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés (OSINT), Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobolka István, Nemzeti Közszerzési Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 115-124.

⁵⁰ TÓTH András mk. ezredes: A felderítés perspektívái a technológiai fejlődés tükrében, Felderítő Szemle II. évfolyam 1. szám, Budapest, 2003. április, ISSN 1588-242x, p. 102-108., forrás: <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2003-1.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)

gondot jelenthet. A rendelkezésre álló gyakran szűkös anyagi keret is okozhat fennakadásokat.

A KNBSZ a katonadiplomáciai tevékenységgel kiegészülve fontos szerepet játszik a válságok, konfliktusok előrejelzésében, felderítésében, a kialakult válságok kezeléséhez szükséges információk gyűjtésében. A hírszerző tevékenység nem annyira az egyes célországokra, hanem inkább azokra a régiókra, körzetekre koncentrál, ahonnan a konfliktus kiindulhat, azonban ezek a területek ritkán határozhatóak meg földrajzilag, mivel gyakoriak a határokon áterjedő, úgynevezett transznacionális veszélyek. Elengedhetetlen, hogy rendelkezésre álljanak azok az információk, amelyek a kockázatok és fenyegetések időbeni felismeréséhez és kivédéséhez, valamint a kormányzati döntések megalapozásához szükségesek. Kiemelt jelentőségű a missziókban résztvevő magyar katonai kontingensek megfelelő felkészítése és biztonságának javítása a műveleti területen megfelelő információk biztosításával. A nemzeti és a szövetségi keretek között folytatott felderítés és hírszerzés feladatai hatékony végrehajtásához szakmailag jól képzett és nyelveket beszélő, nemzetközi eljárásokat megfelelően ismerő szakállomány szükséges.

Az új típusú kihívások leghatékonyabb kezelése a nemzetközi szervezetek együttműködése során történhet. Az említett kockázati tényezők ellen folytatott küzdelem az országhatárokon való túlnyúlásuk, valamint geopolitikai és technológiai jellegük miatt, a nemzetbiztonsági és rendvédelmi erők szoros hazai és nemzetközi együttműködésével lehet csak eredményes.

Felhasznált irodalom:

- Dr. BAGI József: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 210-214.
- Dr. KIS-BENEDEK József: Az emberi erőkkel folytatott információszerzés (HUMINT), Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 145.
- Dr. KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok előtt álló kihívások, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013.
- Dr. VIDA Csaba: A hírszerzési ciklus, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 98-101.
- Dr. VIDA Csaba: Egyéb hírszerzési ágak, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 158.
- Dr. VIDA Csaba: Hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái, Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 102-103.

- Dr. VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés (OSINT), Nemzetbiztonsági alapismeretek, szerk.: Dr. Kobilka István, Nemzeti Közszerzési Egyetem, Budapest, 2013, ISBN 978-615-5344-32-9, p. 115-124.
- Hadtudományi Lexikon, főszerkesztő: SZABÓ József, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, ISBN 963-04-5226x (I-II. kötet), p. 585-587., p. 642-643.

Internetes források:

- Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról, <http://www.diplomacia.hu/fileDb/VRXGXV/becsialap.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 03. 28.)
- Dr. HAJMA Lajos nyá. ezredes: A katonai felderítés és hírszerzés története, egyetemi jegyzet, ZMNE Felderítő Tanszék, Budapest, 2001, p. 216., www.zmne.hu/tanszekek/Hadtortenelem/tematika/spy/hirszerzes.doc, (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)
- Dr. IZSA Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése), Egyetemi Jegyzet, ZMNE KLHTK Biztonság- és Védelempolitikai tanszék, Budapest, 2009, p. 33, p. 50., <https://olibx.uni-nke.hu/cgi-olib91/w207.bat?session=1414656512&infile=&subj=4493&cgimime=application%2Fpdf> (Letöltés ideje: 2014. 03. 28.)
- Dr. KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése, 2012. május 24-én a Nemzeti Közszerzési Egyetemen megrendezett Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata, Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1-2. szám, 2013. március, p. 110., http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mhtt.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)
- Dr. RÁCZ Lajos nyá. ezredes: Adalékok a magyar-kínai katonadiplomáciai kapcsolatok történetéhez, Hadtudomány, 2010. elektronikus szám, p. 16., http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_4.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)
- Dr. SALLAI Imre nyá. ezredes: Katonadiplomácia és információszerzés, Felderítő Szemle VII. évfolyam 2. szám, Budapest, 2013. november, ISSN 1588-242x, p. 15-16., <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-2.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 03. 28.)
- Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond nyá. dandártábornoknak (PhD): Az MNVK 2. csoportfőnökségtől a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatig (A katonai felderítés/hírszerzés története a rendszerváltozástól napjainkig) című előadása A XIX-XX. századi Magyar Állam nemzetbiztonsági szervezetei című konferencián, p. 1-10., http://www.kfh.hu/felderitoktarsasaga/letoltes/kiadvanyok/Dr_Tomosvary.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)
- Dr. VIDA Csaba: Létezik-e még a hírszerzési ciklus? (Miről szól a hírszerzés?), Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember-

október, ISSN 1588-242x, p. 43-49.,
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf> (Letöltés ideje:2014. 03. 17.)

- Európai Biztonsági Stratégia,
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIHU.pdf>
(Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)
- JAKUS János: A VSZ gyakorlatainak jellemző vonásai a feltételezett délnyugati hadszíntéren,
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/3/2005_3_9.html
(Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)
- Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Történeti háttér,
<http://www.kfh.hu/hu/tortenete.html> (Letöltés ideje: 2014. 04. 08.)
- LAKATOS Zsolt: Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai, A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése, Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1-2 szám, 2013. március, p. 13-22.,
http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mhtt.pdf
(Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)
- Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf
(Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)
- Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája,
http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)
- Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. számú törvény,
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500125.TV (Letöltés ideje: 2014. 03. 29.)
- NÉMETH Miklós őrnagy-VARGA Edit főhadnagy: A Magyar Köztársaságot érintő új típusú fenyegetések elemzése, Felderítő Szemle I. évfolyam 2. szám, Budapest, 2002. december, ISSN 1588-242x, p. 7.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2002-2.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 04. 12.)
- SIKLÓSI Péter: A magyar katonadiplomácia irányításának jelenlegi helyzete, Felderítő Szemle VII. évfolyam 2. szám, Budapest, 2013. november, p. 148., ISSN 1588-242x, <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-2.pdf>
(Letöltés ideje:2014. 03. 28.)
- TÓTH András mk. ezredes: A felderítés perspektívái a technológiai fejlődés tükrében, Felderítő Szemle II. évfolyam 1. szám, Budapest, 2003. április, ISSN 1588-242x, p. 102-108., forrás:
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2003-1.pdf> (Letöltés ideje: 2014.04.12.)
- VARGA Gergely: A NATO új lisszaboni Stratégiai Koncepciója,forrás:
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés ideje: 2014. 04. 18.)

BENEDEK MÁRTA

NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TEVÉKENYSÉGE A NYILVÁNOSSÁG TÜKRÉBEN AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN

A nyilvánosság, mint fogalom értelmezése

A téma feltárásához kiindulópontot képez a nyilvánosság értelmezése és kérdésköre, mivel ennek meghatározása egyben a teret és a résztvevői kört is definiálja, ami folyamatos transzformációnak van kitéve, számos társadalmi és hatalmi hatás révén. A nyilvánosság alapfogalma a modernitáshoz köthető, alapvetően a demokratikus eszmékhez. Habermas elmélete szerint a modern polgári nyilvánosság egy olyan képződmény, egy társadalmi mezőny, amelyben az emberek szabadon egyesülhetnek, eszméket cserélhetnek, szerveződhetnek, és minden témában megnyilatkozhatnak. Ebben a térben a kommunikáció azokról a témákról folyik, amelyben a társadalom minden tagja többé-kevésbé, direkt vagy indirekt módon érintett.¹

A nyilvánosság egyszerre feltétele és garanciája is a demokráciának, mert csak az itt folytatott vita révén kristályosodhat ki a közvélemény, illetve a közérdek, amelyet az állam irányítóinak figyelembe kell venniük. (A tétel kimondott előfeltételezése, hogy a demokrácia csakis akkor legitim, ha a hatalmon lévők valóban a „köz” érdekeit szolgálják.)² A nyilvánosság ezáltal közvetítő funkciót tölt be az állam és a társadalom között, vagyis kritizálja, megvitatja a politikai hatalom döntéseit, és egyúttal az abba való beleszólás jogát is követeli.³ Habermas a nyilvánosságot tehát a „köz kontra „magán” szembenállás mentén jelöli ki. Niklas Luhmann szerint a nyilvánosságot a különböző részrendszerek (politika, család, rétegklubok, stb.) és a közvélemény strukturálja, a nyilvánosság így a társadalmisított információ és annak politikai biztosítéka.⁴ A nyilvánosság tehát egy társadalmi mezőny, egy „tér”, ahol kommunikáció folyik azokról a témákról, amelyben a társadalom minden tagja többé-kevésbé, direkt vagy indirekt érintett. *„Ezek a témák mivel rendszerint ösztársadalmi hozzáállást, döntést igényelnek voltaképpen politikai-hatalmi témák. Tehát a nyilvánosság az a kontextus, ahol*

¹ PÉTER László: A közvélemény szociológiája. 58.o.
<http://socasis.ubbcluj.ro/docs/cv/AKozvelemenyszociologiajaPeterLaszloKivonatok.pdf>.
(Letöltés ideje: 2015. 10. 15.)

² BOKOR Tamás: Társadalmi nyilvánosság az online közigazgatásban.
http://www.mediakutato.hu/cikk/2013_01_tavasz/06_nyilvanossag_online_kozigazgatas.pdf
(Letöltés ideje: 2015. 05. 16.)

³ Jürgen HABERMAS: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Századvég Kiadó, 1993.83-85.o.

⁴ Niklas LUHMANN: Politische Planung: Aufsätze zur Soziologie von Politik und Verwaltung. Westdeutscher Verlag, 1971. 21. o.

(amiben) a politikai-hatalmi témákról folyik eszmecsere, vita stb. – vagyis kommunikáció.”⁵

Nyilvánosság a XXI. században

Az új kommunikációs technológiák megjelenése és fejlődése jelentős mértékben átalakította és megváltoztatta a nyilvánosság használóinak viselkedését, a nyilvánossághoz való hozzáférhetőség módozatait. „A mediatizált kommunikáció éppen arra ad lehetőséget, hogy a teret és az időt kitágítva lehessen a kommunikációs eseményekhez hozzáférni. Éppen ezen eszközök egyre fejlődő használatának következtében tágul ki egyre jobban a nyilvánosság fogalma, létrehozva a hozzáférés absztrakt értelmezését és tömegméretű lehetőségét.”⁶ A XX-XXI. század fordulópontján az államilag strukturált és területileg meghatározott nyilvánosságok ideje lejárt, a hagyományos vagy klasszikus nyilvánosság keretei, melyek rendszerint egybeestek a nemzetállam határaival, kitágultak, a tradicionális nemzetállami-társadalmi keret szétzúzott. Az egységes nyilvánosság fogalma helyett a nyilvánosságról alkotott kép egyre inkább nyilvánosságok egymást átfedő, különböző kiterjedésű mozaikja, ahol a különböző szintű nyilvánosságokat network-ök kötik össze.⁷

A sokcsatornás kommunikáció megszületésével kiszélesedik, mind több befogadót érint a nyilvánosság. Az újabb és újabb kommunikációs technikák újabb és újabb nyilvánossági fórumokat nyitnak meg a kommunikáló felek között, aminek eredményeként nem pusztán a nyilvánosság szerkezete változik meg, de a kommunikációban résztvevők képzete is magáról a nyilvánosságról.⁸

Az infokommunikációs technológiák fejlődése, az elektronikus média elterjedése a fenti változások következtében megváltoztatja a közönséget is. Kinyílnak az addig zárt, vagy csak szűkebb csoportok számára hozzáférhető szituációk, következményként megerősödik a civil társadalom, hozzáférhetővé válnak olyan intézmények, amelyeknek civil kontrollja csak nehezen képzelhető el a nyitott kommunikációs rendszer nélkül.

Véleményem szerint ez a korszak a szolgálatok nyilvánosságával kapcsolatban olyan szintű és minőségű változást hoz, ami a rendszerváltáskor volt tapasztalható, hiszen akkor a szféra korábbi teljes zártsága a demokratizálódási folyamatok által a nyilvánosság hatására repedezni kezdett, megjelentek a civil kontroll elemei, a társadalmi érdek és elvárás. Ugyanakkor Malkovics megállapításával élve meg kell

⁵ PÉTER László: A közvélemény szociológiája, <http://socasis.ubbcluj.ro/docs/cv/AKozvelemenyszociologiajaPeterLaszloKivonatok.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 20.)

⁶ HELLER Mária–RÉNYI Ágnes: A nyilvánosság kommunikációelméleti megközelítéseiről, http://www.ccg.hu/pub/szoc/jelkom.iv-7/JK10-heller_renyi-ANyilvánosságfogalom.pdf (Letöltés ideje: 2015. 05. 17.)

⁷ John Keane által felállított hierarchikus nyilvánosságok, elmélete. http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/VelicsGabriella2011_disszertacio.pdf (Letöltés ideje: 2015. 05. 17.)

⁸ SZÉCSI Gábor: Politikai kommunikáció az átalakuló médiatérben, <http://epa.oszk.hu/01200/01273/00051/pdf/20090513141755.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 17.)

különböztetni a nyilvánosság formai és tartalmi oldalát. A formai azt jelenti, hogy a közéletileg fontos és aktuális témák közül mi közelíthető meg a nagyközönség számára, a tartalmi pedig arra utal, hogy vannak olyan kérdések, amelyek egyáltalán nem kaphatnak publicitást a gyakorlatban.⁹ Ez utóbbihoz tartozik a nemzetbiztonsági szolgálatok tényleges tevékenysége.

Nemzetbiztonság szektor és a nyilvánosság

Amennyiben áttekintést kívánunk adni az elmúlt 10 év nemzetbiztonsági szolgálatainak tevékenységéről, kénytelenek vagyunk mindezeket a tényezőket figyelembe venni. Az áttekintés ezért csak vázlatos lehet és azokra a forrásokra kíván támaszkodni, amelyek ellenőrizhetők. A magyar sajtóban és az interneten természetesen az elemezni kívánt időben számos nyomtatott és elektronikus cikk, fórum, komment jelent meg a különböző magyar szolgálatokkal kapcsolatban. Ezeket a cikkeket leegyszerűsítve az alábbi csoportra¹⁰ oszthatjuk:

1. a nemzetbiztonsági szektor átalakítása
2. személyi kérdések, főigazgatói kinevezések és leváltások
3. kémügyek
4. a múlt kísértése
5. a skandalumok
6. titkosszolgálati eszközök lelepleződése
7. az egyén lelepleződése
8. aktuális és új nemzetbiztonsági feladatok megjelenése
9. nemzetbiztonsági feladatok pro és kontra értelmezése
10. toborzás.

1.) A szolgálatok¹¹ átalakításával/összevonásával kapcsolatos aktuálisan megjelenő törekvésekről a közvélemény már az ezredforduló után folyamatosan értesül. Általában a rövid híradásokban megfogalmazott álláspontok gazdasági alapokra helyezték ezt a problémakört, illetve a szakmaiság színvonalának emelkedését várták ettől a döntéshozók. 2006-ra a kormány és az ellenzék között olyan közös platform jött létre, melyben megszületett a döntés, hogy az akkori öt nemzetbiztonsági szolgálat helyett kevesebb képes lenne a feladatok ellátására. Az átalakítás indokai között a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozást, az Egyesült Államok elleni 2001. szeptember 11-ei terrortámadás utáni biztonsági helyzetet, valamint a hadsereg szerepének megváltozása került megemlíésre. Az

⁹ MALKOVICS Tibor: Nyilvánosság és közvélemény. In: Fehér Katalin (szerk.) Fejezetek a társadalmi kommunikáció témaköréből. Budapest: Harmattan - Zsigmond Király Főiskola 2007. 158-177.o.

¹⁰ A csoportok meghatározásánál több esetben nem lehet egy adott ügyet bekegorizálni. Összetettségük miatt néhány ügy több kategóriát is magába foglalhat.

¹¹ A magyar nemzetbiztonsági szervezetrendszer az Országgyűlés 1995. december 19-én elfogadott CXXV. törvénye alapján három polgári (Információs Hivatal, Nemzetbiztonsági Hivatal, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat), valamint két katonai nemzetbiztonsági szolgálatból (Katonai Felderítő Hivatal, Katonai Biztonsági Hivatal) állt az intézményrendszer a 2010 és 2012-es átalakításáig. A Nemzetbiztonsági Hivatal átnevezése után Alkotmányvédelmi Hivatal (AH) lett. A magyar katonai hírszerzés és elhárítás 2012. január 1. óta ismét egy szervezetbe integrálva jelenik meg Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat elnevezés alatt.

átalakításra két terv is született. Az első szerint a Nemzetbiztonsági Hivatalt (NBH) összevonják a polgári hírszerzéssel, azaz az Információs Hivatallal (IH), a katonai elhárítással, a Katonai Biztonsági Hivatallal (KBH), valamint a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatával (RSZVSZ).¹² Külön maradna a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) és a Katonai Felderítő Hivatal (KFH). A másik tervben a három polgári szolgálatot vonnák egyggyé, és speciális feladatai miatt külön maradna a két katonai szolgálat: a Katonai Biztonsági Hivatal és a Katonai Felderítő Hivatal.¹³ 2007-ben az Állami Számvevőszék erre vonatkozó vizsgálata olyan megállapítást tett, mely szerint nem jelentene jelentős költséghatékonyságot a polgári és katonai szolgálatok összevonása.¹⁴ Ezzel szemben 2011-ben közel egymilliárd forintot megtakarítás mellett hatékonyság növekedését, a párhuzamosságok megszüntetését jósolták a katonai szolgálatok összevonása kapcsán, melyet az akkori ellenzék is támogatott. Ezek az érvek igazak lennének az Alkotmányvédelmi Hivatal és az Információs Hivatal közös szervezetbe olvasztása esetén is, vélekedtek továbbá a szakértők. Ezzel kapcsolatban azonban nyilvánosságra kerültek olyan információk, ami szerint a Fidesz meghatározó személyiségei úgy ítélték meg, túl nagy hatalom koncentrálna a belügyminiszter kezében.¹⁵ Végül az átalakítás a két katonai szolgálatot érintette, 2012. január 1-jén alakult meg a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, mely egységes szervezetbe integrálta a katonai hírszerzést és elhárítást.

Hasonló, jelentős mértékű átalakítás ment végbe a polgári szolgálatok irányítása és a törvényességi felügyelete kapcsán, mivel az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat irányítását 2010-től a belügyminiszter látja el. Döntően a demokratikus garanciák miatt a titkosszolgálatok felügyeletének megosztására került sor,¹⁶ így az Információs Hivatal 2010 májusától 2012. augusztus 31-ig a külügyminiszter, ezt követően a Miniszterelnökséget vezető államtitkár irányítása alá tartozott.

2.) A szolgálatok főigazgatóinak személye, kinevezésük és menesztésük a rendszerváltás utáni időben, de különösen az ezredforduló után a nyilvánosság számára kézzelfoghatóvá vált. A korábban rejtőzködő nemzetbiztonsági szervezet ilyen módon arcot kapott, így a közvéleménynek immár volt lehetősége személyhez kötni az egyes szolgálatokat. A nyilvánosságnak ez a fajta vállalása nagy előrelépést

¹² Az RSZVSZ nem tartozott a magyar nemzetbiztonsági intézményrendszer struktúrájába. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztály jogutódjaként, a Magyar Köztársaság területén a Belügyminisztérium szervezeti egységeként, annak közvetlen alárendeltségében, önálló költségvetési szervként működött. Feladata a rendvédelmi szervezetek belső bűnmegelőzési ellenőrzése és a bűncselekmények felderítése volt. Szervezetére épülve 2011. január 1-jén felállításra került az Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ), ami kibővült hatáskörrel rendőrség mellett a BÁH, a NAV, valamint az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat állományát is ellenőrzi. (Nagy Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakítása a rendszerváltás folyamatában, http://epa.oszk.hu/02100/02176/00011/pdf/RTF_25_058-066.pdf (Letöltés ideje: 2015. 10. 14.)

¹³ http://www.rexinfo.hu/main/news_12227.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

¹⁴ http://lhp.hu/hirek_olvas.php?a=18168 (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

¹⁵ <http://nol.hu/belfold/mindent-tudo-szuperszolgalat-1456677> (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

¹⁶ kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/az-informacios-hivatalt-a-kormany-kozponti-szervezeteben-kell-tartani (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

jelentett a korábbi teljes titokba burkolózással szemben. Ennek a fejlődésnek következő lépcsőfokát is néhány éve elértük, mikor ezen szervezetek vezetői a nyilvánosság elé álltak és interjúkban, előadásokon tárták a közönség elé szolgálataik jelenlegi feladatait és jövőbeli kihívásait.¹⁷

Az NBH és az IH főigazgatóinak 2004-es¹⁸ egyidejű kinevezése az ellenzéki képviselők elutasítása, illetve tartózkodása mellett történt.¹⁹ A politikai felhangoktól sem mentes vitában az IH élén történő főigazgató-váltást az ellenzék indokolatlannak tartotta: „Czukur József, dacára annak, hogy nem a mi bizalmunkat bírta, hanem a jelenlegi kormány kinevezettje, semmilyen olyan baklövést, hibát, mulasztás nem követett el, ami az ő leváltását indokolta volna.”²⁰ A kormány ugyanakkor a polgári hírszerzés vezetőjének cseréjét nemzetközi kontextusba helyezve a következőkkel indokolta „a madridi terrorcselekményt követően „rendkívül nagymértékben megnőtt a nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködés iránti szükséglete, jóval nagyobb kooperációs készségre van szükség, mint korábban.”²¹ Demeter Ervin volt titokminiszter²² pedig burkoltan KGB-s múlttal gyanúsította meg a kinevezett Zsuhár Istvánt.²³

2007-ben a két polgári szolgálat (NBH, IH) élére történő főigazgatói kinevezés hasonló skandalumok közepette zajlott. Galambos Lajos a tárgyév májusában lemondott a főigazgatói posztról, azzal az indokkal, hogy többször érte jogos kritika a szolgálat működését, ezért összevonásokra és átszervezésre van szükség az NBH-nál. Az átalakítást Laborc Sándor megbízott főigazgató irányította, aki a gazdasági igazgató kivételével az összes igazgatót és szinte az összes fősztályvezetőt leváltotta, a kémelhárítást pedig beolvasztotta egy másik szervezeti elembe.²⁴ Az ellenzék szerint jelentősen gyengíti a titkosszolgálatot a frissen kinevezett, tapasztalatlan középvezetői kör, valamint nemzetbiztonsági kockázatot vett fel a főigazgató-jelölt múltja, mivel a nyolcvanas évek elején Moszkvában végzett a

¹⁷ A magyar nemzetbiztonsági tevékenységet szabályozó törvény mindenki számára hozzáférhető. A jogszabály az un. körülíró törvények közé tartozik, így 1995 óta mindenki tisztában lehet vele, hogy mivel foglalkoznak a szolgálatok, ugyanakkor eszközeik és módszereik alkalmazása a titkosságra épül, „hiszen alaprendeltetésük az, hogy a nemzet biztonsága érdekében elvégezzék azokat a feladatokat, amelyek megvalósítása nyílt eszközökkel nem lehetséges.” (Héjja István (szerk.): *Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok*. (egyetemi tankönyv). Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. 2007. 192.o.)

¹⁸ Bár a dolgozat az elmúlt 10 év eseményeit öleli fel, ebben az esetben a szerző érdemesnek tartja a 2004. esztendőig visszanyúlni a mind hitelesebb kép kialakítása okán.

¹⁹ Az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága több mint háromórás zárt ülését követően az ellenzéki képviselők nemmel szavaztak Zsuhár Istvánnak (korábbi NBH főigazgató) az Információs Hivatal élére való kinevezéséről, míg Galambos Lajos személyével kapcsolatban tartózkodtak.

²⁰ <http://www.nethirlap.hu/printme.php?cikk=11765> (Letöltés ideje: 2015.06.14.)

²¹ http://mno.hu/migr_1834/vitatott-kinevezes-a-hirszerzes-elere-620844 (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

²² A polgári titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszteri posztot Demeter Ervin 2000. májusi kinevezése után 2 évig töltötte be.

²³ <http://regi.sofar.hu/hu/node/22082> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

²⁴ <http://index.hu/belfold/laborc8617/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

Dzerzsinszkij-főiskolán.²⁵ További kérdést vetett fel az, hogyan ítélik meg a személyét és múltját Magyarország NATO-partnerei. A kinevezéssel a koalíciós partnernek, a Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) is aggályai voltak, így a főigazgató-jelöltek meghallgatni hivatott nemzetbiztonsági bizottság első ülését elhalasztották. Az IH főigazgatói tisztsége Zsohár István halálával üresedett meg, melyre Hetesy Zsolt, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) korábbi vezetője került. Személye nem került összetűz alá, kinevezését a testület többsége támogatta, ahogyan Balajti Lászlót is a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat vezetői posztjára.

Ahogy Laborc Sándor kinevezése, úgy másfél év utáni távozása sem volt botrányoktól mentes. Személyesen belekeveredett az Egymásért Egy-Másért Alapítvány csalási ügyébe, amit megterveztek a 2006-os őszi zavargások idején elkövetet szakmai hibák. Lemondását követően újra elindult a főigazgatói posztok cseréje. Az NBSZ éléről Balajti László került az NBH-ba, majd pozícióját megtartva átnevezés után is maradt. Balajti kinevezése ellen a pártok nem fogalmaztak meg kritikát, ugyanakkor az SZDSZ sérelmezte, hogy Ficsor Ádám titkosszolgálati miniszter mindenféle egyeztetés nélkül jelölte. Az NBSZ-nél Mogyoró Imre, mint általános helyettes került megbízásra 3 hónapig, akit Dobokay Gábor váltott közel fél éves periódusra.

A főigazgató váltások következő körére már az Orbán-kormány idején került sor 2010-ben. Az NBSZ-hez Boda József került, akit az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága a meghallgatás végén támogatott. A nyilvánosság és a szolgálatok viszonyában itt érdemes egy pillanatra megállnunk és figyelni arra a tényre, hogy első ízben került nyilvánosságra egy főigazgatói elképzelés és a megvalósítandó célok kitűzése, ami a törvényesség betartását, a szakmai színvonal emelését és az állomány felkészítését a XXI. századi kihívásokra jelentette. Kiemelte továbbá, hogy nem tervez sem személycserét, sem pedig szervezeti változtatást, amit az állomány pozitívan értékel.²⁶

Az Információs Hivatal irányító külügyminiszter előterjesztésére mentették fel augusztus 15-ei hatállyal a főigazgatói tisztségből Hetesyt és érdemei elismerése mellett, más fontos megbízást kapott.²⁷ A külügyi államtitkár szavaival élve: húsz esztendő alatt kialakult szokásjog alapján döntöttek, vagyis kormányváltásnál lecserélik a hivatal főigazgatóját.²⁸ Utóda Pető Tibor lett, aki már ellátta ezt a posztot 1998-2002. között. Meghallgatásakor olyan tényekre világított rá, melyek korábban nem voltak publikusak, vagyis az IH 2010-re felélte tartalékait,

²⁵ A Dzerzsinszkij-főiskola szinte kezdetektől titkosszolgálati, nemzetbiztonsági szakembereket képzett. A húszas évektől a Cseka, majd a KGB, ma pedig a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) intézménye (mai neve: az Orosz Föderáció Szövetségi Biztonsági Szolgálatának Akadémiája). (http://index.hu/belfold/2015/02/17/magyar_karrierek_moszkvai_diplomaval/) (Letöltés ideje: 2015. 10. 14.)

²⁶ http://mno.hu/belfold/nem_tervez_szemelycseret_a_foigazgato-jelolt_kepek-240130 (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

²⁷ <http://www.hir24.hu/belfold/2010/08/16/felmentettek-az-informacios-hivatal-foigazgatojat/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

²⁸ http://www.galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=24951_pet-tibor-a-mkoedeskeptelenseg-szelere-sodrodott-az-informacios-hivatal (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

fejlesztésekre pedig egyáltalán nem volt anyagi lehetőség, a létszám elmarad a törvényileg meghatározottól. Feladatok tekintetében kiemelte, hogy a kihívások közé tartozik a 2011-es magyar EU-elnökség, amelyben a hivatal a Külügyminisztérium munkáját segíti majd.²⁹ 2012-ben a szervezeti átalakítással párhuzamosan, mely szerint a Miniszterelnökséget vezető államtitkár gyakorolja a szervezetet irányításával kapcsolatos jogköröket, új főigazgató került kinevezésre Pásztor István személyében.³⁰

Az Alkotmányvédelmi Hivatal vezetéséről Balajti László 2011 decemberében mondott le. Ebben az időszakban kapott nyilvánosságot a „ki-kinek az embere társasjáték”. A média a helyzettel nem igazán tudott mit kezdeni. A lemondás, vagy lemondatás indokai a mai napig nem kerültek napvilágra. Személyhez kapcsolódóan az képezte a találgatások tárgyát, hogy hogyan maradhatott főigazgató. Kinevezése mögött sokan nagykoalíciós alkut sejtettek.³¹ Távozását követően Göbölös László került a hivatal élére 2011. december 20-tól megbízott, majd 7 hónap múlva kinevezett főigazgatóként. Feladataként azt jelölte meg, hogy a kémelhárítást, a gazdaságbiztonságot és értékelés-elemzést újjáépítse.³² Főigazgatóként egy sor politikailag kényes témában született nemzetbiztonsági jelentés minősítését feloldotta. A feladatok megoldására tett erőfeszítései kormánykörökben nem találtak teljes mértékben elfogadásra, ezért mennie kellett. 2015. szeptember 1-jei hatállyal Kiss Zoltán került főigazgatói pozícióba.

A 2014-es választások szintén új helyzetet teremtettek a szolgálatokkal kapcsolatosan. Boda Józsefet a belügyminiszter más fontos beosztásba helyezte, miután az NBSZ élén végrehajtotta a megszabott feladatokat.³³ Szabó Hedvig főigazgató asszony kinevezése körüli bonyodalmak szintén témát adtak a médianak. Tasnádi László államtitkár adminisztratív hibával magyarázta, hogy a Magyar Közlönyben az előtt jelent meg a kinevezés, hogy a törvényben előírt módon a parlament szakbizottsága is véleményezte volna, hogy a jelölt alkalmas-e a posztra. Az ülés négy kormánypárti képviselő jelenlétével határozatképes volt, így egyhangúan megszavazták kinevezését.³⁴

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok közül a Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) 1994 augusztusától 15 éven át Stefán Géza vezette.³⁵ Halálával Kovácsics

²⁹ http://www.galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=24951_pet-tibor-a-mkoedeskeptelenseg-szelere-sodrodott-az-informacios-hivatal (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

³⁰ Pásztor István kijelölésénél fontos szempont volt, hogy elhárítói munkáját a rendszerváltozás után kezdte. (http://index.hu/belfold/2012/09/15/orban_viktor_kinevezte_pasztor_istvant_az_informacios_hivatal_foigazgatojava/) (Letöltés ideje: 2015. 10. 17.)

³¹ http://hvg.hu/itthon/20100503_mi_var_titkosszolgalatokra (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

³² <http://www.origo.hu/itthon/20150303-a-hirszerzestol-erkezhet-a-titkosszolgalat-uj-vezetoje.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

³³ http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/lejarato-akciot-terveztek-pinter-ellen-1264273 (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

³⁴ <http://vs.hu/kozelet/osszes/csak-kineveztek-szabo-hedviget-a-nemzetbiztonsagi-szakszolgalat-elere-0731#!s21> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

³⁵ A szolgálatok főigazgatói közül Stefán volt az egyetlen, aki öt kormányzati cikluson át bizalmat kapott.

Ferenc került a posztra 2010-ig, amikor is honvédelmi miniszter a kormányváltás után leváltotta a romagyilkosságok ügyében elkövetett súlyos mulasztások okán a szervezett több vezetőjével együtt.³⁶ A posztra Domján László kapott kinevezést a szervezeti átalakításokig. A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) élén magalakulásától átalakításáig öt főigazgató regnált. A tárgyalt időszakban Madarász Károly került leváltásra a 2010-es kormányváltáskor.³⁷ Helyét Tóth András vette át, akit egy év után váltott Kovács József, aki később az összevont katonai titkosszolgálat vezetője lett. Meghallgatásakor a törvényesség biztosítását és a szakmai alázatot nevezte legfontosabb feladatának, illetve a munka színvonalának megtartását a csaknem kétszáz embert érintő elbocsátások után is.³⁸

3.) A tárgyalt időszakban a közvélemény két jelentősebb ügynevezett kémüggyel szembesült. Az első elhíresült ügy az ügynevezett Mucuska-gate volt. A Szatmári házaspár 2005 augusztusától jó időre a hírek szereplőivé vált. A *Magyar Nemzet* ekkor számolt be arról, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) leleplezett egy házaspárt, amely a román titkosszolgálatnak szállította az információt. Szatmári Tibort és feleségét a kiszivárgott adatok és közölt dokumentumok alapján azonosították be. A házaspár hölgy tagját, aki az oktatási tárca főtanácsosa és a Határon Túli Magyarok Hivatalának (HTMH) egyik munkatársa volt, hírbe hozták Hiller István mellett Magyar Bálint egykori oktatási miniszterrel és a HTMH akkori vezetőjével, Bálint Pataki Józseffel is. A férj, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség budapesti irodavezetője volt. Az érintettek mindent tagadtak. A gyanú szerint a házaspár azon munkálkodott, hogy a kormány és a határon túli kisebbség viszonya minél rosszabb legyen. Az NBH végül nem állapította meg a kémkedés tényét. Tóth András³⁹ jelentését azonban államtitokká minősítették. Több hírportál szerint az akkori miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc már tavasszal tudott a kémhistóriáról. Az NBH évkönyvében a kémelhárítás című fejezetben az ügyben megismert módszerekkel nagy hasonlóságot mutató leírását közöl, melyből a következő megállapítás érdemel kiemelés. *„Az ellenérdekelt felek human kapcsolataik során tudatosan támaszkodnak a honosított és kettős állampolgárokra, a kiválasztott személyeknek az általuk képviselt országhoz fűződő üzleti, kulturális, tudományos, családi kötődésének kiaknázására. Segítőiket nemcsak a kormányzati intézményekben, hanem tudományos műhelyekben, gazdasági vállalkozásokban, sőt*

³⁶ „A 2010. szeptember 15-én elfogadott vizsgálati jelentés megállapította, hogy a KBH korábbi vezetői – Kovácsics Ferenc altábornagy, főigazgató és helyettese, Hamar Ferenc nyugállományú vezérőrnagy – súlyos szakmai, erkölcsi és etikai hibákat követtek el az ügyben. Bebizonyosodott, hogy felelőtlen magatartásuk komoly károkat és jelentős presztízsvesztést okozott a nyomozó hatósággal történő együttműködésben – tették hozzá. A katonai főügyész azt állapította meg, hogy az ügyben elkövetett mulasztások büntetőjogi felelősséget nem vetnek fel, csak fegyelmi felelősséget.”

(http://mandiner.hu/cikk/20130813_a_hm_szerint_is_mulasztott_a_katonai_biztonsagi_hivatal (Letöltés ideje: 2015. 10. 17.)

³⁷ Madarász Károly és Kovácsics Ferenc leváltását az akkor hivatalban lévő honvédelmi miniszter Hende Csaba szakmai és morális válsággal indokolta. (http://hvg.hu/itthon/20100601_hende_csaba_tombol_laszlo (Letöltés ideje: 2015. 10. 17.)

³⁸ http://archivum.magyarhirlap.hu/belfold/kovacs_jozsef_lehet_a_kfh_vezetoje.html (Letöltés ideje: 2015. 10. 17.)

³⁹ Tóth András a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokért felelős államtitkár 2002. május 27-től 2006. június 9-ig.

*társadalmi-politikai szervezetekben is keresik.*⁴⁰ Az ügy bonyolult és szövevényes volt, ami nemcsak a hazai szervezeteket érintette, hanem közvetlenül az RMDSZ-en belüli viszonyokra is hatással volt. Felvetődött továbbá az NBH-n belül a kiszivárogtatás gyanúja is.

Napjainkban Kovács Béla jobbkios képviselő ügye borzolja a hazai és az európai kedélyeket egyaránt. Az Alkotmányvédelmi Hivatal 2014. áprilisban tett feljelentést a Jobbik brüsszeli képviselőjével szemben, miután a polgári elhárítás figyelmét felkeltette, hogy a képviselő rendszeresen konspirált körülmények között találkozik orosz diplomatákkal, és havonta látogat Moszkvába. Kovács Béla egy jelenleg is aktív, egykor a KGB-nek⁴¹ dolgozó ügynökkel kapcsolatos nyomozás során került a magyar szolgálatok látókörébe.⁴² Polt Péter legfőbb ügyész a gyanút megalapozottnak ítélte és indítványozta az ellenzéki politikus mentelmi jogának felfüggesztését az Európai Parlamentben. A kérést a sajtóban megjelent értesülések szerint az Európai Unió intézményei ellen folytatott kémkedés gyanújával indokolta. A történetet tovább árnyalja, hogy lengyel, francia és belga szolgálatok is nyomoztak a politikus ténykedésének és orosz kapcsolatainak feltárásán.⁴³ A képviselő mentelmi jogának felfüggesztéséről az Európai Parlament strasbourgji plenáris ülése 2015 októberében döntött.⁴⁴

4.) Magyarországon a rendszerváltás óta nem sikerült tisztázni az állambiztonsági múlthoz kapcsolódó kérdéskört, mely időről-időre újra és újra felbukkan. Az egyik ilyen probléma a titkosszolgálat múltjának és jövőjének kapcsolata, melyet négy alapvető kérdésre bonthatunk fel:

⁴⁰ NBH Évkönyv 2005. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.

⁴¹ KGB - Állambiztonsági Bizottság. A szervezetet 1954. március 3-án alapították meg az akkori Belügyminisztériumból alapvetően a Szovjetunió belüli politikai (elhárító) rendőri, továbbá külföldi politikai hírszerzői és külföldi elhárítási feladattal. A felelőssége alá tartozott továbbá a technikai felderítés, a határvédelem és a partvédelem, a szovjet állami vezetők személyi biztosítása, a nukleáris fegyverek, valamint más kiemelt jelentőségű állami objektumok őrzése és védelme. A KGB látta el a Szovjet Hadseregben a katonai elhárítás feladatait is. Az ellenőrző tevékenysége átfogta a teljes szovjet társadalmat otthon és kiterjedt a külföldön tevékenykedő diplomáciai és egyéb missziók ellenőrzésére is. A Szovjetunió bukása egyben a KGB megszűnését is jelentette. Utódszervezetei: az ellátó Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB), ami belbiztonsági és kémelhárítási feladatokat lát el és a hírszerzéssel foglalkozó Külső Hírszerző Szolgálat (SZVR). Hajma Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. 125.o.

⁴² http://hvg.hu/itthon/20150507_Polt_Petert_meghallgatjak_Brusszelben_a_k (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

⁴³ http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/orsoz-ugynok-okozhatta-a-vesztet-1227670 (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

⁴⁴ A testület nem azt vizsgálta, hogy bűnös-e a képviselő, vagy alapos-e a kémkedés gyanúja, mivel nincs hozzáférése a nyomozati anyagokhoz vagy bizonyítékokhoz, amelyek a vádat alátámasztanák, hanem arról döntött, hogy a magyar hatóságok által megfogalmazott gyanú olyan-e, melynek alapján jogos lehet a politikus mentelmi jogának felfüggesztése. Az EP szabályai szerint ugyanis az uniós parlament tagjai nem mondhatnak le mentelmi jogukról. Az ügyben az eljárást magyar bíróság folytatja le.

1. Jogszerűen vagy jogellenesen működnek-e a nemzetbiztonsági szolgálatok.
2. A személyi folyamatosság kérdése, utalva azokra, akik a rendszerváltás előtt kerültek a szolgálatok állományába.
3. Az ügynöklista dilemmája.
4. Az adatokhoz való hozzáférés lehetősége.

Az első esetben a nemzetbiztonság eredményessége és a demokratikus ellenőrzés közötti egyensúly megtalálása a legfőbb kihívás. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységét az Alkotmányban, majd 2011-től az Alaptörvényben előírt, részletes szabályokat megállapító törvény szabályozza 1995 óta. Ez a jogállam követelményéből, a hatalomgyakorlás demokratikus rendjéből fakad, melyben az állam szigorú követelményeket állít az alapjogok korlátozása elé. Ugyanakkor megfogalmazódik a dilemma a nemzetbiztonsági törvény 27. §-ának (3) bekezdése kapcsán⁴⁵, mely megfogalmazza az Országgyűlés elvárásait a szolgálatok törvényes működését illetően, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok ma sem jogállami módon működnek.⁴⁶

A második kérdés esetében tényként kezelendő, hogy az 1990 után kialakult magyar demokratikus rendszer egyszerre próbálta meg a „rendőrállamot” felszámolni, és egy ütőképes államvédelmi szervezetet fenntartani. A személyi állomány legkompromittáltabb részét leépítették.⁴⁷ Az állományból – a 2004-ben kelt Tóth András államtitkár által jegyzet levél alapján – az 1990 előtti állambiztonsági szolgálatoknál dolgozók aránya akkor harminc százalékra volt tehető, a vezetőknél ez az arány kétharmados volt.⁴⁸ Egy másik – Révész Béla által közölt adat szerint – 2005-ben a szakszolgálatnál dolgozók harminc, az Információs Hivatal és a Nemzetvédelmi Hivatal teljes állományának kb. ötven, a vezetői állomány hatvanhatvanöt százaléka a rendszerváltás előtt kezdte a szakmát, tehát itt van egy nagyon erős személyi folyamatosság.⁴⁹ Az idő haladtával az állomány ezen része természetesen csökkent, ugyanakkor a kérdés tisztázatlansága miatt a közvéleményben még napjainkban is képes indulatokat kiváltani.⁵⁰

Az ügynöklista problematikájának rendezésére – pontosabban fogalmazva az *állambiztonsági iratnyilvánosság ügyére* – napjainkban már a sokadik rendezési kísérletet látjuk. Jelenleg csak átvilágítás létezik, nyilvános ügynöklista nem. A Dunagate-ügy után vetődött fel először, hogy hozzák nyilvánosságra az előző

⁴⁵ „Ha a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja jogellenes tevékenységre kap utasítást, köteles e tényre felhívni az utasítást adó figyelmét, az utasítás végrehajtását – az (1) bekezdésben foglalt kivétellel – nem tagadhatja meg.”
(http://www.complex.hu/kzldat/t9500125.htm/t9500125_4.htm (Letöltés ideje: 2015. 10. 17.))

⁴⁶ SZIKINGER István: Törvényes jogsértés? (<http://beszelo.c3.hu/cikkek/torvenyes-jogsertes>) (Letöltés ideje: 2015. 10. 18.)

⁴⁷ <http://beszelo.c3.hu/node/11613> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

⁴⁸ <http://regi.sofar.hu/hu/node/22082> (Letöltés ideje: 2015. 06. 14.)

⁴⁹ <http://beszelo.c3.hu/cikkek/miert-is-van-ekkora-hiszteria> (Letöltés ideje: 2015. 10. 18.)

⁵⁰ Példaként két esetet említenénk, a közelmúltból Medgyessy Péter volt miniszterelnököt, illetve napjainkból Tasnádi László rendészeti államtitkárt, akik állambiztonsági múlttal rendelkeztek. Az átvilágító bírók 1997 és 2003 között az átvilágító bírák körülbelül 8000 személy esetében folytattak vizsgálatot, akik közül 29 esetben tudták bizonyítani az együttműködést. (http://www.ujexodus.hu/tema/a_mult_arnyai_0) (Letöltés ideje: 2015. 10. 18.)

rendszer titkos ügynökeinek névsorát, a Belügyminisztérium III-as főcsoportjához tartozó összes ügyszólistát.⁵¹ Időről-időre felbukkannak közéleti, neves személyek, akik nyíltan felvállalják, vagy akiket meggyanúsítanak az ügynökmúltsal. 2005 februárjában, a sajtóban, a kulturális élet különböző területein, a politikában tevékenykedő és a történelmi egyházakba beépített egykori ügynökök névsora került fel az internetre. A 219 nevet tartalmazó lista "több mint valószínű", hogy azonos a Németh Miklós által készített és a hivatalba lépő Antall Józsefnek átadott ügynöklistákkal.⁵²

A fennmaradt állambiztonsági iratanyag nem tekinthető teljesnek: a korabeli és a rendszerváltáskori selejtezések, megsemmisítések, irateltűnések, a hazai utódszervek vagy külföldi „anyaszervezetek” által saját kezelésben tartott iratok kisebb-nagyobb mértékben csökkentik a társadalmi nyilvánosság mértékét és az információs kárptólás lehetőségét.⁵³ Az iratok hozzávetőleg fele semmisülhetett meg 1989-90-ben, de azután még legalább egy évtizedig, azaz az első három szabadon választott kormány időszakában is zajlott az iratmegsemmisítés szakértői vélemények szerint.⁵⁴ A probléma másik olvasata a titkosítás kérdése. Az állambiztonsági iratok átadását vizsgáló szakértői bizottság, az ún. Kenedi-bizottság ezzel kapcsolatban a 2009-ben keltezett jelentésében megállapította, hogy fennmaradt állambiztonsági iratok 27 százalékát még visszatartják a szolgálatok történelmi levéltárában.⁵⁵

A téma immár klasszikusnak számít az elmúlt negyedszázadban, mellyel kapcsolatban egyetlen tényre kívánunk rámutatni, mely szerint a posztszovjet társadalmak közül egyedül Magyarországon nem sikerült megoldani a lusztráció ügyét.

5.) Külön kategóriát képeznek a skandalumok, melyek a titkosszolgálatok világának több részét, tényezőjét érintik, átszőve politikai és gazdasági érdekekkel, olyan komplex rendszert alkotva, amiben elvész az átláthatóság és a racionalitás. Ennek legjellemzőbb példája a Laborc-Galamos-Szilvási ügy, ahol a polgári szolgálatok két korábbi vezetőjét és a területet korábban felügyelő minisztert is őrizetbe vették, amire a magyar kriminalisztika történetében nem volt még példa. Az ügy több szálon fut és a közvélemény számára átláthatatlan és kibogozhatatlan, melyben a kémkedés, az államtitoksértés, a jogosulatlan információgyűjtés, az államellenes bűncselekmény és különleges személyes adatokkal való visszaélés képezik a kulcsszavakat.

A szövevényes ügy első szála az Egymásért Alapítványhoz és vezetőjéhez Földesi-Szabó Lászlóhoz köthető. Az Egymásért Alapítvány 2005-ben és 2006-ban

⁵¹ <http://www.origo.hu/itthon/20020620azugynoktorveny.html> (Letöltés ideje: 2015. 10. 18.)

⁵² http://archivum.magyarhirlap.hu/belfold/az_antallfele_ugynoklista_az_interneten.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

⁵³ Cseh Gergő Bendegúz: Közép-kelet-európai állambiztonsági panoráma. http://www.betekinto.hu/2010_1_cseh (Letöltés ideje: 2015. 10. 18.)

⁵⁴ http://www.ma.hu/belfold/244463/Mar_osem_tudjuk_meg_az_allambiztonsagi_iratok_fele_megsemmisulhetett_Moszkvaban (Letöltés ideje: 2015. 10. 18.)

⁵⁵ <http://www.vg.hu/az-allambiztonsagi-iratok-nagy-resze-meg-mindig-titkos-288732> (Letöltés ideje: 2010. 10. 18.)

adófizetés nélkül hozott Ázsiából az országba milliárdos értékű vámárut, többtonnányi élelmiszert arra hivatkozva, hogy adomány, ám azt értékesítették. Így csaknem másfél milliárdnyi adót nem fizettek be az államkasszába. Az Egymásért Alapítvány kuratóriumában az NBH volt főigazgatója, Galambos Lajos és egy volt főosztályvezető is helyet kapott, valamint a hivatal akkori jogásza is szereplője volt a történetnek. Nagy Lajos, az NBH rendszerváltáskori főigazgatója, a kezdet kezdetétől (2006-os elhunytáig) részt vett az alapítványi kezelő szerv munkájában. Az NBH 27 millió forinttal támogatta az alapítványt.⁵⁶ Az alapítvány elnökét – társaival együtt – adócsalásért hét évre ítélték első fokon. Ekkor azonban fordulat történt az ügyben, ugyanis Földesi-Szabó kitalált az ügyészségnek az alapítvány valódi céljairól. Kiderült, hogy az egykori közhasznú szervezet a legmagasabb rangú titkosszolgák kifizetőhelyeként működött évekig. Ennek az ötlete – Földesi-Szabó szerint – Jakubinyi fejében fogant meg, de az alapítvánnyal összefüggő hálózat nem működhetett volna a polgári elhárítás akkori vezetőinek jóváhagyása és a nagypolitika tudta nélkül. Jakubinyi szolgálataiért cserébe azt kérte titkosszolgálati vezetőktől, hogy simítsák el büntetőügyeit, vagy érvék el, hogy egy vidéki vámügynökség ne szűnjön meg. Földesi-Szabó szerint ebben az akkori Nemzetbiztonsági Hivatal vezetői partnerek voltak.⁵⁷ A 2007-es vizsgálat során Szilvássy György közölte a nyilvánossággal a vizsgálat megállapításait: "A Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) és az Egymásért Egy-Másért Alapítvány közötti kapcsolat kivizsgálása során egyértelművé vált, hogy nem volt az NBH fedőszerve az alapítvány"⁵⁸ Ugyanakkor nem elhanyagolandó tény, hogy az akkori titokminiszter testvérét az alapítványnál foglalkoztatták, továbbá a másik testvére által irányított kórháznak az alapítvány támogatást nyújtott.⁵⁹

Jakubinyit azzal vádolták meg, hogy az oroszok strómanjaként vásárolt, majd játszott idegen kézre több milliárd forint értékű MOL-részvényt akkor, amikor az osztrák OMV intenzív támadást hajtott végre a nemzeti olajtársaság ellen. A MOL az ország stratégiai fontosságú energetikai vállalatoként kiemelt nemzetbiztonsági védelem alatt áll, ezért amikor 2009 tavaszán nyilvánosságra hozták, hogy az orosz Szurgutnyeft 21 százalékos részesedést szerzett a MOL-ban, a parlament nemzetbiztonsági bizottsága is foglalkozott az ügygel.⁶⁰

A történet következő eleme „Portik-művelet”. Laborc Sándor a Nemzetbiztonsági Hivatal főigazgatójaként kapcsolatba lépett az olajbűnözőként ismert alvilági figurával. Az erről készült hangfelvétel leiratát, amit eredetileg 30 évre titkosítottak, az AH nyilvánosságra hozta, mely szerint Portik felajánlotta a titkosszolgálat vezetőjének, hogy terhelő adatokat szerez jobboldali politikusokról.⁶¹ A találkozó megítélése, ahogy ebben a skandalumban többször előfordult, kettős,

⁵⁶ http://index.hu/belfold/2011/06/29/a_mol-reszvenyugy_juttathatta_racs_moge_nbh_fonokot/ (Letöltés ideje: 2014. 06. 15.)

⁵⁷ <http://pestisracok.hu/lezarult-a-vizsgalat-az-egymasert-alapitvany-korrup-titkosszolgai-ellen/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁵⁸ <http://www.origo.hu/itthon/20070605husz.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁵⁹ <http://www.nonprofit.hu/hirek/foldesi-szabo-nagypolitika-tudott-penzlenyulasrol> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶⁰ http://index.hu/belfold/2011/06/29/a_mol-reszvenyugy_juttathatta_racs_moge_nbh_fonokot/ (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶¹ http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/portik-muvelet-szilvassy-gyorgy-kontra-demeter-ervin-1160186 (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

politikai orientációtól erősen függő. Az egyik álláspont szerint a találkozónak kimondottan szakmai indokai voltak, mivel a szolgáltatnak nemcsak joga, hanem kötelessége is tárgyalni mindenkivel, aki számukra fontos információkkal bírhat, ráadásul egy titkosszolgálati művelet nyilvánosságra hozatala Magyarország érdekét sérti. A másik megközelítés azt hangsúlyozta, hogy politikai indíttatásból történtek ezek a találkozók.

Országgyűlés Portik-Laborc találkozót vizsgáló ténymegállapító albizottsága szerint hiba volt, hogy Laborc Sándor találkozott Portik Tamással, ugyanakkor megállapításra került, hogy semmilyen adat, információ nem keletkezett arról, hogy a Portik Tamástól származó információkat az NBH feladata és hatáskörén túlmutató jogellenes célra használta volna fel.⁶²

Az ügy harmadik szála kémügyként vált hírhedté. Részleteiről olyan sajtóértesülések láttak napvilágot, amelyek szerint egy bolgár szakembereknek álcázott orosz különítmény érkezett Budapestre, hogy átvilágítsa a polgári elhárítás munkatársait. Feltételezések szerint az NBH központját is technikai támadás érthette. Az átvilágításhoz az álbolgárok saját technikai hátteret telepítettek a hivatal székházába, amely a ferihegyi kisgépes terminálon keresztül, az NBH repülőtéri kirendeltségének és a légikikötő védelmi rendszereit működtető Zömök Kft. munkatársainak segítségével jutott az országba.⁶³ Galambos, az NBH pszichológiai szolgálatának közreműködésével, nagyjából tucatnyi munkatársa hazugságvizsgálatát végeztette el ezen – valószínűsíthetően az orosz titkosszolgálathoz tartozó – személyek segítségével. Ezután vizsgálat indult, amelynek során mindvégig homályban maradt, hogy Galambos miért választotta a biztonsági ellenőrzésnek ezt a sajátos módját, de miután vele szemben bűncselekmény gyanúja nem volt megállapítható, az ügyet lezárták.⁶⁴ A poligráfus ellenőrzés egyik céljaként két ellentétes vélemény látott napvilágot, jelentős politikai színezettel. Ez első szerint Galambos bizalmatlan volt a munkatársaival szemben, mert sok információ szivárgott ki a hivatalából, illetve személyes indíttatású volt oroszbarátsága (súlyosan beteg fia műtétje és kórházi kezelése a segítségükkel történt).⁶⁵ A másik oldal magyarázata az volt, hogy a tervezett Déli Áramlat miatt az oroszok biztosak akartak abban lenni, hogy nem szivárog ki információ az NBH-ból, illetve a 2006-os választások után meghatározó befolyást akartak szerezni a MOL-ban. Ehhez arra volt szükség, hogy megtörjék az olajcéget körülvevő kettős védelmi rendszert, a polgári elhárítást és a külsős elhárítóként működő UD Zrt-t,⁶⁶ vagyis a tranzakciót könnyebben hajthassák végre.

Negyedik szál az UD Zrt. körül kirobbant botrány. Az ügyhöz összeesküvés elméletek⁶⁷ sorozata fűződött, tény azonban, hogy a szolgálatok lehallgatási anyagai

⁶² http://hvg.hu/itthon/20140328_Kikerult_a_netre_a_PortikLaborc_bizottsaga (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶³ <http://mno.hu/belfold/racs-moge-kerulhet-szilvasy-gyorgy-1170883> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶⁴ nol.hu/belfold/20131004-titokzatos_vallomas-1417251 (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶⁵ <https://kemugysztori.wordpress.com/2013/09/16/a-kemugy/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶⁶ <http://mno.hu/belfold/itelet-a-kemugyben-1170895> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁶⁷ Az ügy főszereplője, az UD Zrt. az egyik elmélet szerint konkurens gazdasági szereplők érdekeinek áldozata lett, mivel a legnagyobb magyar vállalatnak (MOL Rt.) és a

szelektív módon és politikailag manipulálva kerültek nyilvánosságra. Az ügy kezdete 2008-ra nyúlik vissza, amikor Nemzetbiztonsági Hivatal titkos adatgyűjtést kezdett az UD Zrt. magánbiztonsági cég ellen, melynek eredményeként 2008. szeptember 10-én rendőrségi feljelentést tett. A gyanú szerint 2008. január-február hónapban a részvénytársaság kémszoftvert telepített a magyar polgári titkosszolgálat szerverére. *„Az erősen átpolitizált ügy az elmúlt évtized egyik legnagyobb, mindenféle következmény, vagy akár csak a történetek felderítése nélkül zárult botrányának egészen jelentéktelen melléköngéje, egyben a 2011-es év legabszurdabb, legmulatságosabb bírósági tárgyalása, aminek a folytatása is felhőtlen szórakozást ígér az erre fogékony publikumnak.”*⁶⁸ Jóllehet az ügyben az NBH tett feljelentést a két egykori titkosszolgálati tiszt tulajdonában álló UD Zrt. ellen, azt állítva, hogy a cég üzletembereket, politikusokat figyelt meg, valamint löfegyverrel visszaélés, majd magántitok jogosulatlan megismerése, államtitoksértés és számítógépes rendszer feltörése bűncselekmények gyanúját is tartalmazta a feljelentés, amit a hatóságok minden pontban 2009 nyarán bűncselekmény hiányában zártak le. A Központi Nyomozó Főügyészség végül Laborcot és Szilvásy gyanúsította meg különleges személyes adatokkal való visszaélés miatt. A cég 2010 februárjában indított mintegy másfél milliárd forintos kártérítési pert az NBH és a magyar állam ellen. Az ügyben a felek megegyeztek, így az UD összesen 265.740.000 forint kártérítést kapott négy egyenlő részletben, 2013. október 30. napjáig.⁶⁹

Az ügy egy további szála 2008 szeptemberére nyúlik vissza, amikor Szilvásy és Tóth Károly (Parlament Nemzetbiztonsági Bizottságának egykori szocialista alelnöke) a Nemzetbiztonsági Bizottság tagjainak kiosztotta a Kövér László és Demeter Ervin akkori ellenzéki országgyűlési képviselők és az UD Zrt. biztonságtechnikai cég egyik akkori vezetője közötti lehallgatott telefonbeszélgetések személyes adatokat is tartalmazó anyagát. Néhány nappal később egy *januspannonius68* nevű felhasználó harminckét, az UD lehallgatásos csomagból származó hangfelvételt töltött fel a YouTube videómegosztóra. A fájlok egy nappal később már nem voltak elérhetők az oldalon.⁷⁰ A harmadik, egészen különleges síkja az ügynek Dávid Ibolyához és Herényi Károlyhoz kötődik, akiknek azt róttta fel az ügyészség, hogy a máig ismeretlen helyről származó, titokban rögzített telefonbeszélgetések hangfelvételeinek nyilvánosságra hozásával visszalépésre kényszerítették az MDF 2008. szeptemberi tisztújításán elnökjelöltként

legnagyobb magyar banknak (OTP) is dolgozott. A másik elmélet alapja egy több oldalról is értelmezhető politikai manipuláció, mely szerint ez a Magyar Szocialista Párt (MSZP) bosszúja volt a cég ellen, mivel a Zrt. az ellenzéki Fidesz néhány politikusával is jó kapcsolatokat ápolt, melynek háttere a politikai hatalommegtartásban keresendő. További feltételezések szerint az ügy kulcsát a miniszterelnöki ambícióban kell keresnünk, mivel az ügy kiobbantásával üzent a rendkívüli pártkongresszusra készülő MSZP-nek és általában a szociálliberális holdudvarnak is, hogy egyedül ő képes váratlan és hatékonyan látszó támadást intézni az ellenzék prominens politikusai ellen. Egy további feltételezés szerint Gyurcsány Ferenc akkori miniszterelnök üzenetet küldött a magyar nagyvállalkozói szférának, mivel a magyarországi üzleti élet egyre szívesebben látott volna akkor egy előrehozott választást az országban zajló gazdasági folyamatok miatt.

⁶⁸ http://index.hu/belfold/2013/01/15/hetfotol_ujra_az_ud-ugyrol_targyalnak/ (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

⁶⁹ <http://atlatzo.hu/2012/12/04/ud-zrt-vs-titkosszolgalat-itt-a-karteritesi-egyezseg/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

⁷⁰ <http://vilag.transindex.ro/?cikk=8213> (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

indulni kívánó Almássy Kornél⁷¹. (A cd-re rögzített hangfelvétel az UD igazgatója és társtulajdonosa, Tóth János és az OTP elnök-vezérigazgatója, Csányi Sándor augusztus elsejei beszélgetését tartalmazza. A hanganyag tanúsága szerint Tombor András, Orbán Viktor egykori külügyi főtanácsadója azzal az ajánlattal járt az UD vezetőinél, hogy a cég „dolgozzon az MDF-re és Dávid Ibolyára”, keressen terhelő adatokat.)⁷²

A 2015-ben született döntés szerint Szilvásy és Tóth nemzetbiztonsági veszélyek elhárítása érdekében törvényesen lépett fel. Dávid és Herényi pedig a pártok szabad működésének alkotmányos értékét védelmezve próbálta elhárítani az MDF életébe történő beavatkozási kísérletet.⁷³

A másik eset a magyar kriminalisztika történetének legsúlyosabb bűncselekmény-sorozata, a társadalmat megrázó és felkavaró 2008-2009-ben kilenc helyszínen végrehajtott fegyveres támadássorozat volt romák otthonai ellen, melyben hat ember, köztük egy gyermek meghalt, öten, köztük egy kislány súlyosan megsebesült. A közvélemény két síkon is találkozott a nemzetbiztonsági szolgálatokkal ebben a rasszista indíttatású ügyben. A szolgálatoknak fontos szerepük volt az elkövetők felderítésében, azáltal hogy minél előbb fel kellett tárniuk az ügy hátterét, a motivációt, a logisztikát és a támogatókat, ami jogos kívánalma volt a társadalomnak irányukba. **A 2009 őszi tényfeltárás után 2013-ban** Központi Nyomozó Főügyészség a büntetőeljárással kapcsolatos nyomozást rendelt el és az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága újra napirendre tűzte az ügyet. 2015-ben **belügyminiszter utasítására egy „elit alakulat”, azaz hét szervezet (Alkotmányvédelmi Hivatal, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Terrorelhárítási Központ, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, valamint a Nemzeti Védelmi Szolgálat, a Nemzeti Nyomozó Iroda és a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ) vizsgálta, hogy a romagyilkosságok valamennyi elkövetőjét bíróság elé állították-e.**⁷⁴

Az ügy második sikja két évvel az első gyilkosság elkövetése után kapott publicitást és vált nyilvánvalóvá a közvélemény számára. Ez a szolgálatok közvetlen érintettsége volt. Az ügy negyedrendű vádoltja szerződéses katona, illetve egy, a KBH titkos kapcsolata volt. Beszervezése után több ügy felderítésében közreműködött, 2007-ben pénzjutalmat is kapott. 2008-ban viszont biztonsági tisztje "hírszerző lehetőségének megszűnése miatt" elkészítette kizárási javaslatát. 2009 februárjában szerződéses jogviszonyát megszüntették, májusban törölték a titkos kapcsolati nyilvántartásból is. Az ügy súlyosságára való tekintettel feloldották a romagyilkosságokkal összefüggésben a korábbi KBH-nál végzett belső vizsgálatról szóló összegző jelentés titkosítását. Később pedig a nyilvánosság arról szerzett tudomást, hogy *a polgári elhárítás éppen akkor állította le az ügy főszereplőinek*

⁷¹ Almássy Kornél volt MDF-es politikus, 2004-től a párt alelnöke. 2008 októberében kizárták a pártból. Az említett ügyben végül Dávid Ibolyával folytatott megbeszélés után hirtelen visszalépett.

⁷² <http://index.hu/belfold/csanyimdfvs0/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

⁷³ http://index.hu/belfold/2012/04/25/felmentettek_szilvasyt_az_ud-ugyben/ (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

⁷⁴ http://hvg.hu/itthon/20150608_Romagyilkosságok_Pinter_elit_alakulata_ne (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

*titkos megfigyelését, amikor azok nagy tűzerejű fegyverek beszerzésére készültek,*⁷⁵ illetve, hogy még 2008 tavaszán a jogi osztály a Hajdú-Bihar megyei műveleti tiszt kérése ellenére sem rendelte el a két vádlott megfigyelését, pedig egy lehallgatott telefonbeszélgetés alapján egyértelműen fegyverbeszerzésre készültek.⁷⁶ Az NBH-nál lefolytatott belső vizsgálat alapján az NBH eljárása helyenként lassú volt, hiányos volt a koordináció az egyes részlegek, illetve a központ és a kirendeltség között, valamint az elvégzett elemzések nem voltak elég alaposak.

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat a romagyilkosságokkal kapcsolatos feladatot feltétlenül prioritásként kezelte, ezért erőit és eszközeit ennek érdekében maximálisan összpontosította.⁷⁷ Együttműködését a rendőri vezetés nagyra értékelte, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter pedig az NBSZ állományából több személyt dicséretben, illetve jutalomban részesített.

Harmadik példaként álljon itt az elhíresült öszödi beszéd (2006). Nemzetbiztonsági szakértők és a köztársasági őrezred munkatársai vizsgálták a májusi balatonöszödi szocialista frakcióülés hangfelvétele kiszivárogtatásának körülményeit. A nemzetbiztonság azért is érintve volt az ügyben, mert a balatonöszödi üdülő biztonsági szempontból kiemelten védett objektum, így a titkos hangfelvétel miatt felmerült a törvénysértés gyanúja. Az AH 2014-ben hozta nyilvánosságra hozta az elődszervezete, a Nemzetbiztonsági Hivatal öszödi jelentéseinek egy részét. A jelentésekből kiderül, hogy az ügyben egyetlen kapaszkodót a „Guevara” fedőnéven nyilvántartott Rózsa-Flores Eduardo elmondása jelentette, akít a szolgálat szélsőséges nézeteket valló személyként tartott nyilván. E szerint az öszödi miniszterelnöki beszéd kiszivárogtatója egy MSZP-s politikus, aki a miniszterelnökkel és a frakcióval egyeztetve szervezte meg a beszéd hanganyagának nyilvánosságra hozatalát. A felvétel a megállapítás szerint nem készülhetett titkosszolgálati eszközökkel, azaz sem az épületből, sem kívülről nem hallgathatták le a beszédet. A felvétel kiszivárogtatóját, megrendelőjét azonban a jelentés szerint az NBH nem tudta azonosítani, ahogyan a közvetítőket sem. Azt viszont tudni, hogy a több kézen keresztül érkező felvételt Rózsa-Flores javaslatára jutatták el az akkor legnagyobb ellenzéki párthoz.⁷⁸

Negyedik bonyolult, a társadalom rendszerének több szintjét érintő ügy a brókerbotrány. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 5.§.c. pontja alapján az AH feladata – egyebek mellett – felderíteni és elhárítani az ország pénzügyi biztonságát veszélyeztető leplezett törekvéseket, melyek 2015-ben a **Quaestor- és a Buda-Cash-botrányok**, a Hungária Értékpapír és a Kun-Mediátor Kft., a DRB-bankcsoport esetei példáznak. A Hungária Értékpapír Zrt-nél tartott az MNB célvizsgálatot, amely során egy 300 millió forintos sikkasztást tártak fel, de a

⁷⁵ http://mandiner.hu/cikk/20150511_villanyi_karoly_itelet_es_hianyerzet#comments (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁷⁶ <http://magyarnarancs.hu/belpol/erre-nincs-felmentes-86695> (Letöltés ideje: 2015.06.18.)

⁷⁷ http://nol.hu/belfold/romagyilkosságok_hibazott_a_nemzetbiztonsag-348563(Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁷⁸ http://nol.hu/belfold/nyilvanos_az_oszodi_jelentes_itt_a_titkosszolgalmati_jelentes_-1446383 és <http://www.hir24.hu/belfold/2014/02/21/oszodi-beszed-a-titkosszolgalmati-szerint-gyurcsany-szivarogtatott/>, valamint http://hvg.hu/itthon/20140222_Rozsa_Flores_oszodi_beszed_jelentes (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

további vizsgálatok már milliárdos nagyságrendekről szólna. A Quaestor Értékpapír Zrt-nél a kár mértéke meghaladja a 150 milliárd forintot. Az ügy ráadásul bizonyos kérdésekben rávilágít az állam felelősségére, főleg abból a szempontból, hogy jelenleg a közvélemény számára nem megismerhetők az állami bank Quaestorral kapcsolatos, jelenleg banktitoknak minősülő adatai. A károkat milliárdos nagyságrendben lehet mérni, melyek elszenvedői magánemberek, cégek, önkormányzatok, minisztériumok. Az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának tagjainak zárt ülésén elhangzottak alapján az ügy kirobbanásakor az AH-nak nem voltak olyan információi, amelyek előrevetítették volna a brókercégekkel kapcsolatos ügyeket,⁷⁹ ugyanakkor az eseményekhez igazodva, a **nemzetbiztonságot érintő veszélyekre tekintettel kiemelt figyelemmel megkezdte a piaci szereplők tevékenységének átvilágítását** és a szóban forgó társaságoknál megforduló pénzek útjának feltérképezését.⁸⁰ **Ráadásul** több sajtóorgánum azt sugallta, hogy a brókerbotrányok miatt kényszerült távozni a polgári elhárítás vezetője.⁸¹ Az ügyben, mint oly sokszor, ismét az egymásra mutogatás és a másik felelősségének keresése van napirenden.⁸²

6.) A titkosszolgálati eszközök lelepleződéséhez kapcsolódóan, 2014 augusztusában bombaként robbant, hogy **magát Phineas Fishernek nevező hacker feltörte a Finfisher kormányzati kémprogram gyártója, a Gamma International egyik szerverét, és nyilvánosságra hozott 40 gigabájtnyi szoftverforráskódot és belső dokumentumokat. Ez volt nemcsak az elmúlt 10 év során, de visszamenőleg a rendszerváltás óta az egyetlen eset, melyben konkrét műveleti munkára alkalmazott eszköz került a nyilvánosság látóterébe.** Az NBSZ a FinSpy nevű programot törvényesen szerezte be, engedélyhez kötött (igazságügyi miniszteri, vagy a bűncselekményeket érintő eljárásban bírói) és dokumentáltan használta. Az ügygel foglalkozó írások több alkalommal is felhívták a nyilvánosság figyelmét, hogy a hacker kizárólag azokat a dokumentumokat tudta közzétenni, amelyek a cég és a magyar titkosszolgálat közötti kapcsolatot

⁷⁹ http://magyarhirlap.hu/cikk/2019/A_brokerbotrany_az_Alkotmanyvedelmi_Hivatalt_is_meglepte (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸⁰ http://hvg.hu/gazdasag/20150424_Napi_Gazdasag_atvilagitja_az_elharitas_a (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸¹ <http://www.tmkronika.hu/hirek/az-elharitas-vezetojet-a-brokerbotrany-sodorhatta-magaval>, http://hvg.hu/itthon/20150402_Belugy_Orban_sajat_keresere_mentette_fel (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸² Fideszes politikusok több nyilatkozatban is megpróbálták összemosni a mostani Buda-Cash-botrányt a kilencvenes évek hírhedt csalásával, a Globex-üggyel. A másik oldalnak felrőtt vádak személyes jellegűen, mely szerint egy KDNP-s képviselő lányával él a letartóztatott Buda-Cash-vezér, valamint intézményt is érintenek a Külgazdasági és Külügyminisztérium gazdálkodásával összefüggésben. Ráadásul Tarsoly Csaba Quaestor-főnök igencsak jó barátja Orbán Viktornak.
(http://index.hu/belfold/2015/03/06/nagyot_bakizott_a_fidesz_a_buda-cash-botranyban/, http://index.hu/belfold/2015/04/15/kdnp-s_kepviselo_lanyaval_el_a_letartoztatott_buda-cash-vezer, http://hvg.hu/gazdasag/20150402_Feljelentest_tesz_az_MSZP_a_brokerbotrany/, <http://m.168ora.hu/itthon/quaestor-tarsoly-csaba-orban-viktor-brokerbotrany-kozpenz-134780.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

bizonyította. Semmilyen egyedi megfigyeléshez, adathoz nem fért hozzá.⁸³ A program használatának irodalma néhány nap, hét alatt óriásira nőtt, ami a mai napig megtalálható a netes felületeken. Az ügy árnyalt bemutatásához az is hozzátartozik, hogy a nyilvánosságra került levelezés alapján a szolgálat munkatársai nem minden esetben álltak a helyzet magaslatán a szoftver telepítésével és üzemeltetésével kapcsolatban,⁸⁴ ahogy a konspirációval sem, így teret adtak a média lejáratási kampányának. Szólnunk kell továbbá arról, hogy bár több uniós ország használja és használta ezt a programot, mégis a nem-demokratikus rezsimek kaptak hangsúlyt a médiában ennek alkalmazását említve. Másrészt kérdésként merül fel, hogy mennyire volt hasznos a felhasználó szerv nyilvánosságra hozatala az országban tapasztalható ellenérdekelt szolgálatok tevékenységének tükrében. Napvilágot látott továbbá az is, hogy mely rendszerek esetén nem alkalmazható a szoftver (iOS rendszer, Windows Phone),⁸⁵ valamint hogy megindult a lehallgatás elleni alkalmazások biznisze,⁸⁶ melyben szintén jelentős szerepe volt **kiszivárogatási ügyeknek**.⁸⁷ Végül a téma lezárásaként álljon itt egy költői kérdés: vajon miért nem saját programot fejlesztett ki a magyar szolgálat, ami mellett komoly biztonsági érvek szólnának, illetve valószínűsíthetően költséghatékonyabb lenne.

7.) A nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársai is hibáznak. Ezen alkalmak némelyike a közvélemény számára is publikussá vált, és ki-ki nézete, hozzáállása szerint eldönthette, hogy ezen helyzetekre adott hivatalos indoklások mennyire voltak meggyőzőek. A (szélső)jobboldali rendezvényekkel nincs szerencsájük a szolgálatok munkatársainak. 2005-ben a Magyar Sziget fesztivál takarításnál találták egy tárcát, amiben a Nemzetbiztonsági Hivatal munkatársának igazolványa és más személyes iratok voltak.⁸⁸ Más sajtóorgánumok az igazolvány tulajdonosát a Nemzetbiztonsági Szakszolgálathoz⁸⁹ kötötték, így ennyi idő távlatából nehéz megítélni, hogy a hír nyilvánosságra hozói tárgyi tudásában és felkészültségében hol adódtak hiányosságok. Tény azonban, hogy a közvélemény tisztánlátása az ügyben ez által ismét sérült. Az eset ellentétes szemszögű interpretációja a következőképpen

⁸³ <http://www.jogiforum.hu/hirek/32362>,
http://index.hu/belfold/2014/08/21/torvenyesen_vett_kemsoftver_a_magyar_titkosszolgalat/ (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸⁴ Például: <http://www.origo.hu/techbazis/20141010-mire-kepes-az-allami-kemprogram.html>,
<http://www.hsw.hu/hirek/52672/magyarorszag-finfisher-finspy-megfigyeles-biztonsag-rendorseg.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸⁵ http://appleblog.blog.hu/2014/08/12/nem_tud_lehallgatni_a_magyar_nemzetbiztonsag_ha_iphone-t_hasznalsz (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸⁶ <http://www.origo.hu/techbazis/20141111-magyar-appal-bujhatunk-el-a-titkosszolgalat-elol.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸⁷ Az úgynevezett kiszivárogatási ügyek (Julian Assange, a WikiLeaks létrehozója számtalan titkos dokumentumot hozott nyilvánosságra, illetve Edward Snowden pedig nyilvánosságra hozta, hogy a PRISM elnevezésű megfigyelési program a Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) égisze alatt működve több millió telefonhívás adataihoz hozzájutott.) elindítottak egy lavinát gerjesztő vitát a nemzetbiztonság és az információs önrendelkezés kérdéseiről. Jelen tanulmány témáját nem képezik ezek az esetek, mindazonáltal jenséggként meg kell őket említenünk, hiszen befolyással voltak és vannak a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére.

⁸⁸ <http://www.origo.hu/archivum/20050817amagyar.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁸⁹ <http://mno.hu/migr/nbh-csak-szorakozni-ment-beosztottjuk-a-magyar-szigetre-558523> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

hangzott. Egy nem tiszti rendfokozatú beosztott szabadnapján és szolgálaton kívül, barátaival kereste fel a Magyar Szigetet, hogy „*meghallgassa egy általa kedvelt együttes koncertjét*”. A Magyar Szigetet szervező Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom vezetője ezzel szemben megfigyelésről, sőt az egyik együttest érintő provokációban való részvételről beszélt.⁹⁰ 2015-ben a Jobbik majálisán találtak egy mobilt a szervezők. A Belügyminisztérium magyarázata szerint NBSZ munkatársának gyermekkorú leánya vitte magával és hagyta el a telefont.⁹¹

2013-ban azonban egy sokkal súlyosabb esemény sokkolta a közvéleményt és a szolgálatokat is. A Szakszolgálat hivatásos állományába tartozó férfi egy benzinkútról fizetés nélkül akart távozni. Dulakodás közben az engedéllyel tartott löfegyverét ráfogta a kútkezelőre, felszólítva, engedje el, különben löni fog. A kútkezelőnek sikerült a löfegyvert megszereznie, a gyanúsított ezt követően – az egyébként meghamisított egyedi azonosító jellel felszerelt gépkocsival – ittasan elmenekült a helyszínről.⁹² A Budapesti Nyomozó Ügyészség letöltendő börtön kiszabását indítványozta. A vádemelés közel egy évvel történt az eset után, az ügy befejezéséről még nem értesült a közvélemény.

8.) A közvélemény számára a tárgyalt időszakban publicitást kapott néhány olyan nemzetbiztonsági kockázati tényező, melyek a szolgálatok számára is új kihívásként jelentkeztek. Napjainkban a nemzetbiztonság egészét, illetve a biztonságpolitikát érintő legégetőbb kérdés a menekültügy és a társadalomban erről kialakult vita. A kérdés komplexitása, az általa kiváltott félelmek és negatív visszhangok táptalaját képezik a politikai manipulációnak, bármilyen irányú is legyen. Sok érzékeny és kényes kérdés „eladható” általa. „*Noha a migráció fogalma a definíció szerint értéktelen, napjainkban mégis gyakran figyelhető meg a pozitív vagy negatív többletjelentés hozzáadása a média részéről, sőt, egyes politikai pártok is előszeretettel játsszák ki „a migrációs kártyát” népszerűségük növelése érdekében.*”⁹³ Tény azonban, hogy az országra és Európára nehezedő nyomás megsokszorozódott. 2011 eleje óta az észak-afrikai események, a politikai elnyomás, a gazdasági kilátástalanság következtében egy eddig nem tapasztalt menekülthullám zúdul Európára, melyet tovább fokoz az Iszlám Állam tevékenysége. Napjainkban Magyarországon a migrációs nyomás rendkívüli,⁹⁴ ugyanakkor az Unió sem képes kezelni a bevándorlás kérdését. Az orosz-ukrán válság kirobbanása óta is nő az

⁹⁰ <http://www.origo.hu/archivum/20050817amagyar.html> (Letöltés ideje: 2015.06.17.)

⁹¹ <http://vs.hu/kozelet/osszes/a-bm-magyarazza-hogy-kerult-titkosszolgalati-mobil-a-jobbik-majalisra-0523> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁹² <http://www.atv.hu/belfold/20130829-fegyveres-rablas-eljaras-a-nemzetbiztonsagi-szakszolgalat-egyik-dolgozoja-ellen> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

⁹³ Dr. Ördög István, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Menekültügyi Igazgatóságának igazgatójának előadása az Antall József Tudásközpont migrációs rendezvényén, http://kitekinto.hu/bem-rakpart/2013/04/04/egeszseges_verfrissites_avagy_migracio/#.VYFptkZlIU (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁹⁴ 2015. január-szeptember 7. időszakban 157.746 migráns nyújtott be menedékkérelmet a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalhoz (BÁH). A befelé irányuló tiltott határátlépés és annak kísérlete szabálysértések száma meghaladta a 170 ezret. <http://vs.hu/kozelet/osszes/eddig-155-ezer-menedekkerelmet-adtak-be-de-alig-nehanyan-kaptak-meg-0911> (Letöltés ideje: 2015. 09. 13.)

Ukrajnából hazánkba érkezett menekültek száma. A „schengeni” határzár miatt itt torlódnak fel a menekültek. Napjainkban tényként kezelhetjük továbbá, hogy Európában Magyarország a harmadik helyen áll a menedékkérők viszonylatában.⁹⁵

A veszély tehát az illegális migráció jellegéből fakad, ugyanakkor rá kell mutatni arra is, hogy más problémák a migránsok és a befogadó társadalmak közötti kölcsönös viszonyból születnek (kulturális konfliktusok, szociális kihívások, xenofóbia és a rasszizmus erősödése, szegregáció). Ezért fontos lenne a nemzetbiztonsági ellenőrzés további erősítése a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 5.§. g) pontja alapján,⁹⁶ „mivel így nem lehet parttalanul kriminalizálni, bűnözőnek tekinteni a migránst, csak a valójában kockázatos személyek kiszűrése által válik elérhetővé, hogy ne szülessen a jogalkalmazás során káros általánosítás.(..) Ugyanakkor a fenti állami, hatósági tevékenység erősítése jó érv lehet a demagógia ellen, és segíthet elkerülni, hogy egyes társadalmi csoportok, politikai erők meglovagolhassák az általános idegellenességet.”⁹⁷

Ne feledkezzünk meg a migrációval kapcsolatban egy speciális körről, az állampolgársági kötvénnyel érkezőkről sem. Az EU-n kívüli állampolgárok 250 ezer euró (70 millió forint) értékű állampapír vásárlása ellenében öt évre letelepedési jogot kapnak Magyarországon. A kötvény mellé állampolgárság nem jár, de az ide érkezők zöld utat kapnak az EU-ba, ami a megkérdezett ügyvédek szerint a többség első számú motivációja lehet.⁹⁸ A tavalyi évben 2213 darabot értékesítettek a kötvényekből.⁹⁹ A nemzetbiztonsági kockázatok a közvélemény számára nem ismertek. 2013-ban találkozhatott a nyilvánosság ezzel a problémával a **magyar kormány tevékenységét külföldről akadályozni kívánó gazdasági érdeksérelem kifejezéssel együtt. A korábbi csendet megtörve, Pásztor István, az IH főigazgatója a HVG-nek adott interjújában tárta a közvélemény elé ezeket az újonnan megjelenő kockázati tényezőket.**¹⁰⁰

9.) A tanulmány a nemzetbiztonsági feladatok értelmezése kérdésében további jellemző példát kíván kiemelni, mely jól szemlélteti azokat a különbségeket, melyek

⁹⁵ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20150618-tobben-kernek-menedeket-magyarorszagon-mint-olaszorszagban.html>(Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁹⁶ Az Alkotmányvédelmi Hivatal végzi a letelepedett jogállást igazoló okmányt kérelmező, továbbá a menekültkénti elismerését kérő, illetőleg a magyar állampolgárságért folyamodó, valamint - az állami függetlenség és a törvényes rend védelméhez kötődően - a vízumkérelmet benyújtott személyek ellenőrzését és az ezzel kapcsolatos feladatokat. (http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500125.TV(Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁹⁷ Dr. Gubicza József, Laufer Balázs: Az illegális migráció rendészeti, kiemelten nemzetbiztonsági aspektusú vizsgálata keretében végzett interjúsorozat megállapításai, kutatási eredményei. Tanulmány. Határrendészeti tanulmányok 2012/1. Különszám.http://rendeszeti.hu/hatarrendeszetiitagozat/Hor_tanulmanyok_2012_1kulon.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁹⁸ <http://www.origo.hu/itthon/20130219-letelepedesi-allamkotveny-ngm-kulfoldi-befektetok.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

⁹⁹ http://www.portfolio.hu/deviza_kotveny/allampapirpiac/rengeteget_adtunk_el_az_ertelmetlen_aru_letelepedesi_kotvenyunkbol.4.209866.html (Letöltés ideje: 2015.06.18.)

¹⁰⁰ http://hvg.hu/gazdasag/20130131_Heti_Valasz_a_hirszerzest_is_bevetik_az_o (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

az egyes kormányok esetében fennállnak, kiemelve ugyanakkor a tényt, hogy a feladatok tartalmának változása mindig törvényi keretekben kell, hogy lejátsszódjon.

A nemzetbiztonsági ellenőrzés szabályait módosító törvény egy adott rendelkezése érintette a közszolgálatban foglalkoztatottakat és családtagjaikat. A benyújtott tervezett szerint e személyek a nemzetbiztonsági ellenőrzés alapjául szolgáló jogviszony fennállása alatt folyamatosan nemzetbiztonsági ellenőrzés alatt állnak majd, és ennek során évente kétszer 30 napig titkos információgyűjtést lehetne folytatni velük szemben. Szabó Máté ombudsman – hivatalból eljárva – megállapította, hogy a nemzetbiztonsági kockázatok feltárása érdekében ugyan lehetőség van az alapjogok korlátozására, ám az érintett családi életére is kiterjedő, folyamatos, megalapozott gyanú nélkül is folytatható ellenőrzés a magánszféra aránytalan sérelmét jelenti. Alkotmánybíróság a későbbiekben megállapította, hogy a vizsgált rendelkezések a magánélet sérthetlenségének jogát súlyosan korlátozzák.¹⁰¹ A korlátozás módja, folyamatossága és folyamatos jellege alapján az új törvényi rendelkezések alaptörvény-ellenesek voltak, valamint az ellenőrzött személy nem élhetett a külső jogorvoslattal sem. 2015 februárjától életbe lépő módosított törvény már kimondta, hogy „a nemzetbiztonsági ellenőrzés során a kockázati tényezők vizsgálatának és értékelésének arányosnak kell lennie a nemzetbiztonsági ellenőrzés alapjául szolgáló munkakörhöz kapcsolódó, a minősített adat védelméhez fűződő és más biztonsági követelményekkel.”¹⁰² Bevezetésre került továbbá a felülvizsgálati eljárás, ami akkor folytatható le, ha a nemzetbiztonsági ellenőrzés alapjául szolgáló jogviszonyban álló személy jogviszonyának tartalma lényegesen megváltozik, fokozottabban ki van téve a befolyásolási törekvéseknek, valamint, ha nemzetbiztonsági kockázatra utaló körülmény merül fel.¹⁰³

10.) A tárgyalt időszakban a nyilvánosság egyre nagyobb mértékben található olyan tartalmú publikációkat, melyekben a nemzetbiztonsági munkához toboroztak munkatársakat. A szolgálatok HR munkatársai igénybe véve a média felületet jelentek meg állásajánlatokkal. Különösen jellemző volt ez 2007-ben, 2013-ban. A figyelemfelkeltés eszközével élve megjelenik a kém kerestetik, a James Bond kifejezés, vagy a jelentkezés titkos ügynöknek, bár elvéve találkozhatott a publikum egyszerűbb retorikai fordulattal, mely szerint népszerű munkahely valamelyik szolgálat. A jelentkezés feltételeiről és menetéről részletes leírás is kaphatunk, melyekben kiemelik a szolgálatok által preferált képességet, végzettségeket és tudást. A munka sokszínű, kiszámítható előmenetellel jár, sőt, állandó szakmai és személyiségfejlődésre ad lehetőséget, ugyanakkor az erősen szabálykövető életvitel előfeltétel.¹⁰⁴ Minden esetben szó esik a nemzetbiztonsági ellenőrzésről, mely alapfeltétele az állásnak a szolgálatok bármelyikénél, illetve pszichológiai és a fizikai alkalmassági vizsgálatokról.¹⁰⁵

¹⁰¹ <http://ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/ab-egyelore-nem-nezhet-be-a-haloszobaba-nemzetbiztonsag> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

¹⁰² <http://mno.hu/belfold/valtoznak-a-nemzetbiztonsagi-ellenorzes-szabalyai-1270577> (Letöltés ideje: 2015. 06. 16.)

¹⁰³ <http://www.jogiforum.hu/hirek/33207> (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

¹⁰⁴ http://index.hu/belfold/2013/05/17/muveleti_tiszteket_keres_a_titkosszolgalat/ (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

¹⁰⁵ karrier-tanacsok.monster.hu/allaskeresesi-strategia/hogyan-fogjunk-hozza-/kemek-kerestetnek-az-nbhba/article.aspx (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

A modern társadalmak számtalan tekintetben függenek a számítógépektől és a számítógépes rendszerektől. Ezen informatikai rendszerek zavartalan működése és a bennük tárolt adatok biztonsága napjainkra nemzetbiztonsági jelentőségű kérdéssé vált. Az IT problémák, vagy kiberbiztonsági kihívások ma már egyre konkrétabb veszélyt jelentenek. A virtuális tér biztonságát fenyegető kihívásokkal tehát a nemzetbiztonsági szolgálatoknak is foglalkozni kell. Erre tekintettel, elsősorban a nemzetbiztonsági szakmai utánpótlási, valamint a toborzási tevékenységére kiterjedően került sor a szolgálatok és egyetemek közötti megállapodások megkötésére a nyilvánosság bevonásával.¹⁰⁶ A szakmai utánpótlásképzés másik vetülete állami iskolarendszerbe illeszkedő szervezett szerű nemzetbiztonsági oktatás, mely jelenleg a Nemzeti Közszerológati Egyetemen a Nemzetbiztonsági Intézetben belül működik.¹⁰⁷

Összegzés

Az ügyek, melyek kapcsolatban voltak bármelyik szolgálattal leginkább találgatásokra adtak okot, mely helyzetet a média „meglovagolt” és még átláthatatlanabbá tett. A bíróságig eljutott ügyekben hozott ítéletek jelentős része felmentéssel és az eset titkosításával végződött, illetve tényállása, mint nemzeti minősített adat volt kezelendő, vagyis a közvélemény számára nem hozzáférhető. Véleményem szerint a mai kor már túlhaladta az a nézetet, mely szerint a szolgálatoknak láthatatlannak kell lenni minden tekintetben

A jól végzett munka eredménye nem került nyilvánosságra. Így nem fog kiépülni az a kultúra és imázs a szolgálatok köré, ami az angolszász országokban már régóta létezik.

Bár a szolgálatok mindegyike rendelkezik saját weboldallal, melyben felépítésük, a jogszabályi háttér, feladataik, esetleg a történelmi háttér és a munkatársak toborzásának lehetősége megtalálható, ugyanakkor számos európai országgal szemben nem találunk az aktualításokról szóló összefoglalókat, esetleges magyarázatokat, nyílt háttér-információkat nemzetbiztonsági és/vagy biztonságpolitikai témákban, hiszen köztük az átfedés nyilvánvaló. Jó elképzelés volt az 1999 és 2008 közötti időszakban kiadott Nemzetbiztonsági Évkönyv ennek a hiánynak a pótlására. Megszüntetésével a szerző véleménye szerint sokat veszített a társadalom e témakör iránt érdeklődő része. Másrészt az állampolgári bizalom szempontjából – melynek fontos pillére annak bemutatása és kommunikálása – fontos, hogy a szolgálatok mit tesznek az állam, az egyén, a gazdaság, a társadalom megvédése érdekében. A jó kommunikáció pedig alapja lehet a tevékenység elfogadásának, megértésének, a korábbi negatív sztereotípiák feloldásának, a hatékonyabb működés társadalmi támogatásának. Ma már tényként kezelhetjük. Jávor Endre szavait idézve, hogy *”a nemzetbiztonsági tevékenység nem titkosszerológati tevékenység, hanem szükség esetén titkosszerológati módszereket is*

¹⁰⁶ <http://news.uni-obuda.hu/articles/2014/03/07/egyuttmukodesi-megallapodas-a-nemzetbiztonsagi-szakszolgalatta>. (Letöltés ideje: 2015. 06. 18.)

¹⁰⁷ Dr. Boda József: A tudomány az állambiztonság és a nemzetbiztonság szolgálatában (http://epa.oszk.hu/02500/02538/00004/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01ks_081-100.pdf) és <http://szakvalaszto.hu/intezmeny/nke/nemzetbiztonsagi> (Letöltés ideje: 2015. 06. 17.)

*alkalmazni képes döntés-előkészítő, döntéstámogató tevékenység,*¹⁰⁸ mégha nemcsak a közvélemény, hanem a szakmai grémium is összemosza a kifejezéseket. Ugyanakkor egy nyitott társadalomban már elavult okfejtésnek tekintendő, hogy csak a döntéshozóknak, vagyis a magyar parlamentnek és a kormánynak van szüksége olyan információszerző, -gyűjtő, -továbbító, -feldolgozó, -elemző, értékelő és előrejelzést készítő tevékenységre, amelyek alapján határozott, megalapozott döntések hozhatók a biztonsággal és védelemmel kapcsolatos veszélyek, fenyegetések elkerülésére, megelőzésére és elhárítására. A társadalom ugyanis joggal elvárhatja, – és így vitatkoznék ezzel az elmélettel – hogy megértse a *globális biztonsági környezetben zajló változások mikéntjét és miértjét, hogy válaszokat kapjon ezen kihívások, veszélyek és fenyegetések a terrorizmust, a pénzügyi és gazdasági csődhelyzeteket, az instabil régiókat, a gyenge vagy működésképtelen államokat, a proliferációt, a kiberbiztonságot, az energiabiztonságot, a szervezett bűnözést, vagy a szélsőségeket érintő aspektusaira.* A társadalom, ahogy láthattuk, nem rendelkezik a valós folyamatok objektív megítéléséhez szükséges információkkal, ezért mindképpen szükség lenne egy a nemzetbiztonsági szolgálatok által elfogadott kommunikációs stratégiára, melyre fel lehetne építeni egy pozitív nyilvánosság-viszonyt, anélkül, hogy a titok védelme sérülne, a titkos információgyűjtés, illetve a titkos adatszerzés eszközei és módszerei kitudódnának, a hírszerző és elhárító munka dekonspirálódna.

Felhasznált irodalom

- BOKOR Tamás: Társadalmi nyilvánosság az online közigazgatásban.
http://www.mediakutato.hu/cikk/2013_01_tavasz/06_nyilvanossag_online_kozigazgas.pdf
- CSEH Gergő Bendegúz: Közép-kelet-európai állambiztonsági panoráma.
http://www.betekinto.hu/2010_1_cseh
- GERHARDS Jürgen: A politikai nyilvánosság. szerk: Angelusz Róbert, Tardos Róbert és Terestyéni Tamás: Média, nyilvánosság, közvélemény. Szöveggyűjtemény. Gondolat Kiadó – PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2011. (www.tankonyvtar.hu/...nyilvanossag-kozvelemeny/04_Media-nyilvanoss...)
- Dr. GUBICZA József, Laufer Balázs: Az illegális migráció rendészeti, kiemelten nemzetbiztonsági aspektusú vizsgálata keretében végzett interjúsorozat megállapításai, kutatási eredményei. Tanulmány. Határrendészeti tanulmányok 2012/1.
Különszám.http://rendeszeti.hu/hatarrendeszetiitagozat/Hor_tanulmanyok_2012_1kulon.pdf

¹⁰⁸ Jávor Endre: A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága, a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában. In: Felderítő Szemle, 8. (2009) 2. sz. 61-69. p. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2009-2.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 06. 19.)

- HABERMAS Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Századvég Kiadó, 1993.
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.
- HELLER Mária–RÉNYI Ágnes: A nyilvánosság kommunikációelméleti megközelítéseiről. http://www.ccg.hu/pub/szoc/jelkom.iv-7/JK10-heller_renyi-ANyilvanossagfogalom.pdf
- HÉJJA István (szerk.): Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok. (egyetemi tankönyv). Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. 2007
- JÁVOR Endre: A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága, a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában. In: Felderítő Szemle, 8. (2009) 2. sz. 61-69. p. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2009-2.pdf>
- KURTÁN Sándor: Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008. http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html
- LUHMANN Niklas: Politische Planung: Aufsätze zur Soziologie von Politik und Verwaltung. Westdeutscher Verlag, 1971.
- LUHMANN Niklas: A tömegmédia valósága. www.commonline.hu/sites/default/files/COMMONLINE_DOCS/TAMOP_Kiadvanyok/Luhmann%20-%20A%20tomegmedia%20valosaga/Luhmann.html#footnote-251-176
- MALKOVICS Tibor: Nyilvánosság és közvélemény. In: Fehér Katalin (szerk.) Fejezetek a társadalmi kommunikáció témaköréből. Budapest L'Harmattan - Zsigmond Király Főiskola 2007.
- NAGY Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakítása a rendszerváltás folyamatában. (http://epa.oszk.hu/02100/02176/00011/pdf/RTF_25_058-066.pdf)
- PÉTER László: A közvélemény szociológiája. <http://socasis.ubbcluj.ro/docs/cv/AKozvelemenySzociologiajaPeterLaszloKivonatok.pdf>
- SZÉCSI Gábor: Politikai kommunikáció az átalakuló médiatérben. <http://epa.oszk.hu/01200/01273/00051/pdf/20090513141755.pdf>
- SZIKINGER István: Törvényes jogsértés? (<http://beszelo.c3.hu/cikkek/torvenyes-jogsertes>)
- NBH Évkönyv 2005. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.

atv.hu
beszelo.c3.hu
galamus.hu
hir24.hu
hvg.hu

index.hu
jogiforum.hu
kitekinto.hu
kormany.hu
kozszoelga.hu
lhp.hu
magyarhirlap.hu
mno.hu
nethirlap.hu
net.jogtar.hu
news.uni-obuda.hu
nol.hu
onkornet.hu
origo.hu
politikaievkonyv.hu
portfolio.hu
regi.sofar.hu
rexinfo.hu
ugyvedvilag.hu
vs.hu
168ora.hu

**A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER
FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI**

„Katona, katonább, legkatonább”

Nagy magyar írónk, költőnk, a nyelvújítás vezéralakja, Kazinczy Ferenc bizonyára már az írásom alcímét olvasva lesöpörte volna az asztaláról a köznévfokozására tett javaslatot, de mentségemül szolgáljon, hogy ezt a rendhagyó szabályrendszert követő szólancot én is csak idézem.

Néhány hónappal ezelőtt egy érdekes beszélgetésnek lehettem fültanúja, ahol szakaszvezetők egy kisebb csoportja a Magyar Honvédség alapkiképzési rendszerét bírálta. Máshol, és más környezetben is hallottam már tartalékos katonák alapkiképzésével kapcsolatos, negatív hangvételű megjegyzéseket, ezért úgy gondoltam érdemes végighallgatni miről folyik a vita.

Az alapkiképzés különbözőségéből fakadó ismeretek, készségek, képességek sokszínűsége a civil szféra számára nem ismert. Nagy részük meg van arról győződve, hogy minden egyes katona magában hordozza azokat a képességeket, ami a haza védelmének, nemzetközi és partnerségi felajánlásán túl az állampolgár személyes védelmére is kiterjed. Egy katonának jó kell, hogy legyen a fizikai állóképessége, ismernie kell a gyakorlati fogásokat, amelyek szükségesek a katonai szolgálat ellátásához, nem ismeretlen számára a közelharc, és ha kell, képes használni a rendszeresített egyéni lőfegyverét. Vagyis, azt feltételezik, hogy minden egyes katona alapkiképzettsége azonos szintű.

A szakaszvezetők egyike úgy fogalmazott, hogy a civilek számára, bizonyos szempontból minden katona egyforma. Ő, aki egy átlagos katonának tartja magát, viszont tudja, hogy nála vannak jobbak és kevésbé felkészültek. Így fogalmazott: **„Vannak a katonák, a katonábbak, a kevésbé katonák, a legkatonábbak, és a legkevésbé katonák.”** Ha eltekintünk a köznévfokozásából eredő súlyos nyelvtani hibától, tulajdonképpen egy olyan látens probléma előtt találjuk magunkat, amivel érdemes elidőzni, és fejlesztésének lehetőségeiről gondolkodni.

Az utóbbi években az önkéntes tartalékos katonák helye és szerepe a Magyar Honvédségen belül jelentősen megváltozott. A szakmai szemléletváltás és a jogszabályi környezet változása okán az önkéntes katona, mint fogalom, teljesen új tartalmi elemekkel égett bele a tudatunkba.

Az önkéntes haderőre történő áttérést megelőzően, és még egy darabig azt követően is, a tartalékos katona békeidőszaki feladatait a békétől eltérő időszakban, megelőző védelmi helyzetben, valamint rendkívüli állapot idején végrehajtandó feladatai határozták meg. Tulajdonképpen a tényleges katonai szolgálat egyet jelentett a felkészítéssel, kiképzéssel, átképzéssel, ami nem kevés leterheltséget jelentett a katonai szervezetek aktív állományú katonái számára. A rendszer átalakítása óta az önkéntes tartalékosok „békeidőszaki tényleges szolgálatuk során pótolhatják a humán erőforráshiányokat. Így többek között beoszthatóak huzamosabb ideje feltöltetlen beosztásokba, vagy misszióban résztvevők hazai pótlására, elláthatnak időszakosan jelentkező speciális feladatokat, vagy katonai

szaktudásuk és civil képzettségük, illetve alkalmasságuk figyelembevételével külszolgálati feladatokban vehetnek részt. Fontos megjegyezni, hogy az önkéntes műveleti tartalékosok igénybe vehetők természeti és ipari katasztrófa helyzetek elhárításában való részvételre, azok megelőzésére, illetve következményeik felszámolására.”¹

A tartalékos katona tehát egyben potenciális munkavállalóvá is vált, és ezzel felértékelődött a katonai szervezetek és az irányító szervek számára, de felkeltette a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) figyelmét is.

A 2011-es racionalizációs folyamatok – a KFH és KBH összeolvadásával – jelentős állományvesztést okoztak a jogutód szervezetnél. Pontosan olyan munkavállalók hagyták el korábban ezt a területet, mint amilyen önkéntes tartalékosokat szeretne most maga mellett tudni a KNBSZ. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy a járadékosoknak azon köre, akik nemzetbiztonsági területen szereztek tapasztalatokat és komoly szakmai múlttal rendelkeznek, belátható időn belül, nyugállományba-helyezésükkel egyidejűleg végleg kikerülnek a rendszerből. Az önkéntes tartalékosok utánpótlásának természetesen más forrásai is vannak, de be kell lássuk azt, hogy az oktatási rendszer által kitermelt, gyakorlatra éhes fiatalok nem egyenértékűek a tapasztalt járadékos kollégákkal. Ez a folyamat a Magyar Honvédség rendszerében már lejátszódott. A járadékos jelentkezők száma évről-évre folyamatosan csökken, míg az egyéb céllal érkező jelentkezők száma nő.

Az önkéntes tartalékos jogviszony létesítésének okai szerteágazóak. A felsőoktatás rendszerében a kiképzéssel abszolválható kreditektől, a járadékosok SZJA mértékével megegyező kedvezményen át, a szerződéses, vagy hivatásos jogviszony felé vezető útig minden indok elfogadható, de ezen túlmenően fontos információ is az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztése szempontjából.

A jövőben, ha a KNBSZ-en belül önkéntes műveleti tartalékos katonák is teljesítenek majd szolgálatot – függetlenül attól, hogy azok járadékosok vagy sem –, koránt sem lesz mellékes, hogy a felvételi eljárásuk, alkalmasság-vizsgálatuk vagy a kiképzésük milyen szabályzórendszerek mentén, hogy kerül végrehajtásra. Ezeket a területeken az anomáliák viszonylag jól körülhatárolhatóak, a visszacsatolások működnek és a fejlesztés igénye – munkaadói valamint munkavállalói oldalról is – megjelent már. Nagy valószínűséggel Pintér Sándor országgyűlési előterjesztésének általános vitájában felterjesztett változások („megszűnik az automatikus előmeneteli rendszer, a vezetői beosztások meghatározott időre szólnak majd, illetve hogy a **hivatásos állomány volt tagjaiból létrejön a tartalékos állomány.**”²) nagy hatással lesznek majd az önkéntes tartalékos rendszer más irányú fejlesztéseire is.

A helyes irány meghatározása rendkívül nehéz feladat. A külföldi országok tapasztalataiból táplálkozó állandó integrálódási és adaptációs kényszer jellegtelenné és működésképtelenné teheti a tartalékképzés jelenlegi rendszerét. A legtöbb ország védelmi politikája, gazdasági helyzete, a társadalom és a honvédelem viszonya

¹ Alapfogalmak, <http://www.hadkiegeszites.hu> (Letöltés ideje: 2015. 09. 30.)

² Új illetményrendszer a rendvédelmieknél, <http://www.metropol.hu> (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)

együttesen alakítja a tartalékképzéshez fűződő elképzeléseket. Egy ország sem bújhat ki a „bőréből”, nem veheti figyelmen kívül azokat a speciális adottságokat, esetleges hiányosságokat, amelyek alapjaiban határozzák meg a védelmi politikát. A racionalitások talaján, kellő körütekintéssel hozott és hasznos tapasztalatokat felhasználó döntések hosszú távon is garantálják a tartalékképzés jövőjét, amiből a KNBSZ sem maradhat ki.

A katona

Magyarország katonái rendkívül szerencsés helyzetben vannak, hiszen önként vállalják a haza védelmét, széleskörű ismeretek birtokában, fizikai és szellemi kiteljesülésüket követően hozzák meg a döntésüket. A világ számos pontján azonban ez a lehetőség nem adatik meg. Egy európai értékrendet képviselő felnőtt ember számára szörnyű látni azt, hogy a katonává válással szemben a **katónának születés** milyen jelentős előnyt jelent fejlődő országok hadseregei, vagy szélsőséges nézeteket valló szervezetek számára. „Nemrégiben egy levágott szíriai katona fejével pózoló hétéves fiúcska borzolta a világ közvéleményének idegeit; százezrével harcolnak a világ illegális hadseregeiben a gyermekkatonák, akik felnőtt kiképzőiknél is fanatikusabbak és kegyetlenebbek.”³ „Gyerekkatonák a világ minden régiójában léteznek, gyakorlatilag bárhol, ahol fegyveres konfliktus zajlik. Mégis, a legjobban érintett területek Afrika, Dél-Amerika, a Közel-Kelet illetve Dél- és Délkelet-Ázsia. Elemzések szerint 2004 és 2007 között 19 országban alkalmaztak gyerekkatonákat kormányerők, illetve nem állami fegyveres csoportok: Afganisztán, India, Indonézia, Irak, Izrael és az elfoglalt palesztin területek, Burma, Nepál, Fülöp-szigetek, Sri Lanka, Thaiföld, Közép-afrikai Köztársaság, Burundi, Csád, Elefántcsont-part, Kongói Demokratikus Köztársaság, Szomália, Szudán, Uganda és Kolumbia.”⁴

A fegyveres konfliktus nem csak gyermekekből, de idős emberekből, nőkből egyaránt katonát kovácsol. Gyakorlatilag minden előképzettség, kiképzettség nélkül, külső nyomásra, vagy belső késztetésből, vallási, lelkiismereti okokból, meggyőződésből, ösztönöktől vezérelve homályos célok mentén mindent megtesznek közösségük, saját életük és érdekeik védelmében.

1. ábra⁵

³ VECZÁN zoltán: gyerekkatonák: olcsók és szélsőségesen kegyetlenek, <http://mno.hu> (Letöltés ideje: 2014. 08. 18.)

⁴ Gyerekkatonáskodás elleni Koalíció: Child Soldiers Global report 2008. Facts and Figures on Child Soldiers, London, 2008

⁵ <http://444.hu>, kalashnikov-kalashnyikov, (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)

<http://uj szo.com>, muslim, (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)

<http://www.erdekesvilag.hu>, portrék, (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)

Nem gondolom azt, hogy a szimmetrikus közeg megvalósítása érdekében hasonló filozófia mentén kellene országunk védelmi politikájába beágyazni a katonát, mint a nemzeti fegyveres erő alapvetését. Azt azonban fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy az aszimmetrikus közeg elsődleges veszélyforrása nem technikai eredetű, sokkal inkább emberi.

Gondoljunk csak bele egy olyan ellenségképbe, amit védtelennek tűnő gyermekek, várandóságot színlelő asszonyok, vagy idős, elesett emberek látszatát keltő katonák alkotnak, szemben azzal a katonával, aki tulajdonságjegyeiben és külsőségeiben az... Az önmagát, nemzetét, nézetét nyíltan felvállaló katona hátránya megkérdőjelezhetetlen, azonban számtalan módon ellensúlyozható. Különböző hadikultúrák ütközésének kimenetelét a katonák kiválasztása, felkészítése, kiképzése nagyban befolyásolja. Az erre való felkészülés, a fejlesztési elképzelések egyre nagyobb jelentőséggel bírnak a fejlett országok hadseregeiben.

Nemzetközi viszonylatban tehát a katona személye jogilag nem feltétlenül determinált. Hazánkban ez a státusz csakis szervezeti keretek között létezik. Ahhoz azonban, hogy megtudjuk kik a „katonábbak, a kevésbé katonák, a legkatonábbak, vagy a legkevésbé katonák” azzal is tisztában kell legyünk, hogy végső soron ki a katona.

A Magyar Honvédség tényleges katona állománya hivatásos katonákból, a szerződéses katonákból, tényleges szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonákból, valamint a Közszolgálati Egyetem és Altiszti Akadémia honvédségi ösztöndíjas hallgatóiból áll, de megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején a hadkötelezettség bevezetése után a hadköteles katonák is a Magyar Honvédség tényleges állományába tartoznak. A fent említett csoportok tagjainak mindegyike úgy gondolja, hogy joggal nevezheti magát katonának, hiszen a szolgálati viszony kezdetén, vagyis a munkavállalói státusz, vagy hadkötelezettség esetén a bevonulás, átadás kezdetével egy időben a Magyar Honvédség tényleges tagja. Egy másik megközelítésben azonban a katona „egy ország nemzeti fegyveres erőinél szolgálatot teljesítő emberek összességét jelenti”. Kövezzenek meg érte, de nálam a szolgálatteljesítés és a munkavállalás kezdő időpontja valahogy nem esik egybe. Gondoljunk csak bele egy szakmát elsajátítani szándékozó diák státuszába a szakmunkásvizsgát megelőzően és azt követően. Sok évet kell tanulással eltöltenie, majd ezt követően számot kell, hogy adjon a tudásáról, hogy bizonyítványt kapjon, és akkor a szakmában való elhelyezkedésről még nem is beszéltünk. Nézzük csak meg, hogy például egy hegesztő szakmunkás mikortól mondhatja el magáról, hogy hegesztő. Nem elég, ha ezt tanulta és az sem, ha bizonyítványa van róla, hiszen ez csupán szakképzettség, vagy iskolai végzettség. Ezzel kell, hogy foglalkozzon ahhoz, hogy hegesztőnek tekintsek. Tehát nyilvánvalóan nem hegesztő az, aki ezzel foglalkozik, de nem tanulta, nincs róla bizonyítványa, az sem az, aki tanulta, csinálja, de nincs róla bizonyítványa, és végezetül hiába tanulta és van róla bizonyítványa, ha mással foglalkozik. Számtalan példát lehetne még hozni a civil életből, amelyek mindegyike azonos eredményt hozna a tekintetben, hogy a szakmai közösséghez való hovatartozást bizonyos feltételekhez kötik. A „saját” nyelvünkre lefordítva ez annyit jelentene, hogy ***ha valaki katona szeretne lenni, akkor kiképzésen kellene, hogy részt vegyen, ott teljesítenie kellene az előírt***

követelményeket, majd a sikeres vizsgát követően mondhatná el magáról, hogy ő katona.

Sokan azt gondolják, hogy nem a kiképzés és nem is a munkavállalói státusz, hanem a katonai eskütétel pillanata a meghatározó, ami szintén aggályos, hiszen hogy is várhatnánk el egy munkavállalótól, akit nem készítettünk fel arra, hogy Magyarországot híven szolgálja, hűséges honvédje legyen. Magyarország függetlenségét, az állampolgárok jogait és szabadságát bátran, a törvények betartásával és betartatásával, a rá bízott honvédek és fegyverek erejével, élete árán is megvédje. Előjáróinak parancsainak engedelmeskedjen, alárendeltjeit jogaik tiszteletben tartásával vezesse, róluk emberséggel és felelősséggel gondoskodjon. Természetesen sehogy!

Magyarország Alaptörvényében a katonával szemben támasztott követelmények sora sem egyénre szabott. „Az alapvető feladatok megvalósítása érdekében az állam a Magyar Honvédség tényleges szolgálatot teljesítő katonáitól tántoríthatatlan hűséget, hivatásukhoz méltó, példamutató magatartást, bátor helyállást, magas fokú készenléteket és fegyelmet követel”⁶, amit a 2012. évi CCV. törvény szóról-szóra meg is ismétel. Itt tehát nem arról van szó, hogy egy-egy katonának milyen jellemző tulajdonságokkal kell rendelkeznie, sokkal inkább – a Magyar Honvédség szervezetébe tömörült – katonák képességeinek összességéről, amiben summázódik a „legkatonább és a legkevésbé katona” teljesítménye is.

Ha komolyan szeretnénk venni azt a képességet, amit egy kiképzett katona, vagy annak sokszorosa hordoz magában, akkor élesen el kell választani egymástól legalább az alapkiképzés előtti és utáni időszakban a munkavállalókat. Igazából az sem lenne túl nagy hiba, ha az alapkiképzés időszakban még nem katonákról, hanem **kiképzendők**ről beszélünk. Véleményem szerint katona csak is az lehet, aki az Alaptörvényben, a 2012. évi CCV. törvényben, és a katonai esküben megfogalmazottak teljesítésére képes. Az ehhez szükséges ismereteket, készségeket, képességeket pedig csakis kiképzés útján lehet megszerezni. Mivel jelen pillanatban ez nem így van, ezért a szakaszvezető urak felvetése sajnos nagyon is helytálló.

Gondoljunk csak bele például, hogy az önkéntes műveleti tartalékos szerződésén a tinta még meg sem szárad, de már azt állítja magáról, hogy katona. Igaz ez arra a szerződéses legénységi állományú munkavállalóra is, aki a kiképzésének második napján leszerel, és arra a védelmi tartalékosra is, aki katonai alapkiképzés nélkül teljesít behívása alkalmával tényleges katonai szolgálatot. Mindazok, akik már több éve katonák, számtalan kiképzésen, felkészítésen, beosztáson, misszióon vannak túl, tudják, hogy mit jelent katonának lenni és azt is, hogy mit kell nap mint nap megtenni azért, hogy annak is érezzék magukat.

⁶ Alaptörvény 45. cikk (1) bekezdés

Miértek

A felnőtt embereknek ismeretük, feltételezésük, véleményük van, amit gyakran vezetnek fel miérttel. Nem értik miért, vagy miért nem úgy történnek a dolgok, ahogy azt elgondolják, ahogy azt ésszerűnek tartják.

A toborzó múltammal együtt járó miértek sora rádöbentett arra, hogy érdemes odafigyelni ezekre a kérdésekre, felvetésekre. A toborzó irodákon több ezer civil érdeklődő fordul meg évről-évre azzal a szándékkal, hogy csatlakozzon a Magyar Honvédséghez. Ezzel párhuzamosan a szerződéses legénységi állományú katonák, és önkéntes műveleti tartalékos katonák közül is sokan visszajárnak, hogy megosszák a kiképzés alatt képződött, vagy a katonai alakulatnál szerzett tapasztalatokat.

Az utóbbi időben a legtöbb kritikát az elhúzó felvételi eljárás, az alkalmasság-vizsgálat rendszere, az egységes alapkiképzés hiánya és az ebből adódó munkavállalói státuszok közötti átjárhatóság rugalmatlansága okozta.

Korábban a katonai végzettséggel nem rendelkező, civil szférából érkező tiszti és altiszti jelöltek felvételi eljárása, kiképzése, és a rendfokozatuk megszerzésének a módja okozott feszültséget az állomány körében, azonban ezt a problémahalmazt a közelmúltban sikerült minimálisra csökkenteni. A fejlesztés természetesen nem állhat itt meg. Elég, ha a közszolgálati életpályamodell kialakítására, a lakhatási támogatások rendszerének átalakítására, vagy az összehangolt biztosítási rendszer megalkotására gondolunk.

A formális szervezeteknél a fejlesztés azonban nem egyszerű feladat. Aki foglalkozott valaha szervezetfejlesztéssel az tudja, hogy ez a tevékenység túlmutat a hibák kijavításán. A szervezetek életében – éppúgy, mint a munkavállalók mindennapjaiban a változók jelenléte teljesen természetes – folyamatos kihívást jelentő jelenség, és ezt a változást nem elég túlélni, megélni, vagy átélni, aktív részesévé kell válni, fel kell rá készülni, hogy megfelelő válasz lépésekkel és tudatos döntésekkel elejét vegyük a nem kívánt történéseknek.

Ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy minden – tőlünk független – változó hatással lehet a szervezet egészére, akkor azt is tisztán kell, lássuk, hogy a kívánt szervezeti változások befolyásolása akár lehet rajtunk múló, vagy tőlünk függő, a szervezetből kiinduló változó.

A Magyar Honvédség minden egyes szervezeti elemét nehéz kontroll alatt tartani, ezért a munkavállalóktól származó információk rendkívül fontosak. A hibás működés megoldása azonban ritkán orvosolható lokális keretek között.

Mindezt azért tartom fontosnak megjegyezni, mert – sokakkal ellentétben – az a véleményem, hogy a konstruktív szándékú kritika önmagában is hasznos, nem kell feltétlenül javaslattal párosulnia. Ennek megfelelően a következő fejezetek címei azokkal a kérdésekkel kezdődnek, amiket a szakaszvezető uraktól hallottam, tudományosan nem megalapozott, de ésszerűnek tűnő felvetésekkel.

Miért van olyan nagy különbség katona és katona között?

A megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idejétől eltekintve, vagyis a hadkötelezettséget mellőzve, a tényleges katona állomány felvételi eljárás, alkalmasság-vizsgálat és alapkiképzés szempontjából több csoportra osztható. Felvételi eljárás tekintetében a honvédségi ösztöndíjas hallgatók lógnak ki a sorból, hiszen az oktatási törvény szabályozott keretei között kell megvalósulnia a katonák képzésének is. Az alkalmasság-vizsgálat követelményszintje szinte minden kategóriában eltérő, és az alapkiképzésnél is jelentős az eltérés az önkéntes tartalékos katonák javára. Nincs szakirodalom a szétválasztásra vonatkozólag, és a jogszabály sem foglalja csoportokba a tényleges katona állományt, azonban a fent említett eljárások miatt mégis markánsan elkülönülnek ezek a katonai státuszok egymástól. Felvetődhet kérdésként bennünk, hogy miért probléma ez? Egy szervezeten belül a munkavállalók különböző csoportjai más-más feladatot látnak el, ezért a kiválasztásnál figyelembe vett kompetenciáik, majd később a felkészítésük is eltérhet egymástól.

A különbségtétel oka lehet a későbbi munkavégzés, vagy kompenzáció szintje közötti eltérés, munkaerő-piaci kényszer, vagy egyéb szakmai szempontok, amik tudatosságot feltételeznek az említett csoportok szétválasztására. Ha azonban megpróbáljuk az ellenkező oldalról megközelíteni a problémát, akkor a gyorsított felvételi eljárás, a könnyített alkalmasság-vizsgálat és rövidített alapkiképzés – mindennemű előzetes októl függetlenül – különbséget eredményez katona és katona között.

A Magyar Honvédségen belül az önkéntes tartalékosok arányos munkavégzése és a kompenzáció szintje nem mutat jelentős eltérést a hivatásos és szerződéses állományhoz képest. A munkaerő-piaci kényszer viszont meghatározó. Az önkéntes tartalékos rendszer felállításakor mind a védelmi, mind a műveleti ág feltöltésénél nagy szerepet játszottak a fegyveres testületektől nyugállományba vonult járadékosok. Az már az első években látszott, hogy a 8000 fős létszámot ezzel az állománnyal nem tudják majd feltölteni. Kezdetben a munkaerő-piac álláskereső szegmense kecsesített nagy reményekkel, majd azon civil munkavállalók, akik munkaadója hozzájárult munka mellett a tartalékos szolgálat ellátásához és végül a főiskolai és egyetemi tanulmányokat folytató hallgatók. Az őrzés-védelmi feladatokat ellátó védelmi tartalékosok és a műveleti tartalékosok járadékos munkavállalói szépen lassan elfognak és a fluktuációval a helyüket civilek veszik át. Nyilvánvaló, hogy ilyen tendenciák mellett a jelenlegi rendszer szigorítása ésszerűtlen, beláthatatlan következményekkel járna. A munkaerő-piaci körülmények mellett a „láthatatlan” szakmai szempontok még fontosak lehetnek, de az sincs kizárva, hogy ezek is csupán a feltöltöttségi mutatók következményei. Ki tudja? Ha kétszerannyi önkéntes tartalékos jelentkező lenne, mint amennyi állománytáblás hely, akkor talán a csoportok közelítését „fél tudományos” módszerekkel rábíthatnánk akár az önszabályzó mechanizmusokra is. Addig viszont muszáj alternatív megoldásokat keresni minden feszültség csillapítására.

Azt már tudjuk, hogy a tényleges katonaállomány tagjai közül azok, akik könnyített alkalmasság-vizsgálaton és rövidített alapkiképzésen vesznek részt, ugyanúgy megfelelnek az alaptörvényben megfogalmazott követelményeknek, mint akik jóval szigorúbb feltételeket teljesítve kerülhettek a rendszerbe. Az a törekvés

tehát, ami a két csoportot – bizonyos szempontokból – megpróbálja közelíteni egymáshoz, nem tekinthető szakmailag helytelennek.

A jelenlegi folyamatok iránya azonban ezzel ellentétes. Munkacsoporti szinten felvetődött annak a gondolata is, hogy az önkéntes tartalékosok szekciójának a köre kibővíülhetne egy olyan csoporttal is, akikkel szemben, a jelenleginél is gyengébb – Önkéntes (Műveleti) Tartalékos rendszerben alkalmazott – követelményeket támasztanának. Igaz, ezzel összhangban a velük végrehajtható feladatok, valamint a számukra nyújtott kompenzációs elemek is szűkebb teret kaphatnak.

Miért olyan hosszú a felvételi eljárás?

Az álláskeresők számára a felvételi eljárás hossza meghatározó. Sajnos ezen a területen a Magyar Honvédség komoly versenyhátrányban van a civil szférával szemben. A legtöbb munkaadó számára a munkaerőpiac olyan, mint a háziasszony számára az élelmiszer áruház. A főzéshez egy helyen, egy időben szeretne megvásárolni mindent, hogy a lehető leghamarabb el tudja készíteni az alapanyagokból a megálmodott ételt. Ha az élelmiszer áruházból csak hosszú hetek, vagy hónapok múltával érkezne meg a kívánt termék, akkor valószínűleg a háziasszony is odébb állna, de a termelő sem szívesen szállít olyan bolt számára, ahol nem fogy a termék. A piacorientált világban sem a munkaadó, sem a munkavállaló számára nem engedhető meg az a luxus, hogy húzzák egymás idejét. Abban érdekeltek, hogy az üzlet minél gyorsabban megköttessen. A civil szférában nem ritka a meghallgatás utáni azonnali munkakezdés sem, de egy héten belül szinte biztos, hogy megkezdheti a munkáját a munkavállaló. Ezzel szemben a Magyar Honvédségnél már az is szerencsésnek mondhatja magát, akinek csak néhány hónapot kell várakoznia.

A Magyar Honvédséghez jelentkező személyek felvételi eljárása toborzó rendszeren keresztül történik. A toborzó rendszer szakmai lefedettsége minden megyeszékhelyen biztosított, így az érdeklődők számára nem jelenthet akadályt a túl nagy távolság. A legfontosabb információk ezen felül interneten, elektronikus formában is elérhetőek. A tájékozódás tehát a munkaerő-piaci szabályoknak megfelelően történik. Az érdeklődő megismeri a munkavállalás feltételeit, és ha lát esélyt az elhelyezkedésre, információt gyűjt a katonai szervezetről, a beosztásról és az egyéb – számára lényeges – körülményekről. A munkaadó kiválasztja a legalkalmasabbnak tűnő jelölteket, akik a sikeres alkalmasság-vizsgálatot követően kezdenek meg a katonai szolgálatukat.

A felvételi eljárás akkor kezdődik, mikor a munkaadó és a leendő munkavállaló szándéka egybeesik, vagyis megvalósul a jelentkeztetés. Fontos, hogy mindkét fél tisztában legyen a jelentkeztetéskor minden lényeges momentummal, ami a későbbi munkavégzést befolyásolhatja, hiszen a civil munkahelyektől eltérően itt valóban hosszú a felvételi eljárás és a félreértések, vagy tévedések komoly idővesztést okoznak munkaadónak és munkavállalónak egyaránt.

A felvételi eljárás hossza a Magyar Honvédségen belül, a tényleges katona állomány tekintetében is eltérő képet mutat. A táblázatban látható folyamat a szerződéses állomány és a hivatásos állomány azon részére igaz, akik a civil életből altiszt, vagy tiszt, vagy tiszt, vagy tiszt beosztást céloztak meg.

Szerződéses állomány (legénység, tisztt, altisztt)			
1.	A toborzó iroda felkeresése, tájékoztatás	tetszőleges	A katonai alakulat igénye a regisztrált állományból kerül kielégítésre. Ideális esetben az igénytől számított 4-10 hónapon belül megkezdheti a katonai szolgálatát. (akár több év is lehet)
2.	Regisztráció, további tájékoztatás	2-3 nap	
3.	Regisztrált ügyfélnek beosztás felajánlása (jelentkeztetés)+AVI időpont igénylés	1-2 hét-1év	
4.	Az AVI-hoz szükséges okmányok és igazolások beszerzése	2 hét-2 hónap	
5.	Részvétel a pályaalkalmassági vizsgálaton	2 nap	
6.	Értesítés az alkalmasság-vizsgálat eredményéről	4 hét-4 hónap	
7.	Bevonulás, állományba vétel	1 hét-1év	

2. ábra
(Szerkesztette: Devecseri Gábor)

Önkéntes műveleti tartalékos állomány (legénység, tisztt, altisztt)			
1.	A toborzó iroda felkeresése, tájékoztatás	tetszőleges	A katonai alakulat igényét a MH HKNYP ideiglenes állománytáblájából kerül kielégítésre, azonban a katonai akár az ideiglenes állományjegyzékről is azonnal megkezdheti a szolgálatát.
2.	További tájékoztatás, jelentkeztetés	2-3 nap	
3.	AVI időpont-igénylés	1hét-1 hónap	
4.	Az AVI-hoz szükséges okmányok és igazolások beszerzése	2 hét-2 hónap	
5.	Részvétel a pályaalkalmassági vizsgálaton	2 nap	
6.	Értesítés az alkalmasság-vizsgálat eredményéről	4 hét-4 hónap	
7.	Állományba vétel	1 hét	

3. ábra
(Szerkesztette: Devecseri Gábor)

Az önkéntes védelmi tartalékos katonák, valamint a Közszolgálati Egyetem és Altiszti Akadémia honvédségi ösztöndíjas hallgatóinak a felvételi eljárása némiképp eltér a táblázatban felvázolt folyamattól. Ennek oka hallgatók tekintetében a civil oktatási intézetek felvételi eljárásához való integrálódási kötelezettség. Az időnek itt nincs túl nagy jelentősége, hiszen az oktatás megkezdésének időpontját ez nem befolyásolja. A védelmi tartalékosok tekintetében viszont a speciális őrzés-védelmi feladatokra való felkészülés prioritása miatt tér el a folyamat. Fontos megjegyezni, hogy a védelmi tartalékosoknál is elkezdődött egy komoly fejlesztés, amelynek

eredményeként a felvételi eljárás, az alkalmasság-vizsgálat és a kiképzés is az önkéntes műveleti tartalékos állományba vétel mintáját követi.

Kissé furcsának tűnhet, hogy az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztési lehetőségeit keresem, miközben a felvételi eljárás tekintetében jóval hatékonyabb ez a rendszer, mint a többi állománykategóriáé. A szerződéses és az önkéntes műveleti tartalékos állomány felvételi eljárásában láthatóan vannak különbségek. A felvételi eljárás befejezéséig a **könnyített alkalmasság-vizsgálat és az ideiglenes állománytáblára való jelentkezetés** a legfőbb oka a hatékonyságnak. Persze joggal mondhatjuk azt, hogy a két hónap is nagyon hosszú idő a jelentkező számára, de ne felejtsük el, hogy ez az állomány – függetlenül attól, hogy szerződést kötött a MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság parancsnokával – nem biztos, hogy álláskereső. Könnyen meglehet, hogy valamelyik nappali tagozatos technikum tanulója, főiskola, vagy egyetem hallgatója, esetleg aktív munkavállaló, vagy honvédségi, rendvédelmi járadékos. Tehát a jogviszony nem létszükséglet. A minta azonban követendő, hiszen a jelentkezők másik nagy csoportja álláskereső, ahol az időnek tényleg nagy jelentősége van.

A jelentkezők első megtorpanása az alkalmasság-vizsgálat részletes bemutatását követően jelentkezik. Sajnos az idősebb és a fiatalabb generációt egyformán megromlott fizikai és egészségügyi állapot jellemez. Tizennégy éves kor felett a kötelező oktatás rendszerében és a munka világában is elhanyagolható az egészségmegőrzésre és a fizikai állapot javítására szánt pénz és idő. Nagyon sokszor a jelentkező azért kér hosszú hónapos haladékot az alkalmasság-vizsgálatra, hogy fel tudjon készülni fizikailag. Egy átlag munkavállaló nem sportol, és az egészségügyi állapotában beálló negatív változásokra sem reagál késedelem nélkül. Ha egy számára bagatellnek tűnő probléma miatt nem engedik át az alkalmasság-vizsgálaton, még az is meglehet, hogy végleg elfordul a Magyar Honvédségtől.

A könnyített alkalmasság-vizsgálat, amit a tartalékosok esetében alkalmaznak kétségtelenül a szerződéses és a hivatásos állomány, vagy a honvédségi tanintézetekbe jelentkezők számára is előnyösebb lenne, de ennek a vizsgálatnak a kiterjesztése csak is úgy valósulhat meg, ha ezt követően is egységes eljárási rend jellemezne minden katonát az alapkiképzés befejezéséig.

A másik – felvételi eljárás időtartamát közvetett úton csökkentő – tényező az ideiglenes állománytáblára történő felvétel. Míg a szerződéses és hivatásos katonákat a katonai szervezet állománytáblájának konkrét beosztására jelentkeztetik, addig az önkéntes műveleti tartalékost ideiglenes állománytáblára. Az önkéntes műveleti tartalékos a szerződéskötést követően rendelkezésre állás időszakában van egészen addig, míg a tényleges behívása (például kiképzésre, vagy munkavégzésre) nem történik meg. A szerződéses és hivatásos pályára jelentkezők viszont addig kell, hogy várjanak, míg az alapkiképzésük el nem kezdődik. Hiába rendelkeznek minden szükséges feltétellel, ha nincsenek rajta az alapkiképzés bevonulási névjegyzékén, nem kezdenek meg a katonai pályafutásukat.

A felvételi eljárás kapcsán arról sem szabad megfeledkezni, hogy a szolgálati viszony létesítésének feltétele a – KNBSZ által végzett – nemzetbiztonsági

ellenőrzés „kockázatmentes” megállapítása, ami ugyan időt vesz igénybe, de a jelenlegi eljárási rendben annak időtartama gátló tényezőként nem jelentkezik.

Összességében elmondható, hogy a felvételi eljárás a civil szférához képest valóban hosszadalmas, de meglátásom szerint a fent említett könnyítések kiterjesztésével ez az időtartam lecsökkenthető lenne akár két hónapra is.

Miért van különbség a jelentkezők alkalmasság-vizsgálata között?

Egyesek úgy vélik, hogy a katonákat megkülönböztető rendfokozat, beosztás vagy állományviszony az alkalmasság-vizsgálat alkalmával is meg kell, hogy mutakozzon. Részben egyet kell hogy értsek ezzel a gyakorlattal, hiszen a felvételi eljárás jelenlegi rendszerében a jelentkező csatlakozási szándéka feltételes. Határozott elképzelései vannak a jövőjét illetően, és ha ebben a rendszerben nem éri el a célját, inkább háttal fordít a Magyar Honvédségnek.

Ez a céltudatosság azonban nem determinált. Többnyire a megszerzett információk hatására alakul ki. Bizonyára nagyon sok kolléga hallotta már az érdeklődők szájából azt a mondatot, hogy katona akar lenni. Ekkor az érdeklődők még rendkívül alul informáltak, legtöbb esetben a toborzó irodákon hallják először azt, hogy katona és katona között milyen jelentős különbség van. A jó kompetenciákkal rendelkező jelentkező lehet hivatásos, szerződéses, önkéntes tartalékos katona, vagy a Közszolgálati Egyetem és Altiszti Akadémia honvédségi ösztöndíjas hallgatója egyaránt. Egy időben azonban akkor sem tudná mindet megjelölni, ha bármelyiket szívesen elvállalná. El kell hogy döntse, mit szeretne a legjobban csinálni és a döntését követően végig kell hogy járja azt az utat, amiről nincs lehetősége letérni. Gyakorlatilag ez annyit jelent, hogy aki egyébként alkalmas önkéntes művelési tartalékosnak, az lehet, hogy alkalmas lenne szerződéses altisztnak is, de vizsgálat híján ennek megállapítását egy új eljárás keretében kell kezdeményezni. Kimondani is szörnyű, de ahány lehetőség, ahány megfogalmazott cél, annyi eljárás.

A felvételi eljárás szabályzó rendszere is úgy van kialakítva, hogy a cél jelöli ki a folyamatot, és nem a folyamat eredménye segít megfogalmazni a célt.

Ez az elv és eljárás kicsit hasonlít a fejedelmek által alkalmazott stratégiához. X mennyiségű pozícióra, X munkavállaló jelölése a cél. Se több, se kevesebb. Ha valaki az alkalmatlansága okán kiesik a jelöltek listájáról, a továbbiakban már nem jegyzik. Tökéletesen mellékes, hogy egy erős mezőnyben maradt alul, vagy egyébiránt a cég iránti elkötelezettsége példaértékű. A humán erőforrás gazdálkodásnak – függetlenül attól, hogy még nem beszélünk munkavállalókról – már ezen a szinten is feladatai vannak. Azok a jelentkezők, akik a megpályázott beosztásra nem alkalmasak, más pozíciók betöltésénél még szóba jöhetnek. Nem mellékes, hogy miként élük meg azt a folyamatot, amiben kiválasztásra kerültek. Ha valaki öt pozícióból négyre alkalmas, de az eredeti elképzelése szerint pont az ötödik lett volna a legideálisabb számára, akkor sem éri csapásként az alkalmasság-vizsgálat eredménye, hiszen még válogathat is a maradék pozíciókból.

Az alkalmasság-vizsgálat tehát azért annyira sokszínű, mert nemcsak annak a megállapítása a cél, hogy a jelentkező alkalmas-e katonának vagy sem, hanem az is, hogy a megpályázott beosztásra alkalmas-e. Itt tulajdonképpen ugyanaz a helyzet, mint a felvételi eljárásnál.

Ha a felvételi eljárás folyamatából kiragadunk egy vékony szeletet, kezdve az alkalmasság-vizsgálattal és lezárva az alapkiképzéssel, akkor akár mondhatnánk azt is, hogy az alkalmasság-vizsgálat célja nem több mint annak megállapítása, hogy a jelentkező az alapkiképzésre tervezhető-e, vagy sem. Logikailag a folyamat két egymást követő eleme úgy kapcsolódik egymáshoz, hogy figyelmen kívül hagy minden távolabbi célt.

Kicsit furcsának tűnhet ez a megközelítés, de gondoljunk csak bele, hogy a blokkosított oktatási rendszer megszületését ugyanilyen jellegű problémák generálták. A kisebb egységek, több blokkal jellemzően visszafogottabb, teljesíthetőbb célokat eredményeznek. A jelentkező számára ebben az esetben a távoli cél elérése annak függvénye, hogy az aktuálisan előtte álló feladatokat milyen szinten képes teljesíteni. A folyamat közben átértékelheti a képességei és a lehetőségei nyújtotta út irányát és hosszát, ami radikálisan csökkentheti a visszalépők számát is. Összességében elmondható, hogy a jelentkező nincs tisztában a saját határaival. Többnyire túlértékeli fizikai erőnlétét, egészségügyi állapotát. Az alkalmasság-vizsgálat túlzóan szigorú rendszere, járulékos költségei pedig elveszik a kedvét a próbálkozástól.

Mi lehet a megoldás?

Lehet, hogy érdemes lenne az érdeklődők elsődleges szándékát komolyan venni? Azt mondják, katonák akarnak lenni. Miért nem az alkalmasság-vizsgálatot követően segítünk annak eldöntésében, hogy konkrétan melyik lehetőség a számára legmegfelelőbb?

Az önkéntes haderőre történő áttéréssel a jelentkezők szempontjából az alkalmasság-vizsgálat rendszere évről évre nehezebb és körülményesebb lett. A sorozás szüneteltetésével a hadköteles korúak katonai alkalmasságának megállapítására nem volt szükség, ezért a Hadkiegészítő Parancsnokságokon ezt a képességet – annak ellenére, hogy ezt a rendszert több tíz éven keresztül tökéletesen működtették – leépítették. Igaz, helyette a toborzás rendszerét – mint hadkiegészítési alapfeladatot – megkapták, de az alkalmasság-vizsgálatot kivették a kezükből és a katonai alakulatoknak adták át. Egy későbbi szabályozással az alkalmasság-vizsgálat időtartamát megnövelték, tartalmi elemeit kiegészítették, megszigorították és centralizálták. A jelentkezőknek ezután egy nap helyett két napot kellett a vizsgálatra szentelniük, komolyabb egészségügyi, pszichikai, fizikai szűrőn estek át. A centralizálás miatt a jelentkezők feltorlódtak, sokat kellett várakozniuk és átlagosan az utazásra fordított időtartam is megemelkedett. Újabb szigorítások hatására az utazási költségtérítést, és az ingyenes szálláslehetőséget is megvonták tőlük. A legutóbbi fejlesztéssel a jelentkezőknek Budapest helyett Kecskemétre kell utazniuk alkalmasság-vizsgálatra, ami a többség számára szintén negatív változást hozott.

A racionalizációs folyamatok közül sok olyan van, ami kizárólag a munkaadói oldal érdekeit tartja szem előtt. Ezek a fejlesztések nem öncélúak, mindig valamilyen anomália, vagy kényszer generálja, ami az alapproblémát ugyan annulálja, de munkavállalói oldalról újabb és újabb problémákat okozhat. A jelentkezők száma, minősége, az alkalmasság-vizsgálat eredménye, fluktuációs mutatók visszacsatolást nyújtanak a fejlesztés valódi eredményéről, amit érdemes értékelni és figyelembe venni a következő elgondolások megvitatása alkalmával. Egy klasszikust (V. I. Uljanov, ismertebb nevén Lenint) idézve „egy lépés előre, két lépés hátra” néha szerencsésebb, mint a kitaróan egy irányba mutató lépések sorozata. A hátrafelé vezető lépések közül egy biztosan megfontolás tárgyát képezi majd.

Önkéntes sorozás rendszere

Az önkéntes haderőben nem szabad semmin csodálkozni, ami úgy kezdődik, hogy önkéntes. Ezen a gyakorlaton még akkor sem célszerű változtatni, ha az a sorozással van összefüggésben. Klasszikus értelemben sorozásra a hadkötelezettség bevezetése után kerül sor, amely időszakra az önkéntesség nem jellemző, de tartalmi elemeit figyelembe véve jobb alternatív szóösszetétel talán nem is létezik annak megállapítására, hogy az önkéntesen jelentkező katonai szolgálatra történő alkalmasságát megállapítsák.

Az önkéntes haderőre történő áttérést megelőzően a MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság jogelőd szervezetei hajtották végre a hadkötelesek sorozását, a sorkatonák behívását és átadását a katonai szervezetek számára. A Hadkiegészítő Parancsnokságok átszervezését követően, a hadkötelezettséggel összefüggő képességek megtartása érdekében hadkiegészítési gyakorlatok megtartása mellett döntött a Magyar Honvédség katonai vezetése. A „Feltöltés” elnevezésű hadkiegészítési rendszergyakorlat részeként a MH HKNYP együttműködik a Magyar Honvédség érintett alakulataival, valamint a katonai igazgatási feladatokban – különleges jogrendi időszak bevezetése esetén – együttműködő rendvédelmi és védelmi igazgatási szervekkel. A gyakorlat alatt az MH HKNYP állományának feladata részben a haderő feltöltése, azon belül az önkéntes tartalékosok és a hadkötelesek megelőző védelmi helyzetben megvalósuló, katonai szolgálatra történő behívása. A 2014-ben végrehajtásra kerülő gyakorlaton, húsz helyszínen, több mint 600, 18. életévét betöltött fiatal önként jelentkezővel, civil orvosok segítségével hajtottak végre sorozási feladatot. ***Ez a képesség az MH HKNYP alapfeladatából fakad és a gyakorlatokon túlmenően olyan lehetőséget rejt magában, amit az alkalmasság-vizsgálat fejlesztése kapcsán nem lehet figyelmen kívül hagyni.***

A sorozás nem csupán a parancsnokság törzsének, sokkal inkább a megyeszékhelyek irodáinak, központjainak képessége, aminek helyszíne, időpontja és gyakorisága az igények függvényében alakítható. Több megye munkatársa egy helyszínen, vagy egy megye több helyszínen is képes helyt állni, mint ahogy azt a korábbi évek gyakorlatai alkalmával számtalanszor megtették már.

Miért is írom mindezt?

Az önkéntes tartalékos katonák könnyített alkalmasság-vizsgálata és a hadkötelesek sorozásánál alkalmazott vizsgálat hasonlít a leginkább egymásra. Ha az önkéntes sorozás rendszerét alkalmazva meg lehetne állapítani az önkéntes tartalékos jelentkezők katonai szolgálatra, vagy alapkiképzés végrehajtására történő alkalmasságát, akkor a felvételi eljárás lényegesen egyszerűbbé és gyorsabbá válna.

Az önkéntes tartalékosok számára az utazási költség és annak időtartama jelentené a legnagyobb előnyt. A Magyar Honvédség, ezen belül is a MH HKNYP pedig annak a képességnek a naprakészen tartását biztosítaná ezzel a feladattal, amit a hadkötelezettség aktiválásával amúgy is nekik kell végrehajtani.

Miért csak az önkéntes tartalékosoknak van ideiglenes állománytáblája?

Az önkéntes haderőre történő áttérés óta eltelt időszakban számtalan fejlesztési elképzelés született a haditechnika, szervezetracionalizálás, humán erőforrás-gazdálkodás, kiképzés, alkalmasság-vizsgálat, előmeneteli rendszer, vagy akár az önkéntes tartalékos rendszer kiépítése terén. Magam sem gondoltam volna tíz évvel ezelőtt, hogy az önkéntes tartalékos rendszer valaha működőképes lesz, de ma úgy tekintek rá, mint egyfajta etalonra. Természetesen hibák ezen a területen is vannak, de az tény, hogy az állomány nagy része irigykedve tekint az önkéntes tartalékos rendszer egyes elemeire. A felvételi eljárás viszonylagos gyorsaságán, a könnyített alkalmasság-vizsgálaton, vagy a rövidített alapkiképzésen túl az ideiglenes állománytábla alkalmazása valóban forradalmi újítás volt.

„Jó néhány évvel ezelőtt, mikor Magyarországnak viszonylag nagy számban kellett a NATO számára tartós külszolgálatra katonákat biztosítani, a Honvédelmi Minisztérium létrehozott egyfajta elit humán erőforrás bázist, amelyből – alapvetően szakmai szempontok figyelembevételével – sikerült kiválasztani a legmegfelelőbb szakembereket a külföldi munkavégzésre. A POOL-ba való bekerülést meghatározott kompetencia szintek megléte, a bennmaradást pedig a hiányzó készségek, képességek, végzettségek megszerzése biztosította. A cél az volt, hogy a kiválasztás pillanatában a POOL-ba tartozó, minden képzési blokkon átesett és jól teljesítő katonák közül a legalkalmasabb kerüljön kiválasztásra. A POOL több éven keresztül biztosította a NATO beosztások feltöltését, de a megszűnését követően is kerültek ebből a csoportból katonák külföldre. Azokat sem érte hátrány, akik nem kerültek kiválasztásra, hiszen a POOL-ban tartózkodás ideje alatt olyan ismereteket sajátítottak el, melynek eredményeképpen kompetencia repertoárjuk nőtt, lehetőségeik a katonai és a polgári életben is bővültek.”⁷

Az önkéntes tartalékosok ideiglenes állománytáblán tartása is tulajdonképpen egyfajta POOL.

A legfőbb cél az alkalmas jelöltek kiképzése és felkészítése a végleges beosztásukra, de közben az ideiglenes állománytáblán lévő önkéntes tartalékosok

⁷ DEVECSERI GÁBOR: Az önkéntes alapkiképzési rendszer vázlata Szakmai Szemle 2008/3 123-124.p.

tényleges munkavégzésre is használhatóak, ami elősegíti a katonai szervezetek minőségi elvárásainak teljesülését is.

A hivatásos és szerződéses állomány számára sajnos az ideiglenes állománytábla alkalmazására még nincs lehetőség. A szolgálati viszony létesítését hosszas procedúra előzi meg, amiben a MH Hadkiegészítő Parancsnokságoknak, az Alkalmasság-vizsgáló Intézetnek, a MH Központi Kiképző Bázisnak és a munkaerőigénnyel fellépő katonai szervezeteknek is meghatározott feladatokat kell ellátniuk. Előfordulhat, hogy bizonyos feladatok feleslegesen terhelik az alakulatokat és koránt sem kívánatosak a munkaerő-felvétel korai fázisában. Jelenleg a személyügy a felvétel első fázisától, vagyis a kiválasztástól egészen addig a pillanatig, amíg kiképzett katonát nem kap az alakulat, kénytelen az eljárásnak minden fázisát nyomon követni. Kérdésként merülhet fel az, hogy ha nem a kezdetektől, akkor mikortól lenne célszerű a katonai alakulatnak becsatlakozni ebbe a folyamatba.

A katonai alakulatok számára a legpraktikusabb – éppen úgy, mint az önkéntes tartalékosok esetében – az alapkiképzést végrehajtó állományból történő válogatás. Ha a jelentkező és kiképzésben résztvevő az alakulat állománytábláján konkrét beosztást nem foglal feleslegesen, akkor a felvételi folyamat kezdeti szakaszában képződő kiáramlással együtt járó többletmunka sem jelent plusz leterheltséget a katonai alakulatok számára.

Abban az esetben, ha a szerződéses és hivatásos állományba készülő katonák számára is biztosított lenne az ideiglenes állománytábla, akkor az önkéntes tartalékos katonákhoz hasonlóan, a végleges beosztásba helyezéig bevonhatóak lennének más feladatok végrehajtására is. Mondhatnánk persze azt is, hogy ez az állomány a végleges beosztásba helyezéig lehetne akár önkéntes tartalékos is, és akkor felesleges lenne szerződéses és hivatásos állományba készülő jelentkezők ideiglenes állománytáblájáról beszélni, hiszen az a tartalékosok számára már biztosított. Az pedig, hogy ebbe az állománytáblába milyen alkalmasság-vizsgálatot követően kerül be valaki, vagy erről az állománytábláról ki milyen alapkiképzésen vesz részt, tulajdonképpen már részletkérdés. A lényeg az, hogy az önkéntes művelet tartalékosok köre bővülne és ebben a folyamatban biztosított lenne az utánpótlásuk is.

Miért nem egységes az alapkiképzés?

Ez a kérdés nyilván azok részéről fogalmazódik meg, akik az alapkiképzés leghosszabb verzióját kénytelenek elszenvedni, de azokat sem hagyja hidegen, akik részt vesznek egy rövidített alapkiképzésen, majd, mikor más állományviszony felé fordulnak, előlről kezdenek a kiképzésüket. Nem tűnik logikusnak, hiszen az alapkiképzés eredménye minden esetben a kiképzett katona.

A kérdés csupán az, hogy van-e valamiféle egységes és minimális elvárás a katonával szemben, ami része az alapkiképzésének és állománykategóriától függetlenül jelen van minden, e csoporthoz tartozó személy képességrepertoárjában. Valami, ami nélkül nem katona a katona, ami szervezetten, egységes időtartamban és tartalommal kerül végrehajtásra.

Bizonyára mindannyian sejtik már a választ. A Magyar Honvédségnek nincs egységes alapkiképzési rendszere. Van egységes alapkiképzési rendszere a hivatásos katonáknak, a szerződéses katonáknak, a Közszolgálati Egyetem és Altiszti Akadémia honvédségi ösztöndíjas hallgatóinak és van egy másik az önkéntes tartalékos katonáknak, sőt még a pilótáknak is, de összességében a katonáknak nincsen. Ez persze nem jelenti azt, hogy az alapkiképzés rendszere nem jó, de azt sem, hogy igen. A jelenlegi rendszer működőképes, és kétségtelenül kiváló szinten teljesíti a vele szemben támasztott követelményeket, azonban rendkívül nagyszámú „miértet” produkál, amin érdemes elgondolkodni.

A 2012. évi CCV. törvény az alapkiképzéssel kapcsolatban rendkívül szűkszavú: „A szolgálati viszony hivatásos állományú katona esetén állományba vételi okmánnyal és annak elfogadásával, szerződéses állományú katona esetén szerződés megkötésével létesül... A szerződésnek tartalmaznia kell a szolgálati viszony kezdetét, jellegét, a tervezett első rendfokozatot, a 32. § (3) vagy (4) bekezdése szerinti szolgálati idő vállalását, a próbaidő kikötését, az alapkiképzésen való részvétel követelményét, kezdő időpontját, és időtartamát, a szerződéses pályakezdő elfogadó nyilatkozatát az alapkiképzés teljesítésének kötelezettségére vonatkozóan, és a Honvédség vállalását, hogy a szerződéses pályakezdőt az alapkiképzés teljesítését követően kinevezi. A szerződéses pályakezdő esetén a szerződésben rögzíteni kell azt az első szolgálati beosztást is, amelyben az alapkiképzés teljesítését követően a Honvédség a foglalkoztatását tervezi... A szerződéses pályakezdő kinevezésének feltétele az alapkiképzés teljesítése.”⁸

Dr. Isaszegi János mk. vezérőrnagy 2010-ben Szentendre, a Magyar Honvédség „kapuja” c. írásában így fogalmazott: „az egységes alapkiképzés 14 hetes, amelyet a Magyar Honvédség állományában szolgálatot vállaló **összes katona végrehajt**... Az egységes alapkiképzés célja a bevonult civilekből katonákat képezni, felkészíteni őket a majdani csapatéletre és csapatkiképzés végzésére, alapképességeket és fizikai állóképességet elsajátítani. Ennek során az újonc katonák megszerzik mindazon ismereteket, gyakorlati fogásokat, amelyek szükségesek a katonai szolgálat megkezdéséhez, a kislegységekbe történő beilleszkedéshez és a kötelékkiképzés megkezdéséhez. Ezt a fajta alapkiképzést a szerződéses légénységi állományon kívül a tiszt- és tiszthelyettes hallgatói állomány is végrehajtja.”⁹ Természetesen 2010 óta az alapkiképzés célja nem változott. A 2012. évi CCV. törvény viszont beemelte az önkéntes tartalékos katonák kiképzésével kapcsolatos paragrafusokat is: „Az önkéntes tartalékos katona beosztására történő felkészítésre – katonai előképzettsége szerint differenciáltan – első alkalommal legfeljebb 25 napra, ezt követően a szerződésben foglalt időtartamig évente legfeljebb 15 napra hívható be.”¹⁰ A szolgálati járandóságban részesülő önkéntes műveleti tartalékosok – tekintettel korábbi katonai szolgálatukra – tényleges szolgálatra a szerződés megkötését követően azonnal behívhatók, alapkiképzésen nem kell hogy részt vegyenek. Rövid szinten tartó felkészítésük, kiképzésük külön terv alapján kerül végrehajtásra.

⁸ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény 32. § (3) (4) bekezdés

⁹ Dr. ISASZEGI János mk. vezérőrnagy: Szentendre, a Magyar Honvédség „kapuja”, <http://www.uni-nke.hu> (Letöltés ideje: 2010. 02. 01.)

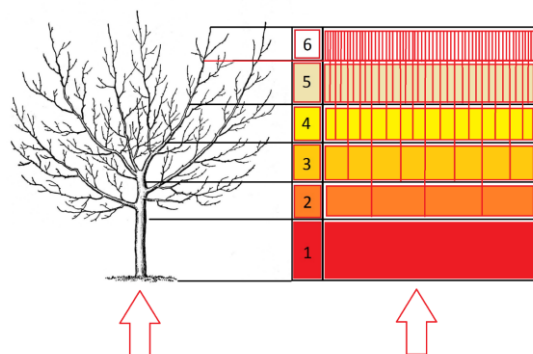
¹⁰ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény 216. § (3) bekezdés

Az tehát nyilvánvaló, hogy a katonai alapkiképzés különböző időtartamban kerül végrehajtásra.

Az alapkiképzés tartalmi elemei egységesek, de mélységében és időtartamában különböznek. Az alapvető katonai ismereteken, fogásokon túl megtanulják az alaki fogásokat, mozdulatokat, öltözködési szabályokat, megismerik a szolgálati szabályzatot és a honvédelmi törvényt. Az általános katonai kiképzés keretén belül pedig különböző lögyakorlatokat, kézigránát-dobó gyakorlatokat hajtanak végre, harcászati, tereptani ismeretekkel gyarapodnak.

Tulajdonképpen minden kiképzett katonáról elmondható, hogy olyan képességek birtokában van, amely szükséges és elégséges a katonai szolgálat megkezdéséhez, a kislegrészekbe történő beilleszkedéshez és a kötelékkiképzés megkezdéséhez. Ha ezen képesség elsajátításához szükséges időtartamot és képzési tematikát sikerülne leválasztani a hosszabb időtartamú alapkiképzésről, akkor eredményül megkapnánk a teljes katonaaállományra vonatkozó egységes alapkiképzést. Könnyen elképzelhető, hogy ez a kiképzési blokk még a ma alkalmazott könnyített alapkiképzés időtartamát sem érné el, de nem is ez a cél, sokkal inkább az, hogy megtaláljuk a „legkisebb közös többszöröst”. Mielőtt a szakma megróna, tudom, hogy az alapkiképzés nem matematika. Nem lehet egyszerűen hozzáadni, kivonni, osztani, vagy szorozni valamiből, valamivel, ami csakis komplexitásában értelmezhető és értékelhető, de kell, hogy legyen az alapkiképzésnek egy olyan tematikus blokkja, amit minden katona úgy sajátít el, hogy ahhoz nem kell újra visszatérnie. Ennek a folyamatnak a szemléltetésére a természet egy könnyen értelmezhető példával szolgál.

Gondoljunk el egy egészséges kifejlett fát, aminek az ágstruktúrája a katonák teljes kiképzését lefedi. A tápanyagot a fa a gyökérszerven keresztül a talajból szívja fel és a legvastagabb törzsön keresztül eljuttatja azt a legvékonyabb ágak felé is. Más tápanyag kell a rügyfakasztáshoz, a virágzáshoz, a levelek, az ágstruktúra gyarapításához és a termés fejlődéséhez. Az viszont teljesen nyilvánvaló, hogy a törzsből nőnek ki a vastagabb ágak, amelyek elágaznak és folyamatosan elvékonyodnak. A törzsből csak egy van, a vastagabb ágakból több és a vékonyabbakból egészen sok. Ha a legvékonyabb ágak tápanyagra van szüksége, akkor ahhoz csakis meghatározott úton juthat, a törzsön és a vastag ágakon keresztül. Az alapkiképzéstől egy katona beosztására történő speciális felkészítésig vezető út ugyanilyen szövevényes, ugyanakkor – a fa szerkezetéhez hasonlóan – nagyon is egyszerű. A blokkrendszerű kiképzésben az alapkiképzés minden katona számára egységes, ami a folyamatnak csupán az első lépcsőfoka. Az azt követő lépcsőfokok blokk rendszere egymásra épülő és szakma specifikus. Ahogy az ábrán látható, minél magasabb szintű, annál több fajta képzés sajátítható el a keretein belül. *A megcélzott beosztás képességigénye, részképességek összessége*, ami a kiképzéssel sajátítható el. Minden beosztás ellátása – függetlenül attól, hogy az önkéntes tartalékos, hivatásos, vagy szerződés – annak függvénye, hogy a beosztást megcélzó személy rendelkezik-e a szükséges képességekkel, kiképzettséggel, vagy sem. Az ábrán látható szintek csupán a blokkrendszerű tagolást szimbolizálják. Ennél természetesen több és kevesebb blokk is indokolt lehet.

4. ábra
Szerkesztette: Devecseri Gábor

Az alapkiképzéssel összefüggő másik nagy problémahalmaz az átjárhatóság kérdésköre, aminek legnagyobb akadálya pont az egységesség hiánya. Ha valóban egységes lenne az alapkiképzés, akkor egy önkéntes tartalékos – akár kiegészítő blokkokban történő kiképzést követően – minden akadály nélkül beemelhető lenne szerződéses legénységi, altiszti, vagy tisztii beosztásba is.

Egy másik érdekes anomália szintén az alapkiképzés jelenlegi rendszerével kapcsolatos. Az alapkiképzésen résztvevő munkavállalók illetménye annak függvénye, hogy számukra milyen beosztást ajánlott fel a katonai szervezet. Könnyen meglehető, hogy egy tisztjelöltnek háromszor annyit keresete, mint egy legénységi beosztásba tervezett munkavállalónak, függetlenül attól, hogy 14 héten keresztül teljesen ugyanazt a munkát végzik.

Összefoglalva tehát az alapkiképzés egységessége annak függvénye, hogy mutatkozik-e igény a különböző időtartamú alapkiképzések közös elemeinek kiemelésére és leválasztására.

Összegzés

Az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztési lehetőségeit nagyon nehéz más tényleges katonai állománnyal összefüggő rendszerektől függetlenül vizsgálni, és talán nem lenne túl szerencsés.

Minden folyamat bonyolultságát a kitűzött cél határozza meg. Folytonosan fejlődő világunkban a különböző rendszerek sokszínűsége átláthatatlanná teszi a mindennapjainkat és közben a tudatunk is ráhangolódik egyfajta összevisszaságra, amiről azt gondoljuk, hogy a fejlődés természetes velejárója. Pedig ez nem törvényszerű. Úgy, ahogy a természetben is minden nyugalmi állapotra törekszik, az emberek többsége is az egyszerű, logikus, könnyen átlátható rendszerek felé fordul, és azokat preferálja. Szeretnénk, ha megértenénk a változásokat, és szükség esetén a különböző rendszerekbe könnyen elhelyezhetnénk a céljainkat vagy önmagunkat. A XXI. század marketing stratégiája is ehhez a szemlélethez igazodik. A termék, a szolgáltatás akkor jó, ha gyors, egyszerű, könnyen elsajátítható. Nehéz is lenne ezzel

a szemlélettel vitatkozni, hiszen manapság senki nem kíváncsi arra, hogy működik egy rendszer, a lényeg, hogy abban az érdeklődő, vagy felhasználó személyét érintő jelenségek hibátlanul funkcionáljanak.

A Magyar Honvédséghez jelentkező tanulók, vagy álláskereső is hasonló elvárásokkal fordulnak a toborzók felé. Úgy tűnik elsőre, hogy elfogadják azt a szabályrendszert, amivel bekerülhetnek a Magyar Honvédség állományába, de mihelyst jobban megismerik azt, kérdéseket szegeznek az ügyükben eljáró kollégák felé.

Az összefoglalóban a felvételi eljárás, az alkalmasság-vizsgálat és az alapkiképzés olyan alternatíváját próbálom felvázolni, ami a jelentkezők és a Magyar Honvédség rendszerében szolgálatot teljesítő katonák „miértekkel” kezdődő kérdésein alapul, olyan kihasználatlan képességeket aktivál, amellyel a fent említett folyamatot gyorsabbá, hatékonyabbá, ésszerűbbé és talán olcsóbbá is lehet tenni.

Felvételi eljárás kezdete, tájékoztatás, jelentkeztetés

Koránt sem mellékes az ok, vagy a cél, ami egy jelentkezőt a honvédelem irányába terel, de a döntés ebben a stádiumban nem végleges és nem is lehet meghatározó. Az elhatározás pillanatában nem láthatunk bele a leendő munkavállaló fejébe, nem egyértelmű a motiváció, de azt tisztán kell, lássuk, hogy esélyt adott önmagának és egyben a Magyar Honvédségnek is. Ahhoz, hogy az esélyből – elsősorban a saját – érdekeink érvényesítése felé elmozdulhassunk, toborzó szakemberek bevonására van szükség. Ők azok, akik folyamatos kapcsolatot tartanak a katonai alakulatokkal, a kiképzendővel, részletes információval rendelkeznek a feltölthető beosztásokkal kapcsolatban, előrejelzik a várható jelentkezők számát, összetételét.

A toborzó iroda felkeresése és egy általános tájékoztatás a katonai szolgálattal kapcsolatban megkerülhetetlen. A legfőbb különbség azonban a meglévő rendszerhez képest abban mutatkozik, hogy a jelentkező nem konkrét beosztásra, helyőrségbe és katonai alakulathoz, hanem – könnyített alkalmasság-vizsgálaton keresztül – önkéntes tartalékos szolgálatra jelentkezik. A toborzók elmondják, hogy a későbbiekben a kompetenciái elméletileg a tényleges katona állomány mely szegmensét érinthetik, ami az egységes alapkiképzésen nyújtott teljesítménye függvényében válik véglegesé.

Előny:

- *egyszerű, mert csak egy fajta beosztásra történik jelentkeztetés,*
- *a felvételi eljárás időtartama csökken.*

Alkalmasság-vizsgálat első fázisa, önkéntes sorozás

Az alkalmasság-vizsgálat első fázisa könnyített, a MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnoksága hajtja végre az önkéntes sorozás rendszerében. Az önkéntes sorozás csoportosan, megyeszékhelyek irodáiban, központjaiban – erre a célra kialakított helyiségekben – történik, ami a mindenkori igények függvényében alakítható. A könnyített alkalmasság-vizsgálat célja annak megállapítása, hogy a jelentkező alkalmas-e általános katonai szolgálatra és az

egységes alapkiképzés végrehajtására. Az önkéntes sorozás javarészt a sorozás szabályainak megfelelően történik.

A végleges beosztásba helyezés alkalmasság-vizsgálatát továbbra is az Alkalmasságvizsgáló Intézet végzi.

Előny:

- *a könnyített alkalmasság-vizsgálat egy napos és nem kell rá felkészülni,*
- *a felvételi eljárás időtartama ebben a fázisban is csökken, hiszen a jelentkező jó esetben már a sorozás napján tudja, hogy alkalmas-e katonai szolgálat, vagy sem,*
- *a jelentkezőket nem kényszeríti a MH hosszas és költséges utazásra,*
- *az alkalmatlan jelentkező kevésbé károsul anyagilag, nem veszít sok időt,*
- *a MH HKNYP állománya a sorozással megőrzi és naprakészen tartja a hadkötelezettség aktiválásával összefüggő képességeket.*

Önkéntes tartalékos szolgálati viszony létesítése

A könnyített alkalmasság-vizsgálaton alkalmas minősítéssel rendelkező jelentkezőkkel a MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság önkéntes tartalékos szolgálati viszonyt létesít. Az önkéntes tartalékosok ideiglenes állománytáblára kerülnek, éppen úgy, ahogy jelenleg az önkéntes műveleti tartalékosok. A jelentkezők még ebben a stádiumban nem katonák, csupán kiképzendők. Egységes alapkiképzésüket a MH HKNYP koordinálja, és a MH Központi Kiképző Bázis hajtja végre.

Előny:

- *nő az önkéntes tartalékosok létszáma.*

Egységes alapkiképzés

Az egységes alapkiképzés időtartama nehezen állapítható meg, de nagy valószínűséggel kevesebb, mint jelenleg a szerződéses és hivatásos állományba jelentkezők alapkiképzése, ugyanakkor meghaladhatja az önkéntes és tartalékosok alapkiképzését.

Az alapkiképzés sok mindenre rávilágíthatja a jelentkezőket. A legtöbben ott tudatosulnak azzal, hogy valójában milyen a katonaélet. Természetesen rendkívül hasznos a jelentkezést megelőző tájékoztatás, de fel sem ér azzal a gyakorlattal, amit a MH Központi Kiképző Bázis szakemberei nyújtanak a jelöltek számára. Az ott eltöltött idő alatt elképzelhető, hogy megváltozik az eredeti elképzelésük. Cserélődnek az információk, kikristályosodnak az elképzelések, kecsegtetővé válhatnak a jobb kondíciókkal rendelkező alakulatok nyújtotta plusz lehetőségek, amik teljesen más irányba vihetik a jelentkezőket. Az egységes alapkiképzés alatt a kiképzendőkben kialakul egy kép a jövőjükkel illetően, amit a kiképzőik – megismerve személyes tulajdonságaikat, képességeiket – kiegészítenek az ajánlásaikkal.

Az egységes alapkiképzés sikeres teljesítését követően nevezheti magát első alkalommal a munkavállaló katonának. Ebben a stádiumban ő, a MH HKNYP ideiglenes állománytábláján lévő önkéntes műveleti tartalékos, akinek a további sorsa azon múlik, hogy a szándékait, hogy tudja összehangolni a katonai szervezetek, vagy katonai tanintézetek szándékával.

Az egységes alapkiképzésen résztvevő munkavállalók illetménye közel azonos, hiszen mindenkinek egyforma a beosztása.

Előny:

- *megszűnik az alapkiképzés alatti differenciált jövedelem,*
- *a végleges beosztások felajánlásának alapja a teljesítmény,*
- *az egységesség miatt lehetőség nyílik az átjárhatóságra.*

Végleges beosztás felajánlása

Ez a helyszín és ez az idő az, amikor a katonai alakulatnak vagy katonai tanintézeteknek első alkalommal találkozniuk kell a leendő hallgatókkal, vagy munkavállalókkal. A katonák ebben a fázisban már a rögzítésre kerültek a Valósidejű Adatszolgáltató Rendszerben, személyügyi gyűjtő került róluk felfektetésre, adataikkal, okmányaikkal a MH HKNYP rendelkezik.

Az alakulatok úgy használják az önkéntes műveleti tartalékosok ideiglenes állománytábláját, mint egyfajta POOL-t. Válogatnak benne, felajánlásokat tesznek, az alakulat képességét meghaladó feladatok végrehajtásához szakértelmet nem igénylő munkaerőt „kölcsonöznek”. Az ideiglenes állománytábláján lévő önkéntes műveleti tartalékos, addig marad a MH HKNYP állományában, ameddig nem kerül végleges beosztásba. Végleges beosztást jelenthet az önkéntes műveleti, vagy védelmi tartalékos státusz, de ide tartozik a tanintézeti hallgatói, a hivatásos, vagy a szerződéses katonai beosztás is.

Előny:

- *a katonai alakulat akkor találkozik a katonával, mikor már túl van az egységes alapkiképzésen. Szabadon tehet felajánlásokat és válogathat a katonák közül;*
- *a katonai alakulat gyorsabban jut a munkavállalóhoz,*
- *a katona, képességeinek tudatában, ismerte a katonai szervezetet nyújtotta lehetőségeket nagyobb felelősséggel hoz döntést a végleges beosztás tekintetében, így alacsonyabb lehet a fluktuáció;*
- *ha a katona nem találta meg a számítását a katonai szervezetnél, vagy a katonai tanintézetbe, bármikor visszamehet az ideiglenes állománytábla önkéntes műveleti tartalékos státuszába, a nélkül, hogy a jogviszonya a Magyar Honvédséggel megszűnne.*

Alkalmasság-vizsgálat második fázisa

Az alkalmasság-vizsgálat második fázisát az Alkalmasságvizsgáló Intézet végzi. Célja annak megállapítása, hogy a jelentkező alkalmas-e a felajánlott beosztásra. Az alkalmasság-vizsgálat a hatályos szabályzóknak megfelelően történik.

Előny:

- *a könnyített alkalmasság-vizsgálat és az elsődleges szakmai szűrő alkalmazásával az Alkalmasságvizsgáló Intézet (AVI) nagyobb hatékonysággal működik majd, hiszen a sorozás alkalmával alkalmatlan minősítést szerzett jelentkezők el sem jutnak az intézetbe;*
- *ha a katona nem alkalmas a felajánlott beosztásra, attól még az ideiglenes állománytábla önkéntes műveleti tartalékos státuszában marad, jogviszonya a Magyar Honvédséggel továbbra is fennáll.*

Végleges beosztásba helyezés

A végleges beosztásba helyezés önkéntes műveleti tartalékos státuszról, ideiglenes állománytábláról történik. A katona egyik nap még önkéntes tartalékos, a másik napon pedig akár szerződéses tiszt. Az áthelyezés, kinevezés éppen úgy történik, mint szerződéses vagy hivatásos állományú katonák beosztásváltásánál.

Nagyon sokszor előfordul az, hogy a katonai szervezetnél a katonák előmenetele megreked, az élethelyzetük, lakhelyük, családi körülményeik megváltoznak, egy másik helyőrségben, más katonai alakulatnál, vagy más beosztásban szeretnék folytatni a pályafutásukat. A katonai szervezet parancsnokának nem áll érdekében az alakulatok közötti mozgás elősegítése, a kiképzett katona elengedése, hiszen az üressé váló beosztás feltöltése nagyon hosszadalmas folyamat, és a kieső katona munkáját valakinek addig is el kell végezni. Ezek a katonák bármennyire is szeretik a munkájukat, a jelenlegi rendszerben többnyire csak a leszereléssel tudják megoldani a problémájukat. A beosztásból történő kivonásnak azonban nem kell feltétlenül szolgálati viszony megszűnéssel végződnie. Az ideiglenes állománytáblán lévő önkéntes tartalékos státusz az átmeneti időszak nehézségeire is megoldást jelent. Ez igaz arra az esetre is, mikor a katona a főállását feladva a civil élet munkaerőpiacán találja meg a számítását, de teljesen nem akar elszakadni a Magyar Honvédségtől sem. Az önkéntes műveleti tartalékos szolgálatot vállalásával tulajdonképpen hagy egy kiskaput arra az esetre, ha később mégis visszatálna a Magyar Honvédséghez.

A katonai szervezet parancsnoka is megnyugodhat, hiszen a megüresedett beosztásra viszonylag könnyen és gyorsan talál új katonát, e mellett könnyen meglehet, hogy a kiképzett szerződéses, vagy hivatásos katonát sem veszíti el teljesen, ha önkéntes tartalékosként továbbfoglalkoztatja.

Az önkéntes tartalékos rendszer általam felvázolt fejlesztési iránya közelebb hozza a Magyar Honvédség tényleges katona állományát a felvételi eljárás, alkalmasság-vizsgálat, alapkiképzés és végleges beosztás felajánlásának alternatívái által. Az elképzelés a katonai képességek minimális szintjének egységes elsajátításán alapul, ami az eltérő teljesítmény és kompetencia függvényében fokozatos, de eltérő terhelés alkalmazását teszi szükségessé. Ha a Magyar Honvédség humánstratégiája a tényleges katonaállományt a szolgálati viszony jellege, alkalmasság-vizsgálata, alapkiképzése tekintetében megosztja, és ezen az úton kívánja a fejlesztés további irányát meghatározni, arra természetesen ez a modell nem alkalmas, azonban bizonyos elemei az önkéntes tartalékos állomány létszámának növelése érdekében megfontolandóak.

Felhasznált irodalom:

- DEVECSERI Gábor: Az önkéntes alapkiképzési rendszer vázlata Szakmai Szemle 2008/3 123-124.p.
- Dr. ISASZEGI János mk. vezérőrnagy: Szentendre, a Magyar Honvédség „kapuja”, <http://www.uni-nke.hu> (Letöltés ideje: 2010. 02. 01.)
- VECZÁN Zoltán: gyerekkatonák: olcsók és szélsőségesen kegyetlenek, <http://mno.hu> (Letöltés ideje: 2014. 08. 18.)
- Magyarország Alaptörvénye
- A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
- a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény
- 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
- Alapfogalmak, <http://www.hadkiegeszites.hu> (Letöltés ideje: 2015. 09. 30.)
- Új illetményrendszer a rendvédelmieknél, <http://www.metropol.hu> (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)
- Gyermekkatónáskodás elleni Koalíció: Child Soldiers Global report 2008. Facts and Figures on Child Soldiers, London, 2008
- <http://www.444.hu>, kalashnikov-kalasznyikov, (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)
- <http://www.ujso.com>, muslim, (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)
- <http://www.erdekesvilag.hu>, portrék, (Letöltés ideje: 2015. 03. 27.)

AZ OLVASÓHOZ

SZABÓ KÁROLY

BEMUTATKOZOTT A NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET A KUTATÓK ÉJSZAKÁJÁN

Fontos évfordulóhoz érkezett Európa legnagyobb tudománykommunikációs rendezvénysorozata – az idei már a 10. évfordulója annak, hogy a tudomány sokszor titokzatosnak vagy a hétköznapoktól távolinak tűnő világa megmutathatta a szórakoztató oldalát. A programra 2015. szeptember 25-én került sor. A rendezvény célja, hogy a fiatalok, is kedvet kapjanak ahhoz, hogy foglalkozzanak a tudománnyal, netán tudományos életpályát válasszanak, és realisabbá tegye a kutatókról kialakult, sokszor sztereotípiákon alapuló véleményt.

Az Európai Unió Horizont 2020 keretprogramja által támogatott rendezvénysorozatot hazánkban csaknem 70 kutatóintézet, felsőoktatási intézmény, és több száz kutató aktív részvételével szervezték meg. A Nemzeti Közsolgálati Egyetem (NKE) is a rendezvény főszereplői között kapott helyet. Az NKE idén már négy karával és egy karközi intézményével – a Nemzetbiztonsági Intézettel – csatlakozott a Kutatók Éjszakája programsorozathoz. A jubileumi rendezvényen az NKE Egyetemi Központi Könyvtár szervezésében négy helyszínen, 51 előadást hallgathattak meg az érdeklődők.

Az NKE Nemzetbiztonsági Intézet külön szekcióban, hat ismeretterjesztő előadással képviseltette magát. A nemzetbiztonsági szférának, mint a tudomány lehetséges tárgyának bemutatásában döntően a Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék munkatársai vettek részt. Az általuk tartott öt dikció mellett, a Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék egy előadással képviseltette magát.

Ez utóbbi jelzett előadás az *Aktuális trendek a rendőri és katonai kézi lőfegyverek terén* címmel Dr. Regényi Kund előadásában rávilágított arra, hogy a hidegháborút követően új lendületet vett a katonai és rendőrségi kézi lőfegyverek fejlődése. A hallgatóság ismereteket szerzett arról, hogy az átfogó modellváltás elmaradása ellenére egységesülni látszik a gépkarabélyok működési elve, egyre több és jobb optikai irányzék, látható és láthatatlan fénnyel működő világítóeszköz kerül a lőfegyverekre. Általános lehetőséggé vált az egyes eszközök feladathoz és kezelőhöz igazítása, testre szabása tovább élnek „halottnak hitt” régi kaliberek, új lövedéktípusok jelentek meg azoknál a lőszerknél, melyek cseréje egyre távolabbi jövőbe tevődik át. Új módszerekkel gazdagodott a kiképzés, nagyot változtak a tokok és a kiegészítők is. Az előadás bepillantást adott a jelzett fejlődés egyes konkrét mozzanataiba, lehetőséget adva ennek a háttérben létező kérdéskörrel való ismerkedésre. Az érdeklődők az előadás során személyesen is megismerkedhettek egy gépkarabéllyal.

A katonai szekció prezentációi sorából nem hiányozhatott a titkosszolgálati történet egy-egy szelete sem. Dr. Dávid Ferenc *A magyar katonai elhárító szolgálat*

1945–1946-os szűrő- és internáló tevékenysége bemutatásán keresztül egy kevésbé ismert időszak, még kevésbé ismert titkosszolgálati feladatának ismertetésére került sor. Megtudhattuk, hogy a második világháború utolsó hónapjaiban megközelítőleg 300 ezer fő magyar polgári és katonai személy vonult vissza osztrák és délnémet területekre, hogy ott, a szovjet csapatok előretörése előtt a nyugati szövetségeseknek adhassák meg magukat és ott kerüljenek hadifogságba. A harcok véget érésével szervezetlen visszaszivárgásuk, majd szervezett hazatérésük 1945 tavaszától nehéz feladat elé állította az ország vezetését. A honvédek visszafogadása és háború alatt tanúsított egyéni magatartásuk igazolási eljárás tárgyát képezte, ami a debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés és Nemzeti Kormány megalakulásától, majd az előzetes fegyverszüneti egyezmény aláírása óta kiemelt helyen szerepelt Magyarország politikai napirendjén. A harcokat követő repatriálás megkülönböztetett eljárást feltételezett. Az előadás plasztikusan mutatta be, hogy a tárgyalt időszakban az országhatárt tömegesen átlépő honvédek szűrése milyen kihívásokkal és lehetséges válaszokkal szembesítette a magyar katonai elhárító szolgálatot.

A történelmi előadások között, egy, az elmúlt időszakban egyre inkább feledésbe merülő, de az I. világháború centenáriuma miatt most újra felfedezett kémhistória is helyett kapott. Mint azt Dr. Kaiser Ferenc *Az igazi Redl ezredes, az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb árulója* című előadásából megtudhattuk, Alfred Redl ezredes, az Evidenzbureau – Nyilvántartási Iroda, az osztrák-magyar katonai titkosszolgálat – parancsnokhelyettesének alakja csak legrosszabb álmainkban kísérhet minket. Azon kevesek, akik előtt Redl neve ismerős lehet, Szabó István világhírű filmje juthat az eszébe, amelynek viszont szinte semmi köze nincs a valósághoz. Orosz és osztrák-magyar levéltári források alapján ugyanis ma már kijelenthető, hogy Redl ezredes nem egy tragikus hős, hanem hazaáruló, aki 1903 (1905) és 1913 között - mai áron közel egy millió Eurós honoráriumért – minden számára elérhető titkos információt – lelkiismeret furdalás nélkül - átadott az oroszoknak. Redlnek köszönhetően 1914-ben, a világégés kitörésekor mind a szerbek, mind az oroszok pontosan ismerték az osztrák-magyar haderő mozgósítási és felvonulási terveit, ami az első hónapokban fájdalmas kudarcokat és több százezres veszteségeket okozott. Nem mellesleg Redl eladta azokat az orosz tiszteket is, akik felajánlották szolgálataikat a központi hatalmaknak, s ezzel is hatalmas károkat okozott az Osztrák-Magyar Monarchiának. Redl ezredes élete a velünk élő, közöttünk járó, a hazájukat eláruló kémek számára is okulással járhat. Minthogy Redl élete korántsem volt biztonság tudatosnak nevezhető, így e téma bemutatása is helyet kapott az előadások között.

*A Biztonságtudatosságról szabadon (Mindennapi elhárítás)*¹ című előadásból a hallgatóság megtudhatta, hogy a mai, modern elhárítás fókuszában a nemzetbiztonsági szempontból relevanciával bíró biztonsági kockázatok felderítése és elhárítása áll. A klasszikus elhárítás az állam monopóliuma. E monopólium biztosítását erőszakos szervezetek – nemzetbiztonsági szolgálatok – látják el. A jó állam azonban szükségszerűen bevonja, bevonhatja állampolgárait e feladat végrehajtásába. E közös terület leginkább meghatározó tényezője a biztonság tudatosság. A biztonság tudatosság kialakítása és elmélyítése az állam és az állampolgárok közös érdekén alapszik. Az előadás az alábbi kérdésekre adott választ: Melyek ennek az állam és az állampolgár együttműködésnek a területei?

¹ Az előadást a beszámoló szerzője tartotta.

Hol kapcsolódnak egymáshoz az állam és az állampolgárok érdekei? Mindennapi életünk során hogyan jelentkeznek a kockázatok? Mit tehetünk ezek ellen? Az előadás egyik fő tanulsága az lehet, hogy a mai kor embere is hajlamos lehet a biztonsági kockázatok negligálására.

A nemzetbiztonsági tevékenység mit sem ér nemzetbiztonsági szolgálatok nélkül. Ezt igazolta *Miért van szükségünk nemzetbiztonsági szolgálatokra?* című előadásával Dr. Vida Csaba, a Kutatók Éjszakája programsorozat doyenje, már ami a nemzetbiztonság elmélet témájában tartott előadásokat illeti. Dr. Vida Csaba már harmadik éve viszi el a hallgatóit a nemzetbiztonság – elsősorban a hírszerzés – misztikus világába, amely során most újabb „titkos” területekbe engedett betekintést. A hallgatók olyan kérdésekre kaphattak választ, mint: Mi a nemzetbiztonsági szolgálatok valódi funkciója? Hogyan segítenek az értékek védelmében és az ország érdekeinek érvényre juttatásában? Milyen elemei vannak az ország nemzetbiztonsági rendszerének? Az előadás színes képet festett a világ nemzetbiztonsági szolgálatainak működéséről.

Külön előadást hallhattak az érdeklődők Dr. Kenedli Tamástól az nyílt forrású információgyűjtés sajátosságairól és legfontosabb ismérveiről, módszereiről. A *Minősített nyílt információ* címmel megtartott prezentáció, kapcsolódva a nemzetbiztonsági szolgálatok elemző-értékelő tevékenységéhez, annak egyik szeletét, a nyílt információk szerepét, felhasználhatóságát és transzformálhatóságát mutatta be az előadó a gyakorlati munkavégzés szempontjából. Rávilágított arra is, hogy a stratégiai tervezés és operatív munkavégzés során milyen sokrétű és többcélú felhasználásról és munkafolyamatról van szó. Az előadás szakmának szóló legfontosabb üzenete az volt, hogy a hírszerzés és az elhárítás számára is egyre nagyobb súllyal esik latba a nyílt információk célirányos feldolgozásának szükségessége.

Az ingyenesen látogatható rendezvénysorozat kiváló lehetőséget adott arra, hogy közelebb hozza az érdeklődőket a kutatói, tudósi életpályához, emberközelivé téve a tudományt és az azt művelőket minden érdeklődő számára. Egyúttal jó alkalom volt a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet bemutatkozására is. Az érdeklődők megismerkedhettek a nemzetbiztonság elmélet területén folyó kutatási portfólióba és bepillantást nyerhettek a nemzetbiztonsági szféra sokszor még ma is túlmisztifikált világába. Az előadások értékét mindenképpen emelte, hogy az, nemzetközi érdeklődésre is számot tartott.

Az előadások meghallgatása mellett, a résztvevők megismerkedhettek a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat két tudományos kiadványával a Felderítő Szemlével, valamint a Szakmai Szemlével is, a helyszínen lehetőség nyílt a repertórium korábbi számainak tanulmányozására.

A program közreműködői Simon László, Dr. Regényi Kund Miklós, Dr. Dávid Ferenc, Dr. Kaiser Ferenc, Szabó Károly, Dr. Vida Csaba és Dr. Kenedli Tamás voltak.

AZ ENERGIABIZTONSÁG ÉS GEOPOLITIKA¹
EGYNAPOS ENERGIABIZTONSÁGI KONFERENCIA BESZÁMOLÓ

1. Bevezetés

A Danube Institute egynapos energiabiztonsági témájú geopolitikai konferenciát rendezett 2015. szeptember 15-én.

A konferencia fő témája Közép- és Dél-Kelet-Európa Oroszországgal való kapcsolata, valamint az energiabiztonság volt. A meghívott előadók több szemszögből is meg tudták világítani a hallgatóság számára a térségeket érintő jelenlegi és jövőbeli energiapolitikai, energiaellátási valamint biztonságpolitikai tendenciákat.

Az előadók:

Ságvári Pál, a Külgazdasági és Külügyminisztérium energiabiztonságért felelős utazó nagykövete,

James Sherr a londoni Chatham House Oroszország-szakértője,

Dr. Frank Umbach, a londoni Európai Energia- és Forrásbiztonsági Központ igazgatója (European Centre for Energy and Resource Security), és az Európai Biztonsági Stratégia Központ nemzetközi energiabiztonsági munkatársa (Centre for European Security Strategies),

Dr. Deák András György, a Magyar Tudományos Akadémia kutatócsoport vezetője, az EnergiaKlub szakpolitikai intézet elnökségi tagja, valamint a Közép Európai Egyetem (CEU) kutatási igazgatója,

Dr. Mikhail Krutikhin, az orosz RusEnergy tanácsadó cég társalapítója, valamint vezető elemzője,

Anna Galkina, az Orosz Tudományos Akadémia Energiakutató Intézetének munkatársa,

Jaroslav Neverovic Litvánia volt energiaügyi minisztere, és

Orbán Anita, Magyarország volt energiabiztonságért felelős utazó nagykövete.

A konferencián elhangzott főbb információk

A globális politika fő szereplőinek pozíciója folyamatosan változik. Ezt a változást több tényező alakítja, ezek közül az egyik az energiabiztonság. A globálpolitikai feszültség gazdasági okokra vezethető vissza, amiben jelentős szerepet kap a jelenlegi alacsony kőolajár, amely a szakértők szerint rövid-, valamint középtávon is fennmarad. A változó energiaárak, valamint a régiók növekvő igénye az energiaellátás diverzifikáltságára, egyre nagyobb versenyhelyzetet teremt az energiapiacon, ami hatással van az egyes országok energiamixének összetételére.

¹ The Changing Geo-politics of Energy Supply: Vulnerabilities and Opportunities

Európa jelenleg a földgáz 39%-át, az kőolaj 33,5%-át, a szén 28,8%-át, és az uránium 18%-át Oroszországból importálja, így jelentős szerepet kap az EU energiaellátásában.

Elemzői adatok szerint 2014-ben Kelet-Közép-Európában volt a legnagyobb az orosz import földgáz aránya (53%), ami közel duplája az EU többi régióhoz képest.

A vezetékek tekintetében a Déli Áramlat földgázvezeték építése leállt, mert az EU és Oroszország nem tudott egyezsége jutni a szabályozást illetően, valamint a jelenlegi üzleti érdekek sem tartották előnyösnek a beruházást (a csökkenő földgázigény miatt). Alternatívaként az Északi Áramlat-2, valamint a Török Áramlat merült fel lehetőségként. A Török Áramlattal kapcsolatban csak szándéknyilatkozatot írtak alá a felek, konkrétumok nélkül.

Földgáztermelés szempontjából megemlítésre került a palagáz, ami változást hozhat az energiapiacra. Stratégiai szinten, hosszútávon gondolva „új” belépőnek számít, mivel az Amerikai Egyesült Államokban 2006-tól, az EU-ban pedig 2008-tól került látóterbe. A palagáz „forradalom” 2013-ban csúcsonodott ki, mára viszont a kutatások, valamint a kitermelések nagy része ideiglenesen szünetel, vagy leállt.

A földgázpiacon a jövőben nagyobb részt hasíthat ki a cseppfolyós földgáz (LNG), viszont számolni kell annak magasabb költségével a vezetékes földgázhoz képest.

Az EU energiabiztonsága sokat javult, mivel csökkentette a függését az átadott interkonnektorok-, valamint a megépült baltikumi LNG terminál (a Litván Klaipėda kikötője) által. Az ellátásbiztonság további növelése érdekében a tervekben szerepel további kettő LNG terminál építése Lengyelország-, valamint Horvátország területén. Az EU belső ellátását tekintve az energiabiztonság növelhető további interkonnektorok építésével, valamint a vezetékek kétirányúsításával.

Az LNG terminálokba jelentős mennyiséget exportálhat többek közt az Amerikai Egyesült Államok (USA). Jelenleg tilalom van érvényben az LNG exportálására, viszont az előjegyzések már folyamatban vannak azon vállalatok számára, akiken keresztül az export megvalósulhat. A tiltás a jövőben feloldásra kerül, azonban az időpontról nincs információ. Az egyik USA kikötő, ahonnan megkezdődik az LNG export az EU irányába, valószínűleg Louisiana államban lesz.

Az EU az orosz földgáz iránti függőségét vizsgálva, alternatív beszerzés helyeként megemlítették a közel-keleti térség-, a Kaszpi-, valamint a Földközi-tengeri térség lelőhelyeit. További változást hozhat a nagy földgázterheléssel bíró országok piacra lépése (Irán, Türkmenisztán). Irán vonatkozásában, amint a globálpolitika engedi, megkezdődhetnek a kutatási-kitermelési (upstream) folyamatok, ami jelentős összegű – mintegy 100 milliárd dolláros – beruházást igényel, türkmenisztán pedig jelenleg erős orosz nyomás alatt van.

A dél-kelet-ázsiai régió vonatkozásában nagy szerepet kap Japán, mivel a fukusimai katasztrófa után a kieső nukleáris energiát LNG-vel kívánják pótolni, ez nagy lehetőséget jelent majd Ausztráliának, Oroszországnak, valamint a térség további gázbeszállító országának. Kiemelkedő szerepet kap a régióban a Dél-kínai-

tenger térsége, ahol a világkereskedelem hajóforgalmának 90%-a halad át, valamint több feltételezett kőolaj- és földgázlelőhellyel rendelkezik.

Az EU gázigénye jelenleg csökkenő tendenciát mutat. Ennek magyarázata lehet a kevesebb gázfogyasztás, az energiahatékonyság, valamint az alternatív energiák térnyerése is. Az energiahordozók árának ingadozása miatt az országok energiamixében ismét előtérbe kerülhet a szén, ami jelen piaci helyzetben versenyképesebb a földgáznál.

A gázigény, valamint az kőolajár csökkenése kedvezőtlen hatással van Oroszországra, mivel 2020-ig magasabb árakon, és nagyobb mennyiséggel kalkulált. 2020-ig 339BCM² földgázmennyiség eladását tervezte, míg jelenleg csak 158BCM-re van szerződése. Oroszország törekszik arra, hogy az EU orosz gázt vásároljon, különben jelentősen csökkenhet az összbevétele, aminek 52%-át az kőolaj és földgáz eladás képezi.

A csökkenő orosz gáz iránti igény miatt Oroszország lépésenként kerül, és változtatnia kell eddigi stratégiáján. Az alacsony kőolajár miatt kénytelen a jelenlegi viszonyok közt a piaci árhoz képest jelenleg drága kitermelés helyett olcsóbb megoldást-, valamint új helyeket találni, ami jelentős infrastrukturális fejlesztést és beruházásokat kíván. Ezt tetézi az ukrán konfliktussal kapcsolatos gazdasági szankciók bevezetése, ami sem az EU-nak, sem az orosz gazdaságnak nem tesz jót. Az orosz belföldi energiafogyasztás stagnál, ugyanakkor a megszorítások sem kedveznek az ipar számára, ami a bevételkiesésen túl kevesebb energiafogyasztást is eredményez, és ez további veszteséget okoz Oroszországnak.

A fent felsorolt okok miatt Oroszországnak új piacok után kell néznie. Vlagyimir Putyin elnök szándéka, hogy Kína, valamint Japán felé nyisson. A szállításhoz szükséges vezetékek, valamint a terminálok megépítése a földrajzi viszonyok miatt nagy kihívást jelent, mind infrastrukturálisan, mind a finanszírozást illetően.

A kínai fél jelen álláspontja szerint az orosz félre hárul a vezeték megépítése, valamint annak költsége. A Gazprom számára ez egy teljesen veszteséges beruházás, így annak költsége az orosz adófizetőket terhelné. Japán esetében felmerült a banki finanszírozás lehetősége, de a projekt megtérülése jelen piaci helyzetben nem határozható meg, így az is egyelőre kétséges.

Mindezeket összegezve az EU energiabiztonsága ugyan javult a közelmúltban, viszont az alacsony kőolajár, valamint a gazdasági szankciók eredményeként a jelenlegi helyzet feszült, és a hidegháború előjeleit mutatja. A helyzet kialakulását többnyire gazdasági okokra lehet visszavezetni. Jelen helyzet azt mutatja, hogy Oroszország egyre jobban elszigetelődik, ami tovább sarkallja az expanzív politika folytatására. Ennek a helyzetnek a kezelésére szükséges, hogy a felek kölcsönösen rugalmasak, és kompromisszumkések legyenek azért, hogy a folyamatot megállítsák, és a jövőben enyhíteni tudják. James Sherr szerint „a szövetséges országok elsődleges felelőssége az, hogy ne veszélyeztessék Oroszország jövőjét.”

² Billion Cubic Meter – BCM – milliárd köbméter

E SZÁMUNK TARTALMA

BERECZKI DÁVID

AZ ÚJ TÍPUSÚ TERRORIZMUS GYÖKEREI A MAGHREB-TÉRSÉGBEN – A NEMZETI FELSZABADÍTÁSI MOZGALOM ÉS HADSEREG (FLN-ALN) SZEREPE AZ ALGÉRIAI FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚBAN

A 2015 januári franciaországi és júniusi tunéziai terrorcselekmények hidegzuhanyként érték az egész világot. A Charlie Hedbo elleni merénylet végrehajtói algériai származásúak voltak, illetve valamennyien kapcsolatban álltak az Algériában terrorcselekmények miatt jogerősen életfogytiglani börtönre ítélt Djamel Beghallal. A sousse-i események elkövetője, Seifeddine Rezgui szintén a Maghreb-térséghez¹ tartozó Tunézia állampolgára volt. Felmerül a kérdés: pusztán a véletlen műve lenne, hogy valamennyi terroristának komoly kötődése van a Maghreb-országokhoz?

A válaszok között véleményem szerint a XX. századi, több mint egymillió áldozatot követelő algériai függetlenségi háborút is meg kell említeni, melyben Tunézia és Marokkó is nagymértékben támogatta az algériai nép önállósági törekvéseit. Az 1954 és 1962 között lefolytatott véres konfliktus egyik szembenálló fele Franciaország, míg a másik a terrorista módszerekkel, erősen iszlamista alapokon működő algériai Nemzeti Felszabadítási Mozgalom és Hadsereg (FLN-ALN) volt. Nem túlzás kijelenteni, hogy a jelenleg Maghreb-térségben működő al-Kaida mozgalmak (AQIM²) ideológiai és harcászati szempontból is sokat merítettek a XX. század közepén fő célját sikeresen teljesítő FLN-ALN mozgalomtól.

Az 1962-ben teljes függetlenségét elnyerő Algériában napjainkra nem maradt olyan család, amely ne szenvedett volna valamilyen mértékű veszteséget a rendkívül véres harcokban. Ezzel is magyarázható az, hogy napjainkban Algériában még mindig nagymértékű franciaellenesség figyelhető meg, illetve hogy miért éppen Maghreb gyökerekkel rendelkező személyek hajtottak végre támadásokat Párizsban és Tunéziában.

Kulcsszavak: terrorizmus, iszlám fundamentalizmus, Maghreb-térség, függetlenségi háború, Algéria, FLN, ALN

¹ Maghreb region: Libya, Algeria, Tunisia, Morocco, Western Sahara and Mauritania.

² al-Qaeda in the Islamic Maghreb (al-Kaida az Iszlám Maghrebben)

CONTENTS

DAVID BERECZKI

**THE ORIGINS OF NEW TYPE OF TERRORISM IN MAGHREB –
THE ROLE OF NATIONAL LIBERATION FRONT AND ARMY (FLN-
ALN) IN ALGERIAN INDEPENDENCE WAR**

The terrorist attacks carried out in Paris in January 2015 and in Tunisia in June 2015 shocked the whole world. The executors of the assassination against Charlie Hebdo had Algerian origins, and were in connection with Djamel Begal, who was sentenced to life imprisonment because of terrorist acts. Seifeddine Rezgui - the perpetrator of the Sousse attacks - had a Tunisian citizenship -, Tunisia belongs to the Maghreb region as well. Is it only a coincidence that the terrorists have an attachment to the Maghreb region?

In my opinion, among the potential answers we have to mention the Algerian Independence War, which had more than one million casualties, Morocco and Tunisia also supported the independence ambition of the Algerian people. Between 1954 and 1962 the confronting parties were France and the Islamic fundamentalist Algerian National Liberation Front and Army (FLN-ALN). Nowadays the al-Qaeda in Maghreb (AQIM) is built upon the tactics and ideology of FLN-ALN, which finally achieved its goals, and gained independence through fighting.

In Algeria today every family has some kind of loss caused by the bloody Independence War. Therefore, nowadays Francophobia is quite significant in Algeria, maybe that is why the terrorists carrying out the attacks in Paris and Tunisia all have Maghreb origin.

Keywords: terrorism, Islamic fundamentalism, Maghreb, independence war, Algeria, FLN, ALN

NAGY SÁNDOR

AZ USA TITKOS KATONAI TERJESZKEDÉSE AZ AFRIKAI KONTINENSEN

Az afrikai kontinens az Amerikai Egyesült Államok biztonságpolitikája fókuszába főként a 2001. szeptember 11-ét követő terrorista tevékenység fokozódásával került. Ennek hatására újra értékelték a korábban Tanzániában és Kenyában amerikai érdekeltségek (nagykövetségek) ellen elkövetett terrortámadásokat. A merényletek hatására a speciális erők és az általuk végrehajtott műveletek száma ugrásszerűen megnövekedett szerte a világban.

Az AFRICOM 2007-ben történt létrehozása az amerikai érdeklődésnek a hivatalosan manifesztálódott következménye Afrika irányába. E mellett azonban a katonai és civil biztonsági „szakértők” kiterjedt titkos hálózata jött létre Afrikában az elmúlt évtized alatt. Az AFRICOM létrehozásának főbb célkitűzései ugyancsak megjelennek a „titkos katonai bázisok” katonáinak, valamint civil biztonsági szolgálatok tagjainak feladataiban is, azonban azon egy kissé túlnyúlnak és nem jelennek meg transzparensszen a nyilvánosság előtt.

Kulcsszavak: Terrorizmus, speciális erők, speciális műveletek, amerikai érdekek Afrikában, amerikai érdekeltségek védelme, titkos katonai bázisok, logisztika, „Új selyem út”.

HARKAI ISTVÁN

NÉGY KONFLIKTUS – NÉGY MANDÁTUM A NYUGAT-SZAHARAI, AZ ANGOLAI, A NAMÍBIAI ÉS A KÖZÉP-AFRIKAI ENSZ BÉKEMISSZIÓK MANDÁTUMAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a 20. század második felében számos békemijsziót vezetett Afrikába, ahol polgárháborúk, államok közötti fegyveres konfliktusok érték egymást. Ezek az összecsapások sok tekintetben különböznek egymástól, ahogyan eltéréseket mutatnak az azokat orvosolni próbáló ENSZ missziók mandátumai is, mégis, sok közös vonás is felfedezhető bennük. Ezek bemutatására és összehasonlító elemzésére vállalkozik ez a tanulmány három állam, Angola, Namíbia és a Közép-Afrikai Köztársaság, valamint egy jelenleg is gyarmati uralom alatt álló terület, Nyugat-Szahara példáján keresztül.

Kulcsszavak: Utipossidetis, Angola, Namíbia, Közép-Afrikai Köztársaság, Nyugat-Szahara, ENSZ mandátum, békefenntartás, emberi jogok

SÁNDOR NAGY

THE US SECRET MILITARY EXPANSION IN AFRICA

Africa found itself in the focus of the US security policy as a result of increasing terrorist activities on her soil after the 9/11 attack. The terrorist attacks, carried out against US interests (embassies) in Tanzania and Kenya, have been re-evaluated. As a response to the terrorist acts the strength and the world-wide deployment of US Special Forces has dramatically increased.

The establishment of AFRICOM in 2007 can be regarded as a manifesto of interest toward Africa on part of US officials. Parallel to AFRICOM an extensive clandestine network of military and civilian security „experts” has been set up in Africa during the last decade. The main objectives of the establishment of AFRICOM can also be found in the tasks of the personnel of „secret military bases” and civilian security services, however, their objectives reach beyond that of AFRICOM’s and they lack transparency to the public audience.

Keywords: Terrorism, Special Forces, special operations, American interests in Africa, protect American interests, secret military bases, logistics, "New Silk Road".

ISTVÁN HARKAI

FOUR CONFLICTS – FOUR MANDATE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MANDATES OF UN PEACEKEEPING MISSIONS IN WESTERN SAHARA, ANGOLA, NAMIBIA AND CENTRAL AFRICAN REPUBLIC

During the 20th century, the United Nations led several peacekeeping missions into Africa, where civil wars and armed conflicts among states followed each other. These conflicts differed in many aspects from each other, and the UN tried to give several answers to heal the conflicts. This essay attempts to present and compare these conflicts and the UN missions through the case of three states and a colony, Angola, Namibia, the Central African Republic, and Western Sahara.

Keywords: Uti possidetis, Angola, Namibia, Central African Republic, Western Sahara, UN mandate, peacekeeping, human rights

UJHÁZI LÓRÁND

A KERESZTÉNYEK BIZTONSÁGI HELYZETE IRAKBAN, „KORSZAKVÁLTÁS” A VATIKÁNI DIPLOMÁCIÁBAN

Az iraki keresztények körülményei a második iraki háború óta fokozatosan rosszabbodtak, de az Iszlám Állam (IÁ) előretörése óta helyzetük katasztrofálisra fordult. Több ősi keresztény városban mára alig maradt keresztény. A hívek számára a szunnita iszlám hitre való áttérés, az adófizetés, vagy a menekülés lehetősége maradt, ha nem akarnak vértanúhalált szenvedni a hitükért. Ugyanakkor, még abban az esetben sem mindig kímélték meg őket, ha éppenséggel az életük megmentése okán áttértek az iszlám hitre, vagy lerótták a kiszabott plusz adóterheket. Az IÁ brutális fellépése következtében az iraki válságkezelés kapcsán éveken át tartózkodó vatikáni retorika és diplomácia is jelentős fordulatot vett. Ferenc pápa és a vezető vatikáni diplomáták, úgy tűnik, szakítottak a végsőkig elmenő békéltető politikával, és az IÁ esetében komoly, akár katonai fellépést várnak a nemzetközi szereplőktől. Ebben a tanulmányban kifejezetten a keresztényekkel, leginkább a Katolikus Egyház iraki történetével, hagyományával és jelenlegi biztonsági helyzetével foglalkozunk. Áttekintjük a Szentszék iraki diplomáciáját, különös figyelmet szentelve a pápai és a szentszéki megnyilatkozásokban bekövetkező fordulatoknak. Az általános biztonságpolitikai kérdéseket csak annyiban érintjük, amennyiben azok kapcsolatban vannak a keresztények és a Katolikus Egyház biztonságával, tekintve, hogy erről bőséges napi elemzés-értékelés születik.

Kulcsszavak: Irak, keresztények, Katolikus Egyház, Apostoli Szentszék, diplomácia

CSATLÓS FRUZZSINA

AZ AFGANISZTÁNI MENEKÜLTEK PROBLÉMÁJÁNAK KEZELÉSE CIVIL ÉS KATONAI ESZKÖZÖKKEL

A menekültek problémája nem sorolható az új típusú biztonsági kihívások közé, a civilizációk kialakulásától kezdve jelen van. Már az idők hajnalán megjelentek azok a csoportok, akiknek el kellett hagyniuk otthonukat, hazájukat, hogy életben maradhassanak, s hosszabb-rövidebb időre valamely másik, erősebb állam védelmét kellett kérniük. Napjainkban azonban az ilyen jellegű mozgások egyedülálló méretűvé váltak. A szerző jelen tanulmányban Afganisztán példáján keresztül azt vizsgálja, hogy a válságövezetekben mennyiben katonai ügy a menekültek helyzetének kezelése, s az mennyiben kapcsolódik a katonák klasszikus, béke- és különleges művelési tevékenységéhez. Teszi ezt a témában rendelkezésre álló statisztikák és a nemzetközi szervezetek jelentéseinek feldolgozásával, valamint a releváns katonai szabályzatok, kézikönyvek, valamint a kisszámú irodalom értékelő elemzésével, annak érdekében, hogy ajánlásokat fogalmazhasson meg a civil és katonai szervezetek jövőbeni együttműködésére nézve.

Kulcsszavak: menekültek, válságkörzet, Afganisztán, CIMIC, repatriáció

LÓRÁND UJHÁZI

THE SECURITY SITUATION OF CHRISTIANS, CHANGE OF PERIOD IN THE DIPLOMACY OF VATICAN

The circumstances of Iraqi Christians have been even worse since the second Iraqi war, however, their situation became catastrophic since the break through of the Islamic State.

There are only few Christians left in some ancestral Christian cities. If the believers do not want to die as martyrs, they have to convert into Sunnite, pay taxes or escape. However, their lives were not always spared even if they converted to Islamic or they paid the extra burden of taxation.

Due to the brutal behaviour of the IS, the rhetoric and diplomacy of the Vatican changed significantly concerning the Iraqi crisis management. It seems that Pope Francis and the leading diplomats of Vatican have given up the conciliatory policy to the very last, and in the case of IS they expect serious, even military action from the national persons involved in the affair. This study deals with the Christians, the Iraqi history of the Catholic Church, its traditions and current security situation. It surveys the Iraqi diplomacy of the Holy See, it pays attention to the forthcoming changes in papal utterances. The general questions concerning security policy are surveyed as they are in relation with the Christians and the security of the Catholic Church, since abundant analyses are carried out on a daily bases related to the subject.

Keywords: Iraq, Christians, Catholic Church, Holy See, diplomacy

FRUZZINACSATLÓS

MANAGING THE PROBLEM OF AFGHAN REFUGEES WITH CIVIL AND MILITARY MEANS

Refugee problem is not a new security challenge; it exists since the appearance of civilization. Groups forced to leave their homes and country in order to stay alive and seek protection from a stronger state, exist since the dawn of time. Nowadays, however, the size of such movements became unique. The author examines whether dealing with the problem of refugees is a military task, and how it is related to classical, peacekeeping, and special operation activities of an army. The survey is carried out with the help of available statistics and reports of international organizations. With analysing the relevant military regulations, handbooks and literature, recommendations are given for future civilian-military cooperation.

Keywords: refugees, crisis zones, Afghanistan, CIMIC, repatriation

VECSEY MARIANN

AZ EURÓPAI UNIÓ MALI KIKÉPZŐ MŰVELETE ÉS A MAGYAR RÉSZVÉTEL TAPASZTALATAI

A cikk leírja az EUTM Mali³ megalakulásának folyamatát, az általános tudnivalókat. Ezt követően rátér a kiképzési tevékenység bemutatására, és összefoglalja a misszió működésének első éve során szerzett tapasztalatokat. Részletesen beszámol a második év eseményeiről, és az EUTM által elért eddigi eredményekről.

Mali egyike azon afrikai hadszíntereknek, ahová Magyarország is elkötelezte magát egy kontingenssel. Az EUTM Mali kötelékén belül tevékenykedő mesterlövész kiképző csoport a magyar missziós szerepvállalás egy kis, de érdekes szegmensét foglalja el. A cikk az ő tevékenységük bemutatásával is foglalkozik.

Kulcsszavak: Mali, EU, Magyarország, EUTM, kiképző

GULYÁS ATTILA

KÍNA INFORMATIKAI HADVISELÉSÉRŐL

Kína a legfejlettebb és legbegyakorlottabb internetes hadviselő az Ázsiai térségben. Az ország megjelenése és felemelkedése ezen a hadszíntéren az 1990-es évek közepétől számítható, amióta a hírszerző és katonai szervezetek más országok kommunikációs és vezetési, valamint infrastrukturális rendszerei ellen indított támadásokkal, illetve ilyen jellegű hadgyakorlatokkal demonstrálták képességeiket. A virtuális térben állandó háború folyik már most is. A technika fejlődésével egy új hadszíntér jelent meg, ahol számolni kell egy új hadviselő féllel, Kínával.

Kulcsszavak: Kína, informatikai, hadviselés, számítógépes hálózat, támadás, védelem, Internet, vírus, kártevő, hálózatalapú hadviselés, informatizált, hadgyakorlat, tervezés, stratégia, hightech, milícia, hacker, bűnözés, sebezhetőség

³ European Training Mission Mali

MARIANN VECSEY

THE EUTM MALI AND THE HUNGARIAN EXPERIENCES

This article describes the establishment of the EUTM Mali mission, and also provides some basic information. Thereafter the training activity and the gathered experiences of the first year are introduced. Detailed information is provided of the events of the second year and the achieved goals.

Mali is one of the operational theatres where Hungary also participates with a contingent. The sniper instructor team, which operates in the EUTM Mali, is a little, but interesting part of the Hungarian deployment engagements. The article deals with introducing their tasks as well.

Keywords: Mali, EU, Hungary, EUTM, instructor

ATTILA GULYÁS

CHINA AND THE CYBER-WARFARE

China is the most developed and skilled Asian country in cyber-warfare. Its upheaval started in the mid – 990's when China's military and intelligence organizations demonstrated their capabilities with attacks on communication and infrastructure systems of other countries. In cyber-space constant war is taking place and with the development of technology a new theatre of war emerged, where China has to be also taken into account as a new belligerent.

Keywords: China, information, cyber, war, computer network, attack, defense, Internet, virus, malware, network based, military, exercise, planning, strategy, high-tech, militia, hacker, crime, vulnerability

FODOR ZOLTÁN

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS KIHÍVÁSAI A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN

A folyamatosan változó biztonsági környezet hatással van a különböző szövetségi rendszerekre és azok tagállamaira, így Magyarországra is. A veszélyeket, kihívásokat jelentő kockázati tényezők mielőbbi felismerésében és az ellenük történő hatékony védekezésben kulcsfontosságú szerep jut a döntéshozók számára megfelelő időben rendelkezésre álló megbízható információknak, amelyeket a különböző hírszerző szolgálatok biztosítanak.

Magyarország katonai hírszerzéssel foglalkozó szervezete a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, amelynek elődszervezetei a rendszerváltást követő megváltozott biztonsági és szövetségi légkörben szükségszerűen alkalmazkodtak az új követelményekhez, valamint új eljárásokkal és módszerekkel ismerkedtek meg a hazai és nemzetközi igények kielégítése érdekében.

Kulcsszavak: katonai hírszerzés, NATO, EU, katonadiplomácia, biztonsági kihívások, terrorizmus

BENEDEK MÁRTA

NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TEVÉKENYSÉGE A NYILVÁNOSSÁG TÜKRÉBEN AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN

A közvélemény számára fontos, a nemzetbiztonsági szolgálatokra vonatkozó információk jelentős forrása a XXI. században az "új média", az internet, a közösségi oldalak, a blogok hálójában realizálódik. A hírek jelentős része már a közösségi médián keresztül jut el a felhasználókhoz. A tanulmányban a szerző áttekintést kíván adni az elmúlt 10 év során a médiában megjelent szolgálatokat érintő tartalmakból, kiemelve egy átgondolt, nyitott, a társadalmi igényeknek megfelelő kommunikációs stratégia hiányát. Az írás továbbá megkísérli a nyilvánosság fogalmának jelenkori értelmezésen keresztül felvázolni a nemzetbiztonsági szféra képét.

Kulcsszavak: nemzetbiztonsági szolgálatok, nyilvánosság, média, kommunikáció

ZOLTÁN FODOR

**CHALLENGES OF THE HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE
AFTER THE END OF THE SOCIALIST ERA**

The ever changing security environment has an effect on the different allied organizations and their member states, including Hungary. Crucial and reliable information provided for the decision makers by intelligence services is essential in order to be able to recognise and act against risk factors, serious threats in time. Hungary's military intelligence organization is the Military National Security Service. Its predecessors adapted to the requirements of the altered security and federal atmosphere following the end of the socialist era, furthermore they inducted new methods in order to meet the national and international requirements.

Keywords: military intelligence, NATO, EU, military diplomacy, security challenges, terrorism

BENEDEK MÁRTA

**ACTIVITY OF NATIONAL SECURITY SERVICES IN THE LIGHT OF
PUBLICITY OVER PAST DECADES**

In the 21st century, major source of information important to the public concerning the national security services comes from the "new media", the internet, social network sites and blogs. Significant part of the news reaches users through social media. In this study the author intends to give an overview of media reports regarding security services over the past ten years, which seem to lack a thoughtful, open and appropriate communication strategy. This writing attempts to describe the picture of the national security sphere through the contemporary interpretation of publicity.

Keywords: national security services, publicity, communication, media

DEVECSERI GÁBOR

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

Az önkéntes haderőre történő áttéréssel a Magyar Honvédség tartalékos rendszere is jelentősen átalakult. A törvényi kötelezettséget az önkéntesség váltotta fel, ami többek között a felvételi eljárást, az alkalmasság-vizsgálatot, az alapkiképzést, de még a munkavégzés tartalmát is megváltoztatta. A több mint tíz éve tartó folyamat eredményei vitathatatlanok, azonban befejezettnek koránt sem tekinthetők. A fejlesztés mélysége, mértéke, és intenzitása az önkéntes tartalékos rendszert hosszú távon pozícionálhatja a professzionális haderőn belül olyan szintre is, ami stratégiai tekintetben meghatározó lehet, de sajnos ennek az ellenkezője is igaz. Az önkéntes tartalékos rendszer fejlődési iránya a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat számára sem mellékes, hiszen személyi állománya a múlt évben – a kormánytisztviselőkn, hivatásos szolgálati viszonyban álló személyeken és közalkalmazottakon túl – kiegészült önkéntes tartalékos katonákkal is.

Kulcsszavak: önkéntes tartalékos rendszer, önkéntes tartalékos katona, felvételi eljárás, alkalmasság-vizsgálat, alapkiképzés

GÁBOR DEVECSERI

**DEVELOPMENT OPPORTUNITIES OF THE VOLUNTARY
RESERVE FORCE IN THE HUNGARIAN ARMY**

Along with a shift to voluntary military force, the system of reserve force within the Hungarian Defence Force has also changed considerably. Legal obligation was replaced by voluntariness, which, among other things, has transformed aptitude tests, basic training and the contents of work to be accomplished. The achievements of the process taking place for more than ten years are undisputable; yet, the transformation cannot be regarded as completed. The depth, extent and intensity of development may also position the voluntary reserve system in the long run within the regular army at a level that can be strategically determinative, but, unfortunately, a contradictory process may also occur. The direction of development of the voluntary reserve system is of importance for the Military National Security Service as well, since, besides government officials, regular officers and public servants, voluntary reservists also joined its personnel in the past year.

Keywords: voluntary reserve system, voluntary reservist, admission procedure, recruitment process, aptitude test, basic training

SZERZŐINK

Bereczki Dávid	hadnagy, a KNBSZ munkatársa
Nagy Sándor	ezredes, MH Altiszti Akadémiai, törzsfőnök NKE HDI doktorandusz
Dr. Harkai István	Szegedi Tudományegyetem, tanársegéd
Dr. Ujházi Lóránd	PhD, az NKE HHK tudományos főmunkatársa
Csatlós Fruzsina	Citibank International Limited Magyarországi Fióktelepe, Global Information Security Senior Analyst
Vecsey Mariann	hadnagy, MH 25. Klapka György Lövészdandár
Gulyás Attila	ny. alezredes
Fodor Zoltán	htj., NKE HHK hallgató
Benedek Márta	NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz
Devecseri Gábor	őrnagy, a KNBSZ munkatársa
Szabó Károly	ezredes, a KNBSZ munkatársa NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz
Kovács Géza	a KNBSZ kutatója

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Dr. Gájer László	PhD, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK
Dr. Kaiser Ferenc	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, tanszékvezető
Dr. habil. Resperger István	ezredes, PhD, NKE Nemzetbiztonsági Intézet igazgató
Dr. habil. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, PhD, NKE, c. egyetemi tanár
Dr. Besenyő János	ezredes, PhD MH Kiképzési és Doktrinális Központ Doktrinális Elemző Értékelő Osztály vezetője
Szabó Károly	ezredes, a KNBSZ munkatársa NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz
Dr. Magyar Sándor	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, adjunktus a KNBSZ munkatársa

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területetkémáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címen. A kézírathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelenítésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben⁵²¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

⁵²¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.
206

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.⁵²²

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*

BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.

KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436

Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

⁵²²Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.